

quæ ex infirmitate descendit, damnabilis quæ ex malitia surgit. Illa mentem obnubilat, nam ista excæcat. Malitia namque solet adeo sæpe hominem excæcare, ut eum non sinat modo de proximo, quandoque etiam nec de Deo in simplicitate et bonitate sentire. Malitia itaque gignit et nutrit vitium, quod Apostolus hoc loco nequitiam nominat, eo quod in suo iudicio veritatis et bonitatis regulam servare jam nequeat.

Non te moveat si hoc nomen invenias positum sub alia acceptione : nam verborum inopia cogit significationem dictionum modo extendere, modo restringere, vel alio quocunque modo variare. Sed debemus semper in hujusmodi ex circumstantia litterarum sensum auctoris perpendere et assignare. Si ergo sensum Apostoli sequi volumus, sic, ni fallor, interpretari debemus, ut quemadmodum ex opposito malitia sinceritati, sic et nequitia respondeat veritati. Nequitia proprium est semper sinistra suspicari, omnia sinistre interpretari, derogationi et detractioni deservire, divina iudicia reprehendere, in fide hæsitare et in Dei flagellis murmurare. Sicut ergo sub nomine malitiarum non intelligitur qualiscunque concupiscentia, sed effrenata, sic sub nomine nequitiarum non intelligitur qualiscunque ignorantia, sed malitiosa. Itaque, si diceretur non in fermento concupiscentiarum et ignorantiarum, ubi ponitur non in fermento malitiarum et nequitiarum, videretur Apostolus aliquid perfectius præcepisse, et ei quod subjungit in azymis sinceritatis et veritatis, quasi ex opposito plenius respondere. Sed voluit Apostolus, ut jam diximus, docere quomodo ad esum Agni accedere liceat, vel quomodo accedere non liceat. Veniale autem est cum veniali concupiscentia et veniali ignorantia accedere. Damnabile vero cum damnabili concupiscentia, vel damnabili ignorantia appropinquare. Pertinet autem ad malitiam sola damnabilis concupiscentia, ad nequitiam vero sola damnabilis ignorantia. Merito ergo Apostolus noluit dicere

non in fermento concupiscentiarum et ignorantiarum, sed temperantius aliquid, non in fermento malitiarum et nequitiarum, ne videretur omnem hominem ab esu Agni arecere. Quis enim fermentum concupiscentiarum et ignorantiarum in hac vita ad plenum purgare sufficiat, ubi caro concupiscit adversus spiritum quandiu quid oremus quemadmodum oportet nescimus. Attende ergo quam discrete, quam consulte Apostolus illud præcipere noluit quod supra humanam virtutem fuit : solum illud homini injungit quod homini possibile cognovit. Dicit ergo : *Non in fermento malitiarum et nequitiarum, sed in azymis sinceritatis et veritatis*. Quæramus nunc quæ sit ista conversio ordinis, ut prius ponat azyma sinceritatis quam veritatis, cum semper prior sit fides recta quam bona operatio. Impossibile est enim sine fide placere Deo. Sed constat quia fides est certitudo quædam supra opinionem et infra scientiam constituta. Alia est itaque illa cognitio veritatis quæ est per fidem solum, et alia est illa quæ est per veritatis intelligentiam. Utraque per prophetam designatur, cum dicitur : *Si non credideritis non intelligetis (Isa. vii)*. Sed illa quæ est in fide sola, solet præcedere semper opera bona. Illa vero quæ per intelligentiam est, bona opera sequitur, quia bene operando ad veritatem illuminamur. Hinc est illud Sapientis : *Fili, concupisti sapientiam, serva mandata, et præbebit illam tibi Deus (Eccli. vii)*. Hoc ipsum in semetipso per experientiam dicit qui dixit : *A mandatis tuis intellexi (Psal. cxviii)*. Ad illam itaque veritatis cognitionem quæ per intelligentiam est Apostolus nos vocat, cum nos ad epulas sinceritatis et veritatis invitat. Non nobis ergo debet sufficere fidei nostræ sacramenta veraciter et firmiter credere, nisi satagamus in quantum possumus etiam per intelligentiam capere. Ex azymis sinceritatis satiemus affectum nostrum, ex azymis veritatis reficiamus intellectum nostrum.

## MYSTICÆ ADNOTATIONES IN PSALMOS.

### ADNOTATIO IN PSALMUM II.

Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? (Psal. ii.) Quid per gentes quæ Deum nesciunt, idola colunt, nisi pravas perversasque cogitationes accipimus? et quid in populis inania meditantibus, nisi vanas et ineptas cogitationes intelligimus? De illis dictum est : *Perversarum enim cogitationes separant a Deo (Sap. i)*. De istis autem scriptum est : *Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, et aufert se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu (ibid.)*. A cogitationibus, inquit, quæ sunt sine intellectu. Quid fiet de his cogitationibus quas admit-

tere non possumus sine turpi et illecebroso affectu, vel de his quas libenter accipimus non sine pravo quodam consensu, si ab his se aufert Spiritus sanctus quæ sunt sine intellectu? Quod ergo ille cogitationes perversas aperte nominat, hoc iste gentes figuratiter, quasi homines perversos et a Deo vero aversos appellat. Quod ille cogitationes sine intellectu dicere voluit, hoc iste, ni fallor, populos inania meditantes nominavit. Pejores utique sunt quæ non sunt sine nequitia, quam quæ vagæ discurrunt sine intelligentia. Unde et hos gentes nominat, et illos

populos appellat. Nam gentes quidem sua persuasitas damnat, populos vero quamvis fideles sua ignobilitas humiliat. Sic utique, sic omnis cogitatio vana, sive otiosa, vilis; prava autem, atque perversa cogitatio detestabilis. Quales omnino utique Propheta increpat, vel potius qualibus insultat, cum dicat: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania?*

Notandum sane quod frenitus est bestiarum, non hominum; gentes utique fremere, est prava desideria contra rationem exsurgere. Quoties justa Dei judicia reprehendimus; quoties contra ejus flagella murmuramus, toties vocem humanam quasi in fremitum commutamus. Quoties appetitum potius quam rationem sequimur, quasi homines nos esse pigeat bestias imitamur. Increpet ergo primum fremitum iniquitatis; postea redarguat etiam studium vanitatis. Nam in eo quod dicitur: *Et populi meditati sunt inania, studium vanitatis reprehenditur. Et forte inania cogitare, veniale; meditari autem, omnino reprehensibile. Aliud est enim quod ex negligentia vel invitum patimur; et aliud quando circa inutile studium sponte occupamur.*

*Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum.* Quæramus prius qui sint isti reges, vel qui sint illi quos nominat principes. Reges dicit, sed terræ reges asserit; peccatori autem dicitur: *Terra es, et in terram ibis* (Gen. III). In hujusmodi terra, dæmones quos Apostolus mundi hujus principes et rectores tenebrarum appellat (*Ephes. vi*), regnum tenent et dominatum exercent, dum eos ad immunda desideria impellunt, et per mundanas cupiditates distrahunt. Rex autem a regendo dicitur, et per terram cor terrenis desideriis inhians recte intelligitur. Illi ergo dæmones in Scriptura sacra reges dicuntur, qui in subvertendis, sibi que subjugandis hominibus fraude potius quam virtute nituntur. Est enim in aliis astutia major, in aliis autem audacia vehementior. Illi occultius tentant, illi vehementius instant. Horum tentatio fraudulenta, illorum autem violenta. Illi quasi consulendo decipiunt, illi acrius instando quodammodo opprimunt. Hos itaque per reges, illos intelligamus per principes. Isti etenim quasi regendo, illi vero principando hominibus præsent, quos vel astutia deceptos, vel instantia dejectos ad iniquitatem pertrahunt. Videamus ergo quid dicat: *Astiterunt reges terræ.* Invenio in Scripturis sanctis alium dici spiritum fornicationis, alium autem appellari spiritum elationis. Sic et in his aliis vitiis intelligi potest. Obtinet itaque alius regnum in luxuriosis, alius in gulosis, alius præsidet avaris, alius iracundis: hic principatur invidis, ille dominatur elatis. Quid igitur aliud est hujusmodi reges sibi invicem assistere, nisi nunquamque in hominum impugnationem altum adjuvare? Nam dum ab uno quolibet quispiam in aliquod vitium dejectur, ex eo ipso sæpe ad resistendum aliis infirmior invenitur. Fieri enim solet, ut qui per crapulam gravatur, multo citius, multoque facilius per luxuriam inflammetur. Reges itaque sibi assistunt quando

A vicissimi sibi ad nos expugnandos opem ferunt. Principes in unum conveniunt, quia quidquid (quamvis diversum) agant in nostra subversione, tamen pariter consentiunt. Recte ergo etiam hos reges vel principes non sibi invicem tantum, sed etiam gentibus vel populis assistere intelligimus; quia, dum per pravas ineptasque cogitationes vaga mente discurremus, deceptoris spiritibus tentandi aditum aperimus. Gentibus itaque frementibus populisque inania meditantibus, reges assistunt, principes conveniunt, quia perversis vanisque cogitationibus (quas gentes vel populi significant) perstreptentibus, maligni spiritus tentandi aditum inventiunt, tentandi licentiam justo Dei judicio, accipiunt. Possumus tamen non solum per reges et principes, sed etiam per gentes et populos dæmones intelligere, et eorum differentias in his nominibus subtiliter distinguere.

Cogita igitur nunc quasi numerosam quamdam dæmonum multitudinem, imo multiplicem innumerositatem. Ex his alios, aliis sicut natura subtiliores, sic nec dubites, et in præsumptione audaciores, et in deceptione callidiores. Unde fit ut aliis infirmioribus, licet numero amplioribus principentur, et super eos libere dominantur. Est igitur in subjectis inferioribus multitudo copiosior, sed in superioribus tam audacia quam prudentia major. Unde fit ut propter ampliorem audaciam in infirmioribus libere dominatum exerceant, et propter majorem prudentiam stolidorum studia et officia pro suo arbitrio disponant. Hoc nos fortasse Scriptura monere voluit, quando alios reges vel principes nominavit; alios autem per gentes et populos designavit. Si autem inter gentes et populos differentiam quærimus, facile quidem eos ab invicem distinguere poterimus. Nam gentem a gente consuetudinis vel linguæ diversitas distinguit, et sæpe gens quælibet multos habere populos consuevit. In uno ergo eorum dissimilitudinem, in altero inuit multiplicem eorum multitudinem. Nam quidam eorum in quibusdam vitiis amplius prævalent, et alii aliis vehementius favent vel student. Quia igitur Propheta eorum studiorumque diversitatem et in qualibet distinctione innumeram multitudinem esse perspexit, idcirco fortassis et gentes dixit, et populos subsequenter nominavit. Si ergo discretionem spirituum habemus, si eorum differentias diligenter attendimus, non tantum per reges et principes, sed etiam per gentes et populos dæmonum differentias intelligere poterimus. Cogitet ergo qui potest, qualis, quantusque vir iste fuerit; quali discretionem quantaque virtute præditus exstiterit, contra quem gentes et populi deserviunt, contra quem reges et principes conveniunt. Nos si contra uniuscujuslibet dæmonis sævitiam vel astutiam restitisse vel resistere nos posse noverimus, multum nos profecisse putaremus; imo non homines, sed supra homines nos esse crederemus. Iste autem non tantum a gente vel rege se sentit impugnari; imo a gentibus.

et populis, et regibus, et principibus se non posse A superari, et novit, et scripsit, et posteris legenda reliquit, ut vel sic confundat superbiam nostram qui nihil sumus, et tamen superbire non erubescimus. Si quis autem gentes populosque ad cogitationes, reges vero et principes referre velit ad affectiones, facile credo; quia animi affectiones cogitationibus præsidere non ambigo.

Sic tamen hunc intellectum recipiamus, ut superiorum quidem non destruamus, qui Scripturam sacram multiplicem expositionem recipere non dubitamus. Sive ergo totum ad animi vitia, sive totum referamus ad dæmonia, aut si melius partim ad vitiosos mores, partim referimus ad vitiorum incentores, multum quidem est hæc, vel illa superare, majus tamen est utrisque posse resistere. Si tamen Propheta B utrumque non posset, eis cum tanta fiducia non insultaret, cum dicat: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum.* Sed si sequentia verba diligenter attendimus, unde de tot hostibus victoriam præsumat, citius inveniemus. Ait enim: *Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum.* Sed contra quem? *Adversus Dominum*, inquit, *et adversus Christum ejus.* De illo ergo victoriam præsumat, qui in ipso contra tot hostes indefesse dimicabat. Quid enim aliud quam quædam Dei turris David anima exstitit, quem sibi Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen ejus, contra tot hostes defendit? Una utique ex his turribus erat C pro quibus alibi ipse David proclamatur: *Fiat pax in virtute tua et abundantia in turribus tuis (Psal. cxxi).* Hanc itaque turrem præ cæteris fortem, et inter fortes singularem primo gentes impugnant, populi obsidione vallant. Sed quia prævalere non possunt, tandem assistunt reges, conveniunt principes. Sed inexpugnabilis manebat quam Dominus sibi jugiter defensabat. Stabat itaque David inter tot hostes de Dei protectionem securus, et de tot hostibus per Dei victoriam tandem triumphaturus. Insultare ergo non metuit, quos sibi non posse prævalere perspexit, et dicit: *Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus.* Adversus D Dominum, inquit, et adversus Christum ejus. Alia sunt in nobis dona naturæ, et alia sunt dona gratiæ. Distinguamus nihilominus Dominum, et Christum ejus. Per Dominum intellige Creatorem, per Christum intellige Salvatorem. Aliunde dicitur Creator, et aliunde Salvator. Creator est pro eo quod fecit quod non erat; Salvator autem inde dicitur, quia restauravit quod perierat. Dona ergo naturæ pertinent ad Creatorem, dona vero gratiæ specialiter pertinere videntur ad Salvatorem. Dona naturæ dico quando secundum naturalem complexionem hos videmus proniores ad misericordiam, illos rigidiores ad justitiam; hos naturaliter prudentiores,

et cætera hujusmodi, quæ naturaliter quisque habet, non ex industria possidet. Gratiæ autem dona dicuntur, quando quisque nititur habere per gratiam quod possidere minime potuit per naturam. Illa igitur accipimus a prima conditione ex munere Creatoris; ista tempore congruo accipimus ex beneficio Salvatoris. Quando itaque dona naturæ corrumpimus, in Creatore peccamus, qui ejus opus destruere non timemus. Quando vero quis dona gratiæ destruit, contra Salvatorem suum specialiter agit, qui pro reparatione nostra usque ad mortem sudavit. Quia igitur vitiosi mores, sive vitiorum incentores demones tam de a naturæ quam dona gratiæ in nobis subvertere nituntur, recte non solum contra Dominum, sed etiam B contra Christum ejus, gentes et populi, reges et principes assistere perhibentur. Quia ad Creatoris injuriam in nobis corrumpere festinant opus Creatoris, et ad contumeliam Salvatoris evacuare satagunt opus redemptionis. Recte ergo dicitur: *Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus.*

*Dirumpamus vincula eorum et projiciamus a nobis jugum ipsorum.* Per vincula retinemur ne eamus quo ire volumus. Sub jugo cogimur invitari operari quod nolumus. Duo magna mala, impediri a bono, occupari in malo. A bono nos revocant vincula cupiditatis, ad malum nos impellit jugum timoris. Bonum utique est secundum Prophetæ consilium hujusmodi vincula dirumpere, bonum nihilominus hujusmodi jugum projicere. Sed forte modum quæris; quomodo id fieri possit audire concupiscis. Audi, sed negligere noli. Noli diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt (I Joan II), et vincula dirupisti. Noli timere eos qui occidunt corpus, animæ vero non habent quid faciant (Matth. x), et jugum projecisti. Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum: *Qui habitat in cælis irridebit eos: et Dominus subsannabit eos.* Mirum valde si Dominus ubique est, cur in cælo, et non potius ubique esse dicitur? vel si in cælo tantum est, cur ubique esse credatur? Sed usus noster habet, ut res quælibet videatur ibi ubi est, ubi vero non est, minime videri potest. Quem vero constat ubique esse, voluit tamen Scriptura in cælo specialiter assignare, et ibi maxime inesse dicitur ubi ab omnibus inhabitatoribus incessanter videtur. Ut qui eum videre desiderat ubi videri potest, illuc per meritum ascendat: et est quidem in terra; nec tamen eum videmus, qui in terra sumus; nec in inferno deest, quamvis ab inferni habitatoribus videri posse non credimus. Eundem tamen in cælis esse, et in cælis videri non dubitamus. Sciendum tamen est quod aliter videtur per fidem, aliter autem per contemplationem, aliter vero cernitur per speciem. Quod est inter cælum et terram, hoc interest inter fidelem et infidelem, et possumus quemlibet perfectum dicere cælum propter fidem. Huic tamen cælo supereminet aliud cælum,

dignitas scilicet spiritualium virorum, cui tamen superfertur tertium sublimitas, videlicet angelorum. In primo itaque videtur per solam utique fidem; in secundo autem videtur etiam per contemplationem; in tertio vero cernitur facie ad faciem.

Per fidem eum videmus, quando illa quæ de eo scripta sunt firmiter credimus. Per contemplationem autem eum cernit, qui in eo quod de illo prius credidit, ex inspiratione divina intelligentiæ oculos figit. Per speciem vero videtur, quando in propria substantia sicuti est facie ad faciem cernitur. Verumtamen quocumque modo videatur, non tamen videtur nisi in cælo. Nam in primo, ut diximus, per fidem; in secundo cælo per contemplationem; in tertio vero videtur per speciem. Solummodo in huiusmodi cælis habitat per gratiam, cum tamen nusquam desit per potentiæ vel essentiæ suæ presentiam. Quia ergo singulari quodammodo in sanctis Dominus habitat, recte Scriptura cum in cælis specialiter locum habere designat. Sed si per terram carnem, per cælum animam intelligimus, est adhuc aliud quod in his verbis animadvertere debemus. Sciendum namque quoniam ad illud Divinitatis arcanum nunquam sensus ingreditur carnis, nunquam ad illa intima secreta sensus corporeus admittitur. Sola anima quæ ad similitudinem ejus facta est, divinæ naturæ substantiam videre potest. Sed nec eam aliquis ibi corporaliter videre desiderabit, sicuti nec hic sapientiam suam corporaliter videre quærit. Quoniam igitur sola anima divinæ claritatis capax est, ad quod sensus corporeus nunquam penetrare potest, merito in cælo, hoc est in anima, Deus habitare asseritur, quæ ejus in æternum et præsentia fruitur, et visione lætatur. Quid igitur mirum si Deus animam sibi contra hostes defendit, in qua in æternum habitare elegit, sicut scriptum est: *Hæc requies mea, in sæculum sæculi hic habitabo, quoniam elegi eam?* (Psal. cxxxi.) Fiducialiter itaque agam, et non timelio si talem habitatorem habuero, si talem protectorem invenero, tunc deum inter hostes securus in eis insultare non trepidabo, dicens: Qui habitat in cælis, iridebit eos; et Dominus subsannabit eos. Qui in cælis habitat, qui animas inhabitare amat, ipse sibi defendat, ipse hostes repellat, convincat, irideat. *Qui habitat in cælo iridebit eos, et Dominus subsannabit eos.* Aliud est irridere, aliud est subsannare. Irrisio est quando aliquem ironice laudamus, cum supra quod est, vel aliquid quod omnino non est amplificando ei ascribimus, ascribendo amplificamus. Subsannatio vero est quando in aliquo denotatione vultum nostrum simulata deformitate transfiguramus, et qualis ipse sit, vel potius quales nos esse credat, mentita deformitate depingimus. Et licet subsannatio a nasi deductione specialiter dici videatur, recte tamen quælibet laborum, nasi, oculorum, faciei, irrisoria detorsio, subsannatio dicitur. Irridendo igitur alterius pulchritudinem simulamus, subsannando vero nostram

A quodammodo dissimulamus, vel potius irridendo fœditatem illius dissimulamus, subsannando nostram, quæ nulla est, simulamus. Fit vero ex huiusmodi simulatione vel dissimulatione, ut aliena deformitas deformius appareat, et nostra formositas formosior emineat. Quid igitur aliud est Dominum suos inimicos irridere, quam eos ad fortia quædam, vel etiam magna agenda relaxare, in quibus possint ad tempus sibi vel aliis gloriosi apparere? Et tunc quasdam quasi eorum laudes in eorum auribus loquitur cum eos id agere permittat unde superba mens eorum inaniter gloriatur. Quales Propheta percudit cum dicit: *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam. Qui dixerunt labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* (Psal. xi.) Irrisio itaque est cum inimicorum suorum fortitudinem simulat. Subsannatio vero est cum suam potentiam, vel justitiam dissimulat. Sæpe enim injustos in hac vita prosperari, justos vero affligi permittit, quasi qui maliitiæ resistere non possit, vel innocentie compati nolit. Dum igitur perversis mentibus, vel minus potens, vel minus justus apparet, quid nisi vultus sui rectitudinem, ut ita dicam, in eorum consideratione detorquet? Quia enim, qui justus est justus esse non creditur, quasi vultus ipsius speciositas in suo decore ab ipsis non videtur.

Fit namque sæpe ut dum impij mala impune faciant, Deum res humanas minime curare credant. Quales illi describuntur, qui dixerunt: *Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob* (Psal. xcii). C Quorum quidam dixerunt in corde suo: *Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat in finem* (Psal. xx). Perversi itaque irridentur, cum de seipsis tam falsa quam magna præsumunt. Subsannantur autem, cum tam profana quam vana de Domino insana mente concipiunt, suas quasi laudes, sed falsas audiunt in quantum de se magna, sed minime vera credunt. Dominum autem quasi deformem aspiciunt, quando de eo indigna sentiunt. Maxime autem malignis spiritibus hæc sententia convenire videtur, contra quos specialiter prolata videtur. Suis enim tentationibus David fatigabant, suis enim insidiis subvertere festinabant, sed David de Domini protectione securus fiducia- D liter psallebat dicens: *Qui habitat in cælis iridebit eos et Dominus subsannabit eos.* Sæpe enim maligni spiritus electis quibusdam ad tempus prævalere permittuntur, unde fit ut illos quos Dominus sibi in æternum servat, contra Dei dispositionem perdere moliantur. Sed dum sæpe post lapsum electi quilibet tanto fortiores, quanto humiliores resurgunt, quid aliud suis impugnationibus maligni spiritus quam bonorum profectibus volentes servint? Vide si potes qualiter irridentur, cognosce quomodo deridentur. Nihil est unde magis dolcant, nil est quod amplius ingemiscant, quam bonum nostrum, quam profectum nostrum. Pene plus odiant bona nostra quam tormenta sua; imo malunt quotidie tormenta sua augere, quam nostra bona, quam

merita nostra non minuere; et tamen tot conatibus, tantis discriminibus nil aliud agunt, nisi ut boni quique quotidie meliores fiant. Irridentur itaque, cum se aliquid contra electos posse gloriantur; subsannantur autem, cum contra Dei dispositionem aliquid agere arbitrantur. Saluti quippe electorum militat quidquid contra illam inimica malignitas

A actitat, et inde ordinationem Dei implere cogitur, unde eam impedire frivole nititur. Recte ergo de his dicitur quia irridebit, et Dominus subsannabit eos. Nemo miretur, nemo indignetur, si ea quæ de Christo dicuntur, et intelliguntur juxta litteram, ædificationis gratia deriveamus ad ejus membra juxta mysticam intelligentiam.]

## ADNOTATIO IN PSALMUM XXX.

*In pace in idipsum dormiam, et requiescum.* Pax illa per quam, et in qua anima obdormit, per quam exteriorum omnium interim memoriam amittit, per quam ipsa sibi in oblivionem venit in qua seipsam supergressa, tota in Deum transit. Pax, inquam, illa quid aliud esse videtur, quam internum illud verum, et plenum gaudium, quædam, ut sic dicam, superfluentia spiritualium deliciarum, mira scilicet et ineffabilis quædam satietyas cœlestium desideriorum? Pacem sane tunc tantum veram plenam obtinere videtur, quando omne ejus desiderium internæ illius dulcedinis superabundantia penitus absorbetur. Quoad enim animus in ea quæ nondum habet æstuanti desiderio anhelat, pacem quomodo habet, quam pacem habet is quem desideriorum suorum vexatio fatigat? Gaudium ergo nostrum nisi plenum sit, desideria nostra ad veram pacem non componit. Et quidem in hac corruptibili vita humanus animus perfectum gaudium habere non potest, quia perfectum gaudium in hac exigentia suæ angustia capere non potest; plenum tamen gaudium habere potest, quia tantum habere potest, quantum capere potest. Pace itaque sua tunc veraciter mens humana perficitur, quando in id quod interius de divina dulcedine sentit, tota resolvitur. Hæc autem pax ut plena sit, in duobus consistit, in contemplatione videlicet veritatis et satisfactate internæ suavitatis. Ab uno inchoatur, et ex alio perficitur. Primum siquidem est, ut cœlestis sponsi amica, et veri amici sponsa, dilecti sui desiderio accensa, et in ejus adventum suspensa; primum, inquam, est ut videat quem diligit anima sua; secundum est ut in amplexus ejus ruat, et oscula jungat; secundum, quod incessanter postulat, osculetur se osculo oris sui, ut ad ejus deosculatorem hauriat de dulci dulcedinem, et de suavi exprimat suavitatem. Favus quippe distillans labia ejus, et spiritus ejus super mel dulcis. Ipse siquidem summa pulchritudo, ipse summa dulcedo. Pulchritudo ad visum, dulcedo ad gustum. Quasi exterius adhuc est quod videtur, interius esse incipit quod gustatur: plus est gustare quam videre. Quod enim gustamus nobis incorporamus, et cum eo quasi unum effici-mur. Sic procul dubio, cum divini spiritus infusionem accipimus, ipsi quodammodo unimur: *Qui adhaeret Domino, inquit Apostolus, unus spiritus est (I Cor. vi).* Hæc utique est illa vera ac plena divinæ infusionis dulcedo, hæc summa et singularis delect-

tatio, quæ sola potest cordis desiderio satisfacere, quæ prævalet ejus ingluviem satiare. Hæc sola desideriorum nostrorum fatigationem compescit, hæc sola animum ad veram pacem componit, quia quid amplius requirat non invenit. Quid enim est quod amplius requirat, quæ hoc ipsum quod capere non potest?

Videamus ergo nunc quibus gradibus hæc pax crescat. Primo est desiderii sui longa expectatio, expectationem sequitur circumspectio, circumspeditionem contemplatio, contemplationem admiratio, admirationem exsultatio, exsultationem dulcedo. Expectatio est, ex quo sponsa Christi post diuturnam fatigationem desiderii sui tandem aliquando incipit de ejus quem diligit anima sua adventu per internam aspirationem certificari, dum dicitur ei quotidie: *Expecta, reexpecta; modicum hic, modicum ibi.* Cui enim venturus est, veniet, et non tardabit. In hac expectatione incipit anima huc illucque frequenter circumspicere, et cum summa diligentia attendere qua parte occurrat qui expectatur ut veniat, utrum ab Oriente, an ab Occidente, an a desertis montibus. Cum ecce subito ab austro veniens, Deus siquidem ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan. Exsultat ut gigas ad currendam viam suam. Venit itaque subitus et festinus, saliens in montibus, et transiliens colles. Properatque in occursum sponsæ suæ, acclamans et dicens: *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt (Cant. vi).* Ecce quomodo expectationem sequitur circumspectio, circumspeditionem vero contemplatio. Contemplatio siquidem est, quando tandem anima videre incipit quæ longa expectatione sustinuit, et frequenti circumspeditione quæsit. Sed absque dubio ex quo incipit anima contemplari, incipit pariter et admirari. Quid enim mirum si miratur speciem speciosi forma præ filiis hominum? Absque dubio quanto limpidius contemplatur, tanto vehementius miratur, et quanto amplius miratur, tanto avidius, tanto attentius contemplatur. Crescit itaque quantitas admirationis ex qualitate contemplationis, et ex vehementia admirandi crescit diligentia contemplandi.

Sed quale, quamve jucundum spectaculum putamus esse, summam pulchritudinem ex quantulacunque parte videre, luminosum illum divinæ claritatis vultum limpidius contemplari, et in ejus admiratione assidue suspendi? Hujusmodi itaque mirando, ju-

cundoque spectaculo oritur illa quam præfati sumus magna et vehemens congratulatio. Nam, ut jam dictum est, contemplationem admiratio, admirationem vero sequitur exultatio. In hac autem exultatione perfunditur animus mira quadam et ingenti dulcedine, quam nullus sensus potest æstimare, nullus sermo valet explicare. Cum enim cœlestis ille sponsus sponsæ suæ charitatis amplexibus conjungitur, et ad ejus osculum inclinatur, ad ejus attactum subito cœlesti quadam dulcedine animus perfunditur, quam quidem sentire potest; sed, uti superius jam dictum est, nulla sermonis latitudine explicare potest. Ille enim divinorum labiorum favus distillans fixis sponsæ labiis fortiter expressus, incipit distillare dulcedinem et emanare suavitatem. Influxus itaque ille cœlestis suavitatis dulcor, incipit quidem primo sponsæ interiora replere, postmodum autem usque ad os cōfluere, tandem veroper labia emanare, in tantum ut a sponso suo statim audire mereatur: *Mel et lac sub lingua tua, favus distillans labia tua* (*Cant. iv*), eo quod ex abundantia cordis os loquatur. Sed, sicut in superioribus, sic et in hac excresecientia suavitatis internæ quosdam possumus profectum gradus attendere. Primo enim incipit sentiri illa interna suavitas, et ex illa generatur mira quædam perfruendi aviditas; aviditatem sequitur saturitas, saturitatem ebrietas, ebrietatem securitas, securitatem tranquillitas. Quod enim gustata suavitas aviditatem exacuet quis ignorat? Quanto enim quid cui dulcius sapit, tanto degustantis animum id ejus appetitum acrius accendit. Sed procul dubio quo avidius comedimus, eo citius ad desideratam saturitatem pertingimus. In hunc itaque modum et suavitatem aviditas, et aviditatem saturitas subsequitur. Scimus autem quia quique postquam ad saturitatem comedendo perveniunt, quælibet apposita vel oblata fastidiunt. Quid igitur hujusmodi saturitatem quam præfati sumus, quid, inquam, aliud esse dicemus, quam quoddam quarumlibet corporalium deliciarum fastidium, et ex intimo affectu exteriorum omnium rerum quemdam et spontaneum despectum? Aliud est enim blandienti delectationi resistere, et violenter repellendo ei nolle acquiescere, atque aliud spontaneo quodam intimi affectus nutu fastidire, et quaslibet interim carnis blanditias penitus sibi sapere non posse. Ad veram itaque internæ satietatis plenitudinem anima pervenit, quando præ illius suavitatis abundantia quam interiorius sentit, omnium quæ exterius apponi possunt quoddam necessarium potius quam voluntarium fastidium incurrit. Hanc autem veræ suavitatis satietatem sentire non possunt, qui exterioribus deliciis affluunt. Non enim invenitur hujusmodi suavitas in terra suaviter viventium, nec sapere potest sapor hujusmodi inter tot oblectamenta deliciarum, et tam varia condimenta ciborum. *Edent, inquit, pauperes, et saturabuntur* (*Psal. xxi*); *pauperes, inquit, non divites. Hanc autem saturitatem, uti jam dictum est, ebrietas sequi solet. Scimus autem omnes quo-*

nam qui plene ebrii sunt, irrisiones suas sæpe nec quidem avertunt, et circumstantia pericula nec declinare, nec saltem attendere norunt

Cum igitur videamus multos quotidie inter convitia et opprobria hilarescere, inter pericula et rerum damna gaudere, quid qui hujusmodi sunt nisi ebrios debemus judicare? Quid tantam dixerim mentis alienationem, nisi spiritualem quamdam ebrietatem? Prius autem est ut fastidiamus varia, sed vana mundi oblectamenta. Secundo ut despiciamus quælibet ejus adversa. Primum efficit spiritualis satietas. Secundum autem spiritualis ebrietas. Satietatem ergo ebrietas sequitur, ut ex eorum effectibus comprobatur. Ex hac autem ebrietate animus in tantam constantiam excrescit, tantamque fiduciam de Domini protectione assumit, ut cum Apostolo audiat et dicat: *Certus sum quia neque mors, etc., usque quæ est in Christo Jesu, etc.* (*Rom. viii*). Hæc est rata et firma securitas quam sequitur illa quam novissime posuimus vera plena mentis tranquillitas. Quid enim mentis illius tranquillitatem turbare valeat, quem nullus cupiditatis stimulus inquietat, quem nullus timoris aculeus exagitat? Hæc autem tranquillitas est pax illa quam diu loquendo quæsimus, ad quam tot gradibus vix tandem ascendimus. Hæc est illa pax in qua anima obdormit; pax, quæ mentem ad interiora rapit; pax, quæ exteriorum omnium memoriam intercipit, quæ ingenii acumen exsuperat, quæ rationis lumen reverberat, quæ desiderium cordis replet, quæ omnem intellectum absorbet. Hanc quietem Joannes dicit silentium, Psalmista vocat somnum (*Psal. cxxvi*). Ab Apostolo dicitur pax Dei quæ exsuperat omnem sensum (*Philip. iv*). O quam recte silentium! O quam vere dicere possumus somnum, si excedit omnem sensum! Quid enim de eo digne dici possit quod omnem sensum excedit? Factum est, inquit, silentium in cœlo, quasi hora dimidia (*Apoc. viii*). Quam recte silentium dicatur audivimus, sed quomodo erit et somnus? Cogita quid faciat somnus exterior circa hominem exteriorem, hoc facit somnus hujusmodi circa hominem interiorem. Somnus corporeus exsuperat sensum corporeum, aufert enim officium oculorum, officium aurium, cæterorumque sensuum atque membrorum. Sicut autem per somnum exteriorem sopiuntur omnes sensus corporis, sic per hunc de quo loquimur interioris hominis somnum exsuperantur omnes sensus mentis. Simul enim absorbet cogitationem, imaginationem, rationem, memoriam, intelligentiam, ut constet quod Apostolus scribit, quia exsuperat omnem sensum. Hujusmodi somnum anima inter veri sponsi amplexus capit cum in ejus sinu requiescit. Unde et dicit: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (*Cant. viii*). Hujus quietis in hujusmodi reclinatorio jam spem firmam conceperat, qui cum tanta fiducia psallebat: *In pace in idipsum dormiam, et requiescam* (*Psal. iv*).

## ADNOTATIO IN PSALMUM XXV.

*Judica me, Domine.* Vellem scire qualis ipse sum, sed vix de meipso vera discernere possum. Amor namque privatus quem erga meipsum habeo, aufert mihi verum judicium de meipso. Judica me ergo, Domine, qui veraciter nosti me. Tu mihi dicis de te, quia ego sum veritas; et ego scio, quia omnis homo mendax. Parum itaque mihi de meipso credo, utpote homini mendaci, timens ne, si meipsum judico, mentiatur iniquitas sibi. Tu rectius hoc facis qui verax es. Tu melius hoc potes qui veritas es: Intret ergo veritas in cor meum, verum contra me perhibeat testimonium, verum de me proferat judicium. Judica me ergo, Domine; indica mihi, obsecro, qualis sum, Domine; tu veram de me profers sententiam, ego ipse de meipso exerceo vindictam. Vel si forte in me per pœnitentiam delata est culpa, ostende mihi quid adhuc mihi desit de perfecta justitia. Utiliter enim me coram meipso judicas, si quilibet apud te sim mihi manifeste indices. Judica me ergo, Domine, quoniam in innocentia mea ingressus sum. Tu intus eras, ego foris eram, et idcirco vocem tuam audire non poteram. Extra eram, dum exteriora quærebam, dum exteriora cogitabam. Sed jam unus ex his factus, qui convertuntur ad cor, festinavi implere illud præceptum quo dicitur: *Redite, prævaricatores, ad cor (Isa. XLVI)*. Et ecce, Domine, jam intus sum, vide qui intus es; quoniam in innocentia mea ingressus sum, ut te audire possem, ut tecum loqui possem, idcirco ad te ingressus sum et ecce jam intus tecum sum. Loquere ergo, Domine, quia audit servus tuus. Paratus sum audire quid jam loquatur in me Dominus Deus meus. Qui enim extra sunt, qui adhuc exteriora diligunt, qui sola exteriora cogitant, vocem tuam audire nequeunt. Alii extra sunt per cogitationem et dilectionem, alii autem per solam cogitationem. Similiter quidam intus sunt sola cogitatione, alii vero pariter cogitatione et dilectione. Nam qui vanitatem cogitat et vanitatem amat, extra utique est, non solum per cogitationem, sed etiam per dilectionem. Sed qui exteriora inviti ex dispensationis officio administrant, sed tamen exteriorum curam non tam amant quam tolerant, isti quidem quamvis intus sint per dilectionem, coguntur quidem exire saltem per cogitationem. Quidam sunt qui tam curiose quam studiose veritatem quærunt, veritatem tamen non diligunt. Et isti quidem quasi intus sunt per studium veritatis, intus tamen ipsi non sunt per amorem virtutis. Sed qui veritatem quærunt et veritatem diligunt, per cogitationem pariter et amorem intus sunt. Si ergo, Domine, sola interiora cogito, si sola interiora diligo, constat ergo profecto quia amplius exterius non sum, patet quia tecum intus sum. *Judica ergo me, Domine, quoniam ego in*

*A innocentia mea ingressus sum.* Procul dubio si innocens non essem, ad te intrare non præsumerem, in conspectu tuo apparere non auderem. Si innocens non essem, inspirationis tuæ vocem audire non possem, vel potius non auderem. Et idcirco observabo me ab iniquitate mea, ut possim audire verba tua, ut non trepidem apparere in conspectu tuo, ut frui merear colloquio tuo. Sciens utique quia non privabis bonis eos qui ambulant in innocentia, fiducialiter ad te ingressus sum in innocentia mea. Scio quia major, scio quia pejor est corruptio mentis quam corporis; imo sæpe sanamur intus, dum percutimur exterius, et idcirco ut vere innocens essem, animas lædere vitabam. Alterius animæ nocere poteram per pravum exemplum, meam autem necare etiam poteram per solum pravitatis consensum. Sed studui innocens esse ut auderem ad tuum judicium venire; et nunc judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Quidquid potui in me judicio proprio malum deprehendere festinavi corrigere, nunc autem tu judica me, Domine. Quantum ad judicium meum jam innocens appereo, sed mihi de me satis credere non audeo, et idcirco, obsecro, judica me, Domine. Innotesce mihi qualis lateam apud te. Interim quoad potui innocentiam servavi, sed meam forsitan, non tuam. Innocentia enim erat secundum arbitrium meum, sed forsitan vera non erat secundum judicium tuum. Et ecce judica me, Domine, quoniam in innocentia mea ingressus sum.

*C Et in Domino sperans non infirmabor.* Adam intus erat, et sanus erat; sed tamen sanitatem servare non potuit. Infirmatus intus permanere non potuit, quia in se, non in Domino speravit; ego autem in Domino sperans non infirmabor. Diabolus non solum in intimis, sed etiam in summis bonis conditus stabat, et tamen sanitatis suæ firmitatem quam a conditione acceperat, diu servare non poterat, quia in sua fortitudine, non in Domini pietate sperabat. Ego autem in Domino sperans non infirmabor. Uterque intus erat, uterque sanus erat; ambo postea infirmi erant effecti, ambo postmodum foras ejecti; unus e cœlo, alter de paradiso. Nam uterque præsumebat de seipso. Ego autem in innocentia mea ingressus sum, et in Domino sperans non infirmabor. Ego foris eram, ego infirmus eram; nunc autem ingressus sum, et in Domino sperans non infirmabor: ipsi sani, ipsi intus; ego foris, ego infirmus. Nunc autem ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis et confessionis, et introgressus in Domino sperans non infirmabor. Non me latet, Domine, quantus labor sit intus permanere, in interioribus perseverare; credo tamen quod in Domino sperans non infirmabor. Et quidem difficile fuit ab exterioribus ad interiora mentem revocare, durum valde de rebus visibilibus ad

invisibilia penetrare. Sed multo forte difficilius erit in illis diutius permanere, sperans tamen in Domino non infirmabor. Filii Israel vix post multa tempora atque pericula terram repromissionis intrare potuerunt, et tamen sine multo labore, sine magna fortitudine, eam sibi postmodum defensare non valuerunt. Vix tandem terram lacte et melle manantem tetigi, sero contemplationis dulcedinem degustare merui, et jam contra me hostium invidiam, inflammari vehementius intueor; certus tamen sum quia in Domino sperans non infirmabor. Qui confidunt in Domino mutabunt fortitudinem, quanto magis non timebunt infirmitatem? In Domino ergo sperans non infirmabor.

*Proba me, Domine, et tenta me.* Duo sunt, facere bona, et declinare mala. Proba me ergo, Domine, utrum paratus sim ad bona facienda; tenta me utrumnam cautus sim ad mala devitanda. Proba me, Domine, et tenta me. Proba per adversa, tenta per prospera, proba me, Domine, et tenta me. Duo item sunt quæ hominem perfectum efficiunt, virtus et sapientia. Utrumque desidero, quia ad perfectionem suspiro. Proba me ergo, Domine, et tenta me. Per probationem proficimus ad virtutem, per tentationem erudimur ad veritatem. Probationibus exercetur virtus nostra, tentationibus instruitur prudentia nostra. Proba me, Domine, et tenta me.

*Ure renes meos et cor meum.* Scis quia concupiscentia aliquando surgit ex vitio carnis, aliquando descendit ex vitio mentis. Ure ergo renes meos et cor meum. Ad extinguendam pruriginem carnis ure renes meos, ad extinguenda desideria cordis ure cor meum. Ure renes meos ad consumendum prurium carnis; ure cor meum ad exsiccandum fluxum mentis. Ure renes meos et cor meum, ure carnem meam et mentem meam. Ure carnem igne tribulationis, ure mentem incendio compunctionis. Caro conteratur, cor compungatur. Caro affligatur labore, cor afficiatur dolore; utrumque concremetur, utrumque purgetur. Ure renes meos et cor meum: Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua. Nil tamen præsumo de fortitudine mea, sed de misericordia tua non confido in sapientia mea, sed in misericordia tua, quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Scio quia hostis meus fortior me est, scio quia callidior me est; mihi tamen timendus non est, quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Scio quidem quia potentior, quia prudentior. Sed super inimicos meos desepxit oculus meus, quantum misericordia tua ante oculos meos est. Proba, tenta, ure renes et cor. In his omnibus nil trepido, nil metuo quantum misericordia tua ante oculos meos est. Scio quantum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Scio nihilominus quia fidelis Dominus, qui non patitur nos tentari ultra quam terre possumus, sed faciet, cum tentatione simul preventum, ut

possimus sustinere. Pugnare ergo non refugio, quia vincere spero, quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Ante oculos meos est, quia eam agnosco; ante oculos meos est, quia ad eam respicio. Oculi providentiæ, oculus intelligentiæ; uterque dirigitur, uterque figitur in te, quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Quia illam cogito, quia illam cognosco, misericordia tua ante oculos meos est. Quia in illa spero, quia ad illam suspicio, ante oculos meos est. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est et complacui in veritate tua, non in virtute mea, sed in veritate tua; non in sanctitate mea, sed in veritate tua. Non enim confido de meritis meis, sed præsumo de promissis tuis, quoniam complacui in veritate tua. Tu mihi promisisti; tu ab æterno prædestinasti; mentiri non potes quia veritas es: quæ promisisti, implere potes; quæ prædestinasti, adimplere debes, quia verax es. Si talis sum qualis ab æterno præordinatus sum, tibi placere debeo; imo scio quia placeo, et si nondum talis sum, placeo tamen apud te, quia talis futurus sum, quoniam complacui in veritate tua. In veritate tua placeo tibi, in veritate tua placeo mihi, quoniam complacui in veritate tua, et tibi, et mihi. Placuit, inquam, mihi non in adulatione aliena, non in elatione propria, sed in veritate tua. Non secundum os loquentium iniqua, non secundum cor fingentium falsa, sed complacui in veritate tua. Si mundus sum corpore, si purus mente, tunc scio quia complacui in veritate tua. Si iusta sunt opera, si casta desideria, vere complacui in veritate tua. Si placeo interius, si placeo exterius, complaceo in utroque, complaceo undique. Philosophi gentium virtutem colunt, sed vera non credunt: quorum et si opus placet, fides displicet, et idcirco ipsi complacere non possunt qui fidem veram despiciunt. Falsi Christiani fidem habent, sed fidei opera non habent; in uno placent, in altero displicent, et idcirco vel ipsi complacere nequeunt. Ego si utrumque habeo, scio vere quia tibi complaceo. Ad neutrum tamen attingo per meipsum, neutrum ex meipso habere possum. Sed quis me hoc docuit, nisi veritas tua? Et ob hoc complacui in veritate tua. Docuit me veritas tua bona mea esse bona tua, mala mea esse peccata mea, et complacui in veritate tua. Erudivit me veritas tua ascribere mala mea mihi, attribuere bona mea tibi, et idcirco complacui in veritate tua. Didici quia per me surgere non possum; cognovi quia sine te stare non possum: credo et consteor quia tu es qui operaris in me, et velle, et perficere pro bona voluntate tua, et ob hoc complacui in veritate tua.

*Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introivi, odivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo.* Tria sunt quæ odit, quartum detestatur anima mea, vanitas, iniquitas, malignitas: tria hæc valde odibilia. Impietatem vero quæ in Deum est, omnino execratur anima mea. Inutilis vanitas, mala iniquitas, pejor malignitas,



pessima impietas. Vanitas contemptibilis, iniquitas odibilis, malignitas abominabilis, impietas detestabilis. Curam corporis nimiam habere, carnem in desideriis carnis fovere, cibo vel somno nimis indulgere, ornatum in vestitu quærere, totum hoc vanitas est, quia totum hoc vanum est. Sua avarie retinere, aliena avide quærere, quæ auctor omnium omnibus voluit esse communia in privatam potestatem redigere, quæ nobis ab aliis fieri volumus illis nolle impendere, minime quidem æquum est, quia totum hoc contra æquitatem est, quia totum hoc iniquitas est. Odium in corde retinere, ultionem de inimicis quærere, de inimici ruina gaudere, in alienis bonis ex invidia tabescere, totum hoc malitiosum est, totum hoc malignum est, et idcirco mihi placere non potest, quia totum malignantate plenum est. Murmurare, blasphemare, justa judicia Dei reprehendere, cor contra Deum in superbiam erigere, in Dei donis propriam gloriam affectare, totum hoc impium est, totum hoc pium cor recipere non potest, quia totum hoc impietas est. Et aliter sentire quam pium tam bonum est. Contemnenda itaque vanitas, odienda iniquitas, damnanda malignitas, execranda impietas. Vanitatem persuadet nimis amor sui, iniquitatem subinfert inordinatus amor mundi, malignantatem generat odium proximi. Impietatem autem nutrit contemptus Dei: curis siquidem carnis incumbere, vanum; in mundi gloria cæteros velle præire, iniquum; inimicitias in proximos exercere, malignum; contra Creatorem suum superbe insolescere, impium. Gula et luxuria vanitatem suggerunt, quia vanum est quod quærunt, vanum est quod diligunt; quia hæc in naturæ usus superfluos apparatus requirit, illa in luxus, et risus, et jocos ineptum animum dissolvit. Avaritia iniquitatem accendit, dum quæ ab auctore uno omnibus communia sunt in singularem proprietatem redigit. Dum enim quod ab aliis sibi fieri optat aliis ipsa improbe negat, contra æquitatem peccat. Iacundia et invidia malitiam generant, malignantatem inflammant. Quia dum hæc furit in lesione propria, illa uritur in felicitate aliena. Utraque malitiose agit in eo quod proximi sui hæc in malo hilarescit, illa in bono tabescit. Ex tristitia sive superbia impietas succenditur, quæ utraque improbo ausu divinæ bonitati derogare vincitur. Nam acedia sæpe contra Dei flagella murmurat. Superbia vero quidquid de Dei dono accipit, ad propriam gloriam usurpat. Tristitia enim dum a Deo corripitur, non conscientiam propriam, sed Dei justitiam accusare nititur, quodque illi Deus ad ejus correctionem, et quasi quendam specialium morborum medicinam parat, illa ad ejus contumeliam retorquere non trepidat. Quid, quæso, tam impium, quid a vera pietate tam alienum? Superbia vero, dum dona suis meritis vel viribus arrogat, quantum in se est, glorificantis gloriam evacuat; et hoc ipsum quam impium sit quis digne describit? Vanitatem itaque vitare volens, non sedi cum consilio vanitatis, et

A quia iniquitatem declinare studeo, cum iniqua gerentibus non introibo. Malignitatem autem amare non possum, et idcirco odivi ecclesiam malignantium. Fateri autem oportet quod verum est, quia veniunt sæpe ad mentem meam cogitationes innumeræ, et surgunt affectiones multæ, et sollicitant me de cura corporis, et suggerunt multa de usibus necessitatis. Conveniunt ibi quasi ad consulendum, veraciter autem ad decipiendum, et congregantur consilarii multi et consiliatores vani, imo deceptores veri. Congregantur autem quasi in concilium unum, et quasi ad quærendum consilium bonum, et dantur in commune consilia multa, sed inutilia et vana; quia concilium vanitatis est, et totum eorum consilium de vanitate est. Suadent sumere

B vinum propter stomachum, somnum extendere propter cerebrum, carnem fovere ne tabescat, corpus recreare ne deficiat, abstinentiam aliquantum relaxare, quieti parumper indulgere, et in hunc modum agitur de cura corporis, cura superflua! et de vanitate ventilatur questio vana, et super hujusmodi inutili negotio consumitur sæpe dies integra, Sed experimento multo jam didici non credere consilio vanitatis, et ob hoc maxime, ne apponerem cor ad consilia vana, non sedi cum consilio vanitatis. Quoties enim video hujusmodi convenire consiliarios vanos, non sedeo, nec quiesco, sed mentem excutio; nunc ad operationem, nunc ad orationem confugio, dicens: *Arerte oculos meos ne videant vanitatem (Psal. cxviii). Emitte lucem tuam, et veritatem tuam (Psal. xlii).* Nec prius cesso donec evanescat vanitas, et elucescat veritas. Bonum est ergo, Domine, non sedere cum concilio vanitatis. Bonum nihilominus non introire, sed potius declinare consortia iniquitatis. Sed, si prius non vitetur vanitas, minime declinatur iniquitas. Qui enim servit gulæ, serviat necesse est avaritiæ. Quia qui amat delicias, optat citius habere pecunias. Sed si ad amorem pecuniæ animum meum semel appono, consiliariis iniquis et iniqua gerentibus citius acquiesco, et eorum consilia libenter recipio

Adsunt subito cogitationes pravæ, assurgunt affectiones perversæ, consulunt accrescere census, quærere reditus, docent extendere prædia, erigere palatia, monent tributa regum ambire, munuscula pauperum non despiciere, copulare agrum ad agrum, conjungere domum ad domum, manus habere ad prædandum porrectas, ad dandum aliquid contractas, omnia accipere, nulla erogare, hospitalitatem non amare, elemosynas defraudare, monent dilatate simbrias, magnificare phylacteria, extenuare faciem, extendere orationem, ut videatur ab omnibus, ut audiatur a transeuntibus, sermonem ad populum proferre, in publico lacrymas producere, fallaciter quasi ad animas lucrandas, veraciter autem ad pecunias congregandas. In hunc modum sæpe post concilium quærentium vana agitur odiosa collatio agentium iniqua, et loquentium perversa.

Sicque sæpe, dum interne quietis secretiora desero, dum exteriora cogitanda de intus exeo, circumstat me subito talium cogitationum copiosa multitudo. Nec declinare licet confabulationes talium tam iniquorum, donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum. Propter hæc, et huiusmodi non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. Absit enim a me cum tali conventu intrare atria Domini; absit, inquam, ut cum ipsis ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Omnino cum huiusmodi iniqua gerentibus non introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam; verumtamen ipsis prius discussis vel exclusis, fiducialiter introeo nunc in Sancta sanctorum, modo intra primum velum tantum ad orationis secretum, modo etiam intra secundum ad contemplationis arcanum. Excludantur ergo prius huiusmodi phantasiæ, ne forte intus admissæ confundant orationem, præpediant contemplationem. Solent enim hanc perturbare, illam obnubilare. Intra primum velum petimus a Deo bona cœlestia. Sed quomodo illa accipimus, si proximo nostro negamus terrena? Æquum valde si volumus metere spirituality, non dubitemus seminare nostra carnalia: *Dote*, inquit, *et dabitur vobis* (*Luc. vi*). Si libenter damus, fiducialiter intremus intra primum velum petentes ut detur nobis. Intremus autem intra secundum, et dabitur nobis. Intra primum namque quasi mendicantes ad januam divinæ refectionis eleemosynam postulamus; intra secundum autem admissi quasi inter portam divitis recepti, quasdam quasi ciborum reliquias accipientes, parum quiddam de Domini suavitate gustamus, et sunt multi usque hodie qui optant divinæ dulcedinis gustum accipere, qui tamen nolunt humanitatem quam debent proximis impendere. Dari sibi cupiunt, ipsi autem dare nolunt; et quid, quæso, iniquius? Et idcirco cum iniqua gerentibus non introibo, sciens quia, si petenti non do, petens ipse non accipio. Quæcumque ergo cogitatio, vel quælibet affectio suadeat mihi avidè appetere aliena, avare retinere propria, omnino eam non audio, et nisi ea discussa et amota, tabernaculum Domini non introco, quia iniqua sunt quæ suadent, et cum iniqua gerentibus non introibo.

Sed de malignantibus, Domine, quid dicam? Scis, Domine, quia odivi ecclesiam malignantium, et cum eis sedere; quanto minus cum eis ad te intrare non possum? Quos amare nequeo, quid mirum si eorum colloquia declino? Malignantes sunt qui proximo mala quærunt, vel cupiunt. Vere malitiosam omnem voluntatem dixerim, vere malignam judicaverim, quæ me ad læsionem proximi excitat, vel ad ejus odium inflammat. Scis autem, Domine, quia sæpe lacessitus injuriis ultionem non cogito; sæpe provocatus opprobriis, dura non respondeo. Quia odivi ecclesiam malignantium, et illis acquiescere judico malignum. Cum concilio vanitatis non sedi, ecclesiam malignantium odivi. O vanitas, o malignitas!

Vanitas suggerit superfluum amorem mundi. Malignitas tollere nititur amorem proximi. Habet tamen vanitas delectationem aliquam, quamvis vanam et ineptam. Malignitas nil novit nisi dolorem et amaritudinem. Quomodo putas, mentem lacerat iracundia, quantum, quæso, animum torquet invidia? Quid autem utraque malignius, quid utraque acerbius? Est igitur malignitas pœna et culpa. Duo hæc mala maxima facile mihi persuaserunt ut malignitatem non diligerem, imo illa coegerunt ut malignitatem odissem. Et jam vere odivi ecclesiam malignantium, et eam amplius diligere non possum. Quoniam enim modo illud diligo in quo Deum offendo, proximum lædo, meipsum torqueo? Certe si non tangit cura proximi, parcam in hoc vel mihi: malignitas etenim semper torquet possessoris sui animum, quamvis sæpe lædere non possit suum erga quem sævit proximum.

Propter huiusmodi odivi ecclesiam malignantium. Sed cum mala sit omnis malignitas, pessima tamen est huiusmodi mali species, quæ sub specie sanctitatis suas exercet injurias. Sæpe etenim quando sævit in proximum ex vitio iracundiæ, vel veneno invidiæ, fingit sibi cogitatio quod faciat illud pro zelo justitiæ. Læsus namque quilibet a suo proximo, non jam cum facile respicere potest simplici oculo; displicet sibi quidquid ab illo fieri considerat, omni fere hora tacita apud se illum cogitatione accensat. Surgunt causæ quotidie innumeræ quæ illum culpabilem ostendunt, occurrunt rationes malitæ quæ illum reum, illum puniendum esse convincunt. Crescit autem sæpe eo usque malum, ut apud Deum esse se credat reum, nisi illum severius corripiat, et de sua illum perversitate redarguet. Loquitur enim apud se huiusmodi maligna cogitatio; usquequo illum talem tolero, consentire ei comprobtor si eum non corripio, consentiens autem Deum offendo. Corripiam ergo, ne Deum offendam, nihil pro mea, sed pro Dei injuria ulciscenda totum faciam, imo sic illum sibi restituam. Quid enim? proximum corripere, et eum castigare hoc non est proximo nocere, sed prodesse velle. Sic sæpe apud se loquitur cogitatio maligna, excreavit enim eam malitia sua, et putat odium suum amorem esse, et in injuria sua justitiam exercere. Conveniunt itaque undique huiusmodi malignæ cogitationes ad mentem, et putant Ecclesiam facere, non exercitum congregare. Figunt enim se ad obsequium Dei convenire, non autem suum odium exercere velle. Quasi enim exercitum congregat qui se ad sui ultionem parat. Sed ecclesiam quodammodo cogitationum multitudo facit, quæ in obsequium Dei convenire se fingit, verumtamen jam facile illudo talem conventum, quoniam audivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo.

Fateor, nondum profeci usque ad eorum odium quemadmodum testatus sum de ecclesia malignantium. Facio tamen quod possum: declino eorum consortium, et amodo cum impiis non sedebo.

Nescio quo pacto nihil sic animum delectat, quomodo ut gloriari queat, cum tamen scriptum : *Et gloriam meam alteri non dabo (Isa. XLV).* Illud ergo solum præ cæteris sibi mens humana usurpat, quod alteri cuiquam Deus dare nolens sibi soli reservat. Nec sufficienti homini tot bona naturæ, tot dona gratiæ, nisi addat etiam rapinam facere, et ut se induat, suum Dominum gloria sua spoliare. Hinc est quod semper est paratus sua peccata excusare, et in Deum suum illa declinare, dicens cum Adam : *Mulier quam dedisti mihi decepit me (Gen. III),* putans totum quod peccat de carnis vitio procedere et idcirco in auctorem ejus culpam qui eam talem fecit respicere. Econtra autem dona Dei suis meritis ascribit, et ex eis non illius cujus dona sunt, sed propriam gloriam quærit, et quid, quæso, tam impium? Mala sua scilicet Deo velle imputari, dona Dei sibi velle ascribi, quis non videat hoc quam sit impium, et quam sceleratum? Quamobrem amodo cum impiis non sededo, sed eorum consilia declinabo, et utinam tam odissem omnem impium cogitatum, quam odivi ecclesiam malignantium! Utinam tam non affectarem unquam usurpare mihi gloriam Dei, quam me non delectat malum proximi! Veruntamen et si nondum ab effectu meo eradicare nequiverim amorem vanæ laudis, quemadmodum me profecisse credo ad odium malignantium, faciam quod potero, cum impiis non sededo. Sed illis convenientibus ad mentem, protinus illos expugnaturus exsurgo, et amaritudine qua possum illos a mente exturbo. Sicut ergo non sedi cum concilio vanitatis, sic nihilominus cum impiis non sededo. Sed

A quia non sufficit declinare malum, nisi etiam addamus facere bonum : *Lavabo inter innocentes manus meas.* Non mihi ergo satis est, Domine, quod cum concilio vanitatis non sedi, quod ecclesiam malignantium odivi, quod cum iniqua agentibus non introibo, quod cum impiis non sededo, quia totum hoc est tantum declinare a malo. Sed ut placeam perfecte in conspectu tuo, studebo deservire tibi in opere bono. *Lavabo ergo inter innocentes manus meas.* Gemina manus, geminum est opus : opus justitiæ, opus misericordiæ. Exercebo ergo me in hoc gemino opere, ut habeam quas possim manus ad te per bonam intentionem levare. Et si forte his manibus inter agentium aliqua, ut assolet, macula inhæserit, et eas vel cœnum superbiæ, vel pulvis cœnodoxiæ sœdaverit, lavabo utique inter innocentes manus meas, et satagam in quantum potero mundare eas. Quoties enim pro sordibus operum in conspectu tuo defleo, manuum mearum maculas lacrymarum unda lavare contendo. Quidquid enim per culpam sœdatur, circo per compunctionis lacrum diluitur. Qui vult ergo mundas manus habere, studeat eas assiduis fletibus mundare. Sed quia hoc inter bonos melius agitur quorum exemplis instrui-mur, quorum doctrina erudimur, quorum orationibus adjuvamus. Lavabo et ego non inter quoslibet, sed lavabo inter innocentes manus meas. Scio quia illi innocentes existant, et illi veram innocentiam servant, qui nec propriam animam laudunt per censuram prævæ voluntatis, nec alienæ nocent per exemplum perversæ operationis. Tales ergo socios habere studeo quia opera munda habere desidero.

## ADNOTATIO IN PSALMUM XXVIII.

*Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum.* Vobis dicitur, novitii : Attendite si cupitis esse filii Dei. Vobis optio datur, in vestra electione relinquatur an transeat in libertatem filiorum, an maneatis in subjectione mercenariorum, an petius servatiis sub conditione servorum. Quid quisque esse eligat, ejus hostia declarat. In lege præcipitur, vel docetur aliam esse debere hostiam principum, aliam sacerdotum, atque aliam esse oportere hostiam pauperum. Sic, ni fallor, alia hostia convenit filio, et alia atque alia mercenario, vel servo. Sicut diversa est conditio, sic differens debet esse oblatio. Afferte ergo Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum. Si filii estis, libenter facitis; si filii esse cupitis, oportet ut libenter faciatis. Ne appareatis vacui in conspectu Domini, afferte non quodlibet quilibet, sed filios arietum, filii Dei. Si quis tanquam ovis ad occisionem ducitur, et sicut agnus coram tendente se obmutescit, et non aperit os suum, iste profecto inter filios annumerabitur qui offerunt Domino filios arietum. Neque enim qui aliter servus est, sufficit ad talem hostiam, magnum quidem ei est si possit offerre turtorem sive colum-

bam. Qui enim adhuc servit sub timore, et Deum non tam diligit quam metuit, sibi sufficere videtur dummodo possit plangere et gemere, et pro præteritis delictis planctu et gemitu quasi columbino quodam cantu satisfacere. Mercenarius autem, quamvis petulantæ et prævæ delectationis hædum antectum in ara Domini mactet, ne mercedem amit-tat, non facile contingit ut in holocaustum Domini agnum agniculum immaculatum manus ejus inveniat. Nam qui potuit terrenarum opum vellera absque ulla contradictione deponere, sine persequentium odio quamlibet tribulationem libenter sustinere, inter quoslibet tormenta internam pacem et cordis tranquillitatem retinere, profecto qui hujusmodi est in sacrificio Dei agnum obtulit, et ipsa sola oblatio: filium se esse ostendit. *Beati enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v).* Licet ergo, ni fallor, personarum dignitatem ex eorum hostiis pendere. Servo siquidem sufficit pro terrore gehennæ de malis abstinere, filio parum est pro Domino animam in morte ponere. Ad servos itaque pertinet pœnitentia, mercenariis convenit abstinere-

tia, filiis congruit patientia. Patientiæ itaque et A mansuetudinis agnos afferte vobiscum, qui speratis vel suspiratis adoptionem filiorum. Afferte ergo Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum.

Sed cur maluit dicere filios arietum, cum compendiosius dici potuisset agnos, neque enim arietes possunt alios generare filios? Sed forte voluit nos, quoties desideramus perfecta opera, habere ad Dominici gregis duces et principes, prophetas scilicet et apostolos, eorumque similes respicere, et ex eorum factis vel dictis quid facere, quid desiderare debeamus agnoscere. Qualia ex se desideria genuerunt, qualia opera habere studuerunt, talia et nos in nobis gignere et nutrire studeamus, et tunc nos absque dubio Domino filios arietum immolamus. Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum. Afferte, afferte Domino, Domino; utrumque bis ponitur, utrumque repetitur. Si vultis habere geminam stolam, duplicate hic hostiam vestram. Qui hostiam suam hic duplicare dedignatur, duplici contritione conteretur. Pro gemina hostia duplex dabitur stola. Pro stola corporis offerite hostiam bonæ actionis, pro stola mentis, date hostiam piæ devotionis. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animæ vero non habent quid faciant; et possunt hi quidem dominari corpori, sed non habent quid faciant spiritui, et idcirco ipsi sunt domini tantum, non domini domini. Illum ergo timete; illi munera offerite, qui postquam abstulit vitam, potest et animam mittere in gehennam. Afferte ergo Domino Domino, Domino corporum, Domino spiritu. Semel Domino, quia dominatur in tempore; secundo Domino, quia principatur in æternitate. Domino, quia cui vult donat temporalia bona, vel mala; Domino iterum, quia cui placuerit dabit æterna præmia, vel tormenta. Afferte ergo Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum. Congrua verborum distinctio, filii Dei, afferte Domino. Si Deus bonitatem sonat, Dominus potestatem designat; satis ex hac distinctione inuit, quia quod filii sumus, gratia est, non meritum; quod servitium exhibemus, debitum, non beneficium.

Afferte Domino gloriam et honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus. In superiori versu afferte bis ponitur, in secundo item bis positum invenitur. D Primo dicitur: Afferte, afferte propter nosmetipsos; secundo afferte, afferte propter proximos: primo afferte filios arietum ad meritum; secundo afferte gloriam et honorem ad exemplum. Afferte Domino gloriam et honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus. Proximi alii sunt boni, alii autem sunt mali. Afferte Domino gloriam et honorem propter bonos; afferte Domino gloriam nomini ejus propter malos, Sic luceat lux vestra coram hominibus, et cætera. Si filios arietum offertis, si opera mansuetudinis, si desideria pietatis habetis, facile est ut de tali hostia cor elevetis. Idcirco vobis dicitur: Afferte Domino gloriam et honorem. Ac si aperte dicat: In virtutum vstrarum hostiis non vestram, sed Domini

gloriam quærite. In omnibus quæ bene agit, ejus laudem, non vestram desiderate. At hoc agite, in eo studete, ut Deus glorificetur, ut Deus honoretur. Afferte Domino gloriam et honorem. Laudibus Deus glorificatur, operibus honoratur. Si videntes opera vestra Deum laudant, et eadem operari studeant, obtulistis Domino gloriam et honorem. Si videntes mirantur, si mirantes imitantur, absque dubio obtulistis Domino gloriam et honorem. Propter bonos afferte gloriam et honorem, propter malos vero afferte Domino gloriam nomini ejus. Mali quia bona opera vestra imitari recusant, non inveniant saltem quid in eis jure reprehendant, ne forte contra Domini præceptum per vos nomen Dei blasphemetur in gentibus. Videant ergo in vobis quæ jure laudare possint, etsi bona vestra imitari nolint. Si per vos disciplina Domini laudatur, etiam ab ipsis in quibus per bonam voluntatem ipse non recipitur, obtulistis Domino gloriam nomini ejus. In bonis ergo Domino obtulistis non solum gloriam, sed et honorem; quia et laudando glorificant, et operando honorant. In malis vero saltem gloriam nomini ejus, quia ejus disciplinam laudant, quamvis eam custodire non studeant: Adorate Dominum in atrio sancto ejus. Superius offerre hostiam præcipimur, hic intus adorare jubemur. Prius ne intremus vacui, secundo ne stemus otiosi: ne intretis vacui, afferte Domino gloriam nomini ejus; ne sitis intus otiosi, adorate Dominum in atrio sancto ejus. Quid est adorare, nisi totum corpus nostrum ad pedes prosternere, et summum nostrum ad ejus ima inclinare? Vult ergo Propheta non solum superioribus membris Domini, hoc est prælatis, vos subjici, sed et usque ad novissima ejus membra vos sponte humiliari. Subjecti estote modo omni humanæ creaturæ propter Deum, et absque dubio adorastis Dominum. Itaque cum hostiis intrate, ingressi adorate. Arripite arctam viam, intrate angustam portam, in habitu religionis, in voto professionis; manete in domo disciplinæ, tenete instituta regulæ. Si enim intra claustralem disciplinam vos coarctastis, in atrium Domini absque dubio intrastis. Si vero votum professionis facitis, si instituta regulæ servatis, hostias Domino admodum gratas obtulistis. Si enim in claustro viventes per omnia humiliter obeditis omnibus, vere adorastis Dominum in atrio sancto ejus.

Sed, inquit aliquis: Ecce unam aliquam congregationem e cæteris eligens, propono promittere stabilitatem corporis mei, sed timeo nimium nimiam levitatem cordis mei. Ecce promitto emendationem morum meorum, sed dura sunt instituta canonicorum. Propono tamen mores emendare, præcipue in castitate, in communione, in obedientia, si non desit gratia. Sed promittens castitatem, quomodo extinguo libidinem? Timeo nihilominus communionem propter infirmitatem, obedientiam propter superbiam. Bene utique facis desperans de teipso, si

tamen non desinas sperare in Domino. Revela ergo Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet (scio) et ipse quidem mentis humanæ fluctuationes, et cogitationes vagas repellat.

*Sed vox Domini super aquas.* Si trepidas de infirmitate, sive pusillanimitate tua, cogita quia vox Domini in virtute : vox Domini in magnificentia. Times elationem mentis et fastus umidos, sed vox Domini confringentis cedros. Si vero metuis incendia libidinis, maxime autem spiritum fornicationis, agnosce quia vox Domini intercedentis flammam ignis. Ista cogita, ista pertracta. Sed nunc redeamus ad singula. Ecce dicis quia mens tua valde levis, multum instabilis, vaga et profuga ubique se variat, undique fluctuat ; quia vult et non vult piger, consilia mutat, voluntates alternat, similis fluctui maris qui a vento movetur et circumfertur. Sed qui convertit mare in aridam, facile potest precipere ut congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum unum, et appareat arida. Quia sæpe ad vocem jubentis Domini hujusmodi carnalium desideriorum reversæ sunt aquæ, euntes et redeuntes quoadusque siccaretur universa superficies terræ. Quoniam vox Domini super aquas, quantumlibet multas, quantumlibet magnas. Ad voluntatis enim suæ nutum congregat eas in locum unum, et coarctat eas intra metas necessitatis, ut appareat arida, et solidetur propositum bonæ voluntatis, quia vox Domini super aquas. Sed si parum creditis verbis, credite vel exemplis. Ecce enim quantos vides te ad religionem præcessisse, et ordinis rigorem rigide tenere, prius quidem instabiles et leves, et tibi admodum similes, nunc in proposito stabiles, in bono constantes : prius mente vagos, studio vanos, nunc vero in disciplina rigidos, in religione fundatos. Sed quomodo, quæso, id fieri potuit, nisi quia Deus majestatis intonuit super aquas multas? Quid est intonuit super aquas multas, nisi perterruit mentes multipliciter vagas et multum fluxas? exsiccavit ergo in eis Dominus aquam nimiam, et convertit mare in aridam. Qui ergo exsiccavit in aliis aquas multas, non potest exsiccare tuas? Nonne et te tornitruo perterrere poterit, qui cum voluit, super illos intonuit? In illis enim Deus majestatis intonuit, terribiliter insonuit, corda perterruit, et voluntatem mutavit. Tanta autem et tam subita mentis mutatio ad divinæ vocis tonitru facta est, ut statim deserentes mundum, sequentes Christum non dubitarent cum ipso transfretare stagnum Genesareth, quamvis insurgerent et sævirent contra ipsos mirabiles elationes maris. Erat enim ventus contrarius eis, flatus videlicet diabolicæ suggestionis. Sed surgens Jesus imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Ecce enim quomodo potes videre, non jam nutant, nil jam trepidant, quin potius spiritu ferventes, spe gaudentes, unusquisque eorum exultavit ut gigas ad currendam viam mandatorum Domini. *Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas multas.* Aliquando enim tonat ut Deus aliquando vero intonat ut Dominus : quando minatur

A mala æterna, intonat ut Deus ; quando irrogat mala temporalia, tonat ut Dominus. Solus Deus donare æterna bona, vel mala potest. Temporalis etiam Dominus affligere corpora potest. Quando ergo vides quoslibet corpore sanos, corde compunctos, mundum relinquere, habitum religionis assumere, scito quia Dominus majestatis intonuit, Deus majestatis eorum corda perterruit ; quando quis corporis morbo, vel rerum damno compulsus deserere cogitur vias suas pravas, agnosce quia Dominus intonuit super aquas multas. Si igitur sæpe vidisti alios corde compunctos, alios corpore affictos lubricam vitam deserere, ad ordinem currere, religiose vivere, ad antiquæ vitæ luxus non respicere, quid est quod amplius timeas de te qui multos tui similes te vides in via Domini præcessisse? Qui super illos intonuit, qui illos perterruit, et in bono solidavit, fluctuationes mentis tuæ stabilire poterit, et reprimere cogitationes nihilominus vagas, sicut in eorum cordibus quando voluit Deus majestatis intonuit super aquas multas.

Ecce, inquis (tandem vix animatus verbis, vel exemplis), facio quod hortaris. Sed, si promitto corporis mei stabilitatem, oportet utique et tenere communionem, sed timeo infrinitatem corporis, formido pusillanimitatem cordis. Sum etenim infirmus et pusillus homo, tener et delicatus, utpote in terra suaviter viventium educatus, qui mollibus vestiuntur et epulantur quotidie splendide. Infirmus omnia fastidit, parvulus nova semper concupiscit. Communionem itaque tenere quomodo potero, qui quod alii habent semper fastidio, quod alii habere nequeunt avidè concupisco? Herbarum radices, et quæque vilissima pro deliciis summis computo, tantummodo cæteri non habeant : quaslibet regum epulis nauseo, si mecum omnes in communem participant, et ut quod sollicitat mentem meam totum tibi plenius exponam, cor quam corpus imagus deficit, virtute exili, sensu exiguo animus inebescit. Concedo, quia virtus tua exilis, vel nulla ; prudentia parva.

*Sed vox Domini in virtute ; vox Domini in magnificentia.* Recte quidem qui infirmus est desperat de sua fortitudine ; speret tamen de Domino, quia vox Domini in virtute. Qui sensu coarctatur, non præsumat de sua prudentia ; sensum autem suum a Domino dilatari postulet, quia vox Domini in magnificentia. Postulet autem in fide qui indiget sapientia, ab eo qui dat omnibus affluenter et non improperat. Noli timere, pusille grex ! Dominus virtutem populo suo dabit, quia vox Domini in virtute. Qui confidunt in Domino mutabunt fortitudinem ; quia vox Domini in virtute. Et si forte jam accepisti fortitudinem, et forte Dominus præcinxit te virtute ad bellum, et induit decori tuo virtutem, sed es adhuc sensu exiguus, et minor ad intellectum judicii et legum, scito quia ad petitionem tuam crescere te faciet Dominus meus sicut arenam maris, et dabit tibi de rore cæli et de pinguedine terræ abundantiam, ut alia capias per intelligen-

tiam, alia erudiaris per experientiam; hinc hauriens de rore contemplationis, illinc instructus ex assiduitate perfectæ operationis, et tunc in tanta rerum abundantia crescens, fias magnus, utpote inter deliciarum copias incrassatus, impinguatus, dilatatus. Dilataberis autem ad Orientem et ad Occidentem, Septentrionem et Meridiem, ut plene cognoscas, et perfecte scias quid sit sperandum, quid timendum, quid odiendum, quid amandum, et dabit tibi Dominus latitudinem cordis sicut arenam quæ est in littore maris ut tanta sit copia cogitationum bonarum quanta fuit prius multitudo inutilium et vanarum, cum adhuc cor tuum juxta hoc mare magnum mundi hujus per desiderium requiesceret, et amore nimio nimis inhaereret. Dilatato autem corde, cogitationes bonæ et sancta desideria cordis super arenam maris multiplicabuntur, et occurrent sponte cogitationes bonæ, sicut prius malæ sine studio nostro per se oriebantur, et tunc temporis capillus de capite vestro non peribit, quia nec una saltem bona cogitatio coram Deo in oblivionem venit, si tamen sit de capite, et descendat de ratione, vel procedat de recta intentione. Credo autem quia hanc admirabilem commutationem dexteræ Excelsi admirantes, ac obstupescentes de te tuique similibus, tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis. Et vere utique magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes, quia vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia. Sed dicis adhuc. In ordine quidem non solum observantur dura, sed et præcipiuntur indigna.

Huc accedit quod sortiuntur prælationem sæpe personæ viles et penitus contemptibiles, homines stulti et ignobiles, et in terra penitus non apparentes. Sufficeret ad malum ut indigni saltem indigna minime præciperent, vel qui abjecta imperant, saltem illi abjecti non essent. Nunc autem ad cumulum mali viles vilia cum auctoritate præcipiunt, et præcipiendo non rationem, sed beneplacitum suum attendunt. Quando; putas, ego hæc pati poterò homo ingenuus, et litteratus, arte strenuus, ingenio clarus? Quando talibus ad talia cor meum inclinabo, vel quando inclinare poterò? Gero si quidem cor durum ut lignum, erectum ut cedrum, animum impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani. Ad hæc breviter respondeo, quia: *Vox Domini confringentis cedros*, et facile reprimit animos elatos, et cito inclinare potest fastus tuos. Fateor quidem quia difficile est valde, imo impossibile camelum per foramen acus transire, cor arrogantia tumidum obedientiæ angustum sponte penetrare. Sed quæ impossibilia sunt apud homines, apud Deum possible, imò facilia sunt. Omnia enim quæcumque voluit fecit in cælo, et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Ubi invenit cor intelligentia lucidum ut cælum, ubi reperit mentem firmam ut terram, si vidit cor amarum et instabile ut mare, si aspexit

animum tenebrosum ut abyssum, semper et ulique quidem omnia quæcumque voluit fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis, et non solum ad vocis suæ tonitruum, sed sæpe ad aspectum suum, sæpe ad ingressum contrivit montes arrogantia, incurvavit colles superbiæ, et quoties voluit, depotentes de sede. Ad aspectum, inquam, qui aspexit et dissolvit gentes, et contriti sunt montes sæculi. Ad introitum etiam, quoniam ad ingressus Dei mei, Regis mei qui est in sancto, incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus. Ad vocem autem Domini sæpe contractæ sunt elationum cedri, quia *vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus cedros Libani*. Aliud est confringere cedros, et aliud est confringere cedros Libani. Neque enim in Libani monte crescunt, vel crescere possunt omnes cedri. Ergo aliæ cedri crescunt in Libano, et aliæ in quolibet monte alio. Libanus decandidatio interpretatur. Vis scire quæ sit ista decandidatio? Sanctorum justificatio ipsa est, eorum dealbatio. Joannis apostoli est ista sententia, non mea: *Byssinum*, inquit, *sunt justificationes sanctorum* (Apoc. xix). Doce me ergo, Domine, justificationes tuas, et super nivem dealbabor. Hujusmodi colore, vel candore superducta erant vestimenta illa Domini mei Jesu, vestimenta illa candida ut nix (Marc. ix), qualia non potest facere fullo super terram. Sed potest hoc fullo cælestis, qui a summo cælo egressio ejus. Mentior si ipse idem non promittit, ubi peccatores admonens ait: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, velut nix dealbabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt* (Isa. i). Utilis admodum hujusmodi fullonis, grata ejus decandidatio, quia bona justificatio. Talis decandidatio cum excreverit in montem, et attolli cæperit super aliorum montium celsitudinem, cum se quis jam singulariter magnum putaverit, et cæteris quibuslibet sanctiorem se esse crediderit, facile de se gignit magnas magnarum elationum cedros, cum se quadam virtutum prærogativa supergredi arbitratur cæteros. Sed potens est Dominus non solum contereere montes sæculi, sed facile etiam cum voluerit, confringet Dominus cedros Libani. Alia est superbia quæ surgit de sæculi vanitate, at alia est illa quæ nasci videtur quasi de adepta sanctitate. Illam designant cedri, istam autem cedri Libani. Noviter venisti de sæculo; superbis adhuc fortassis pro litteris tuis, vel forte pro pecuniis tuis; jactas te forsitan pro nobilitate generis; attollieris forsitan pro habitu dignitate honoris: tales talium elationes cedri quidem sunt, sed cedri Libani non sunt; quia de vanitatis nigredine, non de sanctitatis decandicatione surgunt. Sed statim in primordiis bonæ conversationis tuæ, confringet Dominus sæcularium pomparum cedros; quia vox Domini confringentis cedros, et si forte postmodum, ut fieri solet, post virtutum opera quasi de perfecta justificatione surgant quædam magnarum elationum cedri, addet Dominus et illas confringere, quia *confringet Domi-*

non cedros Libani, et idcirco pro illis ponit præsens, non futurum; de cedris vero Libani loquens futurum ponit, non præteritum. *Vox, inquit, Domini confringentis cedros et confringet Dominus cedros Libani.*

Vis adhuc melius nosse quæ sunt cedri Libani, quas confringere sufficit sola vox Domini? Ecce quis forte parum aliquid jejunavit, paulo plus cæteris vigilavit, lacrymam in oratione fudit: incipit statim se sanctum credere, cæteros in sui comparatione despiciere, patrum præcedentium institutis suas adinventiones præferre. Miratur sæpe apud se, cur miracula non faciat, indignatur aliis quod in eis prælationem non accipiat, quod in majori reverentia non habeatur, aliorum invidiæ, non suæ inertiae deputat. Quod pallidam faciem, non quam politam mentem gerat attendit; imo sæpe cum sese foedis titillationibus perturbari, et immunda delectatione fœdari persenserit, non propter suam negligentiam, sed quasi ad humilitatis custodiam, hæc se perpeti fingit. Unde fit ut contra libidinem quasi humilitatis custodem non evigilet, et humilitatem putat, quod se turpiter fœdari non timet, et nescit quam sit detestabilis superbia quod in tanta putredine non se peccatorem, sed alterum Paulum reputet, quasi cui datus sit angelus Satanæ, stimulus carnis suæ ut eum colaphizet, ne eum multitudo virtutum, vel magnitudo revelationum extollat. Fitque miro, imo miserabili modo, ut sic superbiat, ut tamen luxuriare non desinat; sicque luxuriet, ut tamen superbiere non desistat. Quis, putas, sufficit conterere cedros hujusmodi, nisi ille ad cujus vocem confringuntur cedri, qui, cum voluerit confringet etiam cedros Libani? Et ut amplius mireris: *Comminuet, ut vitulum Libani.* Vere hæc est mutatio dexteræ Excelsi, rigorem cedri conterere ad similitudinem vituli Libani, et quælibet tumida corda inclinare ad imaginem humilitatis Christi. Quomodo putas, attritus est: propter scelera nostra, non propter peccata sua. Vitulus ille singularis veniens a Libano, de monte umbroso et condenso; quia a summo cælo egressio ejus et occursum ejus usque ad summum ejus, ubi splendet candor lucis æternæ: unde egrediens traxit secum splendorem justitiæ; quo regrediens, mortalitate deposita, induit nitorem gloriæ; quomodo, inquam putas, comminutus est vitulus ille, nisi quomodo scriptum est: *Quia cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam urri accipiens, et habitu inventus ut homo (Philip. 11).* Qui tradidit semetipsum pro nobis, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Attende, quæso, magnitudinem humiliationis, immensitatem attritionis. Tormento crucis nihil acerbius, morte crucis nihil ignominiosius. Huc accedit quod patitur sponte sua, adde illud adhuc quod moritur sine culpa propria. Audiat, quæso, quomodo inclinari debeat qui se ut vitulum Libani comminui desiderat. Asperrima, vilissima, sponte sua, etiam

sine culpa sustineat. Nunquam hæc tamen aliquis de sua virtute posse præsumat. Speret hæc tamen de pietate Domini, cui, suppetit cum voluerit comminuire quælibet cedros Libani. Quoties ergo videris quoslibet prius de sua correptione furentes, postea in tribulatione gaudentes; prius lætari in explendis suis desideriis, postea gloriari in infirmitatibus suis; prius laudibus suis inflari, postmodum libenter pro nomine Jesu contumeliam pati, scire potes quia comminuit eos Dominus ut vitulum Libani, talem et te exhibere oportet si inflectere cupis rigorem cedri, et humiliari te vis juxta formam humilitatis Christi. Sed ipse te melius docet quam ego. Audi quid dicat, et imitari memento: *Quia descendi de cælo, inquit, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris (Joan. vi).* Ipse voluit facere voluntatem suam, et tu satagis implere voluntatem tuam. Pater tuus prælati tuus; Christus qui venit, quæsitivus implere voluntatem Patris sui, et tu studeas facere voluntatem prælati tui. Ecce vix tandem vitulum invenimus quem in holocausto Domini mactare debemus. Nihil itaque flagrat Domino in odorem suavitatis quam si mactetur Domino vitulus propriæ voluntatis.

Interest tamen utrum sit de Libano, an de Carmelo? Alii sunt vituli qui pascuntur in vertice Libani, atque alii qui nutriuntur in pascuis Carmeli. Vitulum Carmeli nutriunt, qui voluntatem suam non deserunt in rebus adhuc carnalibus; vitulos Libani pascunt, qui voluntatem suam sequuntur in studiis spiritualibus: iste quærit lautiores cibos quam cæteri; vitulum suum impinguat de feno Carmeli. Ille abstinere volens, dedignatur comedere quod cæteri, vitulum suum nutrit in pascuis Libani. Iste forte cupit vestem molliorem: ille usurpat sibi forte præ cæteris habitum hispidiorem, uterque pascua quærit suo vitulo: sed hic de Carmelo, ille de monte Libano. Denique quidquid propter molliorem mentis, et teneritudinem carnis agitur, ad Carmelum pertinere videtur; quia Carmelus *molle*, vel *tenerum* interpretatur. Quidquid autem quasi pro sanctitate supra ordinis institutum, vel contra prælati consilium insolenter præsumitur, inter armenta Libani juste annumeratur. Væ vobis qui confiditis in vitulo Samaritæ, qui tanto studio servitis voluntati propriæ. In Judæam venistis, ut quid ad Samariam descendistis propriam voluntatem custodientes et excusantes? An nescitis quia Judæi non contuntur Samaritanis? Prius a sæculo venientes proprias voluntates vestras confidentes damnabatis; nunc ab illo priore fervore deficientes, proprias voluntates quæritis, custoditis, defenditis. Sic, sic de Judæis Samaritani facti estis. In Judæa vitulus propriæ libertatis Domino mactatur, in Samaria pro Deo adoratur. Si in Judæa es, vitulum in sacrificio Domini interficis; si in Samaria es, vitulo tuo omnibus viribus tuis servis; si carnis curam in desideriis agis, vitulum tuum de feno pascis; quia omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni. In

hoc gloriaris si desideria tua perficis. Non est bona gloria tua. Nonne multo melius, nonne multo rectius ut qui gloriatur in Domino gloriatur? An nescitis quia hæc est gloria nostra testimonium conscientia nostræ? Sed mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum.

Sed quid fiet, quæso, de carnibus hujus vituli, quando nec saltem placere potest vitulus Libani, nisi forte diligenter comminuat, quemadmodum decet victimam holocausti. Sed quoniam, inquis, modo illum comminui oportet? Hoc te Moyses quam ego melius docet: prius illum jubet per frusta dividere, postea suppositum flammis in cinerem redigere (Exod. xxxix). Quomodo, quæso, illum subtilius unquam comminuumus, quam cum prius per frusta divisum, per ignem postea in tenuem pulverem redigimus? Vitulus noster in Libano pascitur, si voluntatem nostram non nisi in rebus honestis sequimur. Vitulum nostrum mactamus, cum obedientia amore omnem singularitatem abdicamus, vitulum autem nostrum secare, est de præsumpta libertate mentem increpare. Sed hunc usque ad frusta dividit, qui quæque singularitatis suæ opera diligenter distinguit, et se in singulis de præsumptionis audacia reprehendit. Tunc autem nihil amplius superest, nisi ut igne compunctionis, vel flamma divinae dilectionis eoque concremetur quousque omnis hujus arrogantia voluntas sopiatur. De hujusmodi holocausto quasi quidam adhuc cogitationum cinis remanet, qui omnino a nostra recordatione perire non debet, quia utiliter satis suas quisque præsumptiones reminiscitur, quando in earum recordatione conscientia humiliata confunditur. Sed ecce dum vitulum nostrum diligenter tractare, et juxta legis præceptum comminuer volumus, paulo longius digressi sumus.

Restat illud adhuc addiscere in fine sermonis nostri, quæ sit differentia inter cedros Libani, et vitulos Libani. Per vitulos Libani accipimus præsumptiones arrogantia, per cedros intelligimus fastus superbia. Arrogantia est supra se aliquid præsumere. Superbia est de sua etiam præsumptione intumescere. Toties itaque vitulos in Libano nutrimus, quoties supra virium modum (quamvis bona intentione) præsumimus. Tunc cedri quasi de Libano arguunt, cum de nostris operibus bonis elationum fastus se in altum attollunt. Sub talium cedrorum umbra vituli delectabiliter depascunt, dum pro adipiscendo sanctitatis nomine in tantis laboribus non lassescunt. *Et comminuet eos tanquam vitulum Libani, et dilectus, quemadmodum filius unicornium.* Ergo non solum Dominus comminuit cedros, tanquam vitulum Libani, sed et iste dilectus quemadmodum filius unicornium. Sed quis est iste dilectus, vel quorum dilectus? Non dicit horum, vel illorum, idcirco fortassis ut intelligamus dilectum omnium, quemadmodum, cum Dominus dicitur, intelligitur ille qui est Rex regum, et Dominus dominantium. Quis ergo est iste singulariter dilectus,

et singulorum dilectus. Sed quis alius hoc erit, nisi ille speciosus præ filiis hominum, qui pro incomparabili pulchritudine sua omnibus se admirabilem ostendit, et amabilem facit? Vultis videre quomodo sit omnium dilectus? Audi quid dicat de eo Pater ejus; attende quod pro eo clamet sponsa ejus: vox Patris ad dilectum: *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui* (Matth. iii); vox sponsæ de dilecto. *Adjuro vos, filia Hierusalem, si inveneritis dilectum meum ut annuntietis ei, quia amore langueo* (Cant. v); et de angelis scriptum est: *In quem desiderant angeli prospicere* (I Petr. i); et item de hominibus legitur: *veniet desideratus cunctis gentibus* (Agg. ii). Ergo dilectus iste dilectus est Patris sui, dilectus sponsæ suæ, dilectus hominum, dilectus angelorum, dilectus omnium, dilectus singulorum. Patet ergo quia veram dilectionem non habet, qui hujus dilecti dilectione non ardet. Audivimus quorum dilectus, audiamus adhuc quemadmodum, vel quantum dilectus: *Et dilectus, inquit, quemadmodum filius unicornium.* Sed quid est quemadmodum filius unicornium? An forte hoc genus animalium præ cæteris omnibus diligit fetum suum, ut paratior sit unicornis pro fetu suo perire, quam fetum suum perdere, ut malit pro ipso mortem incurere, quam ipsum vel vivum amittere? Sed quis hoc de dilectoribus Christi non videat, quomodo eos pro Christi nomine mori delectat? Testis sit tantus ille effusus sanguis martyrum quomodo Christus sit dilectus quemadmodum filius unicornium. Nam ipsi ejus dilectores, ipsi utique sunt unicornes; et ipse eorum dilectus, eorum quidem est filius, et idcirco vero dilectus; quia veraciter filius, et diligitur ab eis quemadmodum filius unicornium, quia diligunt eum quemadmodum decet eos diligere filium suum.

Cur autem eos Scriptura sancta unicornes dicit, rat o manifesta occurrit homo ante peccatum geminam fortitudinem quasi geminum cornu accepit, quia ad repellendum peccatum et ad removendum in commodum gemina virtute munitus fuit: una fuit integritas corporis, alia fuit integritas mentis. Integritatem carnis accepit contra miseriam, integritatem mentis contra malitiam. Illam contra mortalitatem, istam contra iniquitatem. Congressus cum diabolo quia per negligentiam cecidit, in ipso casu diabolus unum ei cornu excussit, alterum ei inclinavit. Quia enim mortem homo nulla ratione evitare potest, quasi altero cornu penitus nudatus est. Sed quia libero arbitrio penitus privari non potuit, dextrum quodammodo cornu non perdidit; sed tamen inquantum infirmatum, in tantum inclinatum gerit, et idcirco si qui erant post primum lapsum qui peccato resistere volebant, facie eorum adversarius de eis triumphabat. Sed misertus tandem hominum visitavit nos Oriens ex alto. Visitavit ergo, et fecit redemptionem plebis suæ; et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui. Quia igitur unum tantum cornu deinceps, sed erectum portant, mortis quidem supplicia patienter tolerant, sed peccata quasi quosdam animæ hostes



fortiter impugnant, ut non regnet peccatum in mortali corpore eorum. Hinc est quod fiducialiter psalunt dicentes illi a quo cornu acceperunt : *In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis* (Psal. xl. 11). Accipiunt itaque interim cornu salutis, accepturi quandoque cornu securitatis, ut tunc gemino cornu polleant, qui nunc in uno fortiter pugnant et gloriose de hoste triumphant, ut tunc habeant quo sint a peccato liberi et ab omni pœna securi, cum suam in eis promissionem impleverint, qui eis nunc cornu salutis erexit. Omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua iusti. Vides ergo quomodo quantum ad præsens spectat, ubique non nisi de uno cornu agitur, unde et justus quisque unicornis dicitur, cui tamen quandoque cornua non tantum eriguntur, sed etiam exaltabuntur. Et non solum eriguntur ad illam celsitudinem quam accepit homo adhuc probandus, sed exaltabuntur ad illam sublimitatem quam habere debet homo glorificandus: Prima namque hominis fortitudo vel virtus fuit posse non mori, et posse non peccare; novissima autem erit non posse mori et non posse peccare, quando mors absorpta jam erit in victoria, et ipse homo sublimatus in gloria: de cætero jam erit confirmatus in bono, et confirmatus in gaudio. Ecce quomodo unicornes sunt, sed unde talem filium habere potuerunt? Unde, inquam, habent talem filium ut veraciter dicatur esse filius unicornium. Interrogemus ipsum eorum filium: *Quicumque, inquit, fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, et mater est*, (Matth. xii). Quid est Filius Patris nisi virtus et sapientia Patris? Verbum Patris Filius Patris, voluntas Patris. Item voluntas hominis quid aliud est quam quædam proles mentis? Si igitur eadem est voluntas tua et voluntas Patris, idem est filius tuus et Filius patris. Veritas, sapientia, voluntas corde concipitur, et ex corde generatur. Si igitur idem vis, idem sapis quod pater; eundem Filium habes quem Pater.

Miraris. Est adhuc quod amplius mireris. In te est utrum sis pater, an mater, an potius utrumque pater et mater. Potes eum gignere in corde tuo, et in corde alieno, et potes eum concipere a corde tuo, et ab ore alieno. Intellectu gignitur, consensu concipitur, affectu nascitur, effectu nutritur. Quando veritatem intelligis, vel alium intelligere facis, Christum gignis. Quando veritas tibi a te, vel ab alio persuadetur, Christus veraciter concipitur. Ergo quando gignis, es pater; quando concipis, es mater. Nosti voluntatem Dei; consensisti ei, et concepisti. Amando parturias, operando nutrias. Vide quod in potestate cujusque relinquitur, utrumnam tantæ prolis mater efficiatur. Merito ergo maledicta sterilis, et quæ non parit, quæ talem filium pro voto habere potuit. Cur, putas, similiter non maledictus qui non gignit, sicuti maledicta sterilis et quæ non parit, nisi quia non æque in nostra potestate consi-

stit veritatem intelligere et veritati consentire: Non enim semper veritatem intelligo cum volo, intellectæ autem semper consentio si voluero. Felix homo est cui præsto est cum voluerit habere filium, nec qualemcumque, sed Deum. O quanta dignitas hominis huius habere Deum majestatis! Audi, homo; ausculta, o homo! Tandem erige spem, exhilara faciem. Si confunderis de patre tuo, confide tamen de filio tuo. Si erubescis in parente, exulta in prole. Si contristaris in Adam primo, congratulare in Adam secundo. Major hic ad erigendum quam ille ad deiciendum. Per illum ejectus a paradiso, per istum glorificandus in cælo. Intuemini quantus sit gloriosus iste, et homo est, et quis cognoscet illum? Homo, inquam, et hominis filius, verumtamen quis cognoscet illum? Quid putatis, quem dicunt homines esse filium hominis? Respondeat Petrus unus, pro omnibus: *Tu es Christus, Filius Dei vivi* (Matth. xvi). Christus se dicit filium hominis, Petrus eum dicit Filium Dei Patris. Res mira, et admiratione digna ut unus idemque sit Filius Dei vivi, et filius hominis morituri, dicam, an mortui? Nam si mortuum negamus, quomodo illud statit quod legimus? *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris* (Gen. ii). Sed forte tunc incipit vivere, cum incipit talem filium habere. O quanta humilitas Omnipotentia, o qualis sublimitas hominis! Deum habere hominem patrem, humilitas incomparabilis! Hominem habere Filium Deum, sublimitas inæstimabilis! O quam recte diligitur iste tam humilis, tam altus, vere singulari amore dignus iste noster dilectus! Dilectus hominum, dilectus angelorum, dilectus omnium, dilectus quemadmodum filius unicornium.

Nunc autem illud quærendum restat, cur postquam dixit: *Confringet Dominus cedros Libani*, postea addat, et *dilectus quemadmodum filius unicornium*. Idem enim est Dominus, et dilectus quemadmodum filius unicornium, ac si dixisset Dominus ac Christus ejus. Sed dicto, confringet Dominus, quid addi oportet et Christus ejus, cum sit unus atque idem Dominus, non solum Pater et Filius, sed et Spiritus sanctus? Nonne quæcunque Pater facit, hæc et Filius facit similiter; et tamen in pluribus Scripturæ locis talem distinctionem invenire poteris, ut est illud: *Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus* (Psal. ii). Quid ergo dicemus? Sed scimus quia Christus in eo quod unum atque idem est quod Pater, idem atque eodem modo operatur quod Pater. Sed quid mirum esse debet si in quo aliud est quam Pater, alium modum operandi habet quam Pater? Si similiter agit ut Pater in sua divinitate, in qua similis est Patri, quid mirum si dissimiliter operatur quam Pater in qua dissimilis est Patri? Quod autem secundum aliquid dissimiliter operatur, manifeste, ut arbitror, ex tali distinctione innuitur, cum dicitur: *Confringet, Dominus cedros Libani, et comminuet eos tanquam vitulum Libani, et dilectus*

quemadmodum filius unicornium. Confringet, et comminuet cedros, ut diximus, non solum Dominus, sed et iste suus, vel noster dilectus. Quid est cedros confringere vel comminuere, nisi superbæ mentis rigorem conterere vel altitudinem inclinare? Sed Dominus absque dubio; et nihilominus dilectus omnem arrogantiam, quando vult, humiliat; quantum vult, inclinat. Sed facit hoc Dominus terrore suæ majestatis: sed dilectus hoc facit exemplo suæ humilitatis. Dominus, utpote Dominus, in severitate, dilectus ut dulcis et suavis, in suavitate, et tamen uterque unus et idem dulcis et rectus Dominus, suavis et mitis omnibus invocantibus eum. Quando ergo quis, Domini considerata potentia, in conspectu tantæ majestatis altum sapere erubescit, et aliquid contra ejus voluntatem præsumere pertimescit, absque dubio in ejus corde Dominus elationum cedros confringit. Alius, visa dilecti nostri mira humilitate, confunditur superbus apparere, cum videat Dominum majestatis formam servi accipere, legem implere, hominibus obedire, impropria hominum, crucis probra patienter sustinere. Quando ergo quis, viso Dominicæ humilitatis exemplo, in sua præsumptione confunditur, et ab omni altitudine pristini tumoris dejicitur, patet procul dubio quod dilectus iste cedros male rigidæ mentis confregit, et tanquam vitulum Libani (hoc est ad similitudinem sui) comminuit. Recte ergo dicitur: *Confringet Dominus cedros Libani, et confringet eos tanquam vitulum Libani, et dilectus quemadmodum filius unicornium.*

*Vox Domini intercedentis flammam ignis.* Alius est ignis quem venit Jesus in terram mittere, alius quem venit in terra extinguere. De cælo veniens, cælestem ignem secundum detulit. Ad terram veniens, terrenum ignem invenit. Omnis amor ignis est, sed non omnis amor bonus est. Est amor licitus, et est amor illicitus; et licitus amor bonus est, et qui licitus non est, bonus amor non est. Amor itaque bonus, ignis est bonus; et amor malus, ignis est malus. Ignis bonus, ignis charitatis, ignis malus, ignis libidinis. Ignis bonus erat de quo Jesus dicebat: *Ignem veni mittere in terram, et quid voluisti ut ardeat? (Luc. xii.)* Ignem ergo bonum venit accendere, ignem vero malum venit extinguere. Idcirco per Moysen prohibet ne offerant ignem alienum super altare suum (*Levit. x*). De suo autem igne præcipit ut semper ardeat in altari suo. Amat ergo ignem suum, odit autem ignem alienum. Igne suo ardebant qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum loqueretur nobis in via? (Luc. xxiv.)* Tali igne ardebant qui Spiritum sanctum in igneis linguis acceperant, quia ipse Spiritus sanctus ignis est non comburens, sed illuminans; et idcirco rubus ille quem Moyses intuebatur ardebat, et non comburebatur. Sed ignis malus et alienus e contra consumit, non illuminat: *Ignis est enim, ut ait Job, usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina, ardens usque ad inferni novissima, et montium fundamenta comburens (Job xxxi).* Flam-

ma tamen hujus ignis Dominus cum voluerit, intercidit, cum placuerit, penitus extinguit. Quod autem quandoque intercidat ut in parte ardeat et in parte deficiat, hoc Scriptura manifeste ostendit cum dicit: *Vox Domini intercidit flammam ignis (Psal. xxviii).* Quod autem aliquando hujus ignis flammam extinguat, alia Scriptura evidenter declarat ubi legitur: *Angelus autem Domini descendit in fornacem, et excussit flammam ignis, et fecit medium fornacis quasi ventum roris stantem (Dan. iii).* Videsne quomodo ibi dicitur excussisse, hic promittitur intercidere. Sed cur hic quemadmodum et ibi non extinguitur? Forte quia pueri erant quibus rogus ille paratur; sed forte pueri non erant quibus David loquebatur. Nondum plene conversi erant, et effecti ut parvuli. Sed erant adhuc in oculis suis magni, et erubescabant adhuc humiles videri. Sed ut illud quod in eis pro elatione timet exsiccetur, flamma ignis in parte aliqua reservatur; et iterum ne flamma incendii usque ad consensum parvitatatis eos rapiat, et quodammodo quasi in cinerem redigat, flamma ipsa ex majori parte abscinditur et extinguitur. In parte ergo ardet utiliter hæc flamma ad custodiam humilitatis, et in parte magna nihilominus salubriter extinguitur ad cautelam turpitudinis. Sic Paulo datus est stimulus carnis suæ ut eum colaphizaret ne eum magitudo revelationum extolleret. Videsne quomodo hoc ipsum ad nostram utilitatem agitur, quod hæc flamma ad tempus in parte reservatur. Sed cum quis plene conversus fuerit, et effectus ut parvulus, et perfectam puritatem adeptus, forte, tunc tempus erit ut extinguat, sicuti in tribus pueris illis, quia pueri erant, quia pueri fuerant, extincta fuisse legitur et creditur. Puer enim a puritate dicitur, et qui purus est, recte puer appellatur.

Et est alia puritas mentis, alia puritas oris et alia puritas actionis. In corde simplicitas, in ore veritas, in opere sinceritas. Hos igitur tres pueros habere credimur, cum sanctum est quod meditamur, verum quod loquimur, justum quod operamur. O felix nimium et Deo nostro grata societas horum trium puerorum propter unam puritatis concordiam in voluntate, sermone pariter et actione. Videt hoc rex Babylonius, et invidet, et prius quidem ad adorandam statuam suam auream compellit, sed adorare detrectantibus fornacis incendium parare jubet. Facile enim eorum sanctitatem deridet, et despicit, si eos ex sua sanctitate in superbiam erigere possit. Quid est enim statuam auream adorare, nisi superbiam et vanæ gloriæ in talibus studiis deservire? Tunc eos in regno suo libenter patitur, cum eorum studia elationi militare intuetur. Sed cum videt ab eis statuæ suæ altitudinem et aurum despici, et inter miranda quæ gerunt omnem elationis gloriam derideri, jubet fornacem accendi, et rogum eis incendii parari. Quos enim non potest superare per gloriam elationis, superare se posse sperat per flammam libidinis. Rex Babylonie est ille qui est

rex super omnes filios superbix. Ministri quos ad tale opus dirigit, sunt decipit illi spiritus, quos Scriptura sacra spiritus fornicationis appellare consuevit. Ab his fornax accenditur, quando caro nostra ardore libidinis inflammatur. Accensa fornace pueros ligant; in fornacem projiciunt. Pueri extra fornacem inveniuntur, quia studiis spiritualibus, et cœlestium contemplationi intenti pene se in carne esse obliviscuntur. Hos enim pueros est quodammodo extra carnem esse, nil corde, nil, lingua, nil manu carnale tractare. Sed tunc quasi ligantur, quando tentationibus depressi a suis studiis præpediuntur; tunc velut intra fornacem sunt, quando, stimulis carnis fatigati, nil aliud cogitare, plangere, vel flere possunt. His angelus Dei in adiutorium venit, quia divina protectio fideles suos nunquam in certamine deserit. Ab his flamma ignis excutitur, quando divina virtute ardor libidinis exstinguitur. Medium fornacis angelus quasi ventum roris flantem efficit et puerorum linguam in laudem Creatoris resolvit. Medium fornacis est intimum cordis; flante ergo Spiritu sancto, cœlesti rore perfunditur, et ex divina inspiratione conscientia tota refrigeratur. Pueris liberatis Chaldæos flamma succendit, quia cum bonis prævalere non possunt, insidiantes malignos invidiæ flamma consumit. Ecce quomodo testimonia prophetarum invicem sibi concordant. Prius in Daniele elatio in aureæ statuæ despectione calcatur, postea in fornacis refrigeratione flamma libidinis exstinguitur. Ita et hic prius cedri franguntur; postea flamma ignis interciditur. Nam si prius non flectitur rigor elationis, absque dubio non exstinguitur flamma libidinis. Hoc autem inter hanc et illam lectionem esse videtur, quod illic flamma tota excussa variatur; hic per David intercidenda promittitur. Sed quia incipientes, et imperfectos psalmus iste instruit, istis maxime quibus loquitur ejus promissio convenire debuit. Possumus tamen hanc litteram sic exponere, ut possit incipientibus, et proficientibus, et perfectis pariter congruere. Nam utrobique quidem flamma interciditur, quando vel ab ipsa pars ejus aliqua dividitur, vel tota a suo fomite separatur. Et scimus quidem quia flamma quæ a suo fomite separata est, nec ad horam saltem perdurare potest. Videamus itaque prius quomodo hæc flamma augmentetur, et tunc facile erit agnoscere quomodo per partes abscinditur.

Notandum tamen quod non ignem exstinguere, sed ejus flammam promittit intercidere, ignem enim istum, quandiu vivimus, hoc est peccati fomitem intra nosmetipsos habemus, sed non æque ejus semper flammam sustinemus. Tunc enim hic ignis in flammam prorumpit quando æstibus carnalis incendii nos urit. Primo ergo titillat carnem, secundo delectatione turpi coinquinat mentem. Tandem per consensum pravitatis subdit sibi rationem. Ilis itaque gradibus sulphurea illa flamma libidinis crescit, sed eisdem quidem gradibus (converso tamen ordine) ad vocem jubentis Domini decrescit. Primo

A namque vox illa Domini intercidit flammam ignis in incipientibus, et noviter conversis intercidit quidquid inclinare posset consensum rationis. In proficientibus autem sepe aufert illicitam delectationem mentis. In raris autem et valde perfectis removel etiam titillationem carnis. Multi tamen quamvis ad summam perfectionem profecerint, stimulum carnis suæ exstinguere non potuerunt, sed divina hoc dispensatione in eis actum est quam quidem quid unicuique utilius accidat latere non potest: et in aliis quidem fiebat ad demonstrationem singularis eorum fortitudinis; quia tales erant qui semper pugnare assidue, et triumphare sufficerent. In aliis autem ad custodiam humilitatis, quando singulare aliquod bonum præcæteris aliis omnibus acceperant.

B Quia igitur in pœnitentibus destruit actum turpitudinis, in conversis consensum voluptatis, in proficientibus contagium fræde delectationis, in perfectis quibusdam motum titillationis, recte hic dicitur: *Vox Domini intercidit flammam ignis.* Sciendum tamen est quia sicut nullus in hac vita hoc igne perfecte caret, sic nullus est qui ejus flammam semper sentiat. Quis enim fomitem peccati hic plene destruere potuit, vel quis unquam æstum libidinis sine cessatione sustinuit? Multum est itaque hunc ignem sopire, et ejus flammam exstinguere. Non est utique in potestate hominis, valet hoc sola vox Domini intercidit flammam ignis.

*Vox Domini concutientis desertum, et commovebit Dominus desertum Cades.* Hucusque roboravit contra genera tentationum. Abhinc promittendo enumerat dona gratiarum, quasi coronam post victoriam, præmium post meritum, triumphum post trophæum. Dicit ergo vox Domini concutientis desertum, et commovebit Dominus desertum Cades. Unum videtur exhibere, aliud sub expectatione promittere. Hoc quod dicitur concutientis desertum, exhibentis est, quod additur commovebit desertum Cades, hoc est utique promittentis. Primum ergo statim datur, illud secundum expectatur. Tale fuit illud superius, vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus cedros Libani.

Sed et hoc quoque notandum quod sicut ibi prius franguntur cedri, postea autem cedri Libani, sic et hic prius concutitur desertum, postea desertum Cades. Ecce quomodo ubique prius ponitur quod pertinet ad inchoationem, et aliud promittitur quod consummat perfectionem. Sed nunc videamus quæ de deserto dicenda occurrant. Est namque desertum aliud bonum, aliud malum. Desertum malum est, ubi desunt germina virtutum. Desertum bonum ubi longe sunt tumultus vitiorum. Desertum est et malum desertum, ubi nulla est cultura hominum, ubi nullum est sanctitatis vel religionis studium. Item desertum est sed bonum, ubi nullus strepitus tumultuationis, sed in silentio auditur vox turturis, et gemitus non cessat ex desiderio divini amoris. Desertum igitur malum est, ubi desunt desideria cœlestia, desideria spiritualia; desertum bonum, uti

procul desideria sæcularia, desideria carnalia. Desertum denique Idumææ, desertum est malum; desertum autem Cades, desertum est bonum. Utrumque tamen concutitur, utrumque ex divina voce in fletu compungitur. Sed desertum Idumææ compungitur formidine: desertum vero Cades compungitur amore. Idumæa interpretatur *terrena*, Cades *immunitata*, vel *sancta*. Idumæa itaque quia nil novit nisi terrenum, nisi transitorium, facit desertum malum. Cades autem quia nil amat nisi justum, nil desiderat nisi sanctum, facit desertum bonum. In Idumæa desolatio sanctitatis, in Cades desolatio terrenæ cupiditatis; recte desertum malum Idumæa, hoc est *terrena*; recte desertum bonum dicitur Cades, id est *sancta*; quia in illo deest sanctitas, regnat *terrena cupiditas*; in isto abest concupiscentia, permanet *sanctimonia*. Istud Scriptura sancta ex proprio nomine designat, utpote quod novit commendat et approbat. De malo loquens non nominat, sed tantum dicit desertum, ut intelligas aliud quilibet quod non est sanctum, et Cades nomine prorsus indignum. Utrumque tamen, ut duximus, concutitur; utrumque commovetur, ut utrumque immutetur. Ad hoc namque concutitur desertum malum, ut commutetur in bonum; ad hoc commovetur desertum bonum ut promoveatur in optimum. Et commutari de malo in bonum, commutatio bona; et immutari de bono in optimum, immutatio sancta. Recte ergo desertum quod de bono immutatur in optimum Cades dicitur. Nam Cades, ut dictum est, immutata vel sancta interpretatur. Desertum ergo quod adhuc malum est, et ob hoc Cades dici non potest, concutitur. Nec mirum, et compungitur consideratione et horrore propriæ iniquitatis. Desertum vero Cades, quod bonum jam sit, sed ad meliora inardescit, concutitur et ipsum et compungitur ex desiderio amplioris sanctitatis. Illud ergo expavescit malum quod fecit; istud ingemiscit pro bono quod nondum accepit. Illud tremat ad recordationem divinæ majestatis; istud liquefit ad contemplationem supernæ pietatis. Illud ergo trepidat multa formidine; istud suspirat præ nimia dilectione. Illud ne rapiatur ad tormenta, istud quia necdum sublevatur ad gaudia. Incipientium ergo est concuti timore, perfectorum autem est compungi amore, et idcirco unum statim datur ad inchoationem, aliud promittitur ad perfectionem. Recte ergo de eis dicitur, concutientis et commovebit: *Vox, inquit, Domini concutientis desertum, et commovebit Dominus desertum Cades, quia compunctio timoris quibusdam in ipso initio datur. Sed compunctio amoris, quousque perfecta charitas foras mittat timorem, differtur.*

Hoc geminum compunctionis genus est irriguum superius, et irriguum inferius. Unde alibi per eundem Psalmistam dicitur: *Qui divisit mare Rubrum in divisiones (Psal. cxxxv).* Maris quidem aquæ amaræ sunt valde. Quid ergo Rubrum mare nisi amaritudo pœnitentiæ? Mare ergo Rubrum ei adhuc quasi indivisum manet, qui non nisi ex sola damnationis

formidine genere novit, sed mare dividitur quando compunctio geminatur. Amaritudinem enim cordis tunc geminat, quando quis compunctionis fletum alternat, ut modo defleat malum quod pertimescit modo suspiret pro bono quod concupiscit. Mœror ea consideratione et trepidatione malorum, mare a sinistris; mœror ex contemplatione et expectatione bonorum, mare est a dextris: *et erant eis, inquit, aquæ quasi pro muro a dextris et a sinistris. (Exod. xiv.)* Sed in uno excludimus concupiscentiam, in altero vitamus negligentiam; quia, qui exspectat præmium, extendit se ad meritum, et qui metuit pœnam, sollicitè declinat culpam. Sciendum tamen quod compunctio timoris est utique tempore prior, sed dignitate posterior. Post multas enim pœnitentiæ lacrymas tandem ad spem veniæ reducimur; et vix aliquando suspiriis multis et fletibus, et gemitibus inenarrabilibus ad beatitudinis certitudinem reformamur. Semel autem sumpta æternorum fiducia, multo anxius, multo uberius ingemiscimus, et stemus ex impatienti desiderio bonorum quam prius fecimus sub formidine malorum, quando cupimus dissolvi et esse cum Christo, certi de reposita nobis corona justitiæ. Amoris etenim lacrymæ et acrius afficiunt, et uberius currunt. Hinc est quod per quemdam dicitur: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima (Isa. xxxviii).* Magna namque amaritudo est, quando quis renuntians sæculo ad religionem convertitur. Major autem quando abnegans semetipsum innumeris inimici tentationibus fatigatur. Maxima autem quando pace illa quæ exsuperat omnem sensum ex parte degustata, ad illam tamen plene non admittitur. Amara itaque in conversione, amarior in tentatione, amarissima internæ et æternæ dulcedinis expectatione, et impatientis desiderii dilatione; quia spes quæ differtur affligit animam. Hinc est quod alibi ipse David proclamatur dicens: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cxix);* et illud: *Renuit consolari anima mea (Psal. lxxvi).* Qualis quantaque, putas, amaritudinis magnitudo animum transfixerat, quæ pro dolor levamine nullam etiam consolationem recipere volebat? Multum quidem vexat hominem cum relinquitur amor mundi, multo amplius cruciatur cum calcatur amor sui; verumtamen supra omnia transfigit, et penetrat cor hominis, et excoquit desiderii æstibus amor Dei. Unde est vox illa flebilis: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Domini. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus (Psal. xlv);* et illud in Canticis: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo (Cant. ii);* et illud quod superius commemoravimus: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima. (Isa. xxxviii).* Sic itaque, sic post fletum et gemitum timoris pervenitur quandoque ad desiderium et suspiria amoris. Quia ergo cor hominis prius concutitur timore, postea compungitur amore, recte per David dicitur: *Vox*

*Domini confringen:is desertum, et confringet Dominus A* desertum *Cades. Vox Domini preparantis cervos, et revelabit condensa.* Sicut in concussione deserti gratia compunctionis, sic in præparatione cervi gratia administrationis. Non enim sufficit deslere mala nostra, nisi postmodum accingamus nos etiam ad opera bona. Ad hoc itaque concutitur desertum corporis nostri, ut simus devoti ad orationem. Ad hoc datur nobis cervina velocitas, ut prompti simus ad operationem. Cervus namque animal velox et pavidum, sed serpentibus inimicum. In agilitate itaque pedum recte intelligitur expedita, et prompta velocitas actionis. Vultis audire cervorum alacriter currentem : *Viam, inquit, mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum (Psal. cxviii).* Vultis audire vocem præparantis ad cervinam velocitatem : *Sic currite et comprehendatis (I Cor. ix).* Vultis audire vocem præparantis ad cervinam formidinem : *Beatus, inquit, homo qui semper est pavidus (Prov. xxviii),* et in sensu cogitat circumspectionem Dei. Vultis audire vocem præparantis cervum ad serpentium infestationem : *Mortificate, inquit, membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam (Coloss. iii etc.),* Tria itaque hæc ad cervum videntur pertinere : Viam mandatorum velociter percurrere, dæmonum insidias semper suspectas habere, venena vitiorum audacter destruere. Actio itaque expedita, provida, et justa cervos facit; quia in quantum expedita, velocitatem tribuit; in quantum provida, utiliter pavidum, quia cautum reddit; in quantum justa, vitiorum venena extinguit. Multi in eo quod velociter currunt serpentes non occidunt, sed nutriunt; quia ex eo quod fortiter agunt, superbia, vana gloria, aliisque hujusmodi serpentes convalescunt. Alii autem bonam in bonis operibus intentionem habent, et in quantum valent serpentina vitiorum venena mortificare student, sed tam modum et tempus in suis studiis tenere nesciunt, in dæmonum insidias quasi venantium laqueos incidunt, unde se velut securos incaute crediderunt.

Et isti quidem quamvis habeant cervinam velocitatem, erubescunt tamen habere cervinam formidinem; quia, tantum præcipites quantum veloces, nesciunt vel potius nolunt habere circumspectionem. Unde est quod eis clamat. Vox præparantis cervos : *Fili, accedens ad servitum Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii);* et alibi : *Servite Domino in timore (Psal. vi).* Ut ergo ad cervorum numerum pertineant qui inter tales cervos annumerari desiderant, oportet eos et velociter currere, et caute timere. Talibus ergo cervis, taliterque præparatis Dominus revelabit condensa, et reserabit Scripturarum profunda, allego-riarum opaca, sacramentorum mysteria, mysteriorum secreta. Amant enim hujusmodi cervi huc illucque discurrere inter condensa saltus Libani, abdita quæque loca percurrere et occulta penetrasse, opaca frequentare, in condensis et umbro-

sis requiescere. Ibi enim et contra venatorum insidias latebras reperiunt, et contra solis æstus refrigerium accipiunt. Quanto enim altius Scripturarum intelligentiam perceperint, quanto earum profunda perfectius penetraverint, tanto securius, tanto quietius quasi in condensis latitantes, et in umbrosis requiescentes, hinc derident dæmonum insidias, illinc despiciunt con-niscentiæ æstus et carnales illecebras. Nam ex ipsa Scripturarum lectione contra astutias dæmonum plenius erudimur, et inter tot sapientiæ delicias, carnalium illecebrarum nec saltem reminiscimur. Quid ergo mirum post talem tantamque gratiam : *In templo ejus omnes dicent gloriam;* quid, inquam, mirum si ejus gloriam in ædificationem proximorum quærent, a quo tot dona gratiarum gratis acceperunt? Dei templum congregatio est fidelium. In hoc itaque templo laudem Deo dicunt et gloriam ejus quærent, qui per verbum prædicationis proximos ædificare, et in ipsis Dei gloriam dilatare contendunt. Et recte quidem prius accipiunt intelligentiam Scripturarum ad instructionem sui; postea donum prædicationis ad utilitatem et ædificationem proximi. Prius datur intelligentia ut vera credant et recta intelligant; postea additur eloquentia ut utilia doceant et salubria persuadeant.

Possumus tamen per templum non præsentem Ecclesiam, sed cœlestium civium frequentiam convenienter intelligere. Nam solet sæpe Scriptura sacra ad distinctionem utriusque, hæc per tabernaculum, illam per templum designare. Hæc enim adhuc in motu, et in bellorum procinctu posita recte per tabernaculum; illa autem jam in æterna stabilitate fundata, melius designatur per templum. Ad hoc itaque nisi per contemplationem sublevati, accedere utique nequeunt. Sed intro admissi præ admirationis magnitudine a laude Creatoris cessare non possunt; et impletur quod dicitur : *Et in templo ejus omnes dicent gloriam.* Quia quicumque ad illud se contemplando elevant, quandiu intus sunt, divina laude non vacant. Hinc est quod inde revertentes clamant : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te! (Psal. xxx).* Hinc rursus dicit : *Et reliqui cogitationis diem festum agent (Psal. lxxv).* Cogitet qui potest, qualis, vel quanta sit illa celebritas solemnitatis illius quam intus positi perficiunt quando etiam reliquiæ cogitationum quas ad se revertentes secum trahunt ex memoria vel recordatione gustatæ suavitatis Domino Deo diem festum agunt? Quod si per templum Dei cor ipsius hominis intelligimus, qui sint qui in hoc templo gratiam Deo dicent citius inveniemus. Qui enim sunt alii hujus templi habitatores, quam cogitationes mentis et cordis affectiones : *Quoniam cogitatio, inquit, hominis confitebitur tibi. (ibid.)* Raro tamen contingit ut hujus templi habitatores omnes in unum conveniant, ut una congregati in templo ejus omnes simul gloriam dicant, ut nulla se aliena cogitatio interserat quæ illa divinæ

solemnitatis gaudia perturbet vel imminuat. Posset tamen quandoque hoc fieri ille melius novit, quem non tam lectio quam experientia docuit. Fit enim aliquando ut mens super pauca fidelis, intrans in gaudium Domini sui torrente voluptatis ebrietur, et tota in jubiliis versa non solum exteriorum omnium, sed et sui ipsius obliviscatur: et tota in se collecta, imo supra se elevata, ab illo spiritualis lætitiæ pelago plena absorbeatur, experimento feliciter approbans quam sit vera sententia illa qua dicitur: *Beatus populus qui scit jubilationem* (Psal. LXXXVIII); et tunc temporis impletur quod dicitur, et in templo ejus omnes dicent gloriam. Secundum primam itaque expositionem, intelligitur donum prædicationis; juxta secundam autem, gratia contemplationis; secundum ultimam vero exprimitur jubiliis mentis. Quid autem horum rectius intelligatur, ignorare me fateor, ubi totum verum est quod dicitur. Nam multi sæpe per Scripturarum intelligentiam accipiunt verbum prædicationis, et sæpe inter legendum perfunditur mens luce contemplationis, vel in jubiliis versa tripudiat in voce exultationis et confessionis. Quia postquam vox Domini præparantis cervos revelaverit condensata, mox in templo ejus omnes dicent gloriam. Ecce quam magna, et quanta admiratione digna facit vox ista Dominica, vox Domini confringentis cedros, vox Domini intercidentis flammam ignis, vox Domini concutientis desertum, vox Domini præparantis cervos! Et multa adhuc alia in hunc modum efficit, quæ iste numerare non potuit, vel quæ hic enarrare non oportuit. Multum tamen sæpe interest inter vocem et sermonem. Nam habent utique et animalia vocem et tamen sermo non formatur sine voce, quamvis vox sonare possit sine sermone. Emittit ergo quandoque sermonem cum voce, quandoque vocem sine sermone, aliquando etiam sonitum sine voce. Nunc enim, ut ipse de se Dominus dicit, stridet ut plastrum onusum feno, modo sibilat ut apis quæ est in extremo Ægypti, aliquando rugit ut leo; et cum voluerit mittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo ejus; per sonitum ergo stridet, per sibilum demulcet, per rugitum terret, per sermonem docet. Quando enim, et quibus loquitur, beneplacitum suum aperte demonstrat. Sed in voce sola voluntatem suam non tam loquitur quam significat. Nam per stridorem quidem altius abscondit, et profundius celat. Ad sonum etenim stridoris audient non tam eruditur quam consternatur, vel potius indignatur. Displicet enim ei quod audit, et sæpe audacter reprehendit.

Hinc est quod Dei dispositio in rebus temporalibus a quibusdam aperte reprehenditur, quibus Dominus in sui operis gubernatione quodammodo stridere videtur, cum det indifferenter bona et mala, tam bonis quam malis, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. Alii autem in his omnibus iatus recurrunt, et de his omnibus rationem consulunt, et dum bonis

præmia, pravis tormenta reposita ex ratione colligunt, vocem quodammodo Dominicam percipiunt; et qui ad remunerationis promissionem se præparant, quasi ad persuasionis sibilum evigilant; et qui terroris minas formidant, quasi ad leonis rugitum trepidant. Quasi sibilu enim quodam suscitatur, qui temporali commodo, vel præmio æterno ad aliquid agendum provocatur. Et ille quasi ad rugitum confunditur, qui ex alicujus damni vel damnationis futuræ consideratione a sua præsumptione dejicitur. Longe tamen excellentius, et quasi per loquelam seipsum Dominus insinuat illis, quibus voluntatem suam inspirat, quia aliud est recta discernere, et aliud beneplacitum Domini perfecte intelligere, et ei ex amore inhærere. Sonum ergo quodammodo habet Dominus in administratione operis, vocem in revelatione veritatis, sermonem in aspiratione voluntatis.

*Dominus diluvium inhabitare facit et sedebit Dominus rex in æternum.* Cum sit una eademque aqua sapientiæ salutaris, illam terram tamen viventium ubique non æqualiter infundit, sed se per ejus amplitudinem multifarie, multisque modis dividit. Alia enim efficit puteum vel cisternam; alia torrentem, ut fontem salientem in vitam æternam: hic in rivum deducitur, illic in fluvium colligitur. Modo excrescit in lacum vel stagnum, modo exuberat in abyssum vel diluvium. Hæc decem, ni fallor, differentiis in Scriptura sancta, si bene intendimus, differentes divinæ Sapientiæ donationes distinctas esse facile probare poterimus. Longum esset nimis de singulis hic diligenter discutere, imo supra vires nostras de tanta materia dignum aliquid dicere. Dicamus ergo aliquid de eo quod interim occurrit, quod huic forte loco sufficere possit, pro eo quod dictum est: *Dominus diluvium inhabitare facit.* Hæc itaque salutaris sapientiæ aqua, si Scripturæ sacræ credimus, imo quia ei omni ambiguitate postposita credere debemus; hæc, inquam, sapientiæ aqua in tanta quandoque erumpit copia, in tanta se dilatat abundantia, ut non solum valles impleat, campos operiat, sed et omnes montes et colles longe transcendat. Ita ut omnium carnalium cogitationum incursus, omnes terrenos affectus penitus absorbeat, imo etiam quicquid hominibus est altum, cacumina ipsa virtutum, et quod his omnibus majus, ipse sibi contemplantis animus in oblivionem veniat. Contemplantis siquidem animus qui supra se attollitur, cum cælestibus totus suspenditur, seipsum nimirum et quæ sub ipso sunt obliviscitur, et in tanto sapientiæ diluvio nil nisi cælum aspicitur, et ipsa sapientiæ aqua qua perustratur, a qua et in altum sublevatur. Sed ad hoc opus quis, putas, erit idoneus, et quis hujusmodi diluvii inhabitatione invenietur dignus? Nemo hoc speret de virtute sua, nemo hoc præsumat de industria propria. Non est hoc negotium meriti humani, sed muneris divini. Dominus solus est qui hoc dare potest. Siquidem solus Dominus diluvium inhabitare facit. Ad hu

jusmodi, ni fallor, diluvii inhabitationem, Domino instigante et instructe, fabricatur illa arca conscientie bonæ, si tamen vivat et vigeat in nobis vir ille Noe, qui solus ad tantum negotium per divinum dntaxat adjutorium potest sufficere. Noe *requies* interpretatur, et constat satis quia sine quietis amore arcæ fabrica nullo modo perficitur. Ferveat ergo in nobis amor quietis; delectemur illo interno otioso negotio, vel negotioso otio investigandæ veritatis, et illud quod in psalmo legitur studiosè impleamus: *Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus* (Psal. xlv). Si tamen disponimus arcæ hujus in nobis fabricam erigere quo digni, vel idonei simus quos Dominus dignetur præsniti diluvii inhabitatores efficere. Dominus enim solus, ut superius jam diximus, diluvium inhabitare facit. Duo, ni fallor, in hoc uno verbo monemur, ne despereamus tam mirabile opus posse impleri, et ne præsumamus tam singulare negotium aliqua humana industria posse consummari. Sed videamus modo quid sequatur hujusmodi diluvii inundationem, vel potius quid sequi soleat hujus diluvii inhabitationem. *Et sedebit, inquit, Dominus rex in æternum.* Docente Scriptura sacra, didicimus quia anima justi sedes est Sapientie. Quid itaque est quod Rex ille regum, et Dominus dominantium, qui est Dei virtus et Dei sapientia, nonnisi post diluvium in hac sua sede dicitur sedere? Cur non etiam ante diluvium sedebat Rex in ætænum? An forte quia gigantes erant super terram ante diluvium non sinebatur regnum suum Sapientia possidere quietum, et idcirco non ei vacabat tempus, vel locus ad sedendum, sed potius ad præliandum? Ideoque quasi vir pugnator omnipotens nomen ejus quotidie cogebatur apprehendere arma et scutum, et exurgere in adjutorium suorum, et utpote Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio expugnare impugnantem exercitum suum, clamantibus quotidie sibi qui sui erant: *Exsurge, Domine, adjuva nos, et libera nos propter nomen tuum* (Psal. xliii). Procul dubio quandiu vivunt gigantes super terram, quandiu adhuc viget in carne, vel corde carnali enormitas illa horrenda vitiatorum, non ginitur ille Dominus exercituum, Dominus virtutum regnum suum possidere quietum. Sed quia sapientia vincit malitiam, cum se cœperit latius effundere, imo totam occupare terram, cito et absque mora absorbet quidquid prius male vivebat super eam. Ad primam siquidem jussionei Domini, ruptis fontibus abyssi apertisque cataractis cœli, fit subita et tam vehemens inundatio diluvii, ut absque omni dilatione omnes sapientie subvertantur inimici: *Rupti sunt, inquit, omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ cœli apertæ sunt* (Gen. vii). Si autem vis scire quæ sit abyssus hæc magna, recole quid de ea dicat Propheta: *Judicia tua, inquit, abyssus multa* (Psal. xxxv). Et ut æque scias qualis esse possit pluvia illa voluntaria, quam segregavit Deus hæreditati suæ. recole quod alibi legis in verbis ejusdem Prophete: *et veritas tua, inquit, usque*

*ad nubes* (ibid.). Vides certe hujusmodi nubes quæ veritatem portant, cujusmodi aquam pluere valeant. Rumpuntur itaque fontes abyssi, aperianturque cataractæ cœli cum tempus instet faciendi diluvii, ut illa salutaris sapientie aqua partim se effundat ex occulta divinæ aspirationis vena, partim emanet ex revelatione angelica. Fontes abyssi rupti erant, cum Propheta dicebat: *Et apparuerunt fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terrarum* (Psal. xvii). Cataractæ cœli apertæ erant, cum Apostolus dicebat: *Revelatur autem ira Dei de cœlo super omnem impietatem, et justitiam* (Rom. i). Diluvium autem tunc fortassis inundaverat, cum alias in admiratione Sapientie proclamabat: *O altitudo divitarum sapientie, et scientie Dei!* (Rom. xi).

Quomodo itaque, putas, carnalia desideria languescunt, imo cum quanta, putas, festinatione deficiunt, cum universa illa divinatorum judiciorum abyssus se ad manifestationem effundit, et illud divinæ Sapientie pelagus, totam humani cordis terram occupat, ejusque habitatores cogitationum affectionumque multipliciter penitus absorbet? Sola itaque illa huic diluvio supersunt quæ in arcæ sinu inclusa vivunt, quæ conscientie bonæ mensuram non excedunt, quæ modestie terminos non deserunt. Alia igitur sunt quæ extra arcam ad internecionem exponuntur, alia quæ intra arcam ad vitam reservantur. Reservantur autem non solum rationabilia, sed etiam irrationabilia: sed de ipsis irrationabilibus non solum munda sed et immunda quantum videlicet exigit cura necessitatis vel cautela conservandæ humilitatis. Desideria illa quæ surgunt ex rationis deliberatione, pertinere videntur ad homines, utpote ad animalia rationabilia, sicut illa quæ sine discretionis judicio emergunt ad animalia irrationabilia. Et sunt quidem ex utroque genere alia bona, alia mala; quia sunt homines justi, et sunt homines injusti, et animalia alia munda, et alia immunda. Vultis apertius nosse differentiam animalium mundorum et immundorum, hominum justorum et injustorum? Forte exemplo illud melius quam definitione ostendimus. Ecce quis transiens videt quempiam fame vel frigore afflictum, vel alia qualibet inedia oppressum, subito et absque omni animi deliberatione affectu pietatis medullitus tangitur, et ei quem afflictum videt subita animi miseratione compatitur. Interpellat eum cogitatio sua, ut illius inopiam sua abundantia temperet, sed forte avaritie suæ nimia tenacitate pietatis aurem obturat. Statuit itaque apud se nil illi de suo impendere, ne suorum bonorum videatur aliqua minorationis damna sustinere. Ecce animal mundum, et hominem injustum. Quasi animal mundum est illa animi judicium præveniens pietatis affectio, sed velut homo injustus est illa subsequens obdurationis impia deliberatio. Ecce alius ad aspectum mulieris turpitudinis motum prius se sentit quam rationis decretum consulere possit. Sed postquam rationem consuluerit, exurgens malum viriliter repellit. Ecce

animal immundum, sed hominem iustum. Quid enim turpitudinis motum, nisi animal immundum dicimus, et quid subsequentis deliberationis iustum decretum, nisi hominem rectum iudicare debemus? Immunda itaque desideria ex appetitu surgentia, et rationis iudicium praevenientia animalia sunt bruta et immunda. Munda autem animalia sunt desideria illa quae nil foeditatis suggerunt. Illud autem est admodum mirabile valdeque notabile, quod saepe munda animalia impediunt bonum, impellunt ad malum, sicut saepe e contra immunda adjuvant ad bona, roborant contra mala. Pietatis affectus erga parentes ordinatos esse quis neget? quam multis tamen nocuit et ab amore Dei retraxit, quod suos tenere diligebant quos nec propter Deum deserere volebant. Stimulum carnis suae quis unquam nisi peruersus non erubuit et tamen quam multis contra superbiam adiuit, et in humilitate custodivit. Sic sic saepe ex bonis quibusdam a melioribus retrahimur, et ex malis quibusdam ad optima compellimur, unde est quod mundorum animalium innumera diluuium absorbentur, et immundorum non pauca post diluuium reservantur. Recte enim illi affectus sive sint pudendi sive pudici, sapientiae diluuium pereunt, qui perfectionis studium impediunt. Recte solum illi, sive inter pudicos, sive inter impudicos deputentur, post diluuium reservantur, qui in bonum cooperantur. Sed si est inutile, vel impossibile omnia immunda animalia ad mortem exponere, caveamus saltem perversorum hominum neminem intra conscientiae arcam recipere. Aliud est nondum posse perfecte mortificare omnes appetitus carnis, et longe aliud ex deliberatione in se recipere consensus pravitatis. Quid jam de gigantibus dicimus? Nunquid vel unum diluuium praesinito posse superesse credimus? Absit hoc credere. Neque enim facile erit post tale diluuium mentem criminalia aliqua committere posse, etiam si non sufficiat omnia venialia perfecte posse delere: *Non vos*, inquit Apostolus, *apprehendat tentatio, nisi humana* (1 Cor. x). Ecce quomodo satagebat Apostolus gigantes penitus deleri de terra.

Quid enim rectius per gigantes habentes formam monstruosam, formam immoderatam, quid, inquam, rectius accipimus quam tentationem plusquam humanam? Quam perfecte, putas, huiusmodi gigantes de suo corde deleverat, qui eos etiam de alienis cordibus ardenti studio extirpare satagebat! Sed videamus modo postquam hunc de quo loquimur Paulum Dominus diluuium inhabitare fecit, an forte diluuium illi quod ex divinis revelationibus supra humanae intelligentiae modum in eius corda excrevit aliquod immundum animal superfuit: *Sed ne magnitudo*, inquit, *revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae* (1 Cor. xii), diluuium tunc inundasse non potest negari, quando audiebat arcana verba, quae non licebat homini loqui; et tamen post tale diluuium stimulum carnis sentiebat, quem inter animalia immunda deputandum nemo

est qui ambigat. Verumtamen quia gigantes diluuium penitus perierant, et quaecumque Sapientiae regnum confundere poterant, nil iam obstabat quominus sibi erigeret thronum et sederet rex in aeternum. Quid enim aliud illa eius verba sonare videntur, ubi aperte contestatur, dicens: *Certus sum enim quia neque mors, neque vita*, etc., usque in *Christo Jesu* (Rom. viii). Ecce quam securus erat Paulus post tale diluuium, quod qui per fidem in eius corde habitabat Christus, sederet rex in aeternum. Vides certe quam recte postquam dictum est: *Dominus diluuium inhabitare facit*, statim illud adiunctum est: *Et sedebit Dominus rex in aeternum*. Ad hoc namque, ni fallor, effudit super terram hoc diluuium, quo mundet Rex iste regnum suum, et sedeat rex Dominus in aeternum. Sed haec quae de diluuiio dicta sunt, tunc tantum de eo intelligenda credimus, quando accipitur in bono. Est enim quando accipitur in malo, sed est ibi longe alia lectio: Si est enim ignis bonus et ignis malus, si est desertum bonum et desertum malum, sicut superius ostendimus, si est aqua bona et aqua mala, cur non aequè diluuium bonum et diluuium malum esse credamus? Credendum sane, et absque ulla haesitatione bonum illud esse diluuium quod Dominus inhabitare facit, ut sedeat rex in aeternum. Facto autem huiusmodi diluuiio, mandatoque regno, incipit extunc, et deinceps, utpote parata sede sua, extunc incipit, inquam, sedere in throno suo, et regnare in populo suo proficiens et crescens de die in diem, donec attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter, et dominetur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Intra enim hos terminos suum Sapientiae regnum cohibere voluit, nec illud ultra hos fines extendere decrevit. Hinc eiciens mare orientale, amaritudinem apertae malitiae, illinc excludens mare occidentale, abyssum videlicet tenebrae ignorantiae. Ex alio autem latere, a flumine incipiens Sapientiae regnum pertingit usque ad terminos orbis terrarum. A fluvio ergo incipiens, totum tamen fluvium exterius relinquens. Detestatur siquidem Sapientia omnem fluxum voluptatis, extendens se per infinita pene multiplicis obedientiae spatia pertingit usque ad terminos impossibilitatis. Certe vides quam recte inter hos fines regni sui terminos constituat, vel cur illud ulterius dilatari indignum ducat, ne scilicet amaritudinis mare, vel abyssum ignorantiae, seu etiam luxum concupiscentiae intra regni sui metas includat, sed ista usquequaque secludens, de caetero pertingit usque ad terminos orbis terrarum dilatans fines populi sui usque ad novissima impossibilium.

Haec igitur quatuor sunt quae huius regis regno finem constituunt: Malitia, ignorantia, voluptas, impossibilitas. Inter hos itaque terminos se dilatat beatus ille populus, de quo scriptum invenimus: *Beatus populus qui scit jubilationem* (Psal. lxxviii), *beatus populus cuius Dominus Deus ejus* (Psal. cxxliii). De quo hic dicitur: *Dominus virtutem populo suo dabit, Domi-*



*nas benedicet populo suo in pace (Psal. xxviii).* Qualem tamen populum putatis possidere Regem istum, qui sedet rex in æternum, et regni ejus non erit finis? Recole nunc vocem illam, et intelliges qualem populum possidere decet Dei virtutem et Dei sapientiam: *Ego Sapientia habito in consilio, et eruditus intersum cogitationibus (Prov. viii).* Consilia ergo, cogitationesque eruditus Rex iste inhabitat, possidet, regit atque moderatur. Talis siquidem populus a Sapientia regitur, a Sapientia instruitur, a Sapientia tuetur. Ad hujus regis populum pertinet omnis voluntas bona, omnis cogitatio munda, omne desiderium sanctum, omne consilium rectum, omnis intellectus verus, omnis affectus ordinatus. Delectatur admodum Rex in tali populo, et complacet sibi in illo, quia beneplacitum est Domino in populo suo. Laudabilis populus quem Dominus exercituum benedixit, dicens: *Hereditas mea Israel (Isa. xix).* In hujus laudabilis populi admiratione Propheta acclamabat cum dicebat: *Beata gens cujus est Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hereditatem sibi (Psal. xxxii).* O quam alienus populus, quam huic populo erat dissimilis populus ille gentium qui ambulabat in tenebris donec videret lucem magnam, et inciperet cognoscere Regem suum, et habere sapientiam! O popule gentium, perversitas voluntatum, vanitas cogitationum, usquequo non cognoscitis Regem vestrum? Usquequo sedetis in regione umbræ mortis, usquequo moramini in regione dissimilitudinis? Tandem aliquando exite de medio Babylonis, exite de tenebris, properate ad patriam luminis, ad regionem lucis. Tandem aliquando exite ad lucem, attendite ad lucem veram, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Exortum est in tenebris lumen rectis corde misericors, et miserator, et justus. Lumen ad revelationem gentium. O popule gentium, qui ambulabas in tenebris, currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur. Ibunt autem de virtute in virtutem donec videatur Deus deorum in Sion. Sed quia vanam est eis ante lucem surgere, quanto magis currere. Emitte lucem tuam et veritatem tuam, lumen ad revelationem gentium, ut in lumine tuo videant lumen quo currere possint in lumine viventium. Emitte, Domine, emitte lucem tuam et veritatem tuam, donec pertranseat populus tuus iste quem possedisti, pertranseat autem de gente ad gentem, et de regio ad populum alterum, de regione umbræ mortis ad patriam luminis. Tali, taliterque currenti Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ benedictus Deus, ut impleatur in eis prophetica illa promissio: *Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicat populo suo in pace.* Videte et attendite divinæ donationis ordinem. Daturus populo suo Dominus virtutem et pacem, prius dat virtutem et postea pacem. Habet namque adversarios innumeros populus iste Dei, et, quod adhuc gra-

vius est, inimici eorum fortissimi. Opus ergo habent virtute, et fortitudine magna, contra quos jugi sollicitudine vigilat tot adversariorum tam periniqua constantia. Vultis autem audire qualem, vel quantum virtutem eis eorum dux promittat, ita tamen si ejus præcepta mandataque custodiant: *Persequimini, inquit, inimicos vestros, et corruent coram vobis. Persequentur quinque de vobis centum alienos et centum de vobis decem millia. Cadent inimici in conspectu vestro gladio (Levit. xxvi).* Parum est hoc, audi adhuc aliquid majus de hujus Regis militibus. De hujus Regis siquidem militia esse dubitandum non est illos, quorum unus persequeretur mille, et duo fugarunt decem millia. Virtus mirabilis, et prorsus stupenda, ut unus contra mille, et duo prævaleant contra decem millia.

Quis tamen ignorat quantam inimicorum stragem efficiat cum egregius ille hujus Regis miles, timor videlicet Domini, sub sui ducis protectione, contra vitiorum exercitum dimicat? Quid cum ei ille Dei miles præcipuus, et princeps militiæ, Dei videlicet amor adjungitur? Quæ, quæso, hostium multitudo eorum impetus ferre valebit? *Qui timet Deum, inquit Scriptura, nihil negligit (Eccl. vii).* Ecce qualis præliator timor Dei, qui non solum nequitias, sed etiam negligentias, omnes ante se fugare consuevit. Longe tamen eum singularis fortitudinis prærogativa præcedit ille Dei miles electus in millibus, qui omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Si ergo tantum prævalent unus vel duo, ut nec eis resistere valeant decem millia, quantum est, quæso, quod efficere valeat in unum collecta regis hujus militia universa? Mirabilis rex, qui sic suos magnificare potuit; amabilis prorsus, qui suos sic magnificare voluit. Puto quod huic regi militabat qui dicebat: *Non timebo millia populi circumdantis me. (Psal. iii).* Utinam et me dignetur ascribere inter suos, ille, qui de pulvere suscitavit egenum, et de stercore elevavit pauperem ut sedeat cum principibus, et ipse qui dat virtutem et fortitudinem populo suo benedictus Deus. Sit ipse fortitudo mea, et firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus, et tunc fiducialiter psalle: *Non timebo quid faciat mihi homo. Doceat manus meas ad prælium et digitos meos ad bellum, et tunc procul dubio, si consistent adversus me castra, non timebit cor meum, et si exurgat adversus me prælium, in hoc ego sperabo. Tu quoque si illi Regi militare volueris, non timebis millia populi, quinimo cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, et tunc in teipso probare poteris quam veraciter scriptum sit: *Dominus virtutem populo suo dabit (Psal. xxviii).* Ut autem plenius agnoscas qualem virtutem de Domini sui dono accipiant, cogita quales adversarios habeant et contra eos, quam viriliter agant. Nonne hujus Regis milites sunt, contra quos sævit mundus, insanit diabolus? Sed confortat eos Rex suus dicens: *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (Psal. xxx).* In mundo quidem*

pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum (Joan. xvi).

Nonne isti sunt contra quos ille, qui in maligno positus est mundus, formidandam illam triplicis cohortis aciem producit, in concupiscentia oculorum, in concupiscentia carnis, in superbia vitæ? Isti sunt qui destruunt nihilominus regnum peccati, ut non regnet peccatum in mortali corpore eorum. Istud est bellum secundum multo periculosius quam primum bellum, civile, et plusquam civile, ubi regnum spiritus dividitur adversus seipsum, ubi spiritus concupiscit adversus carnem, et caro adversus spiritum, ubi appetitus carnis rebellat adversus secreta rationis. Subacto autem primo et secundo prælio, restat adhuc tertium immanissimum atque durissimum contra aërias potestates, rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus. Hi animæ hostes omnium crudelissimi, contra thrones Christi tanto acrius sæviunt, quanto eos in gemina victoria gloriosius triumphasse conspiciunt. Sed absit ut vel istos Christi milites posse prævalere, quis credat, quibus eorum rex jam agmine constituto, prælioque conserto per Jacobum unum ex magnis ejus ducibus de dubio belli eventu non dulciam sententiam mandat: *Resistite*, inquit, *diabolo, et fugiet a vobis* (Jac. iv). Unde est quod ille hujus Regis magnus athleta gloriabatur, dicens: *Inimicos meos dedisti mihi dorsum, et odientes me disperdidisti* (Psal. xvii). Hinc est quod ille alius inter principes populorum qui congregati sunt cum Deo Abraham princeps electus, et præcipuus agonista cum fiducia protestatur, dicens: *Certus sum quod neque angelus, etc.* (Rom. viii), Ecce quales triumphatores, qui fortiter agentes despiciunt regnum mundi, destruunt regnum peccati, dissipant regnum diaboli. Sed nec hoc eis sufficit, nisi invadant regnum cœli. Ab istiusmodi siquidem bellatoribus violentis, et triumphatoribus gloriosis regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud. Puto quia hic est eis opus fortitudine magna, mirabilique virtute antequam irrumpant firmissimum illud habitaculum, quod operatus es, Domine, sanctuarium tuum quod firmaverunt manus tuæ. Est enim firmatum in summis montium, et montes in circuitu ejus. Nec nisi duabus tantum viis, una hinc, et altera inde adiri potest. Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas. Est autem utraque via admodum arcta. Siquidem arcta est via quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui ingrediuntur per eam. Multum tamen est inter istam et aliam. Est enim via veritatis, non solum arcta verum etiam multum ardua. Illa autem planior, sed multo prolixior, et quæ vix toto vitæ termino conficitur. In quibusdam autem nec ante mundi finem finitur. Ista denique est fortium, illa autem infirmorum. Istam ascendunt vtri duntaxat ad bella doctissimi, illam non ascendunt nisi pauperes, infirmi et mendici. Isti ad vim faciendam, illi ad eleemosinam petendam. Hæc non admittit nisi illos tantum, qui

A jam profecerunt in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi. Illa recipit pauperes et debiles, cæcos et claudos, vulgusque promiscuum eorum duntaxat, qui faciunt sibi amicos de mammona iniquitatis, ut recipiantur in æterna tabernacula, et utpote misericordiae viam tenentes sint beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. At illa terribilis castrorum acies ordinata virorum fortium, et eorum qui possunt ad bella procedere viam veritatis eligentes, utpote vim facturi arctam illam, et arduam illam quæ ducit ad vitam cum alacritate apprehendunt, et cum summa festinatione per semitam mandatorum de valle lacrymarum ascendunt de virtute in virtutem, quæ retro sunt obliti et jam interiora extenti, satagunt semper magis magisque sapere quæ sursum sunt non quæ super terram, donec vix cum multo labore tandem aliquando apprehendentes montis verticem, perveniant usque ad civitatem munitam.

B Collecta itaque omni multitudine in summis montium, et secundum castrorum disciplinam acie ordinata, mirabiliter in montibus æternis cingunt urbem, et inchoant obsidionem, et in primo quidem congressu civium constantiam telorum jactu emollire nituntur. Assistunt hinc sagittarii, illinc fundibalarii. Jaciuntur itaque ab aliis suspensorum sagittæ ab imo cordis evulsæ, ab aliis ignitæ orationis tædæ accensæ. Volant undique sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Hinc isti in funda et lapide, illinc illi in splendore fulgurantis hastæ suæ dant crebros ictus in gemitibus inenarrabilibus, universis rugientibus a gemitu cordis sui. Nec dubium in tam acri certamine, in tanto talium telorum imbri, quin cœlestes illæ angelicarum virtutum phalanges, crebra suscipiant miserationum vulnera, intantum ut sauciatorum caterva necessitate urgente clamare cogatur: *Vulnerata charitate ego sum, utpote pietatis affectibus medullitus confossa et passim perforata. Eriguntur præterea machinæ meditationum, speculationum, contemplationum. Patent jam urbis interiora. Ab alta siquidem illa contemplationis machina facile conspiciuntur, quæ intrinsecus sunt, vel geruntur. Applicatis denique ad murum machinis, et electorum ex omnibus bellatorum fortium ordinibus intus dispositis, aggrediuntur cominus-propugnatores civitatis. Sed, ne spiculis ex diverso venientibus aliqua errorum vulnera suscipiant, induti lorica fidei proteguntur galea spei, tenentes in manibus gladium spiritus, quod est verbum Dei. Illis igitur e machinis, illis e propugnaculis fortiter dimicantibus, vicissim feriunt et feriuntur, utrinque vulnerant et vulnerantur, his compunctionis, illis pietatis vulnera suscipientibus. His itaque in hunc modum certantibus, alii ad torquendos lapides balistas erigunt, et ex Scripturarum canone ratas, irrefragabilis auctoritatis sententias eruunt. Feruntur itaque in muros ingentes saxorum moles, lapides lapidibus illiduntur, ut ex crebra Scripturarum collatione secretio-*

ris scientiæ secreta pateſcant. Sed nec iſta ſufficiunt. Admouetur præterea ad murum aries, et intercurrente directa ratiocinatione validæ argumentationis icibus murorum firmitas tandem diſſolvitur, et crebrentibus circumquaque revelationum rimis urbis interiora pateſcunt. Tandem aliquando mœnia urbis vario machinamentorum impulſu deſcendunt, et illa alta profunditas, et profunda altitudo myſteriorum diuinorum penetratur, et murus ille ſpiſſus et altus in figuris et ænigmatibus conſtructus dirumpitur. Rupto itaque muro, irruunt undique fortes et perſcrutantes ſcrutinio, penetrant uſque ad interiora auri. Iſis et aliis duntaxat qui in eis audaciores ſunt irrupentibus penetralia diuini palatii, ubi et audiunt arcana illa verba quæ non licet homini loqui. Diuiduntur cæteri per vicos, et plateas civitatis perſcrutantes omnia, penetrantes abdita quæque locorum, et ædium ſecretiora, nihil intactum prætereuntes, nihil indiſcuſſum relinquentes. Intrañt tandem nullo obſtante, in æterna gazophylacia cœleſtium theſaurorum, in quibus abſcondita jacet altitudo diuitiarum ſapientiæ et ſcientiæ Dei. Rapit itaque quiſque quod poteſt. Ab alio ſermo ſapientiæ, ab alio ſermo ſcientiæ vindicatur. Huic cedit diſcretio ſpirituum, illi genera linguarum. In hunc itaque modum illæ gaze ſpiritualium charismatum ab aliis et aliis varia forte diripiuntur, ut conſtet quod Veritas atteſtatur: *Quia regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Matth. xi)*. Direpto itaque cœleſti theſauro a virtutum prædonibus, omnes onerati ſpoliis, et onuſti præda cum alacritate redeunt, et per aliam viam revertuntur in regionem ſuam. Qui enim per ſemitam veritatis aſcenderant, per miſericordiæ tramitem deſcendent, ut ſint uniuerſæ viæ eorum miſericordia et veritas. Quod enim aſcenderant, erat fortitudinis; quod deſcendant, opus eſt pietatis. Siquidem quod mente excedunt Deo, quod ſobrii ſunt nobis. Nobis etenim infirmis condeſcendent. Amor Dei rapit eos ſurſum; amor proximi retrahit eos deorſum. Propter Deum itaque eſt quod aſcendunt uſque ad cœlos, et deſcendunt uſque ad abyſſum propter proximum, ad viſitandum eos qui in tenebris, et in umbra mortis ſedent, educere in manu potenti et brachio excelſo victos in mendicitate et ferro. Venientes itaque veniunt cum exultatione, portantes prædam in humeris ſuis, gaudentque vehementer, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores, capta præda, et ſicut qui inveniunt ſpolia multa; et auditur undique vox exultationis, et confeſſionis in tabernaculis juſtorum. Ex hac, ni fallor, victoriæ præda ſunt illa ſpolia, quæ Benjamin lupus rapax mane quidem rapit, ſed veſpere diuidit. Sic et iſti violenti prædones, regni cœleſtis direptores, ad hoc nimirum deſcendent, ut ſecundum exemplum Benjamin eis qui non poſſunt ad bella procedere, bellorum ſuorum ſpolia diuidant, et ſecundum quod David noſter conſtituit æqua ſit portio procedentium ad bella, et remanentium

ad ſarcinas, eorum duntaxat qui fraternam ſollicitudine, non propria cupiditate occupantur circa ſæcularium rerum curas. Ecce quanta faciunt, ecce quam fortes ſunt qui de munere Dei donum fortitudinis accipiunt, qui cum Propheta pſallere poſſunt: *Fortitudo mea, et laus mea Deus (Pſal. cxvii)*. Ex his, ut arbitror, facile advertere poſſumus, quæ, vel qualis illa virtus ſit, quam populo ſuo dare Dominus conſuevit.

*Dominus virtutem populo ſuo dabit, Dominus benedicet populo ſuo in pace.* Benedicet, inquit, populo ſuo in pace. Ergo poſt virtutem, præſtat et pacem. Sperent itaque pacem qui nondum acceperunt, ſi jam de Dei dono virtutem accipere meruerunt. Ad hoc ſiquidem ſuis Deus dat virtutem, ut fortiter agendo pertingat ad pacem, et poterat quidem Dominus ſine eorum industria plenam ei pacem præſtare, ſed glorioſius reputat ſuos per multiplicem victoriam ad pacis ſecuritatem perducere. Hinc eſt quod populo ſuo præcepit, dicens: *Inquire pacem, et perſequere eam (Pſal. xxxiii)*. Accipiunt itaque quandoque pacem per circuitum, qui vero Salomoni deſerviunt, qui ipſi militare ejuſque imperio per omnia obtemperare decreverunt. Alioqui qui princeps pacis non eſſet, fruſtra ſibi Salomonis (id eſt pacifici) nomen uſurparet. Attendere tamen diligenter unumquemque oportet, quem dux ſuus inquirere pacem, et perſequi eam jubet, quia aliter pax querenda a Deo, aliter conquirenda a mundo, atque aliter a carne, vel etiam a diabolo. Illam quæ eſt ſpiritus ad Deum debet humiliter impetrare, illam quæ eſt ſpiritus ad mundum fortiter exhibere, illam quæ eſt ſpiritus de carne violentè exigere, illam quæ eſt ſpiritus de diabolo, precibus apud Deum obtinere. Prima utrinque ferienda eſt, a ſpiritu ſcilicet et a Deo. Quarta quæ eſt ſpiritus de diabolo ut bona eſſe poſſit, fieri eam oportet a neutro, ſed a ſolo Deo. Secunda autem quæ eſt ſpiritus ad mundum, fieri debet a ſpiritu ſolo, non autem exigi a mundo. Tertia quæ eſt ſpiritus de carne, ſpiritus debet a carne ſola violentè exigere, non autem ipſe carni ſuæ exhibere. Primam ſane ab utroque fieri oportet; quia nec ſpiritus eam per vim obtinere valet, nec Deus eam ſine voluntario ſpiritus conſenſu facere valet. Ut igitur hæc pax utrinque firmari poſſit, oportet ſpiritum ſe Deo ad omnem ejuſ voluntatem humiliter ſubdere; Deum autem nihilominus necceſſe eſt ejuſ infirmitati miſericorditer condeſcendere, et utilitati conſulere: nunquam enim ſpiritus Deo totum poteſt exſolvere quod debet, cui ſat eſt ſi hoc humiliter exhibet quod valet. Sed illa pax, quæ ab impugnatione diaboli ſpiritus optanda eſt, a neutro quidem idcirco omnino fieri poteſt, quia qualem diabolus fieri valet, nunquam ſpiritus tali conſentire debet, et qualem ſpiritum approbare decet, diabolus abſque dubio tali uſque in æternum non conſentiet. Mundo autem debet ſpiritus, ut dictum eſt, pacem exhibere, non ab ipſo exigere, imo etiam

sponte oblatam despiciere. Nunquam debet querere, nunquam debet velle, ut mundus ei suis oblectamentis deserviat, ut cum suo obsequio demulceat. Debet igitur spiritus omnia quæ mundi sunt despiciendo illi projicere, seque ipsum postmodum mundo ad omnem injuriam gratanter exponere, cui est plena pax in hac parte, nulla ejus prospera concupiscere, nulla ejus adversa pertimescere. Et contrario autem nunquam debet spiritus carnis suæ contumeliis seipsum subdere, nunquam ejus voluntati deservire, quinimo jugi labore fatiganda, continua abstinentia domanda, donec supplex pacem poscat, pacem promittat, pacem custodiat. Desinat denique concupiscere adversus spiritum, incipiat tandem recognoscere Dominum suum, et perseveret obtemperare ad omne ejus imperium.

Post hanc geminam pacem, quæ non potest perturbari a mundo, vel corrumpi a corpore suo, quia spiritui diabolus violentiam aliquam inferre ulterius non permittitur, ad callida argumenta convertitur, et dolis eum atque insidiis circumvenire nititur. Sed debet spiritus contra hujusmodi tentationem et vigilare per discretionem, et pugnare per orationem. Prima igitur pax, quæ est ad Deum, adipiscenda est per obedientiam. Secunda, quæ est ad mundum, conservanda est per patientiam. Tertia, quæ est de carne, acquirenda est per abstinentiam. Quarta, quæ est de diabolo, obtinenda est per prudentiam, et maxime per orationis instantiam: quæ quidem ad omnem pacem necessaria invenitur, sine qua nulla acquiritur, nulla possidetur. De prima pace canitur: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. 11). De secunda promittitur: *Pacem relinquo vobis* (Joan. xiv). Quæ qualis esse debeat consequenter exponitur, cum dicitur: *Non turbetur cor vestrum, neque formidet* (Ibid.). De tertia et quarta in Job legitur: *Et bestiarum terræ pacificæ erunt tibi, et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum* (Job v). Ubi per tabernaculum quidem habitaculum corporis nostri, per bestias terræ intelliguntur spiritus maligni. Acquisita igitur in hunc modum hac multiplici pace, Dominus benedicit populo suo in pace. Sed quæ est ista benedictio putamus, quam Dominus populo suo dabit, nisi forte illa sit, quam, ut novimus, populo suo dare Dominus consuevit? *Crescite, inquit, et multiplicamini* (Gen. 1). Bona sane benedictio, multumque expectanda, qua fit ut bona quæque voluntas efficiatur quotidie seipsa major, et virtutum numerus fiat de die in diem copiosior. Crescere proinde populum Domini ex ejus benedictione deprehenderat, cum id quod superius in hoc eodem psalmo legimus, fiducialiter psallebat: *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia* (Psal. xxviii). Multiplicare in se optabat, vel potius sperabat plebem illam, quæ Domino admodum placet, cum diceret: *Multiplicabis in anima mea virtutem* (Psal. cxxvii). Legimus certe sexcenta millia fuisse, et eo amplius eorum qui ascenderunt de Ægypto, quos Dominus ejecit de ergastulo Ægy-

ptiorum in manu potenti et brachio excelso (Exod. xii). Si igitur tanta populi Dei potuit esse multitudo in exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro, quantum putamus eos posse multiplicari, cum venerit in terram promissionis, et cæperint possidere promissam hæreditatem, liberi ab omni servitute alienæ dominationis. Si tot sancta desideria Dominus suscitât, si tot bonas voluntates inspirat, si mundarum utiliumque cogitationum numerum in quibusdam tantum multiplicat, etiam in initio conversionis, quam innumera, et pene infinita credenda est esse multitudo divinæ plebis, quam Dominus virtutum possidet in perfectis, in eis videlicet qui jam fundati sunt in conversatione perfectionis? *Currus, inquit, Dei decem millibus multiplex* (Psal. lxxvii). Copiosa multitudo ubi non modo usque ad mille, sed etiam usque ad decem millia numerus extenditur. Sed quanta tunc erit cum jam decem millibus multiplicatur? *Currus Dei decem millibus multiplex*. Quot jam erunt in tota hujus Regis militia, si ejus currui tantum puguatorum assistant tot millia? O quanti tunc erunt, cum jam cæperint multiplicari in terra propria, si tot esse poterunt, uti jam dictum est, cum adhuc degerent in terra aliena, vel laborarent in via! Puto quia super arenam maris multiplicabuntur, ut jam tot sint, qui deinceps, aut vix aut omnino dinumerari non possunt. Maxime tamen multiplicabuntur cum cæperit ædificari Hierusalem illa, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum: obdormiunt, et requiescunt, digni sane qui debeant benedictionem accipere ab eo qui dare solet benedictionem populo suo in pace.

Nostis satis quod Hierusalem sonat *visio pacis*. In tali civitate libenter moratur Rex et Dominus populi hujus, quia factus est in pace locus ejus. Ad hanc procul dubio civitatem ascenderunt qui de Domini sui manu benedictionem accipiunt. Illic enim ascenderunt tribus tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini Domini. Ascendunt itaque dare confessionem et accipere benedictionem. Siquidem Dominus benedicit populo suo in pace, id est, in Hierusalem. Hæc est illa Hierusalem cujus modum jam superius per quadrum descripsimus in quadrifaria illa pace, de qua nonnulla prælocuti sumus. Alia tamen est illa Hierusalem cœlestis quæ ædificatur in cœlis, atque alia est ista quæ ædificatur ut civitas, sed in terris. Illam denique non ædificat Dominus solus, istam autem (non tamen sine ejus adjutorio) ædificat populus ejus. Nescio enim quo pacto pax illa Dei quæ exsuperat omnem sensum, possit fundari per sensum humanum. Profecto hæc talis pax, quæ exsuperat omnem sensum. Civitas hæc, quæ excludit omnem humanum intellectum, cujus portas ingreditur nemo omnium humanarum cogitationum. Profecto ista Hierusalem non ædificatur, nisi supra cœlum. Descendit tamen de cœlo ad terram propter eos, qui digni inventi sunt intrare, vel ad modicum

ia ipsam, nec tamen possunt ascendere ad eam qui nondum idonei sunt ascendere usque ad cœlos, et descendere usque ad abyssos : *Vidi, inquit, Hierusalem novam descendentem de cœlo (Apoc. xxi)*. In hac Hierusalem experiuntur intrantes quam magna sit multitudo dulcedinis tuæ, Domine. Intrantes ubi quidem in gaudium Domini sui, inebriantur libertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potati, in pace in idipsum obdormiunt, et requiescunt. Sed ecce jam superpono manum meam ori meo, digitoque compesco labellum, ne videar contaminare sacrosancta secreti hujus labiis immundis. Melius ista experiendo quam exponendo discuntur. Experti ergo potius de hujusmodi secreto loquantur. Sed nec illud quidem tutum est ista in publicum proferre, quæ debent apud se cum magna reveren-

tia sub silentii clastro reposita custodire. Clament ergo qui hujusmodi sunt cum propheta et dicant : *Secretum meum mihi, secretum meum mihi (Isa. xxiv)*, ne forte convincatur a veritate, vel margaritas ante porcos sparsisse, vel sanctum canibus dedisse (*Math. vii*). Unum autem audeo dicere, quia quicumque potuit ad ultimæ pacis excellentiam quantulacunque ex parte pertingere, cumulabitur ei supra modum quæcunque sit illa benedictio quam daturus est Dominus populo suo in pace. Sed tandem prolixus sermo ponat fines suos pacem. Bonum est enim nos hic esse, nec expedit nobis fines pacis excedere. Finiatur ergo sermo noster in contemplatione hujus pacis, et pacis cujus non erit finis, quam nobis donare dignetur ipse qui est pax nostra per infinita sæculorum sæcula. Amen.

## ADNOTATIO IN PSALMUM XL.

*Homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Homo pacis meæ. Est homo exterior, et est homo interior, etsi, inquit Apostolus : *Exterior homo noster corrumpitur, interior tamen renovatur de die in diem (II Cor. iv)*. De homine ergo exteriore conqueritur homo interior, et dicit : *Homo pacis meæ.* Quandiu adhuc corpus castigatur, et nondum spiritui plene subjicitur, pugna utique utrinque geritur. Corpore autem castigato, et in servitutem redacto, pax redit, quia spiritui caro acquiescit : et hæc est sua spiritus, non corporis, sicut illa qua carni spiritus obtemperat propria est carnis. Suam ergo in sua carne spiritus pacem invenit, quando ei in bonis studiis non contradicit. Unde hic dicit : *Homo pacis meæ.* Sed nunquam homo de pace suæ carnis confidat, quamvis ejus stimulus quiescat, quamvis ei plenam securitatem promittat, sæpe meminerit quid sermo propheticus dicat : *Homo pacis meæ in quo speravi qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* In quo speravi, inquit. Scriptum est : *Faciamus ei adjutorium simile sibi (Gen. ii)*. Quid mirum si de suo adjutorio Adam confidat, quid mirum si in homine pacis suæ homo noster interior sperat ? Dicit ergo : *Homo pacis meæ in quo speravi, et addat : Qui edebat panes meos.*

Alias dicitur : *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (Psal. xli)*, et alibi : *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris (Psal. cxxvi)*. Tales panes spiritus habere meruit in valle lacrymarum, in loco quem posuit, quando quis pro peccatis suis dolet, et ea vult, et tamen plorare non valet ; solus spiritus panem doloris comedit, caro adhuc tamen talem panem refugit. Quando autem quæ homo interior dolet, homo exterior deflet, unum utique doloris panem comedit uterque, et hominem pacis suæ spiritus pane suo pascit. Dicit ergo : *Homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Dolet, imo conqueritur quod, postquam ei pacem exhibuit, postquam ei spem bonam tribuit, postquam doloris sui panibus participavit, iterum contra se insperate quidem homo pacis suæ insurgit, imo jam de tranquillitatis suæ statu dicit : *Magnificavit super me supplantationem.* Scimus majoris reatus esse, post professionis votum peccare. Quotiescunque ergo aliquem sua caro ante votum in peccatum dejecit, toties utique eum supplantavit. Sed quem post factum votum superat, super illum absque dubio supplantationem magnificat. Prius itaque supplantavit, postea supplantationem suam magnificavit.

## ADNOTATIO IN PSALMUM XLIV.

*Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato. Dominus virtutum, ut ait Psalmista, ipse est rex gloriæ (Psal. xxiii).* Hinc dicit Propheta : *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato.* Merito regina virtutum charitas esse dicitur, quia virtutis nomen amittit quæ charitati non famulatur. A sinistris Dei sunt bona temporalia, a dextris autem bona æterna. A dextris ergo stare charitas dicitur, quia bonis

æternis, non temporalibus innitur. In solis namque illis charitas regnat, quos amor æternorum inflamat. Nam qui temporalia nimis sectantur, se invicem sæpe etiam usque ad mortem persequuntur. Sic e contrario qui se in Deo diligunt, cum tempus exigit animas pro invicem ponunt. Astitit ergo regina charitas a dextris, sed in vestitu deaurato. Manifestum est ergo eam summi regis oculis velle

placere, quæ tam pretiosas vestes quærit habere. Error, ut arbitror, quorundam hic reprehenditur, qui opera nihil esse attestantur. Habe, inquit, charitatem, et fac quidquid vis, recte utique. Nam charitate plenus sicut nullum malum ex voto committo, sic nullum bonum quod ad faciendum suppetit, facile prætermitto. Et hoc est utique quod Augustinus dicit, non quod tua negligentia fugit. Probatio enim charitatis est exhibitio operis. Nam opera bona ejus sunt vestimenta: *In vestitu*, inquit, *deurato*. In vestitu opera justitiæ, in auro intellige claritatem sapientiæ. Vestimenta ergo aurea, opera sunt discreta. Fortassis tu agis omnia fortiter, minime tamen suaviter, quia minime sapienter. Vestimenta quidem habes, aurea tamen non habes; quia sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, et

A disponit omnia suaviter. A fine inchoationis, usque ad finem consummationis. Tu fortiter inchoas, tepide consummas, cur hoc, nisi quia non disponis omnia suaviter, nec scis operari sapienter? Incipis, curris, festinas, anhelas, lassaris, deficis, non dicam ad finem, sed nec ad medium pertingis. Procedit ergo charitas, imo coassistit quæ nunquam a Dei dextris recedit. In vestitu deurato circumamicta varietate. Decet sane utpote reginam multiplicem vestem habere, et variam. Tu nescio quis semper vis esse in contemplatione, nescis, ut audio, vestiri varietate. Alius quærit assidue esse in oratione, nec advertit quod charitas ornari vult varietate. Quisquis uno quolibet, quamlibet pretioso delectatur opere, charitatis ornatum non habet quæ vestitur varietate.

## ADNOTATIO IN PSALMUM LXXIV.

Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto, et inclinavit ex hoc in hoc: Verumtamen fæx ejus non est exinanita. Si diligenter attendimus, tria in hoc Domini calice invenimus, merum, fæcem, mistum. Nam si fæx de calice non esset, fæx ejus (hoc est calicis) non dixisset: et videtur quidem in his verbis quedam contrarietas esse, imo quiddam omnino impossibile videntur verba proponere. Nam si habet hic calix vinum merum, quomodo, quæso, continet fæcem et mistum? Nam si forte quis dicat eum habere vinum merum in summo, fæcem in imo, mistum vero in medio, contradicit ei qui dicit eum plenum misto. Sed ad diversa tempora referri potest, quod de hoc calice Domini dictum est. Merum itaque vinum calix iste habuit, unde et eum calicem vini meri appellavit, quomodo cophinum stercoris canistrum azymorum (ex eo quod nunquamquodque in se continere solet) Scriptura appellare consuevit. Sed quia non dicit eum plenum mero quemadmodum postea plenum misto, simul eum prius vinum merum, et fæcem continere recte utique dicere possimus, sed vinum merum in summo, fæcem in imo. Nam hoc in vasis vinariis quotidie videmus. Calix ergo vini meri dicitur, ut quid in se prius habuerit evidenter ostendatur: sed cum plenum misto eum postmodum Scriptura dicat, manifeste innuitur quid in se modo contineat. Satis patet per se quam convenienter dictum sit, fæx ejus, non calix fæcis, cum tamen calix meri prius dictus sit: hæc juxta expositionem litteræ prælocuti sumus. Nunc quid in his verbis mysticum lateat quæramus. Calix Domini, justitia, vinum merum, jucunditas sola, fæx amaritudo summa, mistum, juncta simul, et permista bona et mala. Merum æterna felicitas, fæx sempiterna infelicitas. Mistum ex prosperis et adversis temporalis mutabilitas. Hæc omnia ex Domini calice propinantur, quia a justo Creatore nil nisi juste agitur, et a

justo rectore, omnia juste moderantur. Calicem itaque in manu Dominus tenet, quia cum sit Dominus cui nemo audeat dicere, cur ita facis, in nullo opere suo metas æquitatis excedit. Hic est ille calix in quo bibit Dominus meus, non ille Joseph Ægypto tantum prælatus; sed ille cui data est omnis potestas in celo et in terra. Ex hoc ergo bibit, quia illud ei suaviter sapit. Illud enim a modum delectat quod justitia commendat. Hic est calix in quo augurari solet, quia justitiæ suæ examine etiam occulta nostra pensat. Hunc calicem in manu tenet, quia justitiam suam in opere exercet. Alii quidem hunc non in manu, sed ut ille Benjamin in sæculo portant, quia quid justum sit scientia apprehendunt, sed quod per memoriam tenent, in opere non ostendunt. De hoc (quem diximus) Domini calice, primum inebriata est angelica natura, postea potata, quandoque autem inebrianda natura humana. Habuit enim, ut superius dictum est, hic calix fæcem: et vinum merum, simul quidem, sed non permixtum. Nam vinum merum in summo, fæcem autem habebat in imo. Facta est ergo angelica natura, et ex hoc calice potata. Aliis namque per culpam cadentibus et confirmatis in malo, aliis per gratiam stantibus, et confirmatis in bono. Utrique ex uno divinæ justitiæ calice potati sunt. Sed illi de fæce, isti de vino mero sufficienter inebriati sunt, facta postmodum humana natura, similiter et ipsa de Domini calice bibitura. Sed quia ipsa per culpam cecidit, de vino mero potare digna non fuit. Qui ergo faciet justus et suavis Dominus? Scit ipse quid faciat, cujus sapientiæ non est numerus. Quia ergo peccavit, de vino mero ei non dedit, quia autem alio impellente per negligentiam cecidit, de fæce eam inebriare misericorditer noluit. Moto ergo calice fæcem cum vino permiscuit, et ex eo usque modo plenus misto permansit. De hoc ergo misto homo potatur: nam ab initio usque ad finem

sæculi ejus sors per prospera et adversa assidue variatur. Quia calix in manu Domini plenus misto. Quantumcumque quis hic floreat, necesse est ut aliquam amaritudinem sentiat, quia calix in manu Domini plenus misto. Item quantumcumque quis in hac vita dejectur, omnino aliqua quandoque consolatione relevatur, quia calix in manu Domini plenus misto. Si igitur in omnibus, et usque in finem sæculi hæc vicissitudinum alternatio custoditur, manifestum est, quam recte calix Domini misto plenus esse perhibeatur. Si igitur perturbaris, noli deficere; si consolaris, noli securus esse. Quia inclinavit ex hoc in hoc. In die malorum memento bonorum, et in die bonorum memor sis malorum, quia inclinavit ex hoc in hoc. Ecce video vas iræ perfusum ex Domini calice, et repletum amaritudine. Evacuatur iterum vas iræ de quo plenum erat, et repletur ex eo vas misericordiæ. Cur hoc, obsecro, nisi quia ille qui calicem tenet inclinavit ex hoc in hoc? Iterum respicio vas iræ repletum oleo temporalis lætitiæ, et ducit in bono dies suos, et habet interim quæ ad pacem suam sunt, et subito inclinatur, et quo repletum erat effunditur, et eodem lætitiæ oleo vas misericordiæ perfunditur, et lætatur qui prius dolebat, et contristatur, qui prius gaudebat, et jurat hæc rerum alternantium varietas quandiu ille, qui calicem tenet non cessat inclinare ex hoc in hoc, et non invenitur usque hodie, qui in hac vita de Domini calice inebrietur vino mero, quia calix in manu Domini plenus misto. Nunquam hic sola lætitia, nunquam hic sola tristitia, quia sive in summo, sive in imo calicis permista sunt ista. Vide pisces in aqua pluvialibus undis turbata, sive ascendant, sive descendant sursum et deorsum, nil nisi turbidum inveniunt, nil nisi turbidum bibunt. Sic homines ascendunt usque ad cælos et descendunt

usque ad abyssos, et ubique bibunt de turbido, quia calix in manu Domini plenus misto. Calix enim Domini adhuc in motu, et idcirco purum facere non potest. Quandiu enim calix movetur fæx non descendit, sed permiscetur, et inde mistum efficitur. Vis scire quomodo calix hic in motu sit, ut merum propinare non possit. Angeli quidem quia isti in bono, illi in malo confirmati sunt, impermistum utique alii merum, alii fæcem biberunt; et sicut mali melius non exspectant, sic boni quidem quod semel acceperunt amittere non formidant. Sed quia justitia in hominibus necdum fixa est, et pars neutra in neutro confirmata est, calix assidue movetur: nam in nemine adhuc justitia immobilis figitur. Nam qui injustus est potest converti, et qui justus est potest perverti. Item qui bonus est potest fieri melior, et qui malus est potest fieri pejor. Nam qui sordidus est, potest adhuc sordescere, quod est in calice ad inferiora descendere. Similiter qui justus est, adhuc potest justificari, quod est ad superiora calicis efferri, et quousque hoc fit, non bibunt nisi de turbido, quia calix in manu Domini plenus misto. Verumtamen fæx ejus non est exinanita, quamvis modo permista sit cum vino mero, et calix plenus misto; fæx tamen ejus non est exinanita. Nam postquam omnia consummabuntur, et sicut modo angeli, tandem homines, hi in bono, illi in malo confirmabuntur, calix moveri desinet, et fæx a l calicis ima descendet, et erit vinum merum in summo, et sola fæx remanebit in imo, quia fæx ejus non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ qui non timent, in suis peccatis perseverare. Bibent autem boni tunc de vino mero; sed soli mali de sola fæce, ut nulli deinceps bono sit male, et nulli malo sit bene.

## ADNOTATIO IN PSALMUM LXXX.

Cum exiret de terra Ægypti, linguam quam non noverat audivit. Si Ægyptus tenebræ interpretatur, quid aliud est Ægyptum deserere quam discussis ignorantia tenebris in lumine veritatis oculos intelligentiæ figere? Toties Ægyptum deserimus, quoties rerum temporalium oblit, contemplationis radios in æternitate figimus. Sed qui Ægyptum deserit, citius linguam quam non noverat audivit. Quia cum divina contemplationi spreto exterioribus omnibus vacamus, nunc ex angelica revelatione, nunc ex divina inspiratione cœlestis sapientiæ secreta percipimus. Lingua ignota, revelatio angelica; lingua incognita, aspiratio divina: Si linguis hominum, inquit Apo-

stolus, loquar et angelorum (1 Cor. xiiii). Quemadmodum igitur lingua hominum, ita et lingua angelorum. Hanc utique linguam audire non possunt qui curis sæcularibus pressi, nil nisi tenebras aspiciunt. Mundi ergo tenebras deserat, qui cœlestis sapientiæ notitiam desiderat. Nam si ab exterioribus operibus per amorem et cogitationem recedimus, internæ aspirationis vocem citius audimus, sicut de Israel scriptum est: Quia dum exiret de terra Ægypti, linguam quam non noverat audivit (Psal. lxxx). Quam linguam quanto quis sæpius audit, tanto in cœlestis sapientiæ cognitione plus proficit.

## ADNOTATIO IN PSALMUM LXXX.

Dilata os tuum, et implebo illud. Non omnibus hoc dicitur, sed illi tantum quem Dominus Deus

sus eduxit de terra Ægypti; illi, inquam, recte hoc dicitur, dilata os tuum et implebo illud. Nam si adhuc

Ægyptum inhabitas, et hujus sæculi tenebras amas, melius tibi est os contrahere quam dilatare, quia facile in Ægypto non invenis unde possit illud implere. Et quidem multos videmus qui non habent unde queant ventrem satiare. Sed hoc valde mirum videtur, si sit aliqua quælibet tam paupercola anima quæ non habeat unde valet os suum implere. Quil ergo, quæso, est quod hic dicitur et quasi pro magno promittitur: Dilata os tuum, et implebo illud? Sed si illud interioris nostri hominis os aspicimus, quod quærimus citius invenimus. Videamus quid esuriant vel sitiunt Ægyptii, et videbimus quam sint pauperes, vel quantum egeni, qui non inveniunt omnes unde possit vel unum os impleri. Qui in Ægypto sunt non inhiant nisi ad carnalia, nil desiderant nisi temporalia. Sic econtra qui de Ægypto egressi sunt, nil optant nisi spiritualia, nil suspirant nisi cœlestia. De quibus dicitur: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v). Vere beati, quoniam cibavit illos Dominus pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potavit eos. Ad horum numerum pertinere videtur cui Dominica voce dicitur: *Dilata os tuum, et implebo illud*. Sed quidnam est hoc os interioris hominis, nisi desiderium cordis? Sed hoc os omnes Ægypti deliciae implere non possunt, quia omnes divitiæ mundi carnalia desideria] satisfacere nequeunt. Vide quam parva portio humani corporis, et quam angustum foramen sit os carnis. Quis non videat quam parvum est quod una panis buccella impleri potest. Quod igitur est una buccella ad os carnis, hoc est totus mundus, imo multo minus ad os cordis. Nam una buccella corporeum os facile replet, sed totus mundus desiderium cordis implere non valet. Considera, si potes, quanta sit latitudo cordis cujus os implere non potest totus mundus. Considera quomodo divinus sermo mundi copiam despicit, cui unam buccellam panis cœlestis in comparatione anteponit. Si igitur Ægyptum deseruisti, et spiritualia esurire didicisti, dicitur tibi: *Aperi os tuum, et implebo illud*; et iterum: *Dilata os tuum, et implebo illud*. Ergo, si clausum est, ju-

beris aperire; si apertum est, præciperis dilatare. Aperi ergo os tuum, et quantumcunque potes extende desiderium tuum. Multum extende, ut multum possis capere. Quanto ad illa capacior fueris, tanto beator eris. Extende ergo ne parcas; et si parcere vis, tibi, non illis timeas. Nesciunt illa deficere, sed tu potes ad illa minus idoneus esse. Dilata ergo os tuum quantum potes, quia nunquam nimis capere potes. Aperi ergo et dilata os tuum, et implebitur illud. Facile hoc implere potest, qui fecit illud. Ad hoc enim mittit crystallum suam sicut buccellas, ut ipse non semel, aut bis, sed frequenter impleat quod totus mundus, vel semel implere non valebat. Mittit, inquam, crystallum suam sicut buccellas, non ut buccellam, sed buccellas, ut habeas unde os tuum sæpius impleas. Sed quis est hic panis crystallinus tam durus, tam purus? Pulcher quidem ad videndum, sed fortis ad masticandum. Hinc est quod cœlestis panem sapientiæ omnes pene concupiscunt, sed pauci admodum apprehendunt: *Parvuli, inquit, petierunt panem, et non erat qui frangeret eis* (Thren. iv). Mirabilis hic panis, quem et parvuli concupiscunt, et nec magni frangere possunt. Sed quid mirum tamen si parvuli concupiscunt, propter crystallinam pulchritudinem, vel quid mirum si magni frangere nequeunt, propter crystallinam duritiem? Idcirco Dominus quando vult reficere quoslibet pane vitæ et intellectus, prius dividit panem suum per buccellas, et sic tandem quando, et quibus vult ministrantibus angelis mittit crystallum sicut buccellas. Sed putasne, vel tunc sufficient ad esum panis crystallini utpote in buccellas divisi? Nequaquam credo. Sed idem ipse qui mittit crystallum suam sicut buccellas, emittet Verbum suum, et liquefaciet ea; et veniens ipse Christus ad implendam promissionem suam, transiens ministrabit illis, et ne potus videatur deesse, flabit Spiritus ejus, et fluent aquæ. Vides quomodo Christus in cibo, Spiritus sanctus ministrat in potu propinando. O qualis refectio, ubi dapifer est Christus, pincerna est Spiritus sanctus!

## ADNOTATIO IN PSALMUM LXXXIV.

*Justitia et pax osculate sunt*. Alia pax est ante poenitentiam, quando spiritus obtemperat carni. Alia pax est post peractam poenitentiam, quando caro subijcitur spiritui. Pax namque est quando caro concupiscit, spiritus acquiescit. Pax nihilominus quando spiritus imperat, caro obtemperat. De pace spiritus ad carnem dicitur: *Nunc autem quæ ad pacem tuam sunt, sed venient dies, et coangustabunt te undique, et ad terram prosternent te* (Luc. xix). Et iterum, pax pax, et non est pax; quia pax dicenda non est, quæ vera non est. De pace carnis ad spiritum dicitur: *Et pax quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras* (Phi-

lip. iv). Inter primam et ultimam pacem discordia nascitur, bellum geritur, odium exercetur, quia caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, quando corpus castigatur et in servitudinem redigitur. Sed post peractam pugnam, post acquisitam victoriam, pax componitur, discordia sedatur, et transitur de pace ad pacem, de carnali ad spiritualem, de falsa ad veram, de mala ad bonam. In prima pace caro dominatur, spiritus famulatur. In secunda pace spiritus regnat, caro obtemperat. Prima pax peragitur regione dissimilitudinis ubi regnat concupiscentia. Secunda invenitur in terra repromissionis, ubi imperium tenet



justitia. Transitus quidem difficilis est : neque enim datur transire de gente ad gentem, et de regno ad populum alterum, nisi in manu potenti et brachio excelso. Quid est de gente ad gentem nisi de concupiscentiis carnis ad concupiscentias spiritus? Quid est de regno ad regnum, nisi de regno iniquitatis ad regnum charitatis? Distingue ergo hæc tria tempora. Primo, quando expletur concupiscentia; secundo, quando exercetur pœnitentia; tertio, quando diligitur justitia. Quoad itaque caro concupiscit, spiritus vero acquiescit, pax quidem est, sed bona non est, quia justa non est, et idcirco justitia indignatur. Detestaturque hujusmodi pacem, et recedit justitia, et remanet quidem pax, sed sola. Fitque quandoque ut post expletam concupiscentiam compungatur cor ad pœnitentiam convertaturque ad justitiam. Exsurgunt itaque subito, exardescuntque

A vehementer hinc concupiscentiæ spiritus, illinc concupiscentiæ carnis. Spiritus si quidem concupiscit, sed caro contradicit. Fugatur pax, justitia revertitur, pugna valida inchoatur. Nec prius quiescit spiritus, donec regnum suum jure in carne sua recipiat, et eam perpetuæ servituti addicat. Servit itaque caro, prius tamen invita, postea vero voluntaria. Componitur item pax, munda conscientia, sicque relit pax, ut non recedat justitia. Nec jam se invicem patiuntur tantum, sed charius amplectuntur, et in charitatis osculo invicem læderantur, sicut scriptum est : *Justitia et pax osculate sunt*. Primo ergo est pax, sed sola tempore experientie concupiscentiæ. Secundo vero justitia et sola tempore exercendæ pœnitentiæ. Novissime autem simul sunt pax et justitia, tempore mundatæ conscientiæ.

## ADNOTATIO IN PSALMUM XCVIII.

Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus. Quid, quæso, novi accidit, quid nos docere voluit? Quis enim inter Dei sacerdotes deputabitur si Moyses et Aaron, a quibus omne sacerdotium sumpsit exordium, in eis non annumerantur? Sed et Samuel cum adhuc puer esset die ac nocte in templo permanebat, quanto magis tempore David, quando jam sennarat? Quid aliud eum in templo agere oportuit quam Domino deservire, quam Dominum invocare? Nil ergo novi, ut arbitrator, accidit, ut de eo a Propheta dici vel scribi oportuit. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus. Sed si diligenter attendimus, multo ante ejus tempora Moysen et Aaron mortuos invenimus et forte tunc Samuel e vita discesserat, quando Propheta talia scribebat. Quid ergo est, obsecro, quod dicit, quid nos docere voluit, cum ait : Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, etc.? Novimus quoddam templum Dei vivum, si Apostolo Dei de eo scribenti credimus : *Templum Dei, inquit, sanctum est quod estis vos (I Cor. III)*. Nequaquam ergo credendum est Dei templum sine sacerdotibus esse, vel absque his qui invocant nomen Domini esse debere. Sed utinam Moyses et Aaron sint in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus. Quæranus qui sint isti Moyses, et Aaron, et Samuel. Per Moysen lex data est. In Aaron sacerdotium initiatum est. Samueli donum prophetiæ concessum est. Officium itaque Moysi est faciendæ præcipere, omittendæ prohibere. Officium Aaron est ad ea quæ Moyses mandat Domini implorare auxilium, et transgressoribus oratione, et oblatione Deum iterum reddere propitium. Officium Samuelis est prædicere quod præmium sperare valeant legis exsecutores, quam pœnam debeant expectare legis prævaricatorum.

Si igitur videris aliquem de sæculo nuper venientem, tota die circa hoc intentum, in hoc omni ho-

ra occupatum; quid pro præteritis delictis satisfaciat, quomodo de futuris se cautum custodiat, quid quo ordine gerendum, quantum, vel quando cuilibet rei insistendum, scias Moysen in ejus qui hujusmodi est corde surrexisse, et quasi novam quamdam quodammodo legem condere. Nato namque Moysese, et adulto, jam mores componit, jam vitam disponit. Cogitat quemadmodum vultum moderari oporteat, quam disciplinate habitum gestumque componat, dicat quid comedendum, quantum vigilandum, qualiter resistat iræ, quomodo contradicat gula, quemadmodum conculcet superbiam, qua ratione extinguat luxuriam, quam promptus esse debeat ad obediendum, quam patiens ad sustinendum, multa præterea alia quæ melius faciendo quam legendo discimus et arctius retinemus. Cognoscite itaque Moysen in hoc gemino signo, cum videritis dura præcipientem, districtè punientem. Data itaque lege et accepta incipit velle proficere, sed non datur posse adimplere, ita ut cum Apostolo proclamare possit : *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio (Rom. VII)*. Superba etenim adhuc mens quia omnia præsumit de sua potius industria quam de Dei gratia, deserente Deo, sibi sæpius relinquitur ut infirmitatem suam experimento edoceatur. Incipit itaque, satagit, lassessit, deficit. Sed nec sic quidem statim a sua præsumptione reprimitur, et a propria confidentia nisi post multa experimenta non revocatur. Resumit iterum vires et renovatur, sibi irascitur, sibi indignatur, increpat, castigat, nunc de negligentia, nunc de imprudentia seipsam accusat, ulciscitur seipsam de seipsa, invehitur in seipsam. Vigiliæ itaque extenduntur, jejunia itaque continuantur, alligitur corpus frigore et nuditate, caro atteritur labore et verbere. Mactantur itaque multiplices hostiæ, in ara tamen exteriori, necdum mentio saltem sit de ara interiori. In tanta ergo afflictione corpus dum requies nulla datur, dum nec modus, nec mensura servatur, corpus jam deficit,

animus lassescit, et tandem vix aliquando cum se videt corpore deficere et corde tabescere, in se revertitur, et illius apostolici recordatur: *Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix). Abiecta itaque spe omni de propria confidentia, tota ad Deum convertitur, et hausto prius igne de exteriori ara, in Sancta sanctorum curritur, non sine tamen vituli sanguine. Mactatio namque vitulo superbiam, et tota prioris arrogantiam presumptione abiecta, jam desperans de se, sperare incipit de Domini adjutorio, et post multiplices, ut diximus, hostias, in exteriori ara oblatas, in ara jam interiori afferre Domino consuescit gemitus, suspiria, preces et lacrymas. Ara exterior sensus carnis. Ara interior effectus cordis. In ara ergo interiori, gemitus, suspiria et lacrymæ offeruntur et cætera quæ cordis affectu commovent, sicut in ara exteriori vigiliæ, jejunia, labor, inedia cæteraque quæ ad sensum carnis pertinent. De hoc tamen altari exteriori videlicet ignis hauritur, cum ad interioram aram properatur. Nam de afflictione corporis vis doloris ad cor trahitur, unde postmodum compunctionis incensum inflammatur. Cum igitur hæc videas frequentius acitari, non dubites in Aaron novum sacerdotium initiari. Nam ad Aaron, ut superius diximus, pertinet divinæ propitiationis protectionem querere, et Deum oblationibus et orationibus propitium reddere, et ut sacerdotii officium plenius cognoscatur, duo sunt quæ præcipue ad ipsum pertinere videntur, populum videlicet instruere, et sibi et populo Dominum placare. Quorum unum Moyses plene exsequitur, alterum per Aaron magnifice impletur. Unde et de eis merito dicitur: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus*. Et additur: *Et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus*. Superius diximus quod sicut in Moysæ et Aaron legislatio vel sacerdotium claruerat, sic in Samuele donum prophetiæ eminebat. Quid ergo est quod nunc de eo dicitur, et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus, cum post dici debere videatur, et Samuel inter prophetas ejus? Cur ergo inter eos qui invocant, et non potius inter eos qui prophetant? Sed forte inter eos qui Deum invocant, Samuel libenter prophetat, an forte illi Deum libenter invocant inter quos ipse prophetat? Sic utique est, nec de hac re ambigi potest. Novit Samuelis prophetia facere vere invocantes, et in veritate orantes.

Quanto enim quis plenius noverit, quanto frequentius, quanto attentius cogitaverit, quæ præmia justis in cælo, quæ tormenta pravis sint reposita in inferno, tanto, ut arbitròr, verius Deum invocat, tanto attentius orat. Sed si desinit Samuel prophetare, cito desistunt sacerdotes invocare, et quanto fit futurorum contemplatio rarior, tanto redditur oratio tepidior, tanto surgit invocatio tardior. Ut ergo Moyses districtus sit in præceptione, ut Aaron devotus permaneat in oratione, necesse est ut Samuel subtilis perseveret in contemplatione. Est adhuc quod de Samuelis officio subtilius loqua-

mur. Solet, ut sæpe videmus, in initio conversationis suæ quisque quam promptus ad operationem, tam devotus esse ad orationem, utpote viventibus adhuc Moysæ et Aaron qui his negotiis maxime præesse videntur. Sed cum jam se pro præteritis delictis satisfecisse crediderit, cum se jam quasi sanctum, et aliquem magnum putaverit, incipit iterum negligere et a pristino fervore deficere. Mortuis namque Moysæ et Aaron, mens cito tepescit, et in quamdam negligentiam, seu etiam contemptum cadit, juxta Moysi sententiam, qui ait: *Scio quod post mortem meam inique agetis; me etenim adhuc vivens, semper contentiose egistis* (Deut. xxxii). Mors Moysi, defectus studiosæ sollicitudinis. Interitus Aaron, intermissio devotæ orationis. Mortuis ergo Moysæ et Aaron, incipit mens in quamdam negligentiam cadere, imo etiam sæpe usque ad contemptum venire. Surgunt hinc inde tentationes, occurrunt undique immundæ cogitationes, oriuntur in corde subito turpes delectationes. Caro acriter inflammatur, mens uritur, conscientia tota turbatur atque confunditur. Recurritur ad orationem, festinatur ad operationem, fit iterum devota ad orandum, prompta ad obediendum, studiosa in lectione, fervens in compunctione, festina in opere. Nec prius a sua instantia cessat, quousque ab instanti periculo se eruat, et ad priorem tranquillitatem se iterum reformet atque componat. Pacatis itaque omnibus, redit prior tranquillitas, tranquillitatem sequitur securitas, securitatem comitatur otiositas. Otiositas generat curiositatem, curiositas subintroducitur cupiditatem. Concupiscentia autem, quæ omnium vitiorum mater est, arcem mentis tenente et usque ad cordis penetralia cum quadam violentia penetrante, facile vitiorum multitudinem ad se admittit, et sub omni festinatione quasi exercitum suum introducit. Sapientiæ thesaurus in prædam diripitur; virtutum plebs servituti addicitur, sunt iterum novissima hominis illius pejora prioribus. Iterum confugitur ad divinæ propitiationis adjutorium, funduntur preces ex corde; renovatur pristinae conversationis studium, placatur item, flectiturque tandem divina benignitas, restituitur homini antiqua libertas, fit itaque, fitque frequenter hæc vicissitudinum alternatio, modo vitiorum oppressio, modo virtutum successio. Sæpe propter suam negligentiam hostibus traduntur, sæpe per Dei misericordiam iterum ab hostibus eripiuntur. Agitur hoc mira divinæ benignitatis dispensatione, ut per frequentem lapsum sua homini innotescat infirmitas, ut per multiplices hostium incursus et insidias, inimica homini patefiat calliditas, ut per assiduum eruptionem divina homini manifestetur benignitas. Qui hæc plenius nosse desiderat, librum Judicum paulo diligentius legat; inveniet ibi procul dubio quomodo filii Israel post suas prævaricationes ab hostibus impugnantur et superantur, servituti addicuntur. Afflicti ab hostibus item ad divinum adjutorium confugiunt, misericordiam petunt, quæ-

rum, inveniunt, et ad priorem libertatem redeunt. Quid, quæso, isti signant hostium incursus, nisi quosdam, ut sic dixerim, vitiorum cum virtutibus spiritualis pugnae congressus? Deo autem deserente, sive eodem protegente nunc hæc, nunc illæ superant; modo hæc, modo illæ superantur. Quemadmodum et ibi Israel peccanti, suscitatur hostis ut eos diripiat, et iterum supplicanti, suscitatur Salvator ut eos eripiat. In quo et illud diligenter attendendum, sed et firmiter retinendum, quod non semper ab eisdem hostibus opprimuntur, sed modo ab his, modo ab illis diripiuntur, a quibusdam brevior, ab aliis autem prolixior tempore affliguntur. Hoc utique, Deo dispensante, intra nos acitari cito deprehendimus, si spiritualis illius pugnae, et internæ quæ intra nos geritur congressus non ignoramus. Fit namque ut ab uno quolibet vitio diutius impugnemur, quoadusque omnem ejus vim et naturam, et impugnationis modum plene erudiamur. Uno subacto, aliud contra nos se erigit. Illoque superato, aliud ei in nostra insectatione succedit, et quanto cuique violentia major, tanto utique ejus erga nos fit insectatio gravior, vel pugna prolixior. Ad hoc autem divina miseratio vult nos ab omnibus impugnari, ad hoc nos permittit a singulis diutius exerceri, ut de omnibus quemdam quasi victoriae triumphum reportemus, et singulorum, ut dictum est, vim, naturam, impugnationisque modum quandoque plene, perfecteque cognoscamus. Unde et in libro Judicum Hebræorum salvatores, non reges nominantur, sed iudices. Regum quippe est pro voluntatis arbitrio quod placuerit imperare. Judicum autem officium est leges nosse, causas examinare.

Quasi ergo quidam intra nos surgit iudex, seu legisperitus, cum de quolibet vitio per multa argumenta, post innumera experimenta animus fuerit plene eruditus, quando non quod fieri velit (regum more) cum auctoritate præcipit, sed cum quadam prudentia implere nititur, quod eum experientia docuit. Quoties mens per multa experimenta erudita sapienter magis quam violenter a periculo eripitur, quasi toties iudicum suorum prudentiam ex Dei munere experitur. Iudex itaque post iudicem surgit, quia post unius vitii ad alterius cognitionem mens proficit, ut quandoque post omnes iudices, iudex novissimus Samuel veniat, qui de singulis vitiis, de universis tentatoris insidiis plene eruditus existat.

A Incipit itaque eo tempore universas insidiatoris versutias, omnium vitiorum naturas non solum ipse cognoscere, sed et aliis manifeste detegere, et prudenter exponere. Sæpe dum in aliis vultus habitum, corporis gestum tacitus conspiciat, quo quisque vitio impugnetur fere melius quam is qui tentatur agnoscit. Sæpe in ipso tentationis articulo fraudes inimici deprehendit, et quod vel quale ex re qualibet periculum provenire possit, longe ante prænocit. Et hic est ille Samuel cui dona prophetiæ data esse superius dictum est. De quo scriptum est: *Quia cognoverunt omnes a Dau usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini (I Reg. iii)*. Nonne quasi quoddam prophetiæ munus videtur esse, occultas animi passiones, latentes inimici insidias detegere, futura pericula longe antequam veniant prævidere atque prædicere. Ut igitur ea quæ diffusius diximus ad compendium revocemus, ad Moysen pertinet quid faciendum sit prudenter discernere. Ad Aaron spectat ad ea quæ per nos implere non possumus divinum adiutorium implorare. Samueli incumbit, quid ex re qualibet utilitatis, vel periculi provenire possit caute providere. Per Moysen itaque discretio, per Aaron devotio, per Samuelem intelligitur circumspectio. Discretio namque est mores componere, devotionis autem Deo supplicare, circumspectionis vero de superventuris providere. Si igitur deprehenderis mentem tuam in opere discretam, in oratione devotam, in circumspectione providam, poteris et tu cum Propheta psallere: *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus*. Nam cum ad sacerdotes pertineat, ut superius monstrata ratio probat, populum præceptis informare, Deum precibus placare, manifestum est eos sine discretionem et devotionem (quasi Moyse et Aaron mortuis) sacerdotii sui officium non posse implere. Sed et quantum circumspectio quidam quasi Samuel facit eos de futuris timidos, tantum eos utique reddit in oratione devotos, et in Dei invocatione assiduos. Cum ergo videas sacerdotium digne administrari, et Deum tam frequenter, quam suppliciter invocari, scias hæc sine præsentia Moysi et Aaron, vel etiam Samuelis nullatenus acitari. Hæc utique circa se agi Propheta gratulatur, et tam humiliter quam veraciter constat, dicens: *Moysen et Aaron in sacerdotibus ejus, etc.*

## ADNOTATIO IN PSALMUM CIV.

Cum essent numero brevi paucissimi et incolæ ejus. Quasi paucos, imo paucissimos cives habemus, cum illas tantummodo virtutes possidemus, sine quibus omnino salvari non possumus. Fides, spes, charitas numero quidem brevi sunt, et facile numerari possunt. Et constat satis, quia sine his salus vera non est, et certum habetur, quia cum istis nemo perire potest. Verumtamen mirum videtur qualiter tam

brevi numero pateat, vel detur transitus maxime de gente ad gentem, et de regno ad populum alterum, presertim cum transeant per terram alienam ad regionem longinquam. Nam sunt quidem non solum paucissimi, sed incolæ et peregrini. Fides namque quod credit, nondum per intelligentiam apprehendit, et quod speratur, necdum tenetur et hucusque charitas desiderio suo perfruitur, quandiu

procul a Domino in terra peregrinatur. Possumus etiam dicere, quia virtutum tirones pauci quidem adhuc sunt, quandiu hostilem vitiorum cohortem funditus delere non possunt; pauciores autem, eum nondum queant sibi subigere, et sibi saltem tributarios facere; paucissimi vero, cum non queant sine magno labore, et periculo gravi illis resistere, vel vitam defendere. Deo tamen ducatum præbente, pertranseunt sæpe huiusmodi paucissimi de gente ad gentem, et de regno ad populum alterum. Quid est transitus de gente ad gentem, nisi de concupiscentiis carnalibus ad delicias spiritus? Quid est de regno ad regnum, nisi de regno concupiscentiæ ad regnum iustitiæ. Qui sic transit, recte Hebræus dicitur: nam Hebræus *transiens* interpretatur. Calcantes concupiscentiam, et apprehendentes iustitiam transeunt Hebræi de regno ad regnum, vel potius sicut Propheta ponit de regno ad populum alterum. Quis enim hominum hic sine peccato vivit, quis nunquam hic carnalem delectationem sentit? Ahibi ergo, non hic habet iustitia regnum quamvis etiam hic habeat populum alterum, et a vitiis valde alienum.

Differuntur ergo interim Hebræi a iustitiæ regno, transeunt tamen de regno ad populum alterum, et non datur transitus, nisi per medios gladios hostium. Deo tamen protegente, penetrant et pertranseunt medios hostes. Quia non reliquit hominem nocere eis, et corripuit pro eis reges. Soli homines inter cætera animantia ratione utuntur, et inter homines alios ipsi reges principantur. Quia igitur Propheta adversarios nostros alios astutiores, alios audaciores noverat, recte hos hominis appellatione, illos per reges designat. Isti dolis et insidiis fallere nituntur, illi quodam impetu feruntur. Hi callidiores, illi fortiores. Hi verutius tentant, illi vehementius instant; istorum astutia eruditur prudentia nostra, illorum

instantia exercetur fortitudo nostra. Fortassis tamen si diligentius attendimus, illos rectius per reges designandos intelligimus, in quibus est astuta audacia et audax astutia, ut eorum tentatio sic sit violenta, ut sit simul et fraudulenta. Horum infestatio quanto difficilior, tanto periculosior. Quos tamen æterna Dei providentia servare disposuit, non reliquit hominem nocere eis, sed corripuit pro eis reges, increpans utique pro eis eorum hostes. Nolite tangere Christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. Christi sunt qui unctionem acceperunt, prophetæ vero qui ventura prævidendo prædicunt. Sed scimus quia Dei unctio ejus est dilectio. Qui igitur huiusmodi unctionem accipiunt, qui ardentur quæ Dei sunt diligunt, Christi Dei sunt et Christi dici possunt. Recte ergo per Christos cœlestia desideria, sanctitatis vota accipimus, quæ ex divinæ inspirationis unctione in sanctorum cordibus flagrare cognovimus. Usus habet, ut dictum est, prophetas dicere qui possunt futura prævidere. Prophetæ ergo recte dicuntur, qui Deitatis arcana rimantur, qui cœlestia contemplantur, qui intima penetrant, qui mysteriorum profunda revelant. Spirituales itaque sensus quasi quidam prophetæ sunt, qui cœlestibus secretis sæpius intersunt, qui in invisibilibus contemplationis oculum agunt. Christos ergo facit desiderium æternorum, prophetas efficit cognitio secretorum. Hos accendit fervor dilectionis, illos illuminat subtilitas contemplationis. Hi multum diligunt, illi magna cognoscunt. Jure ergo pro talibus increpat Dominus reges, seu quoslibet eorum hostes. Nolite, inquit, tangere Christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. His enim insidiatur tepor, illis autem insidiatur error. Facile est ut devotionis fervor deficiat, et in tempore cadat, et sæpe intelligentia caligat et longius evagando se in errorem præcipitat.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXIII.

*Montes exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium.* Grande spectaculum videre montes exsultare sicut arietes, et colles sicut agni ovium. Talis profecto exsultatio, et taliter exsultantium non est invenire in terra suaviter viventium. Non est impiis gaudere, dicit Dominus. Si non est eis gaudere, quanto magis taliter exsultare? Talis, ut arbitror, exsultatio solet fieri in exitu Israel de Ægypto, nec ubicunque, sed in deserto. Exeundum itaque est de Ægypto, fugiendum de sæculo quibus potissimum placet tali potiri miraculo. Sed ut miremur amplius, et desideremus ardentius, perscrutemur altius, proposita exsultatio vel qualis describitur, vel quibus ascribitur. *Montes*, inquit, *exsultaverunt ut arietes*. Qui sunt exsultatores? Montes et colles. Et quale eorum gaudium? Sicut arietum, sicut agnorum. Unum audeuter affirmo,

quia arietum et agnorum exsultatio non est in risu et cachinno. Quales tamen gestus solent in suis lusionibus formare, vel quibus putamus modis solent gaudium suum exprimere? Solent sane in suis exsultationibus ut in commune novimus, saltus quosdam dare, et corpore sua in alta suspendere et per inane librare. Sed nunquid tale aliquid de collibus, vel montibus exspectare debemus? Vere magnum, vere stupendum miraculum, videre montes et colles exsultantes in modum arietum vel agnorum. Quis enim non obstupescat, quis merito obstupescere non debeat. si videre contingat montium molem a plano dividi, et a solito separari, terram a terra rescindi, et tantam molem vel ad modicum per inane suspendi? Certe peccanti homini dictum est: *Terra es, et in terram ibis* (Gen. iii). Unde et ei alias per exprobrationem dicitur: *Ut quid superbis, terra*

et cinis? (Eccle. x.) Hæc itaque terra, humana videlicet natura in aliis quidem super conditionis suæ planum excrescit, et montem vel collem facit. In aliis autem in ima inclinatur, et in vallem derivatur. Montes itaque ascendunt, valles descendunt. Campi in plano resident, et medium locum tenent. In montibus humana industria supra naturam ascendit. In vallibus infra naturam descendit. In campis quæ naturaliter bona habere potuit, bona nutrit atque custodit: *Ascendant, inquit, montes et descendunt campi in locum quem fundasti eis (Psalm. cii).* Cur tacet de vallibus? Quia descendunt quidem, sed non in locum quem constituit eis Dominus, sed in locum quem elegit sibi animus perversus. Quo autem campi descendunt, non infra naturam, sed infra montium excellentiam.

Campi itaque sunt, qui terrena non deserunt, sobrie tamen, et iuste, et pie in hoc sæculo vivunt. Montes seu colles sunt, qui sola quæ sursum sunt quærunt. Ejusmodi itaque montes, quanto ardentius cœlestia desiderant, quanto vehementius æternis inibant, quanto altius excrescunt, tanto procul dubio cœli ardua vicinius tangunt. Sed aliud est celsitudinis suæ verticem in alta extendere, et cœli verticem velut e vicino tangere, atque aliud est quosdam velut saltus formare, et arietum vel agnorum more gestire. Montes exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium. Sed ut et montes et colles, et campos congruis sibi differentiis distinguamus, per montes contemplativos, per colles speculativos, per campos activos intelligimus. Nam activi utique hujus vitæ plana non deserunt, dum terrenis actibus inserviunt, et in camporum morem ad hujus vitæ usum in terrenis lucris quasi quosdam terræ fructus ferunt. Speculativi sunt qui cœlestibus intendunt, qui invisibilia Dei per speculum in ænigmate vident. Qui eopse speculativi dicti sunt, quia non nisi per speculum et in ænigmate videre possunt. Per contemplativos debemus illos intelligere, quibus datum est facie ad faciem videre, qui gloriam Domini revelata facie contemplando, veritatem sine involucre vident in sua simplicitate sine speculo et absque ænigmate. Montes itaque, vel colles sunt qui cœlestibus intendunt. Sed speculativi corporalium similitudinum nubila nullo modo transcendunt, quia summam veritatem in sua puritate videre non possunt. Contemplativi autem in montium morem, al'egoriarum et ænigmatum nubilosa alta intelligentia transcendendo, tranquillum illud supernæ regionis serenum montis verticem tangunt. De talibus collibus, vel montibus illud prophetæ intelligimus: *In illa die stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lac, et mel (Joel. iii).* De montibus dicit, quia stillabunt dulcedinem, nec tamen dicit qualem, nec eam per aliquam exprimit similitudinem. Cur hoc, quæso, nisi quia tanta est quæ nulla similitudine digne exprimi potest? Cur hoc, quæso, nisi quia dulcedinem puram hauriunt et effundunt? Collium autem dulcedo per similitudinem

A exprimitur, cum lac vel mel figurative nominatur. Cogita ergo qualis vel quanta sit illa dulcedo quam superiores experiuntur, quando et illa quam inferiores sentiunt lac et mel nominatur. Oportet itaque montes ineffabilem illam quam in tanta abundantia hauriunt, stillando respergere, non illam abundantia effundere, et secundum inferiorum capacitatem infusionis suæ modum temperare: *Stillabunt, inquit, dulcedinem, et colles fluent lac et mel.* Talis dulcedo facit ejusmodi montes et colles coram Domino cantare, et vocem exultationis et confessionis in ejus laudibus resonare. Montes et colles cantabunt coram Domino laudem. Talis, inquit, dulcedo facit montes et colles mirabiliter exsultare in Domino. Montes exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium. Sed si tales montes et colles cogitamus, profecto desinit esse magnum, vel mirum quod de eis superius jam in admirationem diximus. Etenim magnum non erit homines in modum arietum et agnorum exsultare, et juxta eorum similitudinem quosdam saltus formare.

Spirituales itaque, non corporales saltus in hac prophetica sententia quæramus, et quales denique decebat vel Spiritum sanctum docere, vel prophetam describere. Corporalis saltus, est totum corpus a terra suspendere. Spiritualis saltus, spiritum et totum quod spiritus est a terrenis alienare. Corporalis saltus, est terræ tactum usquequaque deserere, et totius corporis membra per inane librare. Spiritualis saltus est mente excedere, et infimis in imo relictis in invisibilium contemplationem totum transire. Cogita ergo virtuales animæ partes, et sic forte facilius invenies quantum sit, vel quale ejusmodi omnia a terrenorum contactu suspendere, spirituales saltus formare. Prius siquidem corporalis sensus sopitur, bestialis appetitus obstruitur, exteriorum memoria intercipitur, affectio inebriatur, ratio transformatur, intelligentia innovatur, mens tota a seipsa alienatur, ut spiritualis ille de quo loquimur saltus formetur. Perpende ergo, si potes, qualis sit illa cordis gratulatio, quam vehementis exultatio, quæ cogit animum assueta deserere, et supra semetipsam ire, temporalia ad tempus nescire, et in cordis tripudia quosdam quasi saltus in superna et æterna miris modis et multis inexpertis dare, et frequenter iterare. Respondes fortassis ad hoc voce Nicodemi: Quomodo possunt hæc fieri? Esto, magnum, mirum et omnino stupendum hoc fieri posse, sed multo magis indignum hoc omnino facere non posse. Vide quam sit indignum quod exterior homo suos quosdam secundum modum suum saltus dare potest, et homo interior sui generis saltus, secundum modum sibi congruum penitus formare non potest. Attende quam sit omnino, et cuius omni admiratione stupendum, quod corpus de terra sumptum, terram ad tempus dato saltu deserere, et supra semetipsum ire potest. Spiritus vero spiritualis et incorporea natura, a corporeis et terrenis vel ad modicum separari non po-

test. Miraris quod spiritualis creatura in spiritualibus se suspendere potest, et non potius miraris quod spiritus a non spiritualibus separari non potest? Siccinne in oculis tuis desinit esse mirabile, quod bene consideranti pene videtur contra naturam esse, spiritum videlicet circa corpora tam fortiter, et pene inseparabiliter ligari, adeo ut ab eis vel ad modicum non possit avelli, et illud tibi minus, vel minime mirabile videtur, quod incorporea natura illud non potest, quod secundum naturam judicatur a corporeis videlicet ad seipsam redire, et in suis, hoc est in incorporeis fixa stare. Sed illud, ut arbitror, idcirco non miraris, quia in teipso minime experiris. Sed si necdum potest spiritus tuus ad semetipsum redire, quando poterit supra seipsum ire, et quales spiritualem naturam decet saltus formando in divina transire? Quid est spiritus qui incorporeus est, ad se, vel in sua redire, nisi solam incorpoream creaturam, et quæ circa ipsam sunt præ oculis habere? Quid est autem spiritum quasi dato saltu supra semetipsum ire, et in illam omnium creatricem naturam, et quæ circa ipsam sunt oculum contemplationis figere? Spirituales itaque viri cum in hujusmodi excessus ex magnitudine spiritualis exultationis incidunt, impletur in eis quod per Psalmistam dicitur: *Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium*. Certe ad divina contemplanda spiritus rationalis creatus est, quid ergo miramur si hoc facere potest ad quod factus est, cum hoc solum mirandum videatur, si hoc facere non potest? Est tamen utrumque mirabile, et hoc posse, et ipsum non posse. Sed unum carnalibus, aliud spiritualibus. Posse mirabile, quia corpus quod corrumpitur aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Non posse mirabile, quia spiritus est qui adjuvat infirmitatem nostram. Mirare ergo quod miraris, utpote carnalis venundatus sub peccato. Sed ut adhuc altius intelligas quantum admirari debeas, vel quam merito obstepescas, cogita illas nonaginta novem oves quas summus pastor in summis illis æternæ hæreditatis montibus reliquit, quando unam quæ perierat in terris quæsiit, invenit, et in propriis humeris reportavit. Cogita ergo quantæ dignitatis sit, vel excellentiæ hujus mortalitatis nostræ terram in exultationis suæ montibus cum illo cœlestium agminum grege cognatæ similitudinis aliquid habere commune. Cogita, inquam, quam sit plenum honoris et gratiæ humanæ naturæ infirmitatem, vel in ea parte qua magis præeminet juxta angelicæ similitudinis proprietatem jucundationis suæ saltus posse formare. Si hoc cogites, quo, quæso, te ducet magnitudo admirationis tuæ, nisi ut te intelligas in istis satis admirari non posse? *Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium*. Si per terram humanam naturam, si per designatum gregem angelicam naturam oportet intelligere, quis de angelicis virtutibus non videat quam sit eis jucundum et dulce in

A ejusmodi terra hac illacque discurrere, accubare, et illam desideriorum suorum aviditatem quam esuriunt et sitiunt justitiam virtutum nostrarum fructibus satiare? *Nonne omnes, inquit Apostolus, administratorii Spiritus sunt, in ministerium missi (Hebr. 1)*, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? *Montes exultaverunt, et cætera*

Ecce jam audivimus quid dicat de montibus et collibus. Sed quid, quæso, tacet de campis et vallibus? Sicut superius jam dictum est, valles sunt qui ad ima et infra naturam descendunt, et bona naturæ pravis moribus corrumpunt. Per campestria itaque et montana intellige pios, per valles vero intellige impios. Merito ergo Propheta hoc loco de vallibus tacuit, quia impios absque dubio verum gaudium habere non posse cognovit. Non est enim impiis gaudere, dicit Dominus. Sed, si campi currunt in numerum justorum, cur, quæso, hoc loco tacetur de gaudio et exultatione eorum, cum scriptum sit: *Vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum (Psal. cxvii)*. Sed aliud est mediocriter, vel etiam multum gaudere, et longe aliud in exultationis suæ gaudiis humanæ possibilitatis metas transcendere, et arietum vel agnorum more ludendo speciales quosdam et quales tibi descripsimus saltus formare, et mente excedendo humana transire. Sed campi quidem quoniam activæ vitæ plana non transcendunt in modo vivendi, sic et humanæ vitæ mediocria non merentur excedere in modo exultandi. Merito ergo solis montibus et collibus talis exultatio ascribitur, qualis hic mystice describitur, cum dicitur: *Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium*. Trium hic, ut audis, mentionem facit, arietum, ovium et agnorum. In hujusmodi animalibus arietes tenent sive dubio supremum locum, oves medium, agni novissimum. Consideremus ergo hinc arietes, oves et agnos, illinc montes, colles et campos, et videbimus quadam similitudinis ratione tria tribus respondere. Comparatione namque superiorum, campi tenent infimum locum, sicut et colles medium, et montes supremum. Cum ergo dictum sit montes exultare sicut arietes, consequens esse videretur, ut colles dicerentur exultare sicut oves: nam utrique in genere suo tenent medium locum, sicut agni et campi novissimum. Cur ergo dicuntur colles exultare non sicut oves, sed sicut agni ovium? Sed si dictorum rationem volumus plenius intelligere, oportet propositæ similitudinis proprietatem diligentius attendere. Per supradicta itaque animalia, ut mihi videtur, designatur triplex illa angelorum hierarchia, a magno illo theologo beato videlicet Dionysio Areopagita descripta. Totam namque cœlestium spirituum frequentiam per novem, ut novimus, ordines distinctam in tres hierarchias dividit, et unicuique quidem tres ordines ascribit, seraphin scilicet et cherubin, et thronos assignans primæ, dominationes, virtutes, et principatus secundæ, potestates, archangelos et angelos tertiæ.

Per arietes itaque qui, ut jam superius dictum est, in sui generis animalibus locum tenent supremum intelligitur principalis cœlestium ordinum hierarchia et omnium suprema, per oves media, per agnos omnium novissima. Supremam omnium dicimus, quæ Deo immediate jungitur, et quæ cæteras illuminat, et ipsa ab alia nulla quam a sola omnium creatrice hierarchia illuminatur. Media vero hierarchia est quæ et illuminat et illuminatur. Extrema omnium est quæ inferiores quos illuminet non habens, sola solummodo a superioribus illuminatur. Ecce jam audivimus quid de ejusmodi grege, vel graduum differentia sentire debeamus. In spiritualibus igitur et supercœlestibus gregibus spirituales et supercœlestes saltus quæramus.

Quid itaque est eos sui generis saltus dare, nisi ipsos supra semetipsos ire, et ad ea quæ supra ipsos sunt contemplatione ascendere? Supremæ itaque hierarchiæ ordines cum supra semetipsos contemplatione ascendunt, nihil aliud quam creatricem illam omnium substantiarum substantiam inveniunt. Eis itaque est quasi quosdam saltus dare summæ illius essentiæ magnitudinem in semetipsa absque omni speculo videre. Illius namque magnitudinis geminus in eis contemplandi modus invenitur. Nam modo ab eis per speculum, modo sine speculo videtur, et quam sit admirabilis, et omnino incomprehensibilis nunc in semetipsa, in subjecta creatura perspicitur. Divinam itaque potentiam, vel sapientiam in semetipsis mirabilem cernere, hoc utique est eis per planum ire. In inferioribus vero ordinibus ejusdem potentiæ, vel sapientiæ, magnalia contemplari, et contemplando mirari, hoc est eis descendere, non saltus dare. Ex his itaque palem est colligere, quia nihil aliud est arietes in sua exultatione quosdam saltus dare, quam sine speculo, ut diximus, videre, et in puram et in simplicem theophaniam assurgere. Mediæ autem hierarchiæ ordines, sicut et ultimæ cum supra semetipsos ascendunt speculo utique uti possunt, quia supra semetipsos sublimioris dignitatis ordines inveniunt, ex quibus digne satis in divinæ sapientiæ et potentiæ admirationem assurgunt. Solent tamen et ipsi uti simplici contemplatione, sed hoc est eis volare potius quam saltus dare. Qui enim saltum dat, non multum se a stationis suæ loco elongat. Nam ex volatu quidem scimus quam aliter contingere soleat. Quoniam ergo illi spirituum ordines, qui designantur per arietes, in suis, ut sic dicam, saltibus utuntur, non nisi simplici contemplatione: et quoniam cæteri ordines qui designantur per agnos et oves nunquam in suis saltibus utuntur nisi speculatione, recte dicitur per Psalmistam: *Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium.* Per montes siquidem, ut superius jam dictum est, intelligimus viros contemplativos, sicut et per colles speculativos. Nihil itaque aliud est montes in modum arietum exultare, nisi viros contemplativos per mentis excessum summam ve-

arritatem nuda, et aperta visione attingere, et quasi facie ad faciem videre. Nihil enim aliud est colles in modum ovium vel agnorum exultare, quam viros speculativos per mentis excessum in ejusdem veritatis admirationem speculando assurgere.

Notandum sane quod, cum sint duo genera speculationum, unum quod surgit ex admiratione corporalium rerum, aliud quod surgit ex admiratione rerum spiritualium, solum istud secundum æmulationem saltus, et tripudia super mundanorum, vel ovium. Si in illis itaque jam dictis collibus spirituales viros cogitemus, nil aliud est eis saltus spirituales formare, et agnorum vel ovium intellectualium more tripudiare, quam super cœlestibus quos vere supra seipsos conspiciunt spiritibus intendere, et de ejusmodi spectaculo in divinitatis admirationem miris et insolitis gratulationis suæ motibus assurgere. Sed, cum sit commune intellectualibus tam ovibus quam agnis speculativis, ut sic dicam, saltibus ludere, cur, quæso, dicit colles sicut agnos, non sicut oves exultare, cum et hoc posset veraciter dicere? Sed videte quam admiranda ratione de comparatione montium, et arietum dixit quod veraciter dicere potuit, et iterum de comparatione collium et ovium tacuit, quod utique verum fuit, ne quis ejusmodi comparationem conaretur ut ad solam similitudinem, sed et ad æqualitatem trahere, æstimans primum gradum hominum primo gradui angelorum, et secundum secundo, quasi ex pari respondere. Quod ergo dictum non est, tacuit Propheta pro removenda suspitione æqualitatis, ut et id quod dixit dictum intelligatur pro ratione similitudinis. Breviter, si placet, recapitemus quod diffusius jam diximus.

Diximus quod per montes intelligimus viros contemplativos, per colles viros speculativos. Diximus quia per arietes intelligimus seraphin, cherubin et thronos. Per agnos, potestates, archangelos et angelos. De ejusmodi itaque montibus et collibus psallimus. Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium. Pensemus ergo, si possumus, cujus sit prærogativæ, vel gratiæ, quantæ sit excellentiæ, vel gloriæ humanæ infirmitatis industriam in illam angelicæ jucunditatis celsitudinem similitudinis cujusdam affinitate assurgere, et miris quibusdam et momentaneis contemplationis, vel speculationis suæ saltibus illam quidem, quamvis raro et raptim et velut per mentis excessum attingere. O anima benedicta, o vere beata et multum glorificanda, cui datum est desuper mirificis illis cherubin et seraphin gaudiis sub hoc peregrinationis suæ tempore, vel ad modicum interesse, beatificas illas internæ et æternæ dulcedinis delicias degustare, et sub hujus miseræ carnis fatigatione, de illa immensitatis plenitudine primitias quasdam accipere. Hujusmodi degustationis memoria debet cor nostrum tangere, animi intima penetrare, affectum transfigere, desiderium transverberare, cum quotidie psallimus vel ruminamus: *Montes exultaverunt*

arietes, et colles sicut agni ovium. Hujus expectatio: A lendo. Montes exsultaverunt ut arietes, et colles sicut tionis desiderio cor nostrum incalescat, spiritus agni ovium. Utinam quam psallimus frequenter, tam incandescat, anima inardescat in orando et psal- psallamus et sapienter: Montes exsultaverunt, etc.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXVII.

*Vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum.* Dicens Propheta vox exsultationis, congrue statim subiecit, et salutis. Habent namque et illi gaudium suum, quamvis perversum qui lætantur cum male egerint, et exsultant in rebus pessimis. Videas perverse viventes, alios gaudentes, alios mœrentes. Sed talium vox sive sit gaudii, sive mœroris, non utique vox est salutis, sed perditionis. Similiter in bonis moribus videre licet alios gaudere, alios vero dolere et flere. Sed cur hic adhuc desolantur et dolent, plangunt et mœrent cum scriptum sit: *Vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum?* Forte qui adhuc agunt pœnitentiam, nondum emundaverunt conscientiam, necdum apprehenderunt justitiam. Habent itaque interim vocem mœroris et salvationis, habituri quandoque vocem exsultationis et salutis. Dolete ergo et flete interim qui hujusmodi estis, tristitia enim vestra vertetur in gaudium.

Notandæ sunt hæc quatuor voces, et a se invicem distinguendæ, vox exsultationis et perditionis in perverse lætantibus, vox mœroris et perditionis in perniciose dolentibus, vox mœroris et salutis in pœnitentibus, vox exsultationis et salutis in perfecte viventibus. Recte ergo dicitur, vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum. Væ illis qui hic flere incipiunt, et in futuro nunquam flere desistunt. Væ nihilominus illis qui ad tempus exsultant, ut in æternum luceant. Illis, inquam, væ, qui præsentis vitæ vel futuræ gaudia nesciunt. Istis autem duplex væ, qui et semper lugent bona quæ hic perdiderunt, et mala quæ hinc recedentes illic invenerunt. Felices et illi qui sic lugent in tempore, ut gaudeant in æternitate. Felices et illi, imo his multo feliciores, qui in tempore prægustant unde æternaliter gaudeant. Vox itaque exsultationis et salutis in tabernaculis justorum. In tabernaculis, inquit. Habitant ergo justii in tabernaculis, non in domibus, quia non habent hic manentem civitatem, qui futuram inquirunt, qui quæ sursum, non quæ super terram sunt sapiunt. Tabernacula militantium munitiones esse cognovimus, nos quoque quorum vita militia est super terram, militantes, non otio torpentes esse debemus. Quam autem caute,

quam strenue pugnandum sit nobis, diligenter nobis est attendendum, quibus est colluctatio, non adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritualia nequitæ in cœlestibus. Pretiosa res valde justitia, et quæ adversariorum invidiam cito excitet et eorum erga nos odium acriter inflammet. Hæc namque ratio est pugnæ, hæc est causa victoriæ. Ad hoc contra malignos spiritus pugnamus ut justitiam in-violatam custodiamus: dimicant ipsi contra nos, non ut eam sibi acquirant, sed ut ea nobis violenter auferant. Facile autem victoriam sibi de nostra infirmitate præsumunt, pro eo, quod portamus thesaurum hunc in vasibus fictilibus. Sed forte minime attendunt quod non sumus confidentes in nobis, sed in ipsius adjutorio, cui dicimus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Psalm. cxiii). Sed miraris forte, nec immerito tamen, quomodo sibi conveniunt, vel quonam modo convenire possunt prælium et gaudium, vox lætitiæ et clamor pugnæ. Unde ergo hæc tanta lætitia, nisi de frequenti victoria? Vox ergo exsultationis et salutis in tabernaculis justorum. Si miraris, si vis habere unde mireris, mirare potius quomodo persequebatur unus mille, et duo fugarent decem millia. Nonne et tu cantabis Domino canticum novum, et audietur in tabernaculo tuo vox exsultationis et salutis, cum compleri cœperit in te illa Dei tui promissio: Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis? Merito ergo auditur vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum. Quantum ergo putas gaudebunt in patria, qui sic lætantur in terra aliena? Quanta eis inerit lætitia in domo, qui sic exhilarantur in exsilio? Quid facturi erunt in illa vitæ æternæ tranquillitate, quorum gaudium sic exuberat in expeditione? In tantum ut tale, tantumque eorum gaudium non jam valeat coarctari sub silentio, ne in apertum prodeat, et in vocem prorumpat, vasorum utique more, quæ cum de infuso liquore plus capere nequeunt, quod desuper infunditur circumquaque diffundunt. Sic nimirum, sic illud lætitiæ oleum cum cordium vascula repleverit per vocem se effundit, et statim personat vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXVIII.

*Aufer a me opprobrium et contemptum.* Opprobrium culpa, contemptus pœna. Culpa iniquitas, pœna mortalitas: propter iniquitatem factus sum reprobrabilis, propter mortalitatem factus sum con-

temptibilis. Abominabilem me facit concupiscentia, vilem me facit miseria. Aufer ergo a me opprobrium et contemptum, Si facis me justum, aufers opprobrium; si efficis beatum, aufers contemptum: Su-



per judicium justificationis tuæ. Alia sunt judicium Dei quæ reprobos damnant, alia quæ electos justificant, alia quæ justificatos beatificant. Prima sunt reprobationis, secunda justificationis, ultima glorificationis. Damnantia exercentur in inferno, justificantia in mundo, beatificantia sunt in cœlo. Judicia tua adjuvabunt me, judicium ultionis, judicium correctionis, judicium remunerationis. Per judicium ultionis Judas reprobatus, per judicium correctionis

A Saulus cæcatus, per judicium remunerationis humilis David in regnum sublimatus. Judicium ultionis stantibus dat timorem cadendi, judicium correctionis lapsis præbet spem resurgendi, judicium remunerationis perfectis confert amorem perseverandi. Si igitur primum illud Dei judicium generat timorem, secundum nutrit spem, tertium autem accendit charitatem; recte de eis dicitur: Judicia tua adjuvabunt me.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXVIII.

*Illumina faciem tuam, super servum tuum.* Amantibus quid unquam dulcius, quid jucundius esse potest quam alterutro foveri affectu, alterutro delectari aspectu? Omnia videant, se invicem non videant; horrent omnia, sordent universa. Amantium itaque more anima sancta superni regis amore succensa, cœlestis sponsi desiderio suspensa clamat, et dicit: *Illumina faciem tuam super servum tuum*; et alibi: *Domine, Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus (Psal. lxxix)*; et iterum: *Exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram (Psal. xxvi)*. Invenies et alias, aliis licet verbis, aliud tamen non requiri. Quanto putas amore flagrabat, qui delicti sui faciem toties desiderando requirebat, et requirendo desiderabat? *Illumina*, inquit, *faciem tuam, super servum tuum*. Grata amantibus, ut diximus, alterutra præsentia et jucundus aspectus. Amare delectat et amari. Videre cupiunt et videri. Sed forte hæc Dei sponsa, hæc Dei dilecta videre cupiebat, videri reſugiebat, et ubi est quod et alibi clamat? *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? (Psal. xli.)* O quantus amor, quanta fiducia! Amor, inquam, pulchritudinis divinæ, fiducia fornicæ non alienæ, sed propriæ. Tantus amor ut dicat: *Deficit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum superaveravi (Psal. cxviii)*; et alibi affirmat, dicens: *Quia defecit spiritus meus (Psal. cxli)*. Tanta præterea formositatis internæ fiducia erat, ut omnino impossibile credat, ut videatur, et non diligatur. Audierat fortassis a sponso suo verba illa dulcia, verba amatoria: *Tota pulchra es, amica mea; tota pulchra es, et macula non est in te (Cant. iv)*. Merito ergo optat ut veniat et appareat ante faciem Dei cujus pulchritudini pulchritudinis auctor testimonium perhibebat. Sciebat enim anima illa sancta et casta quia omne genus ad suum simile convertitur. Similis similem quærit, et Deus profecto similitudinem suam diligit. Vis et tu diligi a Deo tuo, Salvatore tuo? Reforma in te imaginem suam et amabit te; repara similitudinem suam et desiderabit te. Si enim reparaveris nativam pulchritudinem tuam, quam fecit ipse ad imaginem et similitudinem suam, profecto concipiet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, ipse est amicus, ipse est dilectus tuus. Quid tamen hoc ease putamus quod non-

nisi faciem ostendi sibi postulat, nec jam posteriora, sed facie ad faciem videre desiderat? Nunquid enim mente excidit quod Moysi Dominus longe ante prædixit: *Non videbit me homo et vivet (Exod. xxxi)*? Patet ergo quia si huic mundo adhuc viveret, nunquam talia orare præsumpsisset. Mentior si non et ipse alibi hoc idem testatur, dicens: *Propter te mortificamur tota die (Psal. cxliii)*. Quare ergo mortuus non creditur, qui tota die mortificatur? An forte quia non dixit morimur, sed, tota die mortificamur. Scimus tamen quia in Dei oculis majoris meriti est sæpe mortificari quam mori. Nonne mors martyrum tanto erat pretiosior, quanto mortem præcedens pœna productior, quibus volentibus mori non dabatur occidi? Nonne prædestinatis ad vitam hoc ipsum ad gloriæ cumulum proficit, quod sine acri pugna, sine acerba pœna carnalis in eis vita non deficit? Mortificatur ergo David ut tandem moriatur, et sic aliquo modo dignus inveniatur videre faciem Dei in jubilo. Scit namque quia beatus populus qui scit jubilationem. Satagite ergo, et vos secundum Apostoli consilium, mortificare membra vestra quæ sunt super terram (*Coloss. iii*), ut possitis cum Propheta fiducialiter Deo dicere: *Quoniam propter te mortificamur tota die (Psal. cxliii)*. Mortificate ergo, mortificate, inquam, in die tamen, ut omnia in luce discretionis fiant, ne ultra citrave mensuræ metam operum vestrorum rota discurrat. Sic autem mortuo forte dabitur videre faciem Dei in jubilo. O bone Domine, Jesu benigne, moriatur et anima mea morte justorum! expedit enim mihi mori magis quam vivere. Qui enim amat animam suam, perdet eam. Moriatur ergo anima mea ut ulterius non sim homo animalis. Animalis enim homo non percipit quæ Dei sunt, quanto minus ipsum Deum? Nunc ad præmissa Prophetæ redeamus, illa diligentius inspiciamus: *Illumina*, inquit, *faciem tuam, super servum tuum*.

Lumen ad sui claritatem intuendam oculum illuminat, et sine luminis beneficio cætera quæ lumina non sunt oculus non considerat. Lumen ergo divinum Propheta requirit, ut ipsum Deum in ejus lumine cognoscere, cæteraque recte æstimare sufficiat. Quam sint enim temporalia omnia sive bona, sive mala contemnenda; futura vero quam sint amanda, vel timenda citius cognoscitur, si hæc in

ejus lumine pensantur : dicat ergo : *Illumina faciem tuam super servum tuum*, ut te, ut tua videam, videndo intelligam, intelligendo diligam, illumina super me faciem tuam. Ostende mihi lucem tuam; revela, obsecro, sapientiam tuam. Illumina ergo faciem tuam. Facies tua lux est, lux tua facies est. Illumina itaque faciem tuam. Facies est, quia cuncta considerat; lumen est, quia quoslibet ad quælibet consideranda illuminat. Illumina ergo faciem tuam, quia oculus hic noster corporeus videre potest, illuminare non potest; lux ista corporalis quæ illuminare valet, videre non valet : at oculus tuus sibi videt, sed aliis lucet; quia est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Lux itaque est oculus, sed nunquid tantum oculus? Imo et auris tua, quia lumen est tota facies tua. Illumina ergo faciem tuam? In facie quidem visus, auditus, gustus, odoratus et tactus; et hoc totum in te lux tua, et totum hoc lux una. Vides in luce, audis in luce, gustas, odoras, sentis in lumine, quia tenebræ ibi nullæ, sed omnia in luce clarescunt. Illumina ergo, quæso, faciem tuam. Animadvertis, ut arbitror, quantum de Dei bonitate præsumat, qui ejus sibi faciem ostendi deposcit. In facie namque, ut diximus, omnes corporei sensus abundant. Quid igitur aliud est suam ei faciem ostendere, quam plenam sui cognitionem menti ejus infundere? Quid? inquis mihi. Nunquid Deus hos sensus habere credimus quem incorporeum, invisibilem esse non ignoramus? Quid me interrogas? Scripturas attendas : *In omni loco*, inquit, *oculi Domini contemplantur bonos, et malos (Prov. xv)*: ecce de visu. *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua (Psal. x)*: ecce de auditu. Quid de cæteris, odoratu, gustu et tactu dicturi sumus? Nunquid in his exempla non invenimus? Nonne de Noe sacrificio scriptum est : *Quia odoratus est Dominus odorem suavitatis (Gen. viii)*? Et Abraham audacter eum compellit intrare et gustare modicum, et propheta asserit : *Quia misit Dominus manum suam et tetigit os meum (Jer. i)*. Quid de his adhuc dubitamus quæ Scripturarum auctoritate probamus? An forte ei sensum deesse credimus, quia quomodo incorporeæ naturæ incorporaliter insit non comprehendimus? Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Qui plantavit aurem, non audiet, aut qui fluxit oculum non considerat? Videt ergo, sed invisibiliter, secundum quod nihil ejus sapientiam latet. Audit nihilominus, quia misericordiæ ejus auris precibus supplicantium patet. Naribus nos qualitatem discernimus odorem, et ipse per justitiam qualitatem discernit meritum. Gustat, cum per benignitatem suam beatorum condelectatur gloria, tangi, est in afflictorum compati miseria. Et hic est Domini sensus, non quinquepertitus, sed unus, et ad hoc quis idoneus? Absit ut eum astruamus ex alio videre, et ex alio audire; per sapientiam tamen cernit, per misericordiam audit. Sed quæ apud nos alia, et

alia sunt, apud ipsum omnino diversa non sunt. Credamus ergo oportet ista quæ enumeravimus in Deo diversa non esse, licet tamen nobis propter eruditionem nostram subtiliter ista distinguere : ponantur ergo quinque contra quinque, visus, auditus, gustus, odoratus et tactus, hoc totum in facie una; sapientia, misericordia, justitia, benignitas, compassio, et hoc totum Deo est facies una, et hoc totum intelligere in ejus cognitione proficere.

Dicat ergo Propheta, dicat : Ostende mihi sapientiam tuam, ne errem; revela misericordiam tuam, ne desperem; doce me justitiam tuam, ut non præsumam; innotescat mihi bonitas tua, ut te amem in donis tuis, bonis meis; innotescat mihi compassio tua, ne succumbam in malis meis, flagellis tuis. Si hoc totum ostendis, ostendis mihi faciem tuam, quia hoc totum pertinet ad cognitionem tuam. Et nunc, obsecro, Domine, illumina faciem tuam super servum tuum. Quare tamen non potius dixit : luceat mihi facies tua, sed optat magis ut illuminetur ei facies sua? Lux quidem est, ut superius disputavimus, sed non omnibus lucet, quia lux hæc in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt. Cur ergo non quærit lucem istam inaccessibleem, lucem hanc inexstinguibilem illuescere sibi potius, quam illuminari opus non erat. An forte quæ in se ardebat, Prophetæ minime lucebat, et accendi sibi quærit per gratiam, quam sibi dolebat extinxisse per culpam? An forte quia scit suæ hoc infirmitati congruere, lucem petit divinam paulatim sibi crescere. Ignem namque cum accendimus paulatim in flammam exrescere videmus. Sic nimirum, sic oportet, ut pedetentim illucescat nobis divini luminis claritas, ut eam paulatim assuescat per intervalla temporum roborata infirmitas. Ne si sedentibus in tenebris et umbra mortis subito simul appareat, rationis oculum exstinguat, potius quam illuminet. Dicat ergo, dicat : Illumina faciem tuam super servum tuum. Miror tamen si nox aut hiems non erat cum accendi sibi divinum ignem quærebat. Forte circumdederat eum nox ignorantiae, constrinxerat torpor negligentiae. Duo magna mala, error et torpor. In igne duo reperiuntur, claritas et calor : claritas contra errorem, calor contra torpor. Juste ergo ignem divinum quærit, qui ab illis superari erubescit. Bonus prorsus ignis in Dei desiderio ardere et lucere, credere et desiderare. Bonus valde ignis intelligere et amare, videre et gaudere. Bonus, inquam, ignis lucere per cognitionem, ardere per amorem, fervere per affectum, splendere per intellectum. Ut ergo multum amet, multum intelligat, oret et dicat : Illumina faciem tuam super servum tuum. O quis mihi det, mihi misero, mihi frigidus, sedenti in tenebris et in umbra mortis; quis, inquam, mihi det ad hunc ignem calefieri, ab hoc illuminari, si quo modo aliquando placeam coram Deo in hoc lumine viventium, ut videam voluntatem Domini omnibus diebus vitæ meæ! Vere dulce lumen, et delectabile oculis videre,

solem. Solem, inquam, illum in quem desiderant angeli prospicere. O bone, o benigne Jesu, quod mihi gaudium esse potest qui in tenebris sedeo, et lumen cœli non video? Vere fateor quoniam conturbatum est cor meum, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum. Oculi mei languerunt præ hujus luminis inopia. O Christi apostoli, o Christi discipuli, beati oculi qui merentur videre quæ vos videtis! Vobis siquidem exortum est in tenebris lumen rectis corde, misericors et miserator Dominus. Ambulate dum lucem habetis. Scio, scio, Domine, quoniam in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur. Credo utique quod quidam ideo erraverunt in solitudine, viam civitatis habitaculi non invenerunt, quia nondum visitavit eos oriens ex alto, ad dirigendos pedes eorum in viam pacis. Quo properatis miseri, nonne scitis quoniam vanum est vobis ante lucem surgere? Oremus tamen interim, ut illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. Fugientibus enim nobis cum Elia a facie Jezabel, insectatione videlicet carnalis illecebræ, grandis adhuc restat via, quousque veniamus ad montem Dei Oreb, celsitudinem scilicet contemplationis. Ad dirigendos itaque pedes nostros in viam pacis, illumina, obsecro, Domine, faciem tuam super servum tuum. Quid, inquam, David, te servum vocas, servum nominas? Nunquid hic servus datur obtinere, quod vix amici merentur accipere? Vere, inquit, scio quod amo, quia diligo Dominum meum; recordor nihilominus quia Dominus dixit ad me: Filius meus es tu. Nolo tamen dicere amicum tuum, nolo me vocare filium suum. Qui enim absque meritis vult magna petere, meminerit saltem se multum dejicere, et nunc vere me fateor servum ejus, non tamen jure conditionis, nec solum debito necessitatis, sed etiam proposito voluntatis. Nam alios servos efficit ipsa eorum natiuitas, alios servituti addicit belli necessitas, alios obsequio subjicit humilitatis magistra charitas. Serviam, serviam igitur Creatori meo jure conditionis; obsequar regi meo ex reverentia majestatis; subjiciar Salvatori meo debito charitatis. Quantum apud eum possit voluntaria servitus intelligo, et idcirco magna petens, humilitatis meæ obsequium humiliter recolo, et dico: Illumina faciem tuam super servum tuum. Nulli jam dubium arbitror, quin se fortiter vindicet a servitute peccati, qui se non dubitat nominare servum Dei. Nemo enim potest duobus dominis servire. Sed qui facit peccatum, servus est peccati. Consequens ergo est ut eum credamus peccato non deservire, sed resistere, ut veraciter se possit servum Dei asserere. Dicat ergo: Illumina faciem tuam super servum tuum. Super servum, inquit, animadvertis, ut arbitror, quia indignum ducit lucem hanc ponere sub modio, sed ad lucis hujus corporalis similitudinem in excelso vel ad solis modum qui melius lucet ex alto. Væ illis qui, non dicam se, sed sua, huic lumini

anteponunt, quandoque et se et sua perdituri, et sine sine perituri. Si enim lumen hoc corporale non immerito in loco eminenti ponitur, quid mirum si non solum substantia, sed etiam ipsa anima nostra in interni luminis admiratione despicitur? Dicat ergo: Illumina faciem tuam super servum tuum, et doce me justificationes tuas.

Sciendum quia aliud est esse, aliud est justum esse, et longe aliud beatum esse. Esse accipimus ex creatione; justum esse datur ex sanctificatione; beatum esse speramus in retributione. Qui ergo scit se esse, sed forte minus justum esse, merito quærit modum justificationis, ex qua pendere non dubitat mensuram glorificationis. Tria opera attende: Opera conditionis, opera redemptionis, opera glorificationis. De illis primis operibus scilicet creationis, gentium philosophi quærun et disputant, sed defecerunt scrutantes scrutatio. Usquequo, vani filii hominum, mendaces filii hominum, usquequo diligitis vanitatem et quæritis mendacium? Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, dicit vobis noster Ecclesiastes (*Eccle. 1*): litterati, et inflati, sed nunquid beati? Imo beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas. Forte hæc portio paternæ hæreditatis eorum quæ eos contingit; portio autem mea, Domine, dixi custodire legem tuam, doce me ergo justificationes tuas. Distingue ergo creationes, justificationes, glorificationes. Priorum investigatio potest esse communis etiam damnandis; secundorum doctrina conceditur justificandis; ultimorum notitia dabitur, sed beatificandis. Eant ergo mundi hujus sapientes tam vani, quam vana quærentes; illa quærant, illa invenient, quorum adeptione nunquam beati fiant. Audiant tamen quoniam perdet Deus omnes sapientes Babylonis, stultam faciens sapientiam hujus mundi. Propheta ergo justificari volens, justificationes requirat, quia ad veram beatitudinem hanc esse viam non ignorat. Et fortassis sufficit angelis, quoniam sancti sunt justitias Dei cognoscere: sed qui peccator est ut justificari possit, justificationes necesse habet ediscere. Recordare quæ sint illa quæ Jesus magister bonus in montem ascendens, et coram discipulis sedens, circumseidentibus os suum aperiens docebat, dicens: *Beati pauperes spiritu, beati qui lugent, beati qui esuriunt, beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* (*Matth. v*). Profecto hæc angelos usque hodie per experientiam non didicisse minime ignoramus, quamvis ad Dei justificationes hæc ipsa pertinere non dubitamus. Et quæ illos capere credimus per intelligentiam, omnino ignorare fatemur per experientiam. Non enim verbo tenuis tantum David justificationes doceri desideravit, quin potius eo utique modo quo Jesus, qui nihil unquam nescire poterat, ex his quæ passus est didicit obedientiam, quam per experientiam prius omnino non noverat. Dicat ergo: Doce me justificationes tuas: me, inquit, non diabolum, non angelum. Quia his ille semel reprobatus informari non debet, et

hic in bono consummatus in his exerceri non eget. A Justificationes ergo sibi exoptet qui justificari eget et potest, et non illis quorum ille justus, hic iniustus nunquam fieri potest. Illud omnino sine admiratione non prætereo quod non ab homine, non ab angelo saltem erudiri postulat, sed a Deo. Putamus quia super omnes docentes se intellexit, et ab his amplius erudiri despexit. Sed super hoc merito ipse inquisitus respondeat, ipse de se dubitantibus sua nobis responsione satisfaciatur: *Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo (Psal. cx).* Desiderabilia utique super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Qui igitur eloquia Domini dulciora dicit, profecto quibus ea in comparatione præfert, dulcia esse innuit. Videamus nunc quæ sint illa quibus eloquia Domini merito antepont. Primo tamen quod sit eloquium illud cui illa quatuor supponit. *Audiam, inquit alibi idem Propheta, quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam (Psal. LXXXIV).* Et forte hoc est ejus eloquium quod quærebamus. Ejus locutio, ejus est aspiratio, sive quæ docet nos de omnibus ejus unctio. Nunc de auro et lapide, et cæteris quæ posuit videamus.

Ut aurum nitet qui fulget per eloquentiam, et ut lapis multum pretiosus est, qui persecutionem patitur, si tamen propter justitiam. Quasi favus mel continens sub cera, veritas latens sub allegoria; in melle pura dulcedo reperitur, et ex angelica consolatione mens mira suavitate reficitur: his omnibus eloquia Dei superponit, cum dicit ea desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Ac si aperte dicat: Quid agere oporteat, in Scriptura sacra reperio; quid imitari debeam, in hominibus aspicio; quid exerceri expediat, ex angelica revelatione intelligo, multo tamen melius, multoque evidentius, longèque suavius ex divina inspiratione cognosco. Fidenter itaque assero de Dei mei eloquiis, quia desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Advertere tamen licet quid de illis sentio, quæ auro et lapidi, favo et melli assimilare non dubito. Illorum doctrina quantum splendeat mihi, aurum, vel lapis ex comparatione edoceat, quantum mihi sapiat mel sive favus, interrogatus respondeat; verumtamen quantumlibet fulgeant; quantumvis sapiant: majoris tam claritatis, amplioris suavitatis comparatione despicio. Illam ergo, illam Dei mei internæ aspirationis gratiam, quæ prædicta omnia ineffabiliter superat gemens suspiro, suspirando requiro; quia utique ejus sermo suavior, doctrina facillior, sensus subtilior, eruditio jucundior. Cui merito dico: Doce me justificationes tuas. Possumus tamen per illa prædicta quatuor, videlicet aurum, et lapidem, et favum, et mel, quaternum divinarum Scripturarum sensum, moralem scilicet et anagogicum, historiam et allegoricum, non inconvenienter intelligere, quibus tamen om-

nibus Propheta Domini eloquia (hoc est divinæ aspirationis documenta) non dubitavit anteferre. Quasi enim qui in auro fabricat, qui mores exhortando ædificat, seu qui splendentium gemmarum fulgorem commendat, qui cælestium præmiorum claritatem disputando demonstrat, velut qui favo satiatur; sic qui mysteriorum profunda rimatur. Sicut qui mel purum convivus distribuit, sic qui avidis auditoribus absque involucro veritatem exponit. In his quatuor, ni fallor, tota divinarum (sic) series contextitur; in his hominum, in his angelorum omnis doctrina versatur. Supereminet tamen his omnibus divinæ inspirationis infusio, et ea quæ docet nos de omnibus spiritualis ejus, et invisibilis unctio. Merito ergo David in ejus laudem **B** quam corde gustavit, vociferando prorumpit, et dicit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum. O cui donatum est ex animo asserere, ex corde cantare: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo; desiderabilia super aurum, et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum! Favus distillans labia tua, mel et lac sub lingua tua. O cui datum est aliquando experiri quis sit ille Spiritus Domini super mel dulcis, quin etiam gustare et videre quam suavis est Dominus! O quis mihi det hunc habere magistrum qui discipulos suos non tam lædit quam linat, nec tam pungit quam ungit, quia unctio ejus docet nos de omnibus! Quo mihi adhuc magistri qui non erudiunt mentem, nisi prius lacereat **C** carnem. Sufficiunt, Domine, sufficiunt vulnera a latronibus imposita, qui me spoliaverunt, et, plagis impositis, abierunt semivivo relicto. Sed ecce adhuc magistri nostri apponunt iniquitatem super iniquitatem eorum, addentes verbera super vulnera, vendentes pro verberibus verba. Eant, eant, recedant, recedant doctores nostri, imo exactores nostri, vere autem tortores nostri vani et insani, docentes et despicientes. Illum quero, illum desidero qui me erudiendo inungat, unguendo erudiat. Vide, Domine, et considera, et contracta corpus meum, et cognosces quia a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas; tunc manifeste agnosces non esse opus ulcere, sed **D** unctione. Et nunc, obsecro, Domine, infunde et unctionem tuam clemens nostris sensibus. Nam, ut verum fatear, cutis mea aruit, contracta est, nec hoc solum, sed ossa mea sicut cremium aruerunt; percussus sum ut fenum, et aruit cor meum; vides, Domine, quomodo omnia arida, omnia sicca, cor, cutis et ossa. Quid superest nisi ut infundatur eis unctio tua? Pellis arida, pellis exsiccata, cum trahitur crepat; cum tangitur, crepitat. Ecce vides, Domine, quia factus sum sicut uter in pruina. Facilius est ergo ut rumpatur, quam extendatur, nisi prius unguatur uter iste tam aridus. Non enim militunt, ut ipse dixisti, vinum novum in utres veteres, alioquin dirumpentur utres, et vinum effundetur; et nunc oro, Domine, unge utrem hunc unctione*

miseri cordiæ tuæ; unge, inquam, et innova, et tunc A mites vinum novum in utrem novum. Et nunc quid aliud expectat a te servus tuus, hic miser hominulus, nisi ut exhilaret faciem in oleo et vinum lactificet cor ipsius? Prius ergo inunge oleo misericordiæ, postmodum reple vino sapientiæ. O quanto abundabat unguento qui accepit illud in capite, et descendit in oram vestimenti ejus? Ego autem præ unguenti hujus inopia areo, et tabesco. Quantum putas frater accepisti de Dei tui oleo, quantum de-

bes Domino meo? Forte dicturus es centum cados olei, quorsum hæc tibi tanta olei abundantia? Vade, et vende, et redde creditoribus; eroga et pauperibus, tu et fratres tui vivite de reliquo, quinticiam date et nobis de oleo vestro. Vere, fateor, non est mihi nisi parum olei in lecytho quo ungar. Mitte ergo mihi de oleo tuo. Audi apertius quid dicere volo. Plora, et ora pro me, et tunc vere fatebor quia inunxisti me.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXVIII.

*Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Solent agricolæ siccitatis B tempore diductis fontium rivulis terram rigare, ne ariditate nimia exsiccata nequeat commendata semina multiplicare. Ad horum imitationem David imbre gratiarum tardante descendere, operum suorum fructus lacrymarum unda non negligit infundere. Puto quia, aliqua ejus culpa hoc exigente, mandaverat tunc temporis Deus nubibus suis ne pluerent, et idcirco præ siccitate cuncta aruerant, in tantum ut alibi asserat, dicens: *Aruii tanquam testa virtus mea.* (Psal. XXI). Nonne internæ infusionis imbrem tunc expectabat, quando cum gemitu proclamabat: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi* (Psal. CLII). Quia igitur supernæ infusionis imbrem ad votum habere non meruit, terram suam jam arentem, jam fructus negantem, lacrymarum fonte C rigare contendit. Jam compunctionis vena diducitur, jam fletus abundantia in plura dividitur. Cui forte sufficit solam aliquam virtutem colere, cui satis est singulum aliquod donum obtinere, necesse habet lacrymarum fluentia non tam deducere, quam ducere. Qui enim solum aliquid singulariter elegit, ad illud nimirum totum meroris sui impetum inflexit. Sed qui multiplices virtutum segete cordis sui terram dilatat, nunc hæc, nunc illa gratiarum semina rigare contendit, et tunc ipse cantare poterit: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Tunc procul dubio aqua deducitur, quando alternis vicibus nunc hæc, nunc illa fletu culpa diluitur, cum vicissim modo pro hæc, modo pro illa gratia fletus effunditur. Deducit aquam qui nunc sua, nunc aliena deslet delicta, deducitur aqua cum modo pro sua, modo pro aliena compungitur quisque miseria. Dividit aquam, qui quandoque luget mala quæ commisit, quandoque bona quæ stolidè neglexit. Dividitur aqua quando vicissim pro metu infernalium tormentorum, vel pro desiderio lugetur cœlestium gaudiorum.

Sciendum tamen est quod aqua quæ in locis sublimibus oritur, facile juxta diducentis votum ad humilia quæque loca irriganda derivatur. Quæ autem in imo defluit, ad eminentiora infundenda non assurgit. Sic nimirum desideriorum vena quæ infimis latet, ad sublimia appetenda non attollitur, et qui

non nisi terrena appetit, cœlestia suspirare nescit. Plus adhuc dico, cui hoc sufficit tantum ne pereat, quando pro verbo otioso, vel cogitatu superfluo gemens plorat? Vis et tu ad prophete similitudinem aquam hanc salubrem deducere? Memineris sublimia concupiscere, memineris nihilominus de te humilia sentire, et tunc facere est de desideriorum tuorum collibus, ad dejectionis tuæ vallem compunctionis fluentia decurrere. Distillante itaque compunctionis aqua de summis montibus, in stillicidiis ejus lætabitur germinans, et campi tui replebuntur ubertate, pinguescent speciosa deserti, sed et valles abundabunt frumento. Tunc profecto labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit, et cantabis corde jucundo: *Constituatur tibi populi, Deus, constituatur tibi populi omnes; terra dedit fructum suum.* Sed qualem inquis fructum: *Fructus autem spiritus sunt,* inquit Apostolus, *pax, patientia, longanimitas, et cætera* (Galat. V). Qualis frater fructus esse creditur veritas, charitas, justitia, misericordia? Quanto putas mens exuberat gaudio, cum videt quia post disciplinæ cultus veritas de terra orta est? Cumulabitur autem eum cœperit sperare quod oriatur in diebus ejus justitia et abundantia pacis. Quid tibi de terra videtur de qua talis fructus exoritur? Merito extolletur super Libanum fructus ejus. O qualis, quam pretiosus fructus veritas, justitia et pacis abundantia! Patet, ut arbitrator, quia oportet illum aquam suam diducere, et pro singulis sigillatim flere, qui non uno horum, sed his omnibus cupit fructibus abundare. Sed si hæc omnia lacrymis rigare non sufficias, roga eum qui producit ventos de thesauris suis, educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit. Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum. Et si tardant benignitatis pluvie, inquit in prævalet non cesses memoris aquas deducere, ut possis ex corde cantando psallere: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Quam multos putas hodie esse qui lacrymarum gratiam nondum acceperunt, qui quotidie flenda committunt, et multum ipsi flendi, minime flere possunt. Sunt alii qui hinc peccata sua, illinc penas futuras exaggerant, hæc parva bona sua, nunc præmia æterna considerant, ut vix aliquo modo tandem in lacrymas erumpant.

Isti profecto cantare possunt, aquas eduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Nondum tamen ex veritate psallere queunt : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Sed ecce est aliquis qui tantum de sua vel tenui negligentia confunditur, tantum in divini amoris desiderio succenditur, ut etiam, cum voluerit, tenere lacrymas non possit. Huic procul dubio lacrymæ studio non producuntur, sed ipsæ abundantiter per se egrediuntur. Nec necesse habet qui hujusmodi est educere aquas quasi exire volentes, sed potius oportet dividere et deducere ubertim egredientes. Si sponte exeunt, exitus aquarum sunt et deduci possunt. Sed qui eas nondum educere potuit, quando deducere prævalebit? Illum utique aquæ industrium deductorem dixerim, quem pro voluntatis arbitrio nunc sua, nunc aliena quæ voluerit, quando liberit deslere cognoverit. Videat tamen ut illas non nisi oculi deducant, ut illa tantum desleat, quæ ratio et discretio lugenda esse denuntiat. Tunc vere ad oculorum arbitrium aqua deducitur, quando rationis iudicium affectus fletu prosequitur. Si igitur lacrymæ sponte exeunt, si ad dirigentis votum ultro decurrunt, fiducialiter cantare potest : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Quæ autem sit causa tanti fletus, Propheta idem subsequenter adjungat et dicat : *Quia non custodierunt legem tuam.* O utinam contingat mihi aliquando ut necesse non habeam jam amplius flere præsentia delicta, sed præterita, nec me remordeat ultra instans culpa, sed tantum transacta! Sed væ mihi misero cui incumbit dolere et deslere, non solum pro eo, Domine, quod oculi mei non custodierunt legem tuam, sed idcirco maxime quod necdum custodiunt legem tuam. Puto tamen, frater, quia nihil magis colibet mentem ne apponat iniquitatem super iniquitatem, ne veteribus superponat quotidie nova, quam si semper meminert, sæpe desleverit delicta præterita. Cantare credo poterit qui hujusmodi est : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. In his Prophetæ verbis patet, ut arbitror, quæ esset illius quam præfati sumus sterilitatis causa, quando anima ipsius facta est sicut terra sine aqua, intantum ut necesse habeat lacrymarum aquam ubertim effundere, effusas vero huc, illucque ad illam suam terram undique irrigandam deducere. Idcirco utique egrediebantur, quia lex divina parum digne custodiebatur.

Ego credo quia, si adhuc pro temporalibus doleret, si adhuc carnalia desleret, mæroris aquas ad votum suum deducere non posset. Hoc enim inter spirituales solet interesse, et lacrymas carnales, quod hæc sæpe juxta dirigentis votum ad ea quæ expedit flere deducuntur. Illæ vero torrentis more homines rapiunt secum, potius quam sequuntur. Fluxius namque in imis decurrens quando ad summa dicitur, et fletus de infimis desideriis surgens, quando pro cælestibus effunditur? Nonne Abana et Farfar fluvii Damasci, et similium fluminum in convallibus inter medium montium per-

A transibunt aquæ, et idcirco ad superiora irriganda deduci non possunt; quia, qui adhuc carnales sunt, carnalia amantes, pro peccatis quidem compungi nequeunt, et cum pro terrenis dolendi causa emiserit, ne non fleant ipsi sibi imperare non possunt. Quapro ergo fletus funditur a nolente, quid de eo aliud dixerim, nisi raptum a torrente? Et tamen talem persæpe torrentem pertransivit anima mea. O Domine, non me demergat tempestas hujus aëris! Qualia nam, queso, fluenta præterfluunt terram cordis? Nunquid adhuc magnificavit Dominus facere vobiscum, exsiccans in te omnes fluvios Ethan, ponens flumina in desertum, et exitus aquarum in solum? Nunquid mirificavit tibi misericordiam suam convertens cordis tui duritiam in stagna aquarum, ponens in te desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum? Aquas illas priores, utpote carnales exsiccans, aquas has novissimas, utpote spirituales effundens? Putasne quia factus sit adhuc in te fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam, rigans montes de superioribus suis? Hoc unum scio, quia si fontium tuorum vena in montium superioribus nascitur, et si in solo sublimium præmiorum desiderio mens perfecte compungitur, facile est hujusmodi aquas per humilitatis tuæ declivia deducere, et dejectionis tuæ vallem usquequaque ubertim rigando perfundere. Si sic est frater, profecto benedicere habes Deo de fontibus Israel, qui rigat aquis universa. Sed satis dictum sit de eo quod dicitur exitus aquarum deduxerunt oculi mei, nunc causam fletus videamus.

Et quid nobis flendum sit exemplo discamus. Quia non custodierunt, inquit, legem tuam, pro hac lege, ni fallor, alias orat, dicens : Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquisitam eam semper. Quid, inquam, David, nunquid non sufficit tibi lex Moysi qui adhuc quaeris tibi legem poni? Non, inquit, Moysi mortificans animas, sed lex Domini immaculata convertens animas. Quando Moses populis præcepta dabat faciem suam velabat, et idcirco præceptum Moysi obscurum et obtenebrans oculos, præceptum autem Domini lucidum et illuminans oculos. Profecto, si per Moysen posita lex placuisset, pro ponenda mihi lege Dominum adhuc orare non oporteret. Quasivit ergo David a Domino legem, accepit, exercuit, parum tamen discrete custodivit, et idcirco dicit : Exitus aquarum, etc. Lex alia carnis, alia mentis; alia Dei, alia diaboli : et ne me credas ista de meo sensu figentem, audi Apostolum has quas diximus leges subtiliter distinguentem : *Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem. Vidco autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ et captivantem me in legem peccati (Rom. vii).* Videsne quemamodum in primo versu legem Dei per se ponit, in secundo autem non solum ab illa, sed a se etiam tres alias distinguit? Nam cum dicit, video aliam legem in membris meis, legem scilicet carnis, in eo quoque lex quæ est in membris

alia dicitur ab ea quam legem Dei dixerat, distinguit, et cum addat repugnantem legi mentis meæ, aliam illam ostendit esse. Cum vero subinfert, et captivantem me in legem peccati, ab illis utrisque legem peccati discernit. Lex autem peccati nihil aliud est quam lex diaboli. Distinguanus ergo quatuor has leges, Dei, diaboli, mentis, vel carnis. Lex Dei est reddere bonum pro malo. Lex diaboli reddere malum pro bono. Carnis lex est retribuere malum pro malo. Mentis lex est reddere bonum pro bono. Lex Dei est gratuito velle prodesse; lex diaboli gratis velle obesse. Mentis lex est facere quod licet. Carnis lex est facere quod libet. Lex Dei charitas, lex diaboli iniquitas, mentis lex æquitas, carnis lex voluptas. Lex Dei dicit: *Diligite inimicos vestros, orate pro persequentibus, et calumniantibus vos* (Matth. v). Lex diaboli dicit: *Opprimamus virum justum injuste, quoniam contrarius est operibus nostris* (Sap. 11). Lex mentis dicit: *Dentem pro dente, oculum pro oculo, animam pro anima* (Exod. xxi). Lex carnis dicit: *Comedamus, et bibamus, cras enim moriemur* (Isai. xxi). Lex diaboli abominabilis, lex carnis contemptibilis, lex mentis laudabilis, lex Dei desiderabilis. Lex diaboli ignominiosa, lex carnis periculosa, lex mentis officiosa, lex Dei gloriosa. Gloriosam legem Dei dixerim, quia de hac sola, vel maxime quisque coronatur; diaboli vero ignominiosa recte asseritur, pro qua quisque æterna confusione multatur. Carnis legem idcirco periculosam dixerim, quia paulatim mentem enervando ad diaboli legem præcipitat. Mentis legem merito officiosam asserui, quia gradatim animum roborando ad Dei legem exaltat. Superaverat itaque Propheta diaboli legem, quia detestabatur omnem iniquitatem, calcaverat nihilominus carnis legem in quantum contemnebat corporis voluptatem. Multum præterea se in lege æquitatis dilataverat, sed in lege charitatis parum se perfectum esse non parum dolebat.

Sed de his forte mihi minime creditur, nisi hæc ejus testimonio comprobentur. *Iniquitatem, inquit, odio habui et abominatus sum: ecce victoria de lege iniquitatis; Renuit consolari anima mea* (Psal. lxxvi), ecce contemptus voluptatis. Nam pro æquitatis lege fidenter clamat: *Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me* (Psal. vii). Sed in lege charitatis perfectionis culmen se nondum attingisse desiebat, intantum ut dicat: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia, etc.* Mirum est si non miraris cur non maluit dicere: *Quia non custodivi legem tuam.* Sed si ego non custodivi diceret, voluntatem utique culparet, et tunc quomodo illud staret ubi dicitur: *Legem tuam dilexi?* Oculorum itaque culpa interpretatur, oculorum solum modo, culpa desletur. Nam de potum officio fidenter Domino cauit: *Viam vandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum.* Sed et pro manibus protestatur, dicens: *Tota die expandi ad te manus meas* (Psal. lxxxvii). Sic de

A aure et lingua, cæterisque corporis membris facile reperies. Soli hic oculi redarguuntur, pro solis hic oculis lacrymæ funduntur. Nec enim in aliis etiam membris nunquam peccasse contendo, sed quid sit quomodo defleat diligenter attendo. Quid est igitur oculorum culpam deslere, nisi quod in discretionem errasset gemendo dolere? Tunc oculus peccat quando discretionis judicium errat. Multi privatas observantias communibus institutionibus anteponunt, abstinentiam obedientiæ præferunt, cum tamen scriptum sit: *Melior est obedientia quam victimæ* (1 Reg. xv). Multa sunt quæ de his oculis addenda credebamus. Sed hæc sub alio forte capitulo dicenda servamus. Sed nunc quæ interim dicenda videntur, exsequamur. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei quia non custodierunt legem tuam.* Cæterorum membrorum nullum hic reprehendit, oculorum vero culpam non sine mœrore gravi redarguit. Manus non reprehenditur, pro eo fortassis quod libenter operabatur, lingua non reprehenditur idcirco, ut arbitror, quoniam vera loquebatur. Oculum tantummodo culpabat, pro eo forte quod in judicii discretionem caligabat. Quid enim aliud est oculum offendere, quam ex intentione bona, sed parum discreta in aliquid malum incidere? Sunt qui dicunt quod malum opus esse non poterit quod ex bona intentione procedit. Bene ergo fecerunt qui mortem apostolis intulerunt. Nam scriptum de eis legimus: *Venit hora ut omnis qui interfecit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo* (Joan. xvii). Nunquid Judæorum excusamus ignorantiam, qui secundum Apostolum zelum habent, sed non secundum scientiam? Vos gloriamini de malo opere pro bona intentione. Propheta luget pro eo quod in discernendo erraverat: unde Propheta dolet, vos gaudetis; unde Propheta luget, vos ridetis. Quomodo ergo, inquit, illud accipimus quod in eo Evangelio ab ore Veritatis audivimus? *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit* (Matth. vi; Luc. xi). Ego audio hic ex oculi puritate corporis membra commendari, non vitia. Ego credo quia cæcitas, surditas, ariditas, insensibilitas et cætera corporis vitia corpus non custodiunt: nam neque corpus, neque pars corporis sunt quæ corpus corrumpunt. Sic utique, sic corpus virtutum bona componunt; mala vero opera, utpote vitia, corrumpunt, vel destruunt. Non ergo commendat Veritas quæ nec corpus neque pars corporis sunt, opera scilicet mala, quanvis fiant, si tamen fieri possunt intentione bona. Sed potius hoc ostendere voluit, quod illa quæ vere constituunt corpus virtutum, opera scilicet bona, omnino bona non sunt si procedant ex intentione mala. Quia, si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosus erit. Quid ergo est, inquit, quod angelus dicit: *Have charitatem, et fac quod vis.* Ergo charitatem cæcam putamus? Sed quid de ea Apostolus sentiat, audiamus: *Plenitudo, inquit, legis est charitas* (Rom. xviii). Quid ergo charitas de his quæ sciri oportet ignorat, quam Apostolus

plenitudinem legis nominare non dubitat? Perfecta A charitas plene illuminat: nam perfecte amari non potest in cuius cognitione animus caligat. Sed in his amplius immorari necesse non est; quia sicut in bono charitas non nisi intentionem bonam habere potest, sic eam in discretionem errare posse valde incredibile est. Hoc autem omnino credibile videtur; quia, qui adhuc errat in discretionem, nondum est perfectus in charitate et omnino sine culpa non est qui malum agit qualibet intentione. Sed nec tantum oculos culpandos putes, cum bonum malum vel malum bonum esse existimas.

Sed ut oculorum culpam diligentius discutiamus, prius de ipsis oculis qui sint videamus. Duo utique sunt interioris hominis oculi, quos quisque habere satagat quicumque viam mandatorum Dei inoffenso B pede currere festinat. Unus est oculus discretionis, alter oculus circumspeditionis. Sed de sinistro prius oculo scilicet circumspeditionis (utpote indigniore) nos expellamus, ut in his quæ de dextro dicenda sunt oculo (videlicet discretionis) latius vacare valeamus. Sunt nonnulli qui præteritam vitam quidem ad memoriam revocant, et in his quæ male, vel minus bene egerunt seipsums dijudicant. De præsentibus negligunt, de futuris prævidere nesciunt. Respiciunt quidem qui huiusmodi sunt, sed non circumspiciunt. Alius autem caute considerat ne se vel adversitas frangat, vel prosperitas extollat. Prosperitas quasi a dextris, adversitas quasi a sinistris. Sed qui sola quæ instant bona et mala attendit, de præteritis sæpe minus plangit quam culpa anteacta exigit. Talis profecto qui iuxta se posita intuetur, rectius aspiciere quam circumspicere dicitur. Nam ad sæpe pro iuxta ponitur. Sed qui nondum novit respicere, multominus callet circumspicere. Alius decoratur oculo providentiæ, pro eo quod novit in posterum providere, parum tamen proficit, si vel de præteritis contemnit, vel de præsentibus negligit. Sed si ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum oculum circumspicis, hoc utique agendo circulum quidem, non sphaeram facis. Adde adhuc oculos tuos nunc sursum attollere, nunc ad ima deponere; quia bonum est nunc celestium, nunc eorum quæ in inferno sunt reminisci, nunc hæc, nunc illa suspirando contemplari. Nam, si intueri negligis quæ D sint malis parata in inferno, vel econtra quæ sint bonis reposita in cælo, eris procul dubio de præteritis minus timidus, de præsentibus parum sollicitus, de futuro minime providens. Parum sit ergo tibi oculum tuum circumspicere, sed ad sphaeræ similitudinem usquequaque circumfunde. Si cæli formam aspicias, admoneris utique ut operum tuorum terram considerationis tuæ ambitu includas. Sed quomodo, inquis, possum quæ circa me sunt ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum, sursum et deorsum simul aspiciere, insuper et intima mea de quibus adhuc tacuisti non negligere? Sed sane simul omnia quæ circumstant considerare non sufficit, nisi agnus ille solus quem oculos septem habere, et

cornua septem Scriptura sacra describit. Sed de inspectionis oculo quod' objicis idcirco tacui, quia de eo aliquid commemorare supervacuum duxi. Solem namque qui cætera illuminat, quomodo in se tenebras habere quis credat? Sic utique circumspeditionis oculus, si quæ circa se sunt, ex studio intuetur; multo magis quæ in intimis sunt ratio cum ignorare non patitur. Oportet igitur ad solis similitudinem oculi radius locum quem tenet prius illustret, et tunc cætera quæ circa se sunt, quia simul non valet, nunc hæc, nunc illa attente consideret. Nam, si simul quæ ante vel retro, quæque a dextris et a sinistris, nec non quæ sursum et deorsum, unaque cum his interiora tua aspiciere potuisses, non uno circumspeditionis oculo egeres, qui septem habuisses, ille solus hoc potest qui uno intuitu omnia videt. Omnia videt, omnia valet, qui habet oculos septem, cornua septem. Oculi pertinent ad notitiam, cornua ad potentiam. De primo dicitur: *Omnia nuda et aperta oculis Dei (Hebr. iv)*. De secundo: *Omnia quæcumque voluit fecit (Psal. i)*. Merito ergo cornua septem habere dicitur, de quo quia omnia possit minime dubitatur. Sed nunquid tu similiter? Utinam haberes vel unum cornu, utinam vel unum, ut jure dici debuisses filius unicornium! Ego puto quia quibus erexit cornu salutis in domo David pueri sui, sufficit interim ut habeant quo possint pacto resistere, quo valeant repugnare diabolo. Nunquid potes renovare præterita, ordinare præsentia, adducere futura, infernum calcare, cælum irrumpere, et hoc totum propria virtute? Non utique, ut arbitror, eo quod non habeas cornua septem, quemadmodum agnus ille cui data est omnis potestas in cælo et in terra. Sufficit mihi, Domine, interim interius unum cornu habere, quo possim inimicos meos in omnem ventum ventilare: etenim in te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. Quæ tamen hoc libertatis cornu esse putamus, quod peccato nunquam (nisi sponte) cordis cervicem inclinamus? Tota dæmonum turba circa nos perstrepat, totus in nos mundus desæviat, mentem nostram in Deo fixam nunquam a sua voluntate expoliat. Hoc utique cornu cum Dei adiutorio, si vulneris, et ipse habere potes: nam cætera, si velis, habere non potes; quia quæcumque vulneris facere minime potes. Quia igitur ad omnia quæ volumus, uti potestate non possumus, discretionem utique uti debemus. Discernendum est itaque cuique primo quid valeat, deinde de his quæ suppetunt quid expectet et hic est illo discretionis oculus, quem paulo superius dextrum nominavimus. Quid enim prodest vel præterita recolere, vel præsentia respicere, vel futura prævidere, nisi de his omnibus quæ sunt bona vel mala possis discernere? Quid, inquam, prodest quod vitam nostram circumspicimus, si qualis esse debuerit minime judicamus? Ut ergo utilis sit oculus circumspeditionis, adjuvetur oportet oculo discretionis. Si tibi dicit circumspeditionis oculus:



quia hoc et illud egisti renouari debet discretionis A oculus quid in his bene vel male fecisti. Si quæ instant bona vel mala renouat circumspexio, ad utraque consilium debet providere discretio. Si circumspexio prævidet quæ vel quanta tibi ad faciendum suppetunt, discretio subiungat quæ quomodo fieri expediunt. Quoties oculus circumspexionis cœlum, vel infernum contemplando respicit, addat discretionis oculus quibus meritis ad hoc, vel ad illud quisque pertingit. Cum interna sua circumspexio rimatur, discretio dijudicet quid mali sibi, quid boni Deo merito ascribatur. Videsne quemadmodum inter nos hos oculos in rebus discernendis ratio dividi non patitur, sicut exteriorum intuitus oculorum, natura id dictante, nequaquam dividitur? Sciendum vero quia oculo circumspexionis sæpe subrepat negligentia, oculo autem discretionis insidiatur ignorantia; hunc sæpe claudit somnus torporis, illum frequenter obnubilat caligo erroris. Quoties enim quis vitam suam circumspicere negligit, toties circumspexionis oculus quasi obdormit, et tunc quasi oculus discretionis caligat, cum in his discernendis quæ videt per imprudentiam errat.

Duo sunt in quibus discretio sæpe decipitur. Decipitur siquidem sæpe in qualitate, fallitur nihilominus frequenter in quantitate. In qualitate decipitur, qui quod bonum est malum putat, vel quod malum est, bonum esse existimat. De quibus per Isaiam dicitur: *Væ illis qui dicunt malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras; ponentes amarum dulce, et dulce amarum (Isai. v).* In quantitate fallitur, qui rem quam æstimat majorem vel minorem quam sit, deceptus asseverat. Tales Propheta relarguit cum dicit: *Mendaces filii hominum in stateris (Psal. lxi).* Ad hoc namque quid in statera appenditur, ut ejus quantitas vel mensura dignoscatur. Decipitur in qualitate qui aurichalcum existimat esse aurum, qui pro gemmis accipit vitrum. Fallitur in quantitate, qui duo auri pondera deceptus pro uno vendit, vel unum pro duobus a venditore emit? Quia igitur in his duobus vitis injustæ librationis fere semper deripimur, eo quod per nos ipsi non possumus, Dominus quidem juxta æquitatis libram, juxta regulæ mensuram vitam nostram disponere se pollicetur, dicens: *Le labor, inquit, et partibor Sichimam, et convallem tabernaculorum metibor (Psal. lxi).* Partibor, inquit, et metibor: in partitione agitur ut unusquisque accipiat quod habere debet, in dimensione vero ut tantum quisque percipiat quantum possidere debet. Hinc est quod Dominus per Moysen filiis Israel imperat, ut unusquisque in terra promissionis hæreditatem forte accipiat (*Num. xxxiii*). Unde Psalmista commemorat, dicens: *Sorte divisit eis terram in funiculo distributionis (Psal. lxxvii).* Tunc populus Dei ad mensuram hæreditatem accipit, quando quæque virtus juxta æquitatis mensuram se extendit. Nihil enim aliud est virtus quam animi affectus ordinatus, et moderatus. Ordinatus est quando ad

id est quod esse decet. Moderatus est quando tantus est quantus esse debet; quando ad aliud est quam expedit, peccat in qualitate; quando major est quam oporteat, offendit in quantitate. Ut igitur animi nostri affectus ordinare, et moderari possimus, prius mores incompósitos compescere debemus. Unde idem Propheta ei quam præmissimus sententiæ præmittit, dicens: *Ejecit a facie eorum gentes, et statim subintulit, et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis (ibid.):* prius enim gentes, hoc est mores indisciplinatos ejicimus; postea animi motus in ordinem redigimus et ad modestiam inclinamus. Nihil aliud est terram in funiculo distributionis dividere, quam in eo quod cuique virtuti est proprium, etiam mensuram attendere. Vis videre quanta cautela in hac virtutum mensuratione sit adhibenda, quanta discretio exhibenda? Parcitas si se infra mensuram cohibeat, in avaritiam se præcipitat; largitas si se ultra modum extendit, in prodigalitem se effundit. Quidam quasi necessitatis gratia, dum cibo potuique nimis indulgent, carnis contra se bella incauti commovent. Alii, dum carnem immoderate macerando affligunt, solatium suum unde ad bonum adjuvari poterant, improvide perimunt. Innumera sunt hujusmodi in quibus homines sæpe fraudant et fraudantur, decipiunt et decipiuntur. Sed dicis mihi: Ecce jam per experimentum didici, quia hic discretionis oculus quem dextrum dixisti, frequenter mihi falsa pro veris affirmat, in judicio multoties errat, et dum parum discernit, me non parum scandalizat. Et ego tibi respondeo, quia, si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te. Melius siquidem tibi est cum uno oculo ingredi ad vitam, quam duos habentem mitti in gehennam. Quid ergo, inquis: Quonam, quæso, modo viam mandatorum Dei monoculus inoffenso pede percurrere potero, quam nec modo duorum beneficio oculorum adjutus valeo sine errore consummare? Audi igitur quid facere debeas, qui forsitan parum acute consideras. Aurem et linguam apposuit qui tibi oculum dedit. Habes igitur quo quæras, quo audias, si aurem et linguam te habere non dissimulas. Quære itaque domum videntis qui parum vides, a quo quid te oporteat facere quo currere audies. Melius tibi est manu duci, quam ultro errorem sequi. Melius proinde tibi est cum uno oculo ingredi ad vitam, quam duos oculos habentem mitti in gehennam. Si ergo oculus tuus dexter seducit te, si omnino scandalizat te, erue eum, et projice abs te. Sinistro, ut dictum est, oculo vitam nostram circumspicimus, dextro vero qualis sit, vel qualis esse debeat dijudicamus. Sed si in discernendo errat, nos utique scandalizat. Si ergo oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice a te. Nusquam legisse me memini ut oculum sinistrum eruere debuissem. De dextro hoc ex præcepto injungitur, si in eo erroris scandalum invenissem. Cur hoc? Idcirco, ut arbitror, quia vitam propriam me melius nullus scire potest, sed eam alius me multo melius

secundum discretionem disponere potest. Debemus A novimus ipsum Dominum claves regni cœlorum itaque vitam nostram spiritualium virorum, et maxime prælatorum discretioni committere, qualibus commisisse.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXI.

*Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.* Adam alloquitur Evam, Adam hic consolatur Evam, dicens: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Non jam pro magno habet Adam reverti in domum suam, neque enim dicit: Lætatus sum pro eo quod ibimus in domum nostram, sed jam post ærumnas diuturni exsilii præsumit se perventurum ad domum Domini. Vis nosse quis sit iste Adam, vel quam dicimus hanc ejus Evam? Per Adam intellige rationem, per Evam accipe affectionem. Duo sunt, intellectus et affectus. Duo nominantur anima, et spiritus. Duo quidem non per essentiam, sed per efficientiam. Anima vivit, spiritus discernit; ad animam pertinet dilectio, ad spiritum cognitio. Habes igitur Adam, habes et Evam. Prius Adam formatus est, postea de Adam Eva facta est. Prius enim debemus per rationem quid amandum sit prudenter eligere, deinde secundum electionis judicium quod amandum est ardentem diligere. Præcedat ergo cognitio veri, subsequatur dilectio justi. Prius est discernere, postea amare. Prima discretio fiat inter bonum et malum. Secunda subsequatur inter bonum et optimum, et tunc ex ipsis optimis eligamus quid potius per amorem amplecti debeamus. Non enim omnia possumus omnes. Videsne quemadmodum de toto Adam quædam quasi particula eligitur, unde Eva formetur? Nam bonum et malum discernere, bonum est; sed malum et bonum diligere, malum est: imo utrumque amare, impossibile; utrumque tamen cognoscere, laudabile. Sed et de ipsis bonis, quia non omnes omnia possunt, pars quædam excipitur, unde in Adæ adjutorium Eva formetur. Nam si in electionis judicio Eva Adæ non contradicit, profecto eum in veritatis cognitione valentior reddidit. Nam ex amore cognitio proficit, sicut ex cognitione amor convalescit. Si vero rationem amor in veritatis inquisitione non sublevari discretio oculi citius caligat, et tunc ei ejus adjutorium in contrarium vertitur, cum per eam ad erroris caliginem dejicitur. Toties vero Adam Eva de paradiso in exilium mittit, quoties a veritatis inquisitione dejectam affectio rationem vanis cogitationibus involvit. O quoties per Evam Adam dejicitur a domo sua! O quoties per Evam servire cogitur in domo aliena! Domus Adæ, veritas; domus diaboli, vanitas; domus Dei æternitas, de quo dicitur qui habitat æternitatem, de qua profecto domo hic dicitur, ubi Evam suam Adam alloquitur: In domum Domini ibimus. Tunc Adam revertitur in domum, cum de studio vanitatis redit ad inquisitionem veritatis; intrat autem domum Dei, cum post diu quæsitam et vix inventam veritatem per excessum rapitur ad æternitatis con-

templationem Adam ubi es? Ubi te vides? In paradiso, an in exilio? Adam, inquam, ubi es? Cogita quid cogites, et invenies ubi es. Si vanitatem cogites, in vanitate es; si vanitatem amas, vanitas es. Nec jam tibi dico: Adam, ubi es, sed dico: Adam qui es? Credo confunderis, et confiteri erubescis.

Propheta dicat qui te non palpat. *Universa*, inquit, *vanitas omnis homo vivens* (Psal. xxxviii). Non tantum vanitas, sed universa vanitas Vanitas mutabilitatis, vanitas mortalitatis, vanitas iniquitatis, quia universa vanitas omnis homo vivens. In hac triplici vanitate homo servit, ut in exilio; in hac diabolus regnat ut in propria domo. Ejectus namque diabolus de domo æternitatis, erigit sibi fabricam de multiplicitate vanitatis. De vanitate mutabilitatis extendit sibi porticum, et de vanitate mortalitatis erigit sibi domum. De vanitate iniquitatis, collocat sibi thalamum. Vide, homo, cujus servus sis; si adhuc vanitatem diligis. Quid patriam facis de exilio, quid carcere frueris ut domo? Educ, Domine, de carcere animam meam, ad constituendum nomini tuo. Alioquin, obsecro te, Domine, tolle a me animam meam. Tædet etenim animam meam vitæ meæ, quia universa vanitas omnis homo vivens. Expediit ergo, Domine, ut ait Tobias, mori magis quam vivere, quia universa vanitas omnis homo vivens. Nonne, Domine, propter te est quod tota die mortificamur, ut tandem aliquando moriamur, quia universa vanitas omnis homo vivens. Moritur ergo, obsecro, Domine, anima mea morte justorum, ut alterius jam non sim homo vivens; quia universa vanitas omnis homo vivens. Reduc me, Domine, interim in domum meam, ut tandem introducas in domum tuam. Primo sige me in amore veritatis, postea sublevari ad gaudium æternitatis. Averte oculos meos ne videant vanitatem, et eripe me de domo aliena. Emitte lucem tuam, et veritatem tuam, et ero in domo mea. Redde mihi lætitiã salutaris tui, et sum in domo tua. Si me revocas interim ad domum meam, sperabo me quandoque introire in domum tuam, ut et ipse cantare possim: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Lætatus sum, inquit, in his quæ dicta sunt mihi. Adhuc, ut audio, lætabatur in spe, nondum de re. Non enim dicit in his quæ data sunt mihi, sed potius in his quæ dicta sunt mihi. Audiam et ego quid loquatur in me Dominus Deus meus. Si forte dicat et mihi, si forte tali aliquid promittat et mihi. Loquere ergo, Domine, quia audit servus tuus. Quid mihi, Domine, dicis? Dictio tua, inspiratio tua. Inspira ergo mihi, obsecro, Domine, per Spiritum sanctum tuum hujus rei fiduciam, nec hoc sibi arroget spiritus meus per superbiam. Dicatur

hoc mihi a te, non fingatur a me, et tunc cantabo et ego: Lætatus sum in his quæ dicta sunt, in domum Domini ibimus. Ibinus, inquit, loquens Adam; dicere noluit, ibo. Alloquens Evam suam, dicere noluit, ibis; sed ait, ibimus. Superius dictum est quod per Adam rationem, per Evam intelligimus affectionem, per domum Dei æternitatem. Ad Adam pertinet cognitio, ad Evam dilectio. Si æterna cogitas, sed æterna non amas, ita quidem Adam, sed solus. Si æterna cognoscis, si æterna concupiscis, ita utique Adam, sed non solus. Superna cognoscere, superna diligere, est Adam et Evam simul ire. Debet Adam contemplari, debet Eva congratulari. Si vides et gaudes, simul sunt Adam et Eva. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Apostolus gloriatur se raptum fuisse usque ad tertium cælum (II Cor. xii), iste, ut audis, se sperat iturum. Primum cælum, subtilitas intelligentiæ; secundum cælum, claritas justitiæ; tertium cælum, sublimitas gloriæ. In primo cælo contemplatio veritatis, in secundo cælo dilectio æquitatis, in tertio cælo plenitudo æternæ jucunditatis. De primo et secundo cælo dicit Apostolus: *Nostra conversatio in cælis est (Philipp. iii)*; non dicit in cælo, sed in cælis, ne de uno solo intelligas. De tertio dicit: *Scio hominem hujusmodi raptum usque ad tertium cælum (II Cor. xii)*. Multum diversa sunt rapti et conversari. In primo et secundo conversatur; ad tertium vero cælum rapitur. Si in primo cælo, hoc est in veritatis certitudine non esset, non esset Catholicus; si in secundo cælo, hoc est justitiæ soliditate non degeret, non fuisset utique justus. In primo accipit ut fidelis existat; in secundo autem hoc agit, ut bonus fiat; in tertio vero quandoque dabitur ut beatus permaneat. In primo illuminatur ignorantia; in secundo exstinguitur concupiscentia, in tertio absorbetur miseria. In primo igitur et secundo interim conversari potest, ad tertium rapti valet, ire autem non potest. Toties ad tertium admittimur, quoties per excessum mentis illa interna et æterna dulcedine aliqua ex parte fruimur. Tunc ad tertii cæli secreta mens cuilibet perfecti rapitur, cum æternæ illius felicitatis pelago absorbetur, et super-cælestis torrente voluptatis eoque inebriatur, ut non solum exteriora omnia per memoriam nesciat, sed ipse etiam sibi in oblivionem veniat, ita ut postmodum ad se reversus cum Apostolo proclamet et dicat: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit (ibid.)*. Quod igitur Apostolus vocat tertium cælum, hoc isti, ni fallor, intelligi vult per Do-

mini domum, ubi dicit: In domum Domini ibimus. Sed Apostolus attestatur se raptum, iste, ut superius diximus, se sperat et assertit iturum. Multo excellentius, multo dignius est ire posse per seipsum quam rapti et portari per quemlibet alium: introitus enim ejus qui ab alio rapitur, quandiu ei per seipsum posse intrare non conceditur, introitus, inquam, ejus non ex voto pendet introire volentis, sed ex gratia et beneficio portare volentis. Si enim per me intrare potero, ingrediar utique cum ipse volero. Quem autem adhuc ab alio portari necesse est, sæpe etiam cum voluerit, nisi cum portatori placuerit intrare non potest. Quid ad hæc ergo dicemus? Nunquid vel iste aliquid obtinere potuit, quod Apostolus obtinere non meruit? Sed Apostolus gratulatur de præterito, is autem loquitur de futuro. Apostolus gloriatur de re, iste lætatur in spe; unde et dicit: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.

Frater, si te circumfulget lux veritatis, tenes primum cælum; si te succendit flamma charitatis, inhabitas secundum; si delibasti gustum quemdam internæ suavitatis, admissus es ad tertium; si tamen gustasti quia dulcis est Dominus, ut cum Prophetâ proclamare possis: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te. Attende quid dicat: Si gustasti, inquit. Credo quia non nisi gustus quidam datur his qui adhuc rapiuntur. Nam postea quam ipsi per se ire poterunt, inebriantur: inebriantur enim, Domine, ab ubertate domus tuæ, quando torrente voluptatis tuæ potabis eos. Frater, aliud est gustare, aliud est potare: gustum accipimus ad experientiam suavitatis; potus dabitur ad affluentiam ebrietatis. Si accepisti gustum, securus exspectabis et potum. Cantabis itaque cum lætitia, psallere potes cum fiducia: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, etc. Hoc autem, frater, diligenter attendendum, et maxime memoriæ commendandum, quia Adam sine Eva velle intrare non multum laudabile, Evam sine Adam posse intrare omnino impossibile. Quid enim prodest æterna cognoscere, et æterna nolle diligere? Æterna autem si prius non cognoscas, omnino non amas. Sola igitur æterna præ oculis habere, solis æternis inhærere, est Adam et Evam simul secundum quemdam modum intra domum Dei esse. Rapiuntur interim ad gustandum, intraturi quandoque non gustandum, sed ad inebriandum, ut sperare audeant, et confidenter psallant: In domum Domini ibimus.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXIV.

*Omnia quæcunque voluit Dominus fecit, in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis.* Si invenit cor intelligentia lucidum ut cælum, vel e contrario ignorantia tenebrosum ut abyssum. Item, si reperit juventem constantia solidam, ut terram, vel econtra

concupiscentia lubricam ut aquam, ubique quidem et semper omnia quæcunque voluit fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis: *Educens nubes ab extremo terræ.* Terræ nostræ extrema, peccata infima, et opera abjecta. A tali extremitate

nubes producit, quia ex turpitudinis nostræ recordatione caligo confusionis generatur. Sed nubes hujusmodi, dum mentem obnubilat, contra concupiscentiæ aestus, quasi contra solis ardores refrigerium præstat. Nam qui peccasse se meminit, et se peccasse erubescit, quanto plus de præterito dolet, tanto amplius de futuro se cautiorem exhibet. *Fulgura in pluviam fecit.* Ante fulgura nubes producit, et item fulgura pluvia sequitur. Nubes caligo confusionis, fulgur terror majestatis, pluvia fletus compunctionis. Dispensante itaque divina pietate, prius ante mentis oculos turpitudinis nostræ memoria reducitur, et postmodum in eorum recordatione divini terroris formidine concutitur, tandem inter confusionem et formidinem deprehensa, et diu fatigata in fletu compungitur. Nubem super me aspexit quotiescunque confusio faciei meæ cooperuit me. Fulgura excipio, quando terrores Domini militanti adversum me. Pluvia descendit, quoties potui lacrymis meis lectum meum rigare. *Qui producit ventos de thesauris suis.* Sicut spiritus ubi vult spirat, sic nihilominus et quando vult spirat. Et sicut hic audire potes, post pluviam venti producantur. Beati enim qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Aliter spirat spiritus timoris, et aliter spiritus pietatis, atque aliter spiritus fortitudinis. Tales ventos producit Dominus de thesauris suis. Quando divinæ Scripturæ arcana rimamur, quosdam thesauros cœlestis scientiæ, et sapientiæ miramur. Sed dum tali admirationi vehementer insistitur, diligentius indagatur, attonita mens nunc spiritu sapientiæ, nunc spiritu intellectus, nunc spiritu consilii, nunc spiritu scientiæ, tangitur. *Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.* Initium omnis peccati superbia: gignunt tenebræ erroris talia pri-

mogenita, quia per Spiritum Dei spiritus diaboli dejicitur, et per spiritum mansuetudinis spiritus elationis confunditur. Recte postquam venti producantur, primogenita Ægypti moriuntur. Venti sunt divinæ aspirationes; primogenita Ægypti diabolicæ elationes; primogenita Ægypti humanæ præsumptiones. Alii superbiunt de rebus corporalibus; alii intumescunt in rebus spiritualibus. Vere brutus et animalis sensus, quando ad imaginem Dei factus animus ex his intumescit quæ sibi communia sunt cum pecoribus. Alii igitur superbiunt de vanitate, alii de sanctitate. Superbia vanitatis est primogenitum pecoris, arrogantia sanctitatis est primogenitum hominis. Flante itaque aura divini Spiritus, percutiuntur primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus; flante etenim spiritu timoris, facile dejicitur omnis timor elationis, quanto magis spirantibus aliis, atque aliis, nunc his nunc illis invicem sibi succedentibus? *Et misit signa et prodigia in medio Ægypti, in Pharaonem, et in omnes servos ejus.* In Ægypto, hoc est, in tenebris sumus, quandiu in hoc mundo vivimus, ubi conscientias nostras invicem non videmus, imo quod est gravius nosmetipsos plene non cognoscimus. Sciendum itaque quia universæ plagæ quibus Ægyptus a Domino percutitur, a recte intelligentibus quasi quædam futurorum malorum præsgia esse dignoscuntur. Nam non solum quæ mala post mortem in anima sola sequantur significant, sed etiam illa quæ post ultimum judicii diem in anima simul et corpore a reprobis sentientur, præfigurant. Signa itaque sunt, quia quæ post mortem unicujusque quasi in proximo futura sint prætendunt. Prodigia autem, et quasi de procul prædicentia recte dicuntur, quia quæ reprobis post judicium permaneant præloquuntur.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXIV.

*Qui producit ventos de thesauris suis.* Quia divinæ spirationis flatum percipimus, cum in divinis Scripturis cœlestis sapientiæ thesauros mirantes rimamur, et rimantes miramur. Pro his sapientiæ thesauris Apostolus exclamat et dicit: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!* (Rom. xviii.) Vultis autem scire qui sunt venti quos solet de hujusmodi thesauris producere? Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini. Quatuor ex his pertinent ad intellectum, tres vero ad affectum. Ad intellectum enim pertinet sapere, intelligere, discernere, scire; ad affectum considerare, diligere, timere. Spiritus itaque sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et scientiæ, congruunt intellectui; spiritus vero fortitudinis et pietatis, et spiritus timoris convenit affectui. Sed scimus quia omnis affectio ex cogitatione oritur. Nunquam enim mens circa aliquid afficitur, nisi prius res ipsa per cogitationem videatur. Tres igitur illi spiritus quos ad

affectum diximus pertinere, solent ex aliis ad intellectum pertinentibus exurgere. Nam constat quia ex spiritu sapientiæ, aliquando ex spiritu intelligentiæ, aliquoties ex spiritu consilii, quandoque ex spiritu scientiæ mens hominis ad fortitudinem erigitur, et ad constantiam roboratur. Spiritus sapientiæ spirat a Meridie, spiritus intellectus flat ab Oriente, spiritus consilii sonat ab Aquilone, spiritus scientiæ intonat ab Occidente; et sunt quatuor hi cardinales venti: quando tamen spirant fortitudinem, habet unusquisque eorum duos suffraganeos, unum hinc, alterum inde, quia modo inspirant pietatem, modo insufflant timorem. A quacunque enim cœli plaga sufflet, medium locum tenet, et cardinalis est spiritus fortitudinis, habens hinc inde sibi suffragantes; a dextris spiritum pietatis, a sinistris spiritum timoris. Hos igitur ventos producit de thesauris suis ipse cuius est ille thesaurus. Thesaurus autem, ut de ipso aliquid vel breviter loquamur, quia magnus admodum, multus, et copiosus

habetur, per quatuor gazophylacia distinguitur. A Primum fabricatur in parte occidentali, ex sensu historico; secundum erigitur in plaga septentrionali, ex sensu morali; tertium ex allegoria extructum est ab Oriente; quartum vero ex anagogen, in Meridie. In gazophylacio occidentali, reconditum est argentum eloquentiæ; in gazophylacio septentrionali, reconduntur variz et innumere virtutum gemmæ. In orientali gazophylacio continentur purpura, et byssus, et cætera ornamenta regalia in variis sacramentis Ecclesiæ. In meridiano autem gazophylacio custoditur aurum cœlestis sapientiæ. In primo fides eruditur, in secundo operatio instruitur, in tertio devotio exercetur, in quarto cœlestium contemplatio inchoatur.

Notandum autem quod occidentale gazophylacium orientale ostium respicit, et illi e regione opponitur, quia quidquid allegoria astruit, hoc historia in figura præcessisse ostendit, et sic dum se invicem respiciunt, vicissim sibi de veritatis soliditate testimonium ferunt. Item septentrionale gazophylacium meridiano similiter ostio opponitur et ipsum respicit; quia, dum laborum merces e regione cernitur, in virtutum exercitiis libenter desudatur, et satis

constat quod æqua sibi lance respondeant mensura laboris, et qualitas retributionis. Junguntur occidentale et septentrionale gazophylacium, similiter orientali junctum est meridiana. Nam post historiam cognitam debemus quærere moralitatem. Similiter post istam, per allegoriæ cognitionem proficimus ad anagogen. Per historiam quid factum sit discimus, per moralitatem quid faciendum sit cognoscimus, per allegoriam sacramenta Ecclesiæ quomodo præcedentium rerum figuris prænuntiata sint intelligimus, per anagogen invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciamus. De tali ergo gazophylaciorum abditis penetralibus prodeunt flatus divinæ aspirationis, jubente tamen illo qui producit ventos de thesauris suis. Et videntur de singulis gazophylaciis tres venti procedere. Qui autem ex quibus prodeat, quia ex præcedentibus patet, superfluum est designare. Hi sunt duodecim venti qui discurrunt, et perflant totam terram viventium, totam terram tuam, o Emmanuel. Flant autem nunc hi, nunc illi; quomodo, et quando vult rex, et Dominus ventorum, non fabulosus Æolus, sed ille qui ascendit super cherubin, et volavit super pennas ventorum.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXVIII.

*Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur, et nemo in eis.* Alia est imperfectio formæ, alia imperfectio substantiæ. Ista est qualitatis, illa est quantitatis. Una qua quisque talis est qualis secundum naturam esse debet; alia qua quisque tantus quantum naturaliter crescere debet. Prior videtur in pueris, secunda invenitur in adultis. Puer quando omnia membra sua habet, secundum formam perfectus est, et tamen secundum substantiam perfectus non est. Monstruosi partus quantumcumque crescant, illam perfectionem quæ secundum formam est non recuperant: fides sine bona operatione, bonum opus cum infidelitate; castitas cum superbia, humilitas cum luxuria, totum hoc monstruosum facit, et nihil horum ad Christianam perfectionem attingit. Qui talis est Christi non est, nec de eo dici potest, imperfectum meum viderunt oculi tui. Qui autem justitiam habet, quamvis perfectam non habeat, ad Christum utique pertinet quamvis perfectus nondum

existat. Recte de eo Christus loquitur ad patrem. Imperfectum, inquit, non quemlibet, sed imperfectum meum viderunt oculi tui. Quamvis tales exeant de corpore, respiciuntur intuitu divinæ gratiæ, respectu divinæ misericordiæ. Quia imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur. Qui omnes? Manifestum est quia omnes sui, omnes qui sunt Christi. Si, inquit, imperfectum meum, quanto magis perfectum meum? Omnes ergo mei a te videntur, et in libro tuo omnes mei scribentur. Sed quæramus quis sit iste liber in quo omnes sui scribentur. Si dicimus hunc esse librum viventium, profecto ibi non solum sui, sed etiam alieni scripti sunt, de quibus alibi dicitur: *Deleantur de libro viventium* (Psal. LXXIII). Si dicimus librum vitæ hunc esse ibi forsitan jam scripti sunt, et quomodo tunc ibi adhuc scribendi sunt? Sic enim dicitur et in libro tuo omnes scribentur, nisi forte futurum pro præterito ponatur.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXVI.

*In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.* Salices arbores sunt steriles, et nullum penitus fructum afferentes. Quid ergo in ejusmodi arboribus rectius datur intelligi, quam sterilitas boni? Sed hæc infructuositas, bonique sterilitas quandoque dominatur in opere, quandoque in sermone, aliquando in cogitatione, quandoque in affectione,

quandoque in aliquibus horum duobus vel tribus, quandoque etiam in omnibus. Ecce quatuor salicia, sterilitas actionis, sterilitas sermonum, sterilitas cogitationum, sterilitas affectionum. Sterilitas sane actionum est, quando subtrahitur gratia bene operandi; sterilitas sermonum, quando subtrahitur gratia bene dicendi; sterilitas cogitationum, quando

hic in bono consumniatus in his exerceri non eget. A Justificationes ergo sibi exoptet qui justificari eget et potest, et non illis quorum ille justus, hic injustus nunquam fieri potest. Illud omnino sine admiratione non prætereo quod non ab homine, non ab angelo saltem erudiri postulat, sed a Deo. Putamus quia super omnes docentes se intellexit, et ab his amplius erudiri despexit. Sed super hoc merito ipse inquisitus respondeat, ipse de se dubitantibus sua nobis responsione satisfaciatur: *Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo (Psal. cx).* Desiderabilia utique super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Qui igitur eloquia Domini dulciora dicit, profecto quibus ea in comparatione præfert, dulcia esse innuit. Videamus nunc quæ sint illa quibus eloquia Domini merito antepont. Primo tamen quod sit eloquium illud cui illa quatuor supponit. *Audiam, inquit alibi idem Propheta, quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam (Psal. LXXIV).* Et forte hoc est ejus eloquium quod quærebamus. Ejus locutio, ejus est aspiratio, sive quæ docet nos de omnibus ejus unctio. Nunc de auro et lapide, et cæteris quæ posuit videamus.

Ut aurum nitet qui fulget per eloquentiam, et ut lapis multum pretiosus est, qui persecutionem patitur, si tamen propter justitiam. Quasi favus mel continens sub cera, veritas latens sub allegoria; in melle pura dulcedo reperitur, et ex angelica consolatione mens mira suavitate reficitur: his omnibus eloquia Dei superponit, cum dicit ea desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Ac si aperte dicat: Quid agere oporteat, in Scriptura sacra reperio; quid imitari debeam, in hominibus aspicio; quid exerceri expediat, ex angelica revelatione intelligo, multo tamen melius, multoque evidentiùs, longeque suavius ex divina inspiratione cognosco. Fidenter itaque assero de Dei mei eloquiis, quia desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Advertere tamen licet quid de illis sentio, quæ auro et lapidi, favo et melli assimilare non dubito. Illorum doctrina quantum splendeat mihi, aurum, vel lapis ex comparatione edoceat, quantum mihi sapiat mel sive favus, interrogatus respondeat; verumtamen quantumlibet fulgeant; quantumvis sapiant: majoris tam claritatis, amplioris suavitatis comparatione despicio. Illam ergo, illam Dei mei internæ aspirationis gratiam, quæ prædicta omnia ineffabiliter superat gemens suspiro, suspirando requiro; quia utique ejus sermo suavior, doctrina facillior, sensus subtilior, eruditio jucundior. Cui merito dico: Doce me justificationes tuas. Possumus tamen per illa prædicta quatuor, videlicet aurum, et lapidem, et favum, et mel, quaternum divinarum Scripturarum sensum, moralem scilicet et anagogicum, historiam et allegoricum, non inconvenienter intelligere, quibus tamen om-

nibus Propheta Domini eloquia (hoc est divinæ aspirationis documenta) non dubitavit anteferre. Quasi enim qui in auro fabricat, qui mores exhortando ædificat, seu qui splendentium gemmarum fulgorem commendat, qui cælestium præmiorum claritatem disputando demonstrat, velut qui favo satiatur; sic qui mysteriorum profunda rimatur. Sicut qui mel purum convivus distribuit, sic qui avidis auditoribus absque involuero veritatem exponit. In his quatuor, ni fallor, tota divinarum (sic) series contextitur; in his hominum, in his angelorum omnis doctrina versatur. Supereminet tamen his omnibus divinæ inspirationis infusio, et ea quæ docet nos de omnibus spiritualis ejus, et invisibilis unctio. Merito ergo David in ejus laudem **B** quam corde gustavit, vociferando prorumpit, et dicit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum. O cui donatum est ex animo asserere, ex corde cantare: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo; desiderabilia super aurum, et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum! Favus distillans labia tua, mel et lac sub lingua tua. O cui datum est aliquando experiri quis sit ille Spiritus Domini super mel dulcis, quin etiam gustare et videre quam suavis est Dominus! O quis mihi det hunc habere magistrum qui discipulos suos non tam lædit quam linit, nec tam pungit quam ungit, quia unctio ejus docet nos de omnibus! Quo mihi adhuc magistri qui non erudiunt mentem, nisi prius lacerent **C** carnem. Sufficiunt, Domine, sufficiunt vulnera a latronibus imposita, qui me spoliaverunt, et, plagis impositis, abierunt semivivo relicto. Sed ecce adhuc magistri nostri apponunt iniquitatem super iniquitatem eorum, addentes verbera super vulnera, vendentes pro verberibus verba. Eant, cant, recedant, recedant doctores nostri, imo exactores nostri, vere autem tortores nostri vani et insani, docentes et despicientes. Illum quæro, illum desidero qui me erudiendo inungat, unctendo erudiat. Vide, Domine, et considera, et contracta corpus meum, et cognosces quia a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas; tunc manifeste agnosces non esse opus ulcere, sed **D** unctione. Et nunc, obsecro, Domine, infunde et unctionem tuam clemens nostris sensibus. Nam, ut verum fatear, cutis mea aruit, contracta est, nec hoc solum, sed ossa mea sicut cremium aruerunt; percussus sum ut fenum, et aruit cor meum; vides, Domine, quomodo omnia arida, omnia sicca, cor, cutis et ossa. Quid superest nisi ut infundatur eis unctio tua? Pellis arida, pellis exsiccata, cum trahitur crepat; cum tangitur, crepitat. Ecce vides, Domine, quia factus sum sicut uter in pruina. Facilius est ergo ut rumpatur, quam extendatur, nisi prius ungetur uter iste tam aridus. Non enim militunt, ut ipse dixisti, vinum novum in utres veteres, alioquin dirumpentur utres, et vinum effundetur; et nunc oro, Domine, unge utrem hunc unctio-*

miseriordie tue; unge, inquam, et innova, et tunc mites vinum novum in utrem novum. Et nunc quid aliud expectat a te servus tuus, hic miscr hominulus, nisi ut exhilaret faciem in oleo et vinum lactificet cor ipsius? Prius ergo inunge oleo misericordie, postmodum reple vino sapientie. O quanto abundabat unguento qui accepit illud in capite, et descendit in oram vestimenti ejus? Ego autem præ unguenti hujus inopia areo, et tabesco. Quantum putas frater accepisti de Dei tui oleo, quantum de-

A bes Domino meo? Forte dicturus es centum cados olei, quorsum hæc tibi tanta olei abundantia? Vade, et vende, et redde credilibus; ergo et pauperibus, tu et fratres tui vivite de reliquo, quintiam date et nobis de oleo vestro. Vere, fateor, non est mihi nisi parum olei in lecytho quo ungar. Mitte ergo mihi de oleo tuo. Audi apertius quid dicere volo. Plora, et ora pro me, et tunc vere fatebor quia inunxisti me.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXVIII.

*Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Solent agricolæ siccitatis tempore diductis fontium rivulis terram rigare, ne ariditate nimia exsiccata nequeat commendata semina multiplicare. Ad horum imitationem David imbre gratiarum tardante descendere, operum suorurn fructus lacrymarum unda non negligit infundere. Puto quia, aliqua ejus culpa hoc exigente, mandaverat tunc temporis Deus nubibus suis ne pluerent, et idcirco præ siccitate cuncta aruerant, intantum ut alibi asserat, dicens: *Aruii tanquam testa virtus mea.* (Psal. xxi). Nonne internæ infusionis imbrem tunc expectabat, quando cum gemitu proclamabat: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi* (Psal. cliv). Quia igitur supernæ infusionis imbrem ad votum habere non meruit, terram suam jam arentem, jam fructus negantem, lacrymarum fonte rigare contendit. Jam compunctionis vena diducitur, jam fletus abundantia in plura dividitur. Cui forte sufficit solam aliquam virtutem colere, cui satis est singulum aliquod donum obtinere, necesse habet lacrymarum fluenta non tam deducere, quam ducere. Qui enim solum aliquid singulariter elegit, ad illud nimirum totum mceroris sui impetum inflexit. Sed qui multiplices virtutum segete cordis sui terram dilatat, nunc hæc, nunc illa gratiarum semina rigare contendit, et tunc ipse cantare poterit: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Tunc procul dubio aqua deducitur, quando alternis vicibus nunc hæc, nunc illa fletu culpa diluitur, cum vicissim modo pro hac, modo pro illa gratia fletus effunditur. Deducit aquam qui nunc sua, nunc aliena deflet deiecta, deducitur aqua cum modo pro sua, modo pro aliena compungitur quisque miseria. Dividit aquam, qui quandoque luget mala quæ commisit, quandoque bona quæ stolidè neglexit. Dividitur aqua quando vicissim pro metu infernalium tormentorum, vel pro desiderio lugetur cælestium gaudiorum.

Sciendum tamen est quod aqua quæ in locis sublimibus oritur, facile juxta diducentis votum ad humilibus quæque loca irriganda derivatur. Quæ autem in imo defluit, ad eminentiora infundenda non assurgit. Sic nimirum desideriorum vena quæ infimis labitur, ad sublimia appetenda non attollitur, et qui

non nisi terrena appetit, cælestia suspirare nescit. Plus adhuc dico, cui hoc sufficit tantum ne pereat, quando pro verbo otioso, vel cogitatu superfluo gemens plorat? Vis et tu ad prophete similitudinem aquam hanc salubrem deducere? Memineris sublimia concupiscere, memineris nihilominus de te humilia sentire, et tunc facere est de desideriorum tuorum collibus, ad dejectionis tue vallem compunctionis fluenta decurrere. Distillante itaque compunctionis aqua de summis montibus, in stillicidiis ejus latabitur germinans, et campi tui replebuntur ubertate, pinguescent speciosa deserti, sed et valles abundabunt frumento. Tunc profecto labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit, et cantabis corde jucundo: *Constituatur tibi populi, Deus, constituatur tibi populi omnes; terra dedit fructum suum.* Sed qualem inquis fructum: *Fructus autem spiritus sunt,* inquit Apostolus, *pax, patientia, longanimitas, et cætera* (Galat. v). Qualis frater fructus esse creditur veritas, charitas, justitia, misericordia? Quanto putas mens exuberat gaudio, cum videt quia post disciplinæ cultus veritas de terra orta est? Cumulabitur autem eum cœperit sperare quod oriat in diebus ejus justitia et abundantia pacis. Quid tibi de terra videtur de qua talis fructus exoritur? Merito extolletur super Libanum fructus ejus. O qualis, quam pretiosus fructus veritas, justitia et pacis abundantia! Patet, ut arbitrator, quia oportet illum aquam suam diducere, et pro singulis sigillatim flere, qui non uno horum, sed his omnibus cupit fructibus abundare. Sed si hæc omnia lacrymis rigare non sufficias, roga eum qui producit ventos de thesauris suis, educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit. Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum. Et si tardant benignitatis pluvie, inquit tu prævalet non cesses memoris aquas deducere, ut possis ex corde cantando psallere: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Quam multos putamus hodie esse qui lacrymarum gratiam nondum acceperunt, qui quotidie flenda committunt, et multum ipsi flendi, minime flere possunt. Sunt alii qui hinc peccata sua, illinc pœnas futuras exaggerant, hinc parva bona sua, nunc præmia æterna considerant, ut vix aliquo modo taudem in lacrymas erumpant.

Isti profecto cantare possunt, aquas eduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Nondum tamen ex veritate psallere queunt : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Sed ecce est aliquis qui tantum de sua vel tenui negligentia confunditur, tantum in divini amoris desiderio succenditur, ut etiam, cum voluerit, tenere lacrymas non possit. Huic procul dubio lacrymæ studio non producuntur, sed ipsæ abundantem per se egrediuntur. Nec necesse habet qui huiusmodi est educere aquas quasi exire volentes, sed potius oportet dividere et deducere ubertim egredientes. Si sponte exeunt, exitus aquarum sunt et deduci possunt. Sed qui eas nondum educere potuit, quando deducere prævalebit? Num utique aquæ industriam deductorem dixerim, quem pro voluntatis arbitrio nunc sua, nunc aliena quæ voluerit, quando liberit deslere cognoverit. Videat tamen ut illas non nisi oculi deducant, ut illa tantum desleat, quæ ratio et discretio lugenda esse denuntiat. Tunc vere ad oculorum arbitrium aqua deducitur, quando rationis iudicium affectus fletu prosequitur. Si igitur lacrymæ sponte exeunt, si ad dirigentis votum ultro decurrunt, fiducialiter cantare potest : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Quæ autem sit causa tanti fletus, Propheta idem subsequenter adjungat et dicat : *Quia non custodierunt legem tuam.* O utinam contingat mihi aliquando ut necesse non habeam jam amplius flere presentia delicta, sed præterita, nec me remordeat ultra instans culpa, sed tantum transacta! Sed væ mihi misero cui incumbit dolere et deslere, non solum pro eo, Domine, quod oculi mei non custodierunt legem tuam, sed idcirco maxime quod necdum custodiunt legem tuam. Puto tamen, frater, quia nihil magis colibet mentem ne apponat iniquitatem super iniquitatem, ne veteribus superponat quotidie nova, quam si semper meminerit, sæpe desleverit delicta præterita. Cantare credo poterit qui huiusmodi est : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. In his Prophete verbis patet, ut arbitror, quæ esset illius quam præfati sumus sterilitatis causa, quando anima ipsius facta est sicut terra sine aqua, intantum ut necesse habeat lacrymarum aquam ubertim effundere, effusas vero huc, illucque ad illam suam terram undique irrigandam deducere. Idcirco utique egrediebantur, quia lex divina parum digne custodiebatur.

Ego credo quia, si adhuc pro temporalibus doleret, si adhuc carnalia desleret, mæroris aquas ad votum suum deducere non posset. Hoc enim inter spirituales solet interesse, et lacrymas carnales, quod hæc sæpe juxta dirigentis votum ad ea quæ expedit flere deducuntur. Illæ vero torrentis more homines rapiunt secum, potius quam sequuntur. Fluvius namque in imis decurrens quando ad summa dicitur, et fletus de infimis desideriis surgens, quando pro cælestibus effunditur? Nonne Abana et Farfar fluvii Damasci, et similium fluminum in convallibus inter medium montium per-

A transibunt aquæ, et idcirco ad superiora irriganda deduci non possunt; quia, qui adhuc carnales sunt, carnalia amantes, pro peccatis quidem compungi nequeunt, et cum pro terrenis dolendi causa emergerit, ne non fletus ipsi sibi imperare non possunt. Quando ergo fletus funditur a nolente, qui de eo aliud dixerim, nisi raptum a torrente? Et tamen talem persæpe torrentem pertransivit anima mea. O Domine, non me demergat tempestas hujus aquæ! Qualia nam, quæso, fluentia præterfluunt terram cordis? Nunquid adhuc magnificavit Dominus facere vobiscum, exsiccans in te omnes fluvios Ethan, ponens flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim? Nunquid mirificavit tibi misericordiam suam convertens cordis tui duritiam in stagna aquarum, ponens in te desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum? Aquas ilas priores, utpote carnales exsiccans, aquas has novissimas, utpote spirituales effundens? Putasne quia factus sit adhuc in te fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam, rigans montes de superioribus suis? Ille unum scio, quia si fontium tuorum vena in montium superioribus nascitur, et si in solo sublimium præmiorum desiderio meus perfecte compungitur, facile est huiusmodi aquas per humilitatis tuæ declivia deducere, et dejectionis tuæ vallem usquequaque ubertim rigando perfundere. Si sic est frater, profecto benedicere habes Deo de fontibus Israel, qui rigat aquis universa. Sed satis dictum sit de eo quod dicitur exitus aquarum deduxerunt oculi mei, nunc causam fletus videamus.

Et quid nobis flendum sit exemplo discamus. Quia non custodierunt, inquit, legem tuam, pro hæc lege, ni fallor, alias orat, dicens : Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper. Quid, inquam, David, nunquid non sufficit tibi lex Moysi qui adhuc quæris tibi legem poni? Non, inquit, Moysi mortificans animas, sed lex Domini immaculata convertens animas. Quando Moyses populis præcepta dabat faciem suam velabat, et idcirco præceptum Moysi obscurum et obtenebrans oculos, præceptum autem Domini lucidum et illuminans oculos. Profecto, si per Moysen posita lex placuisset, pro ponenda mihi lege Dominum adhuc orare non oporteret. Quæsit ergo David a Domino legem, accepit, exercuit, parum tamen discrete custodivit, et idcirco dicit : Exitus aquarum, etc. Lex alia carnis, alia mentis; alia Dei, alia diaboli : et ne me credas ista de meo sensu figentem, audi Apostolum has quas diximus leges subtiliter distinguentem : *Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem. Vidco autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ et captivantem me in legem peccati (Rom. vii).* Videsne quemamodum in primo versu legem Dei per se ponit, in secundo autem non solum ab illa, sed a se etiam tres alias distinguit? Nam cum dicit, video aliam legem in membris meis, legem scilicet carnis, in eo quod lex quæ est in membris



alia dicitur ab ea quam legem Dei dixerat, distinguunt, et cum addat repugnantem legi mentis meæ, aliam illam ostendit esse. Cum vero subinfert, et captivantem me in legem peccati, ab illis utrisque legem peccati discernit. Lex autem peccati nihil aliud est quam lex diaboli. Distinguamus ergo quatuor has leges, Dei, diaboli, mentis, vel carnis. Lex Dei est reddere bonum pro malo. Lex diaboli reddere malum pro bono. Carnis lex est retribuere malum pro malo. Mentis lex est reddere bonum pro bono. Lex Dei est gratuito velle prædesse; lex diaboli gratis velle obesse. Mentis lex est facere quod licet. Carnis lex est facere quod libet. Lex Dei charitas, lex diaboli iniquitas, mentis lex æquitas, carnis lex voluptas. Lex Dei dicit: *Diligite inimicos vestros, orate pro persequentibus, et calumniantibus vos (Matth. v)*. Lex diaboli dicit: *Opprimamus virum justum injuste, quoniam contrarius est operibus nostris (Sap. ii)*. Lex mentis dicit: *Dentem pro dente, oculum pro oculo, animam pro anima (Exod. xxi)*. Lex carnis dicit: *Comedamus, et bibamus, cras enim moriemur (Isai. xxi)*. Lex diaboli abominabilis, lex carnis contemptibilis, lex mentis laudabilis, lex Dei desiderabilis. Lex diaboli ignominiosa, lex carnis periculosa, lex mentis officiosa, lex Dei gloriosa. Gloriosam legem Dei dixerim, quia de hæc sola, vel maxime quisque coronatur; diaboli vero ignominiosa recte asseritur, pro qua quisque æterna confusione multatur. Carnis legem idcirco periculosam dixerim, quia paulatim mentem enervando ad diaboli legem præcipitat. Mentis legem merito officiosam asserui, quia gradatim animum roborando ad Dei legem exaltat. Superaverat itaque Propheta diaboli, legem, quia detestabatur omnem iniquitatem, calcaverat nihilominus carnis legem inquantum contemnebat corporis voluptatem. Multum præterea se in lege æquitatis dilataverat, sed in lege charitatis parum se perfectum esse non parum dolebat.

Sed de his forte mihi minime creditur, nisi hæc ejus testimonio comprobentur. *Iniquitatem, inquit, odio habui et abominatus sum: ecce victoria de lege iniquitatis; Reuivuit consolari anima mea (Psal. lxxvi)*, ecce contemptus voluptatis. Nam pro æquitatis lege fidenter clamat: *Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me (Psal. vii)*. Sed in lege charitatis perfectionis culmen se nondum attingisse desolebat, intantum ut dicat: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia, etc. Mirum est si non miraris cur non maluit dicere: Quia non custodivi legem tuam. Sed si ego non custodivi diceret, voluntatem utique culparet, et tunc quomodo illud staret ubi dicitur: Legem tuam dilexi? Oculorum itaque culpa interpretatur, oculorum solum modo, culpa desletur. Nam de potum officio fidenter Domino cauit: *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum. Sed et pro manibus protestatur, dicens: Tota die expandi ad te manus meas (Psal. lxxxvii)*. Sic de*

A aure et lingua, cæterisque corporis membris facile reperies. Soli hic oculi redarguuntur, pro solis hic oculis lacrymæ funduntur. Nec enim in aliis etiam membris nunquam peccasse contendo, sed quid sit quomodo desleat diligenter attendo. Quid est igitur oculorum culpam deslere, nisi quod in discretionem errasset gemendo dolere? Tunc oculus peccat quando discretionis iudicium errat. Multi privatas observantias communibus institutionibus anteponunt, abstinentiam obedientiæ præferunt, cum tamen scriptum sit: *Melior est obedientia quam victimæ (I Reg. xv)*. Multa sunt quæ de his oculis addenda credebamus. Sed hæc sub alio forte capitulo dicenda servamus. Sed nunc quæ interim dicenda videntur, exsequamur. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei quia non custodierunt legem tuam. Cæterorum membrorum nullum hic reprehendit, oculorum vero culpam non sine mœrore gravi redarguit. Manus non reprehenditur, pro eo fortassis quod libenter operabatur, lingua non reprehenditur idcirco, ut arbitrator, quoniam vera loquebatur. Oculum tantummodo culpabat, pro eo forte quod in iudicii discretionem caligabat. Quid enim aliud est oculum offendere, quam ex intentione bona, sed parum discreta in aliquod malum incidere? Sunt qui dicunt quod malum opus esse non poterit quod ex bona intentione procedit. Bene ergo fecerunt qui mortem apostolis intulerunt. Nam scriptum de eis legimus: *Venit hora ut omnia qui interfecerunt vos, arbitretur obsequium se præstare Deo (Joan. xvi)*. Nunquid Judæorum excusamus ignorantiam, qui secundum Apostolum zelum habent, sed non secundum scientiam? Vos gloriamini de malo opere pro bona intentione. Propheta luget pro eo quod in discernendo erraverat: unde Propheta dolet, vos gaudetis; unde Propheta luget, vos ridetis. Quomodo ergo, inquit, illud accipimus quod in eo Evangelio ab ore Veritatis audivimus? *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit (Matth. vi; Luc. xi)*. Ego audio hic ex oculi puritate corporis membra commendari, non vitia. Ego credo quia cæcitas, surditas, ariditas, insensibilitas et cætera corporis vitia corpus non custodiunt: nam neque corpus, neque pars corporis sunt quæ corpus corrumpunt. Sic utique, sic corpus virtutum bona componunt; mala vero opera, utpote vitia, corrumpunt, vel destruunt. Non ergo commendat Veritas quæ nec corpus neque pars corporis sunt, opera scilicet mala, quanvis fiant, si tamen fieri possunt intentione bona. Sed potius hoc ostendere voluit, quod illa quæ vere constituunt corpus virtutum, opera scilicet bona, omnino bona non sunt si procedant ex intentione mala. Quia, si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quid ergo est, inquit, quod angelus dicit: *Habe charitatem, et fac quod vis. Ergo charitatem cæcam putamus? Sed quid de ea Apostolus sentiat, audiamus: Plenitudo, inquit, legis est charitas (Rom. xviii)*. Quid ergo charitas de his quæ sciri oportet ignorat, quam Apostolus*

plenitudinem legis nominare non dubitat? Perfecta A charitas plene illuminat: nam perfecte amari non potest in cuius cognitione animus caligat. Sed in his amplius immorari necesse non est; quia sicut in bono charitas non nisi intentionem bonam habere potest, sic eam in discretionem errare posse valde incredibile est. Hoc autem omnino credibile videtur; quia, qui adhuc errat in discretionem, nondum est perfectus in charitate et omnino sine culpa non est qui malum agit qualibet intentione. Sed nec tantum oculos culpandos putes, cum bonum malum vel malum bonum esse existimas.

Sed ut oculorum culpam diligentius discutiamus, prius de ipsis oculis qui sint videamus. Duo utique sunt interioris hominis oculi, quos quisque habere satagit quicumque viam mandatorum Dei inoffenso B pede currere festinat. Unus est oculus discretionis, alter oculus circumspectionis. Sed de sinistro prius oculo scilicet circumspectionis (utpote indigniore) nos expediamus, ut in his quæ de dextro dicenda sunt oculo (videlicet discretionis) latius vacare valeamus. Sunt nonnulli qui præteritam vitam quidem ad memoriam revocant, et in his quæ male, vel minus bene egerunt seipsos dijudicant. De præsentibus negligunt, de futuris prævidere nesciunt. Respiciunt quidem qui huiusmodi sunt, sed non circumspiciunt. Alius autem caute considerat ne se vel adversitas frangat, vel prosperitas extollat. Prosperitas quasi a dextris, adversitas quasi a sinistris. Sed qui sola quæ instant bona et mala attendit, de præteritis sæpe minus plangit quam culpa anteacta C exigit. Talis profecto qui juxta se posita intuetur, rectius aspicere quam circumspicere dicitur. Nam ad sæpe pro juxta ponitur. Sed qui nondum novit respicere, multominus callet circumspicere. Alius decoratur oculo providentiæ, pro eo quod novit in posterum providere, parum tamen proficit, si vel de præteritis contemnit, vel de præsentibus negligit. Sed si ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum oculum circumflectis, hoc utique agendo circulum quidem, non sphaeram facis. Adde adhuc oculos tuos nunc sursum attollere, nunc ad ima deponere; quia bonum est nunc celestium, nunc eorum quæ in inferno sunt reminisci, nunc hæc, nunc illa suspirando contemplari. Nam, si intueri negligis quæ D sint malis parata in inferno, vel econtra quæ sint bonis reposita in caelo, eris procul dubio de præteritis minus timidus, de præsentibus parum sollicitus, de futuro minime providus. Parum sit ergo tibi oculum tuum circumflectere, sed ad sphaeræ similitudinem usquequaque circumfunde. Si cæli formam aspicias, admoneris utique ut operum tuorum terram considerationis tuæ ambitu includas. Sed quomodo, inquis, possum quæ circa me sunt ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum, sursum et deorsum simul aspicere, insuper et intima mea de quibus adhuc tacuisti non negligere? Sed sane simul omnia quæ circumstant considerare non sufficit, nisi agnus ille solus quem oculos septem habere, et

cornua septem Scriptura sacra describit. Sed de inspectionis oculo quod' objicis idcirco tacui, quia de eo aliquid commemorare supervacuum duxi. Solem namque qui cætera illuminat, quomodo in se tenebras habere quis credat? Sic utique circumspectionis oculus, si quæ circa se sunt, ex studio intuetur; multo magis quæ in intimis sunt ratio cum ignorare non patitur. Oportet igitur ad solis similitudinem oculi radius locum quem tenet prius illustret, et tunc cætera quæ circa se sunt, quia simul non valet, nunc hæc, nunc illa attente consideret. Nam, si simul quæ ante vel retro, quæque a dextris et a sinistris, nec non quæ sursum et deorsum, unaque cum his interiora tua aspicere potuisses, non uno circumspectionis oculo egeres, qui septem habuisses, ille solus hoc potest qui uno intuitu omnia videt. Omnia videt, omnia valet, qui habet oculos septem, cornua septem. Oculi pertinent ad utilitatem, cornua ad potentiam. De primo dicitur: *Omnia nuda et aperta oculis Dei (Hebr. iv)*. De secundo: *Omnia quæcunque voluit fecit (Psal. i)*. Merito ergo cornua septem habere dicitur, de quo quia omnia possit minime dubitatur. Sed nunquid tu similiter? Utinam haberes vel unum cornu, utinam vel unum, ut jure dici debuisses filius unicornium! Ego puto quia quibus erexit cornu salutis in domo David pueri sui, sufficit interim ut habeant quo possint pacto resistere, quo valeant repugnare diabolo. Nunquid potes renovare præterita, ordinare præsentia, adducere futura, infernum calcare, cælum irrumpere, et hoc totum propria virtute? Non utique, ut arbitror, eo quod non habeas cornua septem, quemadmodum agnus ille cui data est omnis potestas in caelo et in terra. Sufficit mihi, Domine, interim interius unum cornu habere, quo possim inimicos meos in omnem ventum ventilare: etenim in te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. Quæ tamen hoc libertatis cornu esse putamus, quod peccato nunquam (nisi sponte) cordis cervicem inclinamus? Tota dæmonum turba circa nos perstrepat, totus in nos mundus desæviat, mentem nostram in Deo fixam nunquam a sua voluntate expoliat. Hoc utique cornu cum Dei adjutorio, si volueris, et ipse habere potes: nam cætera, si velis, habere non potes; quia quæcunque volueris facere minime potes. Quia igitur ad omnia quæ volumus, uti potestate non possumus, discretionem utique uti debemus. Discernendum est itaque cuique primo quid valeat, deinde de his quæ suppetunt quid expectet et hic est ille discretionis oculus, quem paulo superius dextrum nominavimus. Quid enim prode tibi præterita recolere, vel præsentia respicere, vel futura prævidere, nisi de his omnibus quæ sunt bona vel mala possis discernere? Quid, inquam, prodest quod vitam nostram circumspicimus, si qualis esse debuerit minime judicamus? Ut ergo utilis sit oculus circumspectionis, adjuvetur oportet oculo discretionis. Si tibi dicit circumspectionis oculus:

quia hoc et illud egisti renuntiare debet discretionis oculus quid in his bene vel male fecisti. Si quæ in- oculis bona vel mala renuntiet circumspectio, ad utraque consilium debet providere discretio. Si circumspectio prævidet quæ vel quanta tibi ad faciendum suppetunt, discretio subjungat quæ quomodo fieri expediunt. Quoties oculus circumspeditionis cœlum, vel infernum contemplando respicit, addat discretionis oculus quibus meritis ad hoc, vel ad illud quisque pertingit. Cum interna sua circumspectio rimatur, discretio dijudicet quid mali sibi, quid boni Deo merito ascribatur. Videsne quemadmodum inter nos hos oculos in rebus discernendis ratio dividi non patitur, sicut exteriorum intuitus oculorum, natura id dictante, nequaquam dividitur? Sciendum vero quia oculo circumspeditionis sæpe subrepat negligentia, oculo autem discretionis insidiatur ignorantia; hunc sæpe claudit somnus torporis, illum frequenter obnubilat caligo erroris. Quoties enim quis vitam suam circumspicere negligit, toties circumspeditionis oculus quasi obdormit, et tunc quasi oculus discretionis caligat, cum in his discernendis quæ videt per imprudentiam errat.

Duo sunt in quibus discretio sæpe decipitur. Decipitur siquidem sæpe in qualitate, fallitur nihilominus frequenter in quantitate. In qualitate decipitur, qui quod bonum est malum putat, vel quod malum est, bonum esse existimat. De qualibus per Isaiam dicitur: *Væ illis qui dicunt malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras; ponentes amarum dulce, et dulce amarum (Isai. v).* In quantitate fallitur, qui rem quam æstimat majorem vel minorem quam sit, deceptus asseverat. Tales Propheta redarguit cum dicit: *Mendaces filii hominum in stateris (Psal. lxi).* Ad hoc namque quid in statera appenditur, ut ejus quantitas vel mensura dignoscatur. Decipitur in qualitate qui aurichalcum existimat esse aurum, qui pro gemmis accipit vitrum. Fallitur in quantitate, qui duo auri pondera deceptus pro uno vendit, vel unum pro duobus a venditore emit? Quia igitur in his duobus vitiis injustæ librationis fere semper decipimur, eo quod per nos ipsi non possumus, Dominus quidem juxta æquitatis libram, juxta regulæ mensuram vitam nostram disponere se pollicetur, dicens: *Lætabor, inquit, et partibor Sichimam, et convallem tabernaculorum metibor (Psal. lxi).* Partibor, inquit, et metibor: in partitione agitur ut unusquisque accipiat quod habere debet, in dimensione vero ut tantum quisque percipiat quantum possidere debet. Hinc est quod Dominus per Moysen filiis Israel imperat, ut unusquisque in terra promissionis hæreditatem forte accipiat (*Num. xxxiii*). Unde Psalmista commemorat, dicens: *Sorte divisit eis terram in funiculo distributionis (Psal. lxxvii).* Tunc populus Dei ad mensuram hæreditatem accipit, quando quæque virtus juxta æquitatis mensuram se extendit. Nihil enim aliud est virtus quam animi affectus ordinatus, et moderatus. Ordinatus est quando ad

id est quod esse decet. Moderatus est quando tantus est quantum esse debet; quando ad aliud est quam expedit, peccat in qualitate; quando major est quam oporteat, offendit in quantitate. Ut igitur animi nostri affectus ordinare, et moderari possimus, prius mores inkompositos compescere debemus. Unde idem Propheta ei quam præmisimus sententiæ præmittit, dicens: *Ejecit a facie eorum gentes, et statim subintulit, et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis (ibid.):* prius enim gentes, hoc est mores indisciplinatos ejicimus; postea animi motus in ordinem redigimus et ad modestiam inclinamus. Nihil aliud est: terram in funiculo distributionis dividere, quam in eo quod cuique virtuti est proprium, etiam mensuram attendere. Vis videre quanta cautela in hac virtutum mensuratione sit adhibenda, quanta discretio exhibenda? Parcitas si se infra mensuram cohibeat, in avaritiam se præcipitat; largitas si se ultra modum extendit, in prodigalitem se effundit. Quidam quasi necessitatis gratia, dum cibo potuique nimis indulgent, carnis contra se bella incauti commovent. Alii, dum carnem immoderate macerando affligunt, solatium suum unde ad bonum adjuvari poterant, improvide perimunt. Innumera sunt hujusmodi in quibus homines sæpe fraudant et fraudantur, decipiunt et decipiuntur. Sed dicis mihi: Ecce jam per experimentum didici, quia hic discretionis oculus quem dextrum dixisti, frequenter mihi falsa pro veris affirmat, in judicio multoties errat, et dum parum discernit, me non parum scandalizat. Et ego tibi respondeo, quia, si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te. Melius siquidem tibi est cum uno oculo ingredi ad vitam, quam duos habentem mitti in gehennam. Quid ergo, inquis: Quonam, quæso, modo viam mandatorum Dei monoculus inoffenso pede percurrere potero, quam nec modo duorum beneficio oculorum adjutus valeo sine errore consummare? Audi igitur quid facere debeas, qui forsitan parum acute consideras. Aurem et linguam apposuit qui tibi oculum dedit. Habes igitur quo quæras, quo audias, si aurem et linguam te habere non dissimulas. Quære itaque domum videntis qui parum vides, a quo quid te oporteat facere quo currere audies. Melius tibi est manu duci, quam ultro errorem sequi. Melius proinde tibi est cum uno oculo ingredi ad vitam, quam duos oculos habentem mitti in gehennam. Si ergo oculus tuus dexter seducit te, si omnino scandalizat te, erue eum, et projice abs te. Sinistro, ut dictum est, oculo vitam nostram circumspicimus, dextro vero qualis sit, vel qualis esse debeat dijudicamus. Sed si in discernendo errat, nos utique scandalizat. Si ergo oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice a te. Nusquam legisse me memini ut oculum sinistram eruere debuissim. De dextro hoc ex præcepto injungitur, si in eo erroris scandalum invenissem. Cur hoc? Idcirco, ut arbitror, quia vitam propriam me melius nullus scire potest, sed eam alius me multo melius

secundum discretionem disponere potest. Debemus A novimus ipsum Dominum claves regni cœlorum itaque vitam nostram spiritualium virorum, et maxime prælatorum discretioni committere, qualibus commisisse.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXI.

*Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi : In domum Domini ibimus.* Adam alloquitur Evam, Adam hic consolatur Evam, dicens : Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Non jam pro magno habet Adam reverti in domum suam, neque enim dicit : Lætatus sum pro eo quod ibimus in domum nostram, sed jam post ærumnas diuturni exsilii præsumit se perventurum ad domum Domini. Vis nosse quis sit iste Adam, vel quam dicimus hanc ejus Evam? Per Adam intellige rationem, per Evam accipe affectionem. Duo sunt, intellectus et affectus. Duo nominantur anima, et spiritus. Duo quidem non per essentiam, sed per efficientiam. Anima vivit, spiritus discernit; ad animam pertinet dilectio, ad spiritum cognitio. Habes igitur Adam, habes et Evam. Prius Adam formatus est, postea de Adam Eva facta est. Prius enim debemus per rationem quid amandum sit prudenter eligere, deinde secundum electionis iudicium quod amandum est ardentem diligere. Præcedat ergo cognitio veri, subsequatur dilectio iusti. Prius est discernere, postea amare. Prima discretio fiat inter bonum et malum. Secunda subsequatur inter bonum et optimum, et tunc ex ipsis optimis eligamus quid potius per amorem amplecti debeamus. Non enim omnia possumus omnes. Videsne quemadmodum de toto Adam quædam quasi particula eligitur, unde Eva formetur? Nam bonum et malum discernere, bonum est; sed malum et bonum diligere, malum est: imo utriusque amare, impossibile; utriusque tamen cognoscere, laudabile. Sed et de ipsis bonis, quia non omnes omnia possunt, pars quædam excipitur, unde in Adæ adjutorium Eva formetur. Nam si in electionis iudicio Eva Adæ non contradicit, profecto eum in veritatis cognitione valentior reddidit. Nam ex amore cognitio proficit, sicut ex cognitione amor convalescit. Si vero rationem amor in veritatis inquisitione non sublevari discretionis oculus citius caligat, et tunc ei ejus adjutorium in contrarium vertitur, cum per eam ad erroris caliginem dejicitur. Toties vero Adam Eva de paradiso in exilium mittit, quoties a veritatis inquisitione dejectam affectionem rationem vanis cogitationibus involvit. O quoties per Evam Adam dejicitur a domo sua! O quoties per Evam servire cogitur in domo aliena! Domus Adæ, veritas; domus diaboli, vanitas; domus Dei æternitas, de quo dicitur qui habitat æternitatem, de qua profecto domo hic dicitur, ubi Evam suam Adam alloquitur: In domum Domini ibimus. Tunc Adam revertitur in domum, cum de studio vanitatis redit ad inquisitionem veritatis; intrat autem domum Dei, cum post diu quæsitam et vix inventam veritatem per excessum rapitur ad æternitatis con-

templationem Adam ubi es? Ubi te vides? In paradiso, an in exilio? Adam, inquam, ubi es? Cogita quid cogites, et invenies ubi es. Si vanitatem cogites, in vanitate es; si vanitatem amas, vanitas es. Nec jam tibi dico: Adam, ubi es, sed dico: Adam qui es? Credo confunderis, et confiteri erubescis.

Propheta dicat qui te non palpat. *Universa*, inquit, *vanitas omnis homo vivens* (*Psal. xxxviii*). Non tantum vanitas, sed universa vanitas Vanitas mutabilitatis, vanitas mortalitatis, vanitas iniquitatis, quia universa vanitas omnis homo vivens. In hac triplici vanitate homo servit, ut in exilio; in hac diabolus regnat ut in propria domo. Ejectus namque diabolus de dono æternitatis, erigit sibi fabricam de multiplicitate vanitatis. De vanitate mutabilitatis extendit sibi porticum, et de vanitate mortalitatis erigit sibi domum. De vanitate iniquitatis, collocat sibi thalamum. Vide, homo, cujus servus sis; si adhuc vanitatem diligis. Quid patriam facis de exilio, quid carcere frueris ut domo? Educ, Domine, de carcere animam meam, ad constituendum nomini tuo. Alioquin, obsecro te, Domine, tolle a me animam meam. Tædet etepim animam meam vitæ meæ, quia universa vanitas omnis homo vivens. Expedi ergo, Domine, ut ait Tobias, mori magis quam vivere, quia universa vanitas omnis homo vivens. Nonne, Domine, propter te est quod tota die mortificamur, ut tandem aliquando moriamur, quia universa vanitas omnis homo vivens. Moriatur ergo, obsecro, Domine, anima mea morte justorum, ut alterius jam non sim homo vivens; quia universa vanitas omnis homo vivens. Reduc me, Domine, interim in domum meam, ut tandem introducas in domum tuam. Primo fige me in amore veritatis, postea sublevari ad gaudium æternitatis. Averte oculos meos ne videant vanitatem, et eripe me de domo aliena. Emitte lucem tuam, et veritatem tuam, et eroga in domo mea. Redde mihi lætitiâ salutaris tui, D et sum in domo tua. Si me revocas interim ad domum meam, sperabo me quandoque introire in domum tuam, ut et ipse cantare possim: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Lætatus sum, inquit, in his quæ dicta sunt mihi. Adhuc, ut audio, lætabatur in spe, nondum de re. Non enim dicit in his quæ data sunt mihi, sed potius in his quæ dicta sunt mihi. Audiam et ego quid loquatur in me Dominus Deus meus. Si forte dicat et mihi, si forte tali aliquid promittat et mihi. Loquere ergo, Domine, quia audit servus tuus. Quid mihi, Domine, dicis? Bictio tua, inspiratio tua. Inspira ergo mihi, obsecro, Domine, per Spiritum sanctum tuum hujus rei fiduciam, nec hoc sibi arroget spiritus meus per superbiam, Dicatur

hoc mihi a te, non fingatur a me, et tunc cantabo et ego: Lætatus sum in his quæ dicta sunt, in domum Domini ibimus. Ibimus, inquit, loquens Adam; dicere noluit, ibo. Alloquens Evam suam, dicere noluit, ibis; sed ait, ibimus. Superius dictum est quod per Adam rationem, per Evam intelligimus affectionem, per domum Dei æternitatem. Ad Adam pertinet cognitio, ad Evam dilectio. Si æterna cogitas, sed æterna non amas, ita quidem Adam, sed solus. Si æterna cognoscis, si æterna concupiscis, ita utique Adam, sed non solus. Superna cognoscere, supra diligere, est Adam et Evam simul ire. Debet Adam contemplari, debet Eva congratulari. Si vides et gaudes, simul sunt Adam et Eva. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Apostolus gloriatur se raptum fuisse usque ad tertium cælum (II Cor. xii), iste, ut audis, se sperat iturum. Primum cælum, subtilitas intelligentiæ; secundum cælum, claritas justitiæ; tertium cælum, sublimitas gloriæ. In primo cælo contemplatio veritatis, in secundo cælo dilectio æquitatis, in tertio cælo plenitudo æternæ jucunditatis. De primo et secundo cælo dicit Apostolus: *Nostra conversatio in cælis est* (Philipp. iii); non dicit in cælo, sed in cælis, ne de uno solo intelligas. De tertio dicit: *Scio hominem hujusmodi raptum usque ad tertium cælum* (II Cor. xii). Multum diversa sunt rapti et conversari. In primo et secundo conversatur; ad tertium vero cælum rapitur. Si in primo cælo, hoc est in veritatis certitudine non esset, non esset Catholicus; si in secundo cælo; hoc est justitiæ soliditate non degeret, non fuisset utique justus. In primo accipit ut fidelis existat; in secundo autem hoc agit, ut bonus fiat; in tertio vero quandoque dabitur ut beatus permaneat. In primo illuminatur ignorantia; in secundo exstinguitur concupiscentia, in tertio absorbetur miseria. In primo igitur et secundo interim conversari potest, ad tertium rapti valet, ire autem non potest. Toties ad tertium admittimur, quoties per excessum mentis illa interna et æterna dulcedine aliqua ex parte fruimur. Tunc ad tertii cæli secreta mens cujuslibet perfecti rapitur, cum æternæ illius felicitatis pelago absorbetur, et super-cælestis torrente voluptatis eoque inebriatur, ut non solum exteriora omnia per memoriam nesciat, sed ipse etiam sibi in oblivionem veniat, ita ut postmodum ad se reversus cum Apostolo proclamet et dicat: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit* (ibid.). Quod igitur Apostolus vocat tertium cælum, hoc isti, ni fallor, intelligi vult per Do-

A mini domum, ubi dicit: In domum Domini ibimus. Sed Apostolus attestatur se raptum, iste, ut superius diximus, se sperat et asserit iturum. Multo excellentius, multo dignius est ire posse per seipsum quam rapti et portari per quemlibet alium: introitus enim ejus qui ab alio rapitur, quandiu ei per seipsum posse intrare non conceditur, introitus, inquam, ejus non ex voto pendet introire volentis, sed ex gratia et beneficio portare volentis. Si enim per me intrare potero, ingrediari utique cum ipse voluero. Quem autem adhuc ab alio portari necesse est, sæpe etiam cum voluerit, nisi cum portatori placuerit intrare non potest. Quid ad hæc ergo dicemus? Nunquid vel iste aliquid obtinere potuit, quod Apostolus obtinere non meruit? Sed Apostolus gratulatur de præterito, is autem loquitur de futuro. Apostolus gloriatur de re, iste lætatur in spe; unde et dicit: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.

Frater, si te circumfulget lux veritatis, tenes primum cælum; si te succendit flamma charitatis, inhabitas secundum; si delibasti gustum quemdam internæ suavitatis, admissus es ad tertium; si tamen gustasti quia dulcis est Dominus, ut cum Propheta proclamare possis: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te. Attende quid dicat: Si gustasti, inquit. Credo quia non nisi gustus quidam datur his qui adhuc rapiuntur. Nam postea quam ipsi per se ire poterunt, inebriantur: inebriantur enim, Domine, ab ubertate domus tuæ, quando torrente voluptatis tuæ potabis eos. Frater, aliud est gustare, aliud est portare: gustum accipimus ad experientiam suavitatis; potus dabitur ad affluentiam ebrietatis. Si accepisti gustum, securus exspectabis et potum. Cantabis itaque cum lætitia, psallere potes cum fiducia: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, etc. Hoc autem, frater, diligenter attendendum, et maxime memoriæ commendandum, quia Adam sine Eva velle intrare non multum laudabile, Evam sine Adam posse intrare omnino impossibile. Quid enim prodest æterna cognoscere, et æterna nolle diligere? Æterna autem si prius non cognoscas, omnino non amas. Sola igitur æterna præ oculis habere, solis æternis inhærere, est Adam et Evam simul secundum quemdam modum intra domum Dei esse. Rapiuntur interim ad gustandum, intraturi quandoque non gustandum, sed ad inebriandum, ut sperare audeant, et confidenter psallant: In domum Domini ibimus.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXIV.

*Omnia quæcumque voluit Dominus fecit, in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis.* Si invenitur intelligentia lucidum ut cælum, vel e contrario ignorantia tenebrosum ut abyssum. Item, si reperitur constantia solidam, ut terram, vel e contra

concupiscentia lubricam ut aquam, ubique quidem et semper omnia quæcumque voluit fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis: *Educens nubes ab extremo terræ.* Terræ nostræ extrema, peccata infima, et opera abjecta. A tali extremitate

nubes producitur, quia ex turpitudinis nostræ recordatione caligo confusionis generatur. Sed nubes huiusmodi, dum mentem obnubilat, contra concupiscentiæ æstus, quasi contra solis ardores refrigerium præstat. Nam qui peccasse se meminit, et se peccasse erubescit, quanto plus de præterito dolet, tanto amplius de futuro se cautiorem exhibet.

*Fulgura in pluviam fecit.* Ante fulgura nubes producitur, et item fulgura pluvia sequitur. Nubes caligo confusionis, fulgur terror majestatis, pluvia fletus compunctionis. Dispensante itaque divina pietate, prius ante mentis oculos turpitudinis nostræ memoria reducitur, et postmodum in eorum recordatione divini terroris formidine concutitur, tandem inter confusionem et formidinem deprehensa, et diu fatigata in fletu compungitur. Nubem super me aspexit quotiescunque confusio faciei meæ cooperuit me. Fulgura excipio, quando terrores Domini militant adversum me. Pluvia descendit, quoties potui lacrymis meis lectum memn rigare. *Qui producit ventos de thesauris suis.* Sicut spiritus ubi vult spirat, sic nihilominus et quando vult spirat. Et sicut hic audire potes, post pluviam venti producantur. Beati enim qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Aliter spirat spiritus timoris, et aliter spiritus pietatis, atque aliter spiritus fortitudinis. Tales ventos producit Dominus de thesauris suis. Quando divinæ Scripturæ arcana rimamur, quosdam thesauros cœlestis scientiæ, et sapientiæ miramur. Sed dum tali admirationi vehementer insistitur, diligentius intruditur, attonita mens nunc spiritu sapientiæ, nunc spiritu intellectus, nunc spiritu consilii, nunc spiritu scientiæ, tangitur. *Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.* Initium omnis peccati superbia: gignunt tenebræ erroris talia primogenita, quia per Spiritum Dei spiritus diaboli dejicitur, et per spiritum mansuetudinis spiritus elationis confunditur. Recte postquam venti producantur, primogenita Ægypti moriuntur. Venti sunt divinæ aspirationes; primogenita Ægypti diabolicæ elationes; primogenita Ægypti humanæ præsumptiones. Alii superbiunt de rebus corporalibus; alii intumescunt in rebus spiritualibus. Vere brutus et animalis sensus, quando ad imaginem Dei factus animus ex his intumescit quæ sibi communia sunt cum pecoribus. Alii igitur superbiunt de vanitate, alii de sanctitate. Superbia vanitatis est primogenitum pecoris, arrogantia sanctitatis est primogenitum hominis. Flante itaque aura divini Spiritus, percutiuntur primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus; flante etenim spiritu timoris, facile dejicitur omnis timor elationis, quanto magis spirantibus aliis, atque aliis, nunc his nunc illis invicem sibi succedentibus? *Et misit signa et prodigia in medio Ægypti, in Pharaonem, et in omnes servos ejus.* In Ægypto, hoc est, in tenebris sumus, quandiu in hoc mundo vivimus, ubi conscientias nostras invicem non videmus, imo quod est gravius nosmetipsos plene non cognoscimus. Sciendum itaque quia universæ plagæ quibus Ægyptus a Domino percutitur, a recte intelligentibus quasi quædam futurorum malorum præsentia esse dignoscuntur. Nam non solum quæ mala post mortem in anima sola sequantur significant, sed etiam illa quæ post ultimum iudicii diem in anima simul et corpore a reprobis sentientur, præfigurant. Signa itaque sunt, quia quæ post mortem unicujusque quasi in proximo futura sint prætendunt. Prodigia autem, et quasi de procul prædicentia recte dicuntur, quia quæ reprobis post iudicium permaneant præloquantur.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXIV.

*Qui producit ventos de thesauris suis.* Quia divinæ spirationis flatum percipimus, cum in divinis Scripturis cœlestis sapientiæ thesauros mirantes rimamur, et rimantes miramur. Pro his sapientiæ thesauris Apostolus exclamat et dicit: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!* (Rom. xviii.) Vultis autem scire qui sunt venti quos solet de huiusmodi thesauris producere? Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini. Quatuor ex his pertinent ad intellectum, tres vero ad affectum. Ad intellectum enim pertinet sapere, intelligere, discernere, scire; ad affectum considerare, diligere, timere. Spiritus itaque sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et scientiæ, congruunt intellectui; spiritus vero fortitudinis et pietatis, et spiritus timoris convenit affectui. Sed scimus quia omnis affectio ex cogitatione oritur. Nunquam enim mens circa aliquid afficitur, nisi prius res ipsa per cogitationem videatur. Tres igitur illi spiritus quos ad

affectum diximus pertinere, solent ex aliis ad intellectum pertinentibus exurgere. Nam constat quia ex spiritu sapientiæ, aliquando ex spiritu intelligentiæ, aliquoties ex spiritu consilii, quandoque ex spiritu scientiæ creans hominis ad fortitudinem erigitur, et ad constantiam roboratur. Spiritus sapientiæ spirat a Meridie, spiritus intellectus flat ab Oriente, spiritus consilii sonat ab Aquilone, spiritus scientiæ intonat ab Occidente; et sunt quatuor hi cardinales venti: quando tamen spirant fortitudinem, habet unusquisque eorum duos suffraganeos, unum hinc, alterum inde, quia modo inspirant pietatem, modo insufflant timorem. A quacunque enim cœli plaga sufflet, medium locum tenet, et cardinalis est spiritus fortitudinis, habens hinc inde sibi suffragantes; a dextris spiritum pietatis, a sinistris spiritum timoris. Hos igitur ventos producit de thesauris suis ipse cuius est ille thesaurus. The-saurus autem, ut de ipso aliquid vel breviter loquamur, quia magnus admodum, multus, et copiosus

habetur, per quatuor gazophylacia distinguitur. **A** Primum fabricatur in parte occidentali, ex sensu historico; secundum erigitur in plaga septentrionali, ex sensu morali; tertium ex allegoria extructum stat ab Oriente; quartum vero ex anagogen, in Meridie. In gazophylacio occidentali, reconditum est argentum eloquentiæ; in gazophylacio septentrionali, reconduntur variz et innumere virtutum gemmæ. In orientali gazophylacio continentur purpura, et byssus, et cætera ornamenta regalia in variis sacramentis Ecclesiæ. In meridiano autem gazophylacio custoditur aurum cœlestis sapientiæ. In primo fides eruditur, in secundo operatio instruitur, in tertio devotio exercetur, in quarto cœlestium contemplatio inchoatur.

Notandum autem quod occidentale gazophylacium **B** orientale ostium respicit, et illi e regione opponitur, quia quidquid allegoria astruit, hoc historia in figura præcessisse ostendit, et sic dum se invicem respiciunt, vicissim sibi de veritatis soliditate testimonium ferunt. Item septentrionale gazophylacium meridiano similiter ostio opponitur et ipsum respicit; quia, dum laborum merces e regione cernitur, in virtutum exercitiis libenter desudatur, et satis

constat quod æqua sibi lance respondeant mensura laboris, et qualitas retributionis. Junguntur occidentale et septentrionale gazophylacium, similiter orientali junctum est in meridiano. Nam post historiam cognitam debemus quærere moralitatem. Similiter post istam, per allegoriæ cognitionem proficimus ad anagogen. Per historiam quid factum sit discimus, per moralitatem quid faciendum sit cognoscimus, per allegoriam sacramenta Ecclesiæ quomodo præcedentium rerum figuris prænuntiata sint intelligimus, per anagogen invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciamus. De talium ergo gazophylaciorum abditis penetralibus prodeunt flatus divinæ aspirationis, jubente tamen illo qui producit ventos de thesauris suis. Et videntur de singulis gazophylaciis tres venti procedere. Qui autem ex quibus prodeat, quia ex præcedentibus patet, superfluum est designare. Hi sunt duodecim venti qui discurrunt, et perfant totam terram viventium, totam terram tuam, o Emmanuel. Flant autem nunc hi, nunc illi; quomodo, et quando vult rex, et Dominus ventorum, non fabulosus Æolus, sed ille qui ascendit super cherubin, et volavit super pennas ventorum.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXVIII.

*Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur, et nemo in* **C** *eis. Alia est imperfectio formæ, alia imperfectio staturæ. Ista est qualitatis, illa est quantitatis. Una qua quisque talis est qualis secundum naturam esse debet; alia qua quisque tantus quantum naturaliter crescere debet. Prior videtur in pueris, secunda invenitur in adultis. Puer quando omnia membra sua habet, secundum formam perfectus est, et tamen secundum staturam perfectus non est. Monstruosi partus quantumcunque crescant, illam perfectionem quæ secundum formam est non recuperant: fides sine bona operatione, bonum opus cum infidelitate; castitas cum superbia, humilitas cum luxuria, totum hoc monstruosum facit, et nihil horum ad Christianam perfectionem attingit. Qui* **D** *talis est Christi non est, nec de eo dici potest, imperfectum meum viderunt oculi tui. Qui autem justitiam habet, quamvis perfectam non habeat, ad Christum utique pertinet quamvis perfectus nondum*

existat. Recte de eo Christus loquitur ad patrem. Imperfectum, inquit, non quemlibet, sed imperfectum meum viderunt oculi tui. Quamvis tales exeant de corpore, respiciuntur intuitu divinæ gratiæ, respectu divinæ misericordiæ. Quia imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur. Qui omnes? Manifestum est quia omnes sui, omnes qui sunt Christi. Si, inquit, imperfectum meum, quanto magis perfectum meum? Omnes ergo mei a te videntur, et in libro tuo omnes mei scribentur. Sed quæramus quis sit iste liber in quo omnes sui scribentur. Si dicimus hunc esse librum viventium, profecto ibi non solum sui, sed etiam alieni scripti sunt, de quibus alibi dicitur: *Deleantur de libro viventium* (Psal. Lxviii). Si dicimus librum vitæ hunc esse ibi forsitan jam scripti sunt, et quomodo tunc ibi adhuc scribendi sunt? Sic enim dicitur et in libro tuo omnes scribentur, nisi forte futurum pro præterito ponatur.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXVI.

*In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra. Salices arbores sunt steriles, et nullum penitus fructum afferentes. Quid ergo in ejusmodi arboribus rectius datur intelligi, quam sterilitas boni? Sed hæc infructuositas, bonique sterilitas quandoque dominatur in opere, quandoque in sermone, aliquando in cogitatione, quandoque in affectione,*

quandoque in aliquibus horum duobus vel tribus, quandoque etiam in omnibus. Ecce quatuor salicia, sterilitas actionis, sterilitas sermonum, sterilitas cogitationum, sterilitas affectionum. Sterilitas sane actionum est, quando subtrahitur gratia bene operandi; sterilitas sermonum, quando subtrahitur gratia bene dicendi; sterilitas cogitationum, quando

subtrahitur gratia recte intelligendi; sterilitas affectionum, quando subtrahitur gratia recta affectandi. In his sane omnibus modo conceditur, modo subtrahitur gratia divina, sed modo una et modo alia, nec solum malis, verum etiam bonis, sed bonis ad bonum suum, malis ad malum suum. Omnia siquidem cooperantur ad bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Ad hoc enim electis gratia divina aliquando subtrahitur, ut unusquisque intelligat quid sit de ipso. Ad hoc autem datur vel reparatur, ut intelligat quid sit ex munere divino. In uno eruditur ad contemptum sui, in altero autem ad amorem Dei. Ex uno proficit ad humilitatem, ex altero promovetur ad charitatem. In his autem duobus est et fundamentum bonitatis, et consummatio virtutis. Est adhuc et aliud genus sterilitatis, ineptia videlicet vanæ intentionis, quod eo ipso cæteris omnibus aliis detestabilius sit, quo cætera omnia corrumpit. Quidquid enim ex hac radice nascitur, sterile procul dubio, et infructuosum efficitur etiamsi bonum esse videatur. Nam quidquid boni agimus et dicimus, ex sinistra intentione corrumpere et annihilare possumus. Habemus itaque quinque salicia, et omnia Babylonica. Primum consideratur in sterilitate actionis, secundum in sterilitate sermonis, tertium in sterilitate cogitationis, quartum in sterilitate affectionis, quintum in sterilitate intentionis. In his omnibus erubescimus, in his sane omnibus erubescere debemus, in his omnibus merito confundimur, et quid aliud pro his omnibus quam confusionem meremur? Recte ergo hujusmodi salicia Babylonica dicta sunt, quæ semper confusionem adducunt: Babylon namque *confusio* interpretatur, unde et recte ad illam spectare videntur quæ confusionem operantur. Sunt igitur quinque salicia, quia infirmitatis humanæ sterilitas est quinquepartita. Sterilitas actionis intelligitur in eo quod per Prophetam dicitur: *Et defecerunt in vanitate dies eorum* (Psal. LXXVII). De secunda sterilitate, locutionisque vanitate est illud ejusdem Prophetæ: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum* (Psal. XI). Sterilitas cogitationum damnatur in eo quod dicitur: *Væ qui cogitatis inutile* (Mich. II). Sterilitatem affectionis reprehendit qui dicit: *Ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium* (Psal. IV). De quinto sterilitatis genere possumus et illud recte intelligere: *Cor eorum vanum est* (Psal. V). Quid est cor vanum et inane habere, nisi consilium suum in vana et inutili intentione figere?

Nolandum autem quod in suburbio ipsius Babylonis crescit primum salictum, circa portam secundum, intra muros tertium, circa medium civitatis quartum, in ejusdem autem civitatis medio et initio quintum et ultimum. Extra civitatem, et quasi in ejus suburbanis primum salictum esse jam diximus, quia opera nostra adinvicem videmus: nam cogitationes vel voluptates alienas omnino videre non possumus, sicut et illi qui extra civita-

tem sunt, nonnisi exteriora videre possunt. Per oris officium interiora nostra prodere, et in publicum proferre solemus, et ipsum idcirco quasi quamdam civitatis nostræ portam habemus, jure ergo secundum salictum velut ad portam civitatis esse dicitur, si recte in eo sterilitas locutionis intelligitur. Cætera tria salicta intra civitatem esse diffinivimus, quia qualitatem cogitationis, affectionis, intentionis soli ipsi intra nosmetipsos videmus. Nemo enim novit quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est, et quidem affectio quam sola cogitatio animum profundius penetrat: et idcirco sterilitas affectionis quasi interiorem locum occupat, intimum et summum locum intentio obtinet, quia cogitationi et affectioni præsidet. Recte ergo quintum salictum in medio Babylonis esse dicitur, in quo sterilitas intentionum figuratur. Hæ sunt illæ arbores steriles, hæ sunt illæ salices omni fructu carentes, et in medio Babylonis crescentes, vanæ videlicet intentiones. In quibus organa suspendunt, qui cordis sui sterilitatem diligenter attendunt, qui infirmitatem suam veraciter erubescunt. Quid est organum suspendere, nisi verbum prædicationis subtrahere, et præconia veritatis reticere? Quid est autem ejusmodi instrumenta in salicibus suspendere, nisi propriam infirmitatem, cordisque sterilitatem attendere et erubescere, et quæ ipse non feceris vel facere non possis, aliis prædicare nullo modo præsumere? Toties igitur organa nostra in salicibus suspendimus, quoties et infirmitatis nostræ recordatione, et consideratione bona quæ ipsi facere non valeamus vel nolumus, aliis prædicare erubescimus. Multos tamen videmus erubescenda, et detestanta agere, nihilominus tamen prædicationis officium præsumere, quales quidem sunt qui arguuntur divina increpatione: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum* (Psal. XLIX). Econtra autem sunt qui male agunt, et idcirco prædicationis officium erubescunt, atque refugiant. Illi non tam in salicibus, quam in spinis organa suspendunt. Sunt alii qui nec magna bona, nec mala magna agunt, et tamen propter operum suorum sterilitatem verbum ædificationis proximis suis subtrahunt. Et quid aliud quam organa sua in salicibus, sed circa Babylonem suspendunt? Alii propter inopiam eloquentiæ; alii propter inopiam intelligentiæ, solent, seu etiam coguntur ab officio prædicationis cessare: et hi quidem videntur organa sua in salicibus suspendere, sed aliis et aliis locis, nec tamen in medio Babylonis. Sed qui idcirco officium prædicationis refugit, quia sincera et simplici affectione vel intentione se illud implere non posse præsentit, hic procul dubio velut in medio Babylonis organa suspendit. Organum autem nostrum non tunc tantum suspendimus, quando ædificationis verbum proximis subtrahimus, sed quoties meritis exigentibus ad laudem Creatoris in præconia veritatis inopes et inanes sumus. Intelligimus enim in organis



quamlibet modulationem mentis, vel oris, in præconia veritatis. Organa siquidem, dum spiritum, quem ad se ab imo trahunt, exterius emittunt, suavem ac dulcem et multiplicem melodiam efficiunt. Sic sane, sic ad occultam inspirationem, ad Spiritus sancti suggestionem ipsiusque infusionem solet mens hominis ex conscientia bona in summæ bonitatis præconia erumpere, et nunc tantum corde, nunc corde simul et ore in Dei laudibus reboare.

Quid itaque aliud sunt hujusmodi de quibus loquimur organa, quam quælibet cordis, vel oris modulatio, prompta in summæ veritatis præconia? Sunt autem organa quinque in quibus oportet nos in Dei conspectu resonare. Primum est doctrina veritatis quando docetur quod ignoratur. Secundum est inflammatio voluntatis, quando ad id quod scitur, animus inflammatur. Tertium est impetratio gratiæ, quando ad id quod scimus, et facere volumus nec valeamus, divinum auxilium imploramus. Quartum exultatio conscientiarum, quando pro bono cognito, diuque desiderato, et tandem aliquando per divinum adjutorium expleto coram Domino exultamus in ipso. Quintum est degustatio et admiratio internæ suavitatis, quando jam pro merito retributionis gustamus, et videmus quam suavis est Dominus, et coram ipso cum admiratione jubilamus. Primum itaque spiritualium organorum instrumentum est eruditionis, secundum exhortationis, tertium devotionis, quartum exultationis, quintum jubilationis. Ad eruditionem pertinet indoctos docere; ad exhortationem negligentes corripere; ad devotionem Domino supplicare; exultationis est pro beneficiis divinis in Domino gaudere; jubilationis est pro intimæ suavitatis experientia in admirationis magnitudinem assurgere, et pene vel penitus mente excedere. In primo itaque organo psallimus, quando id quod sciri oportet nescios docemus; in secundo tunc canimus, quando ad amorem bonorum quæ jam antea doctrina perceperunt torpentes animos inflammamus; in organo devotionis personamus, cum orationi et gratiarum actioni vehementer insistimus; in quarto tunc organo modulamur, quando pro bonæ conscientiæ testimonio in Domino gloriamur; quinta organi melodia jam fruimur, dum pro dulcedinis inebriatione, et præ admirationis magnitudine in mentis stuporem abducimur. In eruditionis organo peritum, et in ejusmodi instrumento promptum et expeditum se esse ostendit, qui de ipso proponit, constanterque promittit: *Os meum loquetur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam* (Psal. XLVIII). In secundo autem organo exhortationisque instrumento tam suaviter, quam salubriter cecinit, qui cum admonendi intentione personavit: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam,* etc. (Jac. I.) In devotionis autem organo filium suum instructum esse voluit, qui præcipiendo admonuit, et admonendo præcipit: *Omni tempore*

*A benedic Deum, et pete ab eo ut vias tuas dirigat* (Tob. IV). Ad exultationis vel jubilationis organa, et ejusmodi instrumentorum cantica quotidie admonemur, quotidie invitamur: *Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro* (Psal. xciv).

Sed, sicut sunt diversa genera organorum, sic procul dubio, et secundum diversa instrumenta sunt diversa genera canticorum, et quidem in uno eodemque instrumenti genere oportet sæpe aliter et aliter psallere. Quis autem nesciat ad eruditionem pertinere, tam ad rectam fidem quam ad bonos mores instruere? Pertinet vero ad fidei dogma scire, quæ sint vera et quæ sint falsa. Ad morum autem instructionem pertinet nosse, quæ sint illa, quæ omnino committere non licet. Similiter et quæ sint illa, quæ fieri oportet, et omnino omittere non licet. Item et quæ sint illa, quæ quidem impleta sic augent, vel cumulant meritum, ut tamen omissa nullum omnino contrahant reatum. Pertinet itaque ad eruditionem modo astruere vera, modo refellere falsa, modo exigere debita, modo cohibere illicita, modo proponere et consulere optima. Primum est probationis, secundum est improbationis, tertium prohibitionis, quartum est præceptionis, quintum consultationis. Ecce quinque genera canticorum. Et spectant hæc omnia ad eruditionis organum. In primo quidem ejusmodi canticorum genere, promptos et expeditos nos esse voluit, qui dixit: *Parati semper respondere omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est fide et spe* (I Petr. III). In secundo autem ejusmodi canticorum genere oportet nos nihilominus instructos esse, ita ut simus semper parati omnem falsitatem repellere, infidelium argumenta, et carnalium consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi (II Cor. I). In tertio genere canticorum multipliciter personabat, qui dicebat: *Non mæchaberis, non occides* (Exod. xx; Deut. v), et multa in hunc modum. Pertinet autem ad quartum genus cantici quod audis ab ore Domini: *Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli servies* (Matth. IV). Intelligo de quinto cum audis ab Apostolo: *Bonum est mulierem non tangere* (I Cor. VII). In idem concinit quod Dominus dicit: *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus* (Matth. XIX). Similiter et in exhortationis organo non semper psallimus uno eodemque modo. Modo namque exhortamur ad amorem virtutum, modo ad odium vitiorum, modo ad desiderium præmiorum, modo ad timorem vel cautelam suppliciorum. Ecce jam habes iterum quatuor genera canticorum. Primum est commendatio meriti, secundum condemnatio vitii, tertium promissio præmii, quartum comminatio supplicii. Commendatio est virtutis quod ab apostolo audis: *Deus charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo* (I Joan. IV). Condemnatio est vitii, et pertinet ad secundum genus cantici, quod audis ibi: *Putredo*

ossium invidia (Prov. xiv). Canticum satis dulce, canticum delectabile, et ad audiendum suave, promissio hæreditatis æternæ. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit (Isai. lxiv; I Cor. ii). Quartum genus cantici dictum est comminatio supplicii, quale est Apostoli: *Terribilis quedam exspectatio, et ignis æmulatio quæ consumptura est adversarios* (Hebr. x). Sicut et de prædictis duobus jam organis diximus, sic et in devotionis organo non semper uniformiter psallimus. Nam devotionis est, modo mala sua accusare, modo misericordiam implorare, modo miserentem magnificare, tum pro indulta venia, tum pro qualibet impensa gratia. Ecce triplex canticum juxta devotionis organum. Primum est confessio criminis, secundum supplicatio miserationis, tertium glorificatio miserentis. Canticum confessionis est: *Peccati super numerum arenæ maris, et multiplicata sunt peccata mea, et non sum dignus videre altitudinem cæli præ multitudinem iniquitatis meæ*. Canticum supplicationis est: *Parce, Domine; parce, Domine; attende et fac* (Dan. ix). Canticum glorificationis est: *Miserator et misericors Dominus patiens et multe misericordiæ et verax* (Psal. xv). In organo autem exultationis geminus est psallendi modus. N in molo pro meritis propriis, modo de bonis alienis in Domino exultamus. Omnis enim vera et ordinata exultatio, aut de proximi sui bono, aut de bonæ conscientiæ testimonio. Ecce duplex canticum, et utrumque secundum devotionis organum, canticum gloriationis, canticum gratulationis, gloriatione de merito proprio, gratulatio de successu alieno. Vultis audire unde gloriationis canticum esse soleat, vel potius unde esse debeat? *Gloria nostra*, ait Apostolus, *hæc est testimonium conscientiæ nostræ* (II Cor. i). Oportet autem in hoc organo et maxime secundum hujus cantici genus, magnam psallendi peritiam habere, et cum multa cautela psallere. Nam difficile est valde in hoc cantici genere ullam dissonantiæ notam penitus non incurere. Si enim eo tenore gloriationis tuæ fistulam tangas, ut illud unde gloriaris tuis meritis, vel viribus ascribas, ad ejusmodi fistulæ tuæ tactum sonum tam falsum quam fractum inflata fistula reddet, et ad fœdam dissonantiam erumpet. Si igitur gloriarî oportet, quod quisque glorietur, in Domino glorietur, et sic de suis meritis, quasi de Dei muneribus lætetur. Ad secundum autem in hoc organo cantici genus tunc procul dubio proficimus, cum veraciter scimus non tantummodo flere cum fletibus, verum etiam gaudere cum gaudentibus.

Restat adhuc solum illud jubilationis organum, quod certe non novit cantici genus, nisi uniforme et unicum; nihil namque aliud est canticum jubilationis quam pro spirituali et inexperta suavitate, suavitatisque magnitudine inter inenarrabilia tripudia cordis, magnitudo et multiplicitas admirationis. Nemo autem hoc ultimum organi genus, modulantiq; instrumentum cæterorum

A comparatione parvipendat, pro eo quod canendi multiformitatem nesciat penitusque refugiat. Quod enim perdit in modulandi multiplicitate, totum recuperat, imo supra modum cumulat in modulationis suavitate, et suavitatis magnitudine. Jubilationis siquidem melodia quo cæteris est ad multiplicitatem sterilior, eo cæteris omnibus est ad jucunditatem fecundior. Cæterorum sane quodlibet ut multum hominem solet lætificare, jubilationis autem organum solet et beare: *Beatus*, inquit, *populus qui scit jubilationem* (Psal. lxxxviii), et in cæteris quidem organis solemus passim coram quibuslibet psallere. Jubilationis autem instrumento oportet et decet solam regiæ dignitatis præsentiam honorare: *Jubilate*, inquit, *in conspectu regis Domini* (Psal. xcvi). Jubilationis canticum replet terram, lætificat cælum: *Jubilate*, inquit, *Deo omnis terra* (Psal. lxxv). Vultis et hoc nosse de hujusmodi cantico, an forte, vel ipsum soleat resonare in cælo? *Cum me*, inquit, *laudabant astra matutina, et jubilabant omnes filii Dei* (Job xxxi). Habes itaque ex quinque organis genera canticorum, decem et quinque numero, quinque in primo, quatuor in secundo, tria in tertio, duo in quarto, unum autem solum in ultimo. Hæc sunt cantica Sion, hi sunt hymni canticorum de quibus dicitur vel psallitur: Hymnum cantate nobis de canticis Sion. Ecce habes cantica graduum. Ecce habes quindecim genera canticorum. Primum ex canticis Sion est improbatio falsitatis, secundum comprobatio veritatis, tertium prohibitio prævaricationis, quartum præceptio justificationis, quintum propositio perfectionis, sextum condemnatio criminis, septimum commendatio virtutis, octavum comminatio damnationis, nonum promissio beatitudinis, decimum confessio criminis, undecimum supplicatio miserationis, duodecimum glorificatio miserentis, decimum tertium glorificatio humilitatis, decimum quartum gratulatio charitatis, decimum quintum et ipsum omnium ultimum, omniumque jucundissimum tripudiatio admirationis. Habes itaque quinque organa, habes et decem et quinque cantica. Organum eruditionis, organum exhortationis, organum devotionis, organum exultationis, organum jubilationis. Bonum est itaque hujusmodi organa resonare. bonum est et ejusmodi cantica psallere: *Bonum est*, inquit, *confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime* (Psal. xci). Cantemus ergo non cuilibet, sed Domino Deo nostro. Absit a nobis illis cantare vel psallere, qui nos solent in captivitatem trahere, et in Babylonem abducere, et in confusionem dejicerent! *Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum*. Sed qui sunt, qui nos in captivitatem trahunt, et in Babylonem, vel confusionem adducunt, nisi superbia et vana gloria? Ante ruinam enim exaltabitur cor; absque dubio ante ruinam cor exaltatur, et ante confusionem inaniter glorietur. Superbia et vana gloria semper est causa ruinæ et confusionis, et ipsæ utique sunt quæ veraciter adducunt captivitatem mentis: *Hymnum*, in-

quant, *cantate nobis de canticis Sion*. Nolunt superbia et vana gloria Domino Deo nostro cantari, sed sibi. Quid est Deo nostro psallere, nisi in his quæ dicimus non nostram, sed divinam gloriam quærere? Quid est superbiam, vel vanam gloriam cantare, nisi ex his quæ dicimus vel sentiam propriam gloriam et excellentiam quærere? Absit a nobis talibus tyrannis servire, et satisfacere velle! Alioquin

satius erit intentionis nostræ inanitatem et sterilitatem attendere, et in salicibus in medio Babylonis organa nostra suspendere, quam talibus exactoribus psallere. Audi cui cantare debeat, cui denique psallere oporteat. Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite; psallite autem sapienter, et exsultate in ipso vehementer. Qui vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXXXIX.

*Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro iniquo eripe me.* Tentatio diabolica quandoque est subita, quandoque est violenta, aliquando fraudulenta. Subita est, quando rationis iudicium prævenit. Violenta est, quando virtutis nostræ possibilitatem excedit. Fraudulenta est, quotiescunque discretionis examen fallit. Secundum igitur modum tentationis tentator ipse sortitur sæpe proprietatem appellationis. Hinc est quod Scriptura sacra vitiorum inceptorum dæmones, nunc aves nominat, nunc bestias, quandoque homines ex quadam similitudine appellat. Subito enim, et quasi avis volat, cum mentem ante deliberationem præoccupat. Sæpe etenim in tanta festinatione mens in turpem cogitationem labitur, ut priusquam aliquid inde deliberare possit, in delectationem rapiatur. Tentator ergo quasi avis volans est, cum venit subitus vel improvisus. Sed tunc velut leo sævit, cum sentitur violentus. Sæpe enim ex præcedenti culpa agitur, ut vehemens postmodum, et omnino intolerabilis tentatio suboritur. Sed cum ad vim faciendam licentiam non accipit, sæpe malignus hostis se ad fraudem convertit. Cum igitur per astutiam prævalere nititur, recte hominis appellatione designatur. Solus namque homo inter animalia ratione utitur, unde illis etiam quibus fortitudine inferior est, ex ingenii singularitate principatur. Quasi homo ergo est, quando utitur non tam fortitudine quam calliditate, quando agit non tam fortiter quam prudenter. De avibus idem Propheta conqueritur cum alibi testatur, dicens: *Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli* (Psal. lxxviii). Sed de bestiis consequenter adjungit: *Carnes sanctorum tuorum bestiis terræ* (ibid.). Bestias etiam tunc metuebat, cum alibi Domino in oratione proclamabat: *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi* (Psal. lxxiii). Hic quia contra callidum tentatorem certat, insidiatorem suum hominem appellat, cum dicit: *Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro iniquo eripe me.* Sed ne me hoc de meo sensu fluxisse existimes, Evangelium lege, et nunc per aves, nunc per hominem dæmones designari absque dubio invenies. Ibi legis de semine quod secus viam cecidit: *Quia volucres cæli comederunt illud* (Luc. viii); et de zizania dicitur: *Quia inimicus homo fecit hoc* (Math. xiii). Quod autem per volucres sive per hominem Veritas non nisi dæmones designare voluerit, subjuncta expositione manifeste declaravit. Quid lu-

cidius, quid manifestius eo quod ibi dicitur inimicus homo est diabolus. Ab hujusmodi homine inimico, homine iniquo, et homine malo Propheta se eripi postulabat, cum dicebat: *Eripe me, Domine, ab homine malo, ac si aperte fateatur, dicens: Vide quia talem, tam astutum hostem sustineo, cujus comparatione quasi brutum animal appareo. Quanto animal ab homine ex rationis privilegio præceditur, tanto intelligentiæ nostræ exiguitas, calliditatis ejus magnitudine superatur. Vix ejus insidias adverto, vix ejus astutias deprehendo. Eripe me ergo, Domine, ab homine malo. Spirituales quidem viri quasi homines sunt, qui ejus fraudes facile deprehendunt. Carnales autem meique similes ei comparati, velut animalia sunt qui ejus insidias parum, vel minime advertunt; verumtamen homines et jumenta salvabis, Domine, quemadmodum multiplicabis misericordiam tuam, Deus. Eripe ergo me ab homine malo. Si te parum movet quod quasi animal contra hominem pugno, quod brutus quodammodo contra callidum insidiatorem decerto. Si ergo te non movet quod hostis mens homo est, moveat saltem quod malus est. Eripe me ergo, Domine, ab homine, etc.*

Sequitur: *A viro iniquo eripe me.* Forte aliis verbis idem replicatur, et forte per hominem malum, et virum iniquum idem accipitur. Videamus tamen ne forte in his aliud aliquid lateat, quod ad ædificationem nostram utiliter innotescat. Plus itaque est esse virum quam hominem. Feminas siquidem sive pueros generali vocabulo dicimus homines. Sed sci-mus quia feminas viri virtute præcedunt, pueros vero tam prudentia quam viribus antecedunt. Primo ergo, quia hostem suum callidum sensit, pro ingenii ejus mira subtilitate cum hominem dixit. Sed quia postmodum deprehendit eum non solum prudenter, sed etiam fortiter agere, studuit eum convenienti vocabulo virum appellare. Sic namque solet sæpe exerescere vis certaminis, pondus tentationis, usque prius fuit tantum fraudulenta, fiat postmodum etiam violenta, ut quia tentator prævalere non potuit per solam astutiam, vincat saltem per adjunctam vehementiam. Considerare libet in uno eodenque modo tentationis, et pietatem divinæ dispensationis, et fraudem diabolicæ perversitatis: prius enim fraudulentus hostis hominem leviori tentatione appetit, ut si forte levi impulsu ceciderit, tanto fiat ejus

excusatio minor, quanto fuerit tentatio levior. Sed A cum per minora certamina mentem cujuslibet a suo proposito non dejicit, ad majora subito se accingit. Longe tamen alia consideratione divina dispensatio idem agere permittit, quæ in omne quod agit humanæ semper salutis consulit. Prius siquidem erudit hominem per levioiorem pugnam, ut cruditus discat tandem de gravioribus periculis reportare triumphum. Nihil enim aliud circa nos Dominus facere vel fieri permittit, nisi quod pium vel quod justum esse discernit. Hinc est illud: *Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (Psalm. XLIV)*. Econtra autem diabolum malum et iniquum vocat, malum quia semper nocere desiderat, iniquum quia ultra æquitatis mensuram modum sæpe percussione dilatat. Recte enim malum dicitur propter intentionem malæ voluntatis, etiam tunc, cum in nostra afflictione non excedit metam æquitatis. Prius persequitur nos quantum culpa nostra exigit; sed, cum hoc ad subversionem nostram sufficere non posse videt, sæpe modum excedit. Sciendum tamen est, quia tunc ei divina bonitas licentiæ frenu relaxat, cum hoc humanæ utilitati militare posse considerat. Quia ergo Propheta videt tentatorem nostrum in omni eo quod circa nos agit malum intendere, dicit eum malum; quia vero constat eum sæpe metas æquitatis in nostra insectatione excedere, vocat eum iniquum et dicit: *Eripe me, Domine, etc.* Cito hoc fieri voluit, quia non libera, sed, eripe me dixit. Forte et per vim id fieri oportere credebatur, qui se ereptione, non præceptione liberandum postulabat. Non tamen quod Dominus hoc præcipiendo non posset, sed ut humano modo loquens, magnitudinem periculi ostenderet: *Qui cogitaverunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia.* Aliud est cogitare iniquitatem, et aliud est loqui

iniquitatem. Quod adhuc cogitamus tantum, aliis quidem occultum est, quod autem loquimur, incipit etiam aliis esse manifestus.

Coram igitur perfectis viris maligni Spiritus iniquitatem cogitant, quia in quantum possunt fraudulentæ persuasionis dolos occultant. Sub specie etenim boni bonis viris mala persuadere volunt, quia ad aperta mala eos omnino trahere non possunt. Quid igitur aliud est eos iniquitatem suam non loqui, sed cogitare, quam malum quod intendunt fraudulenter abscondere? Vide quibus gradibus malum crescit, primo cogitatur, postea dicitur, tandem coramatur, sicut scriptum est: *Cogitaverunt et locuti sunt nequitiam; iniquitatem in excelso locuti sunt (Psalm. LXXII)*. Prius cogitaverunt, postea locuti sunt, deum in excelso locuti sunt. Cogitaverunt, hoc pertinet ad locutionem; in excelso locuti sunt, hoc pertinet ad clamorem. Quasi cogitant malum, et non loquuntur, cum quod sua sententia esse dissimulant. Malum loquuntur, se quasi in secreto, quando malum non abscondunt sed excusant. Malum loquuntur et in excelso, quando quod manifeste malum est, quibusdam libere imperant. Coram ergo perfecte bonis cogitant, coram imperfecte bonis vel malis susurrant, coram perfecte malis clamitant. Sed et in uno eodemque homine hunc ordinem servant, dum ad perditionem eum rapere festinant. Prius occultum malum suadent sub boni specie, post manifestum malum sub excusatione, tandem publicum malum præcipiunt manifeste. Talem fortassis tunc temporis David senserant, cui aperte malum persuadere non poterant. Et ideo iniquitatem cogitare quidem, non autem loqui præsumperunt, re quibus dicitur: *Qui cogitaverunt iniquitates in corde.*

## ADNOTATIO IN PSALMUM CXLIII.

*Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum.* In manibus operatio, in digitis intelligitur discretio. Sententia trita, et pene nemini ignota. Sunt autem manus duæ, et unicuique digiti quinque. Manus vero alia dextera, alia sinistra, quandoque per dexteram operatio bona, per sinistram intelligitur operatio mala. Quale est illud, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Quandoque in utraque manu non nisi bonum exprimitur, cum per Prophetam dicitur: *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis (Psalm. LXXIII)*. Neque enim ex malo opere diceret se Propheta Deum quærere, vel crederet se posse invenire. Est autem, ut in commune novimus, dextera fortior, sed sinistra lenior. Ad dexteram ergo pertinent opera fortitudinis, ad sinistram officia mansuetudinis. Ad dextram rigor severitatis, ad sinistram lenitas pietatis. Ad dextram denique exercitia justitiæ, ad sinistram im-

pendia misericordiæ. Dextera vero modo per seipsam operatur, modo ex sinistra adjuvatur. Operatio autem solius sinistrae admodum rara, et penitus infirma, nisi forte in his quæ naturæ ordinem confundunt, et de sinistra dextram faciunt. Justitia alia cogens, alia permittens, justitia cogens est, quæ nisi ad unam partem omnino accommodari non potest. Quædam enim ex æquitate justitiæ ita exiguntur, ut omnibus nisi injuste non prætermittantur, et quædam sic prohibentur, ut nunquam nisi illicite usurpentur. In his autem omnibus cum ea juste exsequimur, quasi in sola dextera operamur. Sunt autem et alia quædam quæ et juste fieri, et misericorditer possunt relaxari; et item alia e converso, quæ et juste præteriri, et misericorditer possunt exerceri. In his autem misericordiæ operatio locum habet, et quantum justitia permittens patitur, exercere se valet. Semper tamen in his quæ pie impendit, vel venialiter remittit, illud ma-

xime caveat, ne justæ æquitatis metas excedat. **A** in quibuscunque agendis modestiæ metas præteritæ non sinit. Quando ergo misericordiæ opera ita exsequimur ut a justitia non recedamus, quasi in utraque manu operamur. Quando ergo ipsa justitia ex misericordia conditur vel temperatur, dextra quodammodo, quasi ex sinistra adjuvatur, quemadmodum invenitur scriptum: Quoniam misericordia superexaltat iudicium. Ecce de manibus, modo de digitis videamus.

Utraque manus digitis distinguitur, vel ornatur, et tam justitiæ quam misericordiæ operatio ut utilis et ordinata sit discretionem moderatur. Sunt autem digiti quinque, et discretionem quidem possumus quinque gradibus distinguere. Primus discretionis gradus est dijudicatio, secundus deliberatio, tertius dispositio, quartus dispensatio, quintus moderatio. Primum namque est dijudicare, et per discretionis examen quærere quid sit licitum quidve illicitum. Sed quia illa quæ licita sunt, non statim omnia expediunt, restat secundo loco ad consilium confugere, et multa deliberatione investigare in his omnibus quæ licent quid expediat, vel quid omnino non expediat. Quæsito et invento quid licenter et utiliter faciamus, incumbit adhuc agnoscere in rebus inutilibus quid, quomodo, vel quo ordine facere debeamus. Ordine gerendorum disposito atque præfixo, oportet sæpe pro vario rerum eventu ad dispensationem gratiam confugere, et secundum occasionum opportunitatem aliquid de propositi nostri rigore et dispositionis nostræ ordine decernere vel mutare; quoniam humana dispositio atque divina non semper in eundem finem concurrunt, nec ad eundem exitum usquequaque conducunt. Ultimum autem est in omnibus quæ ordinate et circumspecte agimus, modum congruum non ignorare, cognitum vero cum omni diligentia et longanimitate custodire. Primum itaque est dijudicationis, secundum deliberationis, tertium dispositionis, quartum dispensationis, quintum moderationis. Per dijudicationem siquidem licita ab illicitis secernimus; per deliberationem inter tot licita utilia ab inutilibus eligimus; per dispositionem juxta electionis modum cuncta in ordinem redigimus, per dispensationem pro rerum eventu temporum opportunitati cedimus; per moderationem in omnibus quem decet operum modestiam servamus. Dijudicatio itaque discernit inter licitum et illicitum, deliberatio inter commodum et incommodum, dispositio inter ordinatum et inordinatum, dispensatio inter opportunum et importunum, moderatio vero inter moderatum et immoderatum. Dijudicatio est, quæ cuncta in iudicium adducit, et segregans bona a malis per illicita non effluere non permittit. Deliberatio quæ nihil inconsulte agit, et quæ semper nos a rebus supervacuis restringit. Dispositio est, quæ cuncta inconfuse agit, nihilque penitus inordinatum relinquit. Dispensatio est, que superveniens occasioni cedit, et humanæ infirmitati consulens, humanam dispositionem divinæ, dispositioni frivole resultare non permittit. Moderatio est, quæ modum custodit, et

**A** in quibuscunque agendis modestiæ metas præteritæ non sinit.

Notandum autem quod discretio quandoque stricte accipitur, et tunc nihil aliud quam quod superius dijudicationem diximus intelligitur, ut sint quinque gradus prudentiæ: Discretio, deliberatio, dispositio, dispensatio, moderatio. E contrario autem sæpe deliberatio largius accipitur, ut subsequencia in se membra includere videatur. Quis enim dicat ad deliberationem usquequaque non pertinere ordinem, recompensationem, modum in agendis, mutandis, consummandis quærere et invenire? Secundum hanc acceptionem prudentiæ videntur inesse tantummodo membra duo, discretio videlicet atque deliberatio. Sic sane verborum inopia facit nos eorum significationem modo extendere, modo restringere, vel alio quolibet modo mutare. Sed videamus modo quomodo, vel quam apte respondeant quinque digitis superius assignatis quinque gradus discretionis non solum numero vel ordine, sed et quadam qualitatis suæ proprietate. Primus digitus pollex, secundus index, tertius medius, quartus medicus, auricularis autem ultimus, et minimus. Vide ergo quomodo solus pollex cæteris omnibus virtute et positione respondet, quomodo cunctos præcedit atque præpollet, unde et nomen habet. Sic sane dijudicationis examen debet et solet primum locum tenere, cæterisque omnibus exercitationis usum et locum tribuere vel administrare. Nam, nisi discretionis iudicium præcedat, et licita ab illicitis secernat, cæterorum quodlibet non habet quod agat. Sola enim licita licite electionem accipiunt, ordinem exigunt, recompensationem admittunt, mensuram requirunt. Electio autem ad deliberationem, ordo ad dispositionem, recompensatio ad dispensationem, mensura vero pertinet ad moderationem. Vides certe quomodo dijudicationis censura cæterorum quorumlibet officia præcedit atque præcellit. Quando aliquid ostendere volumus, indice utique hoc facere consuevimus. Vide ergo ne forte indicis officium vel locum deliberatio teneat, quæ semper quid nobis faciendum sit sua electione ostentat. Nam, quamvis licitum aliquid esse discernimus, non tamen idcirco statim et faciendum putamus. Non enim quidquid licitum est, pariter et prodest. Sed quod veraciter utile esse deliberatio probat, simul et faciendum esse nemo ignorat. Sic utique dum quo facto opus sit quotidiana deliberatione indicatur, indicis officium ipsa nostra deliberatio explorare videtur. Debet autem ad indicis similitudinem, secundum locum deliberatio tenere, et dispositionem dispensationemque simul, et moderationem præcedere. Ea namque quæ inutilia, et idcirco vitanda sunt, dispositionis, dispensationis moderationisve officia non requirunt. Proximum locum post indicem medius tenet, sic et deliberationem semper dispositio subsequi oportet. Nam illa utique quæ per deliberationem eligimus, statim per dispositionem ordinare debemus. **M**edius

autem digitus ille dici solet, qui inter cæteros medii, et summum locum tenet. Moris autem est rectorem medium et summum locum tenere. Inter eos utique eis solent a dextris et a sinistris assistere vel assidere; inter eos, inquam, quorum solent officia disponere, mysteria ordinare. Sic sane dispositio veluti rectoris officio, vel loco fungitur, dum ejus ministerio omnis operum nostrorum ratio ordinatur. Regentis et præminentis officium gerit, quæ omnia seriatim circa se ordinat atque disponit, sine cujus nutu nihil in actu prodire habet, nihil ad affectum exire oportet. Indicem et medium medicus sequitur, et deliberationem simul et dispositionem sæpe dispensatio comitatur. Superveniente occasione et in idipsum urgente, multum diversa sæpe ex dispensatione agimus ab his quæ prius deliberavimus, aliquando autem et alio ordine quam disposuimus. Dispensationis igitur officio sæpe agitur, ut tam nostra deliberatio quam dispositio meliori exitu concludatur. Debet itaque utramque sequi, per quam oportet, cum necesse fuerit, utramque corrigi. Infirmis autem membris atque medendis palpandi gratia medicus maxime adhibetur, indeque absque dubio quasi pro medendi officio, hoc nomen sortitur: et quid aliud, quæso, dispensatio quam morbida nostra palpat, dum infirmitatis nostræ modum forti examinatione pensat, ut meritum nostrorum dispensationis digna recompensatione respondere sciat, et medici officium explere valeat? Manus nostra in minimum digitum desinit, et moderatio quidem omni opportuno operi congruum modum imponit. Hic est ille digitus, qui auricularis dicitur, pro eo sane quod cæteris omnibus accommodatius purgandis auribus ingeritur, et ille absque dubio ob auditionis aurem purgatam, et ad audiendum paratam gerit, mandatisque divinis melius obaudit, qui in omnibus quæ agit, dignas moderationis metas observat.

Hos quinque quales distinximus discretionis digitos utraque manus habere debet, et tam justitiæ, quam minime operatio, his sane prudentiæ gradibus ordinari oportet: Si nos, inquit Apostolus, *dijudicaremus, non utique judicemur (II Cor. XXI)*. Attende, obsecro, quam utile dijudicationis officium sit, quæ nos in conspectu judicis iudicio absolvit.

**A** Ad deliberationis consilia nos mittit qui dicit: *Omnia fac cum consilio, et nunquam penitebis (Eccli. xxxii)*. Noverat sane quia quibus omnia licent, non tamen et æqua omnia expediunt. Dispositionis ordo in operibus nostris cogita quam necessarius videatur, quandoquidem in sermonibus nostris etiam observandus proponitur: *Jucundus, inquit, homo qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in iudicio (Psal. cx)*. Dispensatorum, et eo ipso dispensationum proprietatem, vel officium expressit qui ait: *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniat (I Cor. iv)*. Ad moderationis modestiam admoneris, cum audis, et legis: *Moderata vestra nota sit omnibus hominibus (Philip. iv)*. Puto autem quia nihil strimter, nihil fideliter et ad meritorum retributionem tenetur, quod in his quinque dijudicationis videlicet, et deliberationis, dispositionis, dispensationis, moderationisque digitis non restringitur, sive justitiæ, sive misericordiæ, seu forte utriusque manibus efferatur. Ecce de digitis, ecce de manibus, pro ejusmodi psallentem advertimus, cum audimus: *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum*. Studeamus et nos in his manibus vel digitis fortiter et prudenter agere, ne nos pudeat cum Propheta pari voce psallere. In manibus constanter, in digitis agamus prudenter. Manus ad constantiam, digitus ad prudentiam. Caveamus sollicite ne rigor justitiæ nos usque ad crudelitatem agitet, vel misericordiæ lenitas nos usque ad dissolutionem emolliat. Omnis autem justitiæ, vel misericordiæ exordinatio, imo qualiscunque transgressio aut ex concupiscentia oritur, aut ex ignorantia procreatur. Ab illa vitia surgunt, ab ista errores originem trahunt. Vitia sæpe operationis nostræ manus enervant, et errores nihilominus discretionis nostræ digitos sædant. Vitia itaque manus, manus vitia oppugnant; errores digitis, digitus erroribus rebellant. Sed utrorumque congressus victoriam de ejus virtute speramus, cui in Propheta psallimus: *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum*. Manus, inquam, ad prælium contra congressum vitiorum, digitos ad bellum contra incursum errorum.

## ADNOTATIO IN PSALMUM LXXI.

*Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram*. Singularis gloria Mariæ. O gloria Virginitis, o gratia Salvatoris, o gratia mirabilis, o gloria singularis! Stupenda dignatio prolis, stupenda dignitas matris! Qualis, quanta dedignatio prolis Filium Dei Patris fieri filium hominis, Dominum gloriæ fieri filium Mariæ! Qualis, quantave dignitas matris habere fructum fecunditatis cum flore virginitalis; virginem habere filium, nec qualemcunque, sed Deum!

**D** Vere singularis gloria Mariæ, descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram: descendet, inquit, quis, quæso, vel quo? Unde, vel quomodo? Descendet sicut pluvia in vellus. Haud dubium quod Christus Jesus. Sed unde, quæso, vel quomodo? De sinu summi Patris in uterum virginis matris. Sed quis veniendi modus? sicut pluvia in vellus. Sicut pluvia in vellus descendisti, ut salvum faceres genus humanum; te laudamus, Deus noster. Ecce quis venit, ecce unde venit, ecce quo requiritur.

ecce quomodo descendit. Quis venit? *Hic erit, inquit, magnus, et Filius Altissimi vocabitur (Luc. 1).* Unde venit? *A summo caelo egressio ejus (Psal. xviii); egressus ejus a principio, a diebus eternitatis. Quo descendit? Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod est nobiscum Deus (Isai. vii).* Quomodo descendit? *Sicut pluvia in vellus.* Audi apertius: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ecce modus. *Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? (Matth. v.)* Superveniet Spiritus sanctus, obumbrabit tibi Altissimi virtus, hoc est sicut pluvia in vellus. Quomodo, inquam, descendit pluvia in lanam, stillicidia super terram? Quomodo, quæso, nisi placide et quiete, utiliter et fructuose? Profecto aliter descendit grando in terram, et aliter stillicidia, grando cum strepitu, stillicidia sine strepitu, grando ad sterilitatem, stillicidia ad fertilitatem. Descendit ergo sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram; placide in placidam, quiete in quietam, suaviter in suavem, benigne in benignam, jucunde in jucundam. Singularis gloria Mariæ descendit sicut pluvia in vellus. Quid, quæso, facit? quid facere consuevit pluvia in vellere, stillicidia in tellure? Quid, inquam, operatur aqua in lana, unda in terra? Profecto et absque ambiguo lanam lavat, terram rigat. Lavat ad emundationem, rigat ad fructificationem. Sic profecto una eademque aqua sapientiæ salutaris, una eademque gratia Salvatoris virginem matrem fecundat, et mundat; mentem mundat, ventrem fecundat. Mundat mentem ad summam puritatem, fecundat ventrem ad excellentissimam prolem. O puritas mentis, o fecunditas ventris! O summa puritas, o singularis fecunditas! Quam beatus fructus ventris, tam gloriosa puritas mentis. *Benedicta tu, inquit, in mulieribus et benedictus fructus ventris tui! (Luc. 1.)* O parens benedicta, o proles gloriosa! Singularis gloria Mariæ! Descendet sicut pluvia in vellus, descendet sicut pluvia in vellus virginæ mentis, descendit sicut stillicidia in terram virginæ carnis. Illam itaque emundavit, istam fecundavit. Sed nunquid mundavit solam mentem? nunquid fecundavit solam carnem? Imo absque ambiguitate, et sine omni contradictione mundavit mentem et carnem, fecundavit mentem et carnem. Una eademque unda gratiæ Salvatoris extersit ignorantiam mentis, et exstinxit omnem concupiscentiam carnis. Una eademque aqua sapientiæ salutaris, carnem virginis fecundavit ad prolem, et mentem matris ad omnem virtutem. Unam itaque, et eandem mentem reddidit vitiis vacuam, virtutibus plenam. Uni eidemque carni contulit fructum fecunditatis, et conservavit florem virginitatis.

Sed nunquid secundum Gedeonis petitionem gratiæ unda quasi ad velleris infusionem prius solam implevit mentem, postea autem velut terræ irrigationem solam implevit carnem? Nunquid prius carnem deseruit, ut mentem repleret? Nunquid postmodum

A a mente recessit, ut carnem secundaret? Absit! Videte tamen ne forte secundum aliquid prius infuderit solam mentem, et iterum secundum aliquid solam carnem. Utique gratiæ unda prius mentem solam fecundavit ad fidem, postea autem eadem gratia carnem solam fecundavit ad prolem. Fides in mente sola, proles in carne sola; prius fides, postea proles. Nisi præcessisset fides conceptionis, omnino non successisset fecunditas prolis. Fides præcessit, et proles successit, et fides recessit. Non enim adhuc credere, sed jam scire oportuit, quod rei experimento probavit. Recte ergo dictum est quia secundum petitionem Gedeonis, juxta aliquid prius infudit solum vellus virginæ mentis, et item postmodum juxta aliquid, solam terram virginæ carnis.

B Vere singularis gloria virginis Mariæ, descendet sicut pluvia in vellus. Quid est vellus, nisi lana a carne recisa et a carne sublata? O quale vellus illud virgineum pectus, longe remotum, valde alienum a desideriis carnalibus et sordidis corporum passionibus! O quale vellus virginæ mentis, mundi cogitatus! O quale vellus virginei pectoris, casti affectus! O quale vellus virtutum omnium ornatus! Quis non gaudeat se vestiri posse de virtutum vellere B. Virginis Mariæ? O quantus, o qualis et quam gloriosus ornatus Ecclesiæ catholicæ, et hoc de vellere virginis Mariæ! Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in simbriis aureis, circumamicta varietate. Est itaque circumamicta varietate, sed hoc de vellere virginis Mariæ, pilis carnis, pilis sordidis, pilis caprinis ad ignominiam tegeris, si non vellere vestiaris. Compara, si placet, pilos cum lana, et ex comparatione collige quam sit specialis gloria in virgine, et ex virgine Maria. Cogita lanam in pilorum comparatione, et ex ejus qualitate collige et subtilitatem et sublimitatem mentis virginæ. O cogitationes subtiles, o sensus sublimes, quæ de mente virginea surgunt, quæ se non in pilorum morem, sed in lanæ similitudinem subtilius et longius extendunt! O sublimes, o subtiles virginis intellectus! O sublimes, o subtiles virginis affectus! O speciosus, o gloriosum virginei pectoris vellus! Ex hoc pectore omnium virtutum ornatus, ex hoc pectore totius gloriæ cumulus, et ecce quale virginis Mariæ vellus! O specialis gloria in virgine, et ex Virgine Maria! Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram. Quæ est illa terra, nisi matris Domini caro virginea? Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum, aperiatur terra, et germinet Salvatorem. De hac terra Veritas est orta. Veritas, inquit, de terra orta est. Ex hac terra germinavit illud lignum fructiferum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. De hac, inquam, terra germinavit lignum vitæ, nec qualiscunque, sed vitæ æternæ, et in æternum beatæ. Vere fructus terræ sublimis, fructus æternæ beatitudinis. Gustate, obsecro, gustate et videte, quam suavis, et quam salubris est fructus terræ hujus, et fructus ligni hujus. O lignum fructiferum, o lignum

salutiferum! Flores habet, fructum habet; flores internæ pulchritudinis, fructus æternæ beatitudinis; flores perfectæ bonitatis cum fructibus æternæ beatitudinis. O res miranda et valde stupenda! In uno eodemque ligno sic fructus adveniunt, ut flores non recedant; sic fructus maturescunt, ut flores non marcescant. Ecce qualem germinavit fructum terra illa beata, quæ genuit Salvatorem, gloriosa virgo Maria: *Sicut stillicidia, inquit, stillantia super terram.* In hac terra inventus est lapis ille sine manibus excisus, qui crevit in montem magnum, et implevit universam superficiem terræ. Puto quia in hac terra, secundum Moysi sententiam, nascitur aurum, et aurum illius terræ optimum (*Gen. 11*). Ibi invenitur bdellium et lapis onychinus. Qualem, quæso, dicimus hanc terram in qua facile invenimus si volumus aurum optimum et lapidem pretiosum. Sed quid dicturi sumus de illius terræ auro, auro tam optimo, tam pretioso? Puto quod secundum hoc quod in beato Job legitur: Quoniam et huic auro locus est in quo conflatur (*Job xxviii*).

Sed quis, quæso, hujus conflationis locus, an forte ipse est uterus virgineus? Quis hujus operis conflator aurique mundator, nisi Spiritus sanctus? Hujus sane operatione in ventre virginali conflatum est aurum et decoctum ad purum, natura humana purgata et ab omni labe mundata, Verbo unita, et in unam personam conjuncta. In hoc conflatorio, et ex hu-

A jussu auro formatus est annulus, lapis pretiosus, et in eo imposita est forma summi regis, et imago impressa, et plene expressa. Aurum optimum caro Christi lapis pretiosus, anima Christi figura, et imago Patris, divinitas Christi. Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, nihilominus tamen humanitati nostræ est unitus, ut ex duabus naturis tribusque substantiis esset quasi in unum anulum junctus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, et fieret dexteræ Excelsi ornatus. Hujus annuli signaculo signatum est illud edictum, vel chirographum, in quo liberata est captivitas Judæorum. Illic est annulus Aman principi ablati, et Mardocheæ regia clementia commissus, et quam hæretica perversitas perdidit, ordo catholicorum doctorum acquisivit. O si quis in nobis factus filius prodigus, qui dudum mortuus est, et jam revixit, perierat et inventus est, date hunc anulum in manu ejus, et calcamenta in pedibus ejus! O quanto honore unusquisque nostrum in hoc anulo donatur, quandoquidem in ejusmodi ornatu et ipse pater gloriatur! Ecce qualia, ecce quanta bona contulit nobis virgo mater nostri Salvatoris. Ex ejus vellere vestimur et ornatur. Ex fructu terræ illius pascimur et sanamur, decoramur, coronamur et gloriamur. O vere spiritualis, vere singularis gloria in virgine, et ex Virgine Domini matre!

## ADNOTATIO IN PSALMUM XC.

*Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno. A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis. Septem sunt genera tentationum: prima est importuna, secunda est dubia, tertia subita, quarta occulta, quinta violenta, sexta fraudulenta, septima perplexa. Importunam tentationem illam dicimus quam a recordationis nostræ oculis amovere vix possumus, quæ sæpe amota, semper ad animum redit, et ipsum omni pene hora inquietare non desinit. Tentatio dubia est, quæ animum ita ambiguitatis nubilo involvit, ut quid certum de re aliqua tenere debeat plene discernere omnino non possit, sed modo animum ad ancipitem sententiam trahit, modo ad diversas seu etiam contrarias impellit, et pro vario rerum eventu, multiplicique respectu sententias variat atque multiplicat. Subita tentatio est, quæ judicium rationis prævenit, in tantum ut mens tentantis mali impetu prævenita ejus insidias prævenire non possit, et sæpe sentit se prius pravæ delectationis jaculo transigi, quam possit circumspeditionis suæ scuto muniri. Occultam tentationem dicimus, per quam fit sæpe ut ibi negligamus ubi solliciti esse deberemus. Per hanc enim agitur ut res noxia, valdeque perniciosa in considerationem non adducatur, et utrum bona, an mala sit omnino*

C non discutatur. Et quam multa sunt putamus, quæ per incuriam, aut negligentiam sæpe committimus, quæ nunquam fortassis toto tempore vitæ nostræ in judicium adducimus, unde sit ut inde securi simus, unde judicium timere deberemus. Violenta tentatio est, quæ vix aut nullo modo humana industria superari potest, quæ vires humanæ mentis fatigationis suæ vehementia ita enervat, ut tentanti malo, nisi divinitus aspirata, resistere omnino non valeat. Fraudulenta tentatio est quæ animum seducit, et in falsa sententia sæpe etiam immobiliter figit, in tantum ut bonum dicat quod veraciter est malum, similiter et malum, quod veraciter est bonum; per hanc utique tentationem id, ut omnes videmus, frequenter agitur, ut unde confundi deberet mens improba, satis imprudenter gloriatur, et inde sæpe quasi secunda exspectat præmium, unde trepida oporteret timere supplicium. Perplexa tentatio est, quando sub uno eodemque tempore mens variis vitiis impetitur, ut vel in uno aliquo labatur. Et sæpe versuta malignitas hos vitiorum congressus cum tanto artificio ordinat, ut animus improvidus unde uni vitio robustius resistere parat, eo ipso aliud incurrat atque succumbat. Importuna itaque tentatio est, quæ proccaciter insistit, dubia quæ animum ambiguitatis nubilo involvit, subita quæ judicium rationis prævenit, occulta quæ deliberationis considerationem



præterfugit, violenta quæ vires mentis transcendit, fraudulenta quæ animum seducit, perplexa quæ variis vitiis impetit.

Notandum autem quod hi septem tentationum modi, modo possunt esse simplices et impermisti, modo compositi atque permisti. Ultimam tamen tentandi modum juxta aliquid semper est multiplex, et juxta aliquid potest esse simplex. Multiplex enim est in eo ipso quod ex pluribus vitiis componitur; simplex tamen juxta aliquid est, quando uniformiter agitur. Aliud sane est tentari diversis vitiis et aliud absque dubio tentari diversis modis. Sicut enim ex diversis vitiis tentari possumus uno eodemque modo, sic diversis quidem modis tentari possumus uno eodemque vitio. Modi itaque tentandi, ut jam dictum est, modo impermisti sunt, quando quilibet eorum uniformiter agitur, modo compositi, quando invicem permiscetur, et ex pluribus tentationum modis una componitur, una siquidem eademque tentatio potest esse modo subita et violenta, modo subita et fraudulenta. In hunc itaque modum et de aliis judicare possumus, sed nos interim in hoc loco de simplicibus agere instituimus. De prima ergo quæ dicta est importuna dictum est in Job: *Lapides excavant aquæ, et terra paulatim alluvione consumitur* (Job xiv). Attende, obsecro, quam convenienti similitudine importuna tentatio describitur, cum simplex est et uniformiter agitur.

*Quid magis est durum saxo, quid mollius unda?*

*Dura tamen molli saxa cavantur aqua.*

Quid lapide durius, quid aqua mollius? Verumtamen

*Gutta cavat lapidem non vi, sed sæpe cadendo.*

Sic sane fit sæpe ut importuna tentatio, cum in se nihil violentiæ, nihil fraudulentæ habeat, per importunitatem tamen vincat, et magnanimæ mentis robur quandoque ad pravitalis consensum emolliat. Secunda tentatio est, quæ recte dubia dicitur, quando illud in corde cujuslibet agitur: quod item in B. Job legitur: *Idcirco cogitationes meæ, inquit, variæ succedunt sibi, et mens mea in diversa rapitur* (Job xx). Tunc enim mens hominis in diversa rapitur, quando quid certum de qualibet re tenere debeat ignorans per multiplices sententias variatur. De tertia (id est subita) tentatione illud recte intelligitur, quod per Jeremiam prophetam dicitur: *Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli* (Jer. iv). Quid intelligimus per aquilas cæli, nisi subtiles et sublimes speculationes animi? Sed hujusmodi aquilas cæli persecutores nostri sæpe velociores sunt, quia subitæ, ut dictum est, tentationes circumspeditionum nostrarum deliberationes quandoque præveniunt. Pro quarta quæ dicta est occulta, B. Job Domino supplicabat, cum diceret: *Quantas habeo iniquitates et peccata, scelera mea atque delicta ostende mihi* (Job xiii). Nisi enim occulta aliqua se habere timeret pro quibus supplicare oporteret, quæ tamen ignorare potuisset, quid sibi, quæso, iniquitates et peccata, scelera atque

A delicta ostendi a Domino postulare? Quid ergo nos acturi, quid de nobis sumus dicturi, si vir talis ac tantus occulta aliqua, non solum venialia peccata, verum etiam scelera habere se formidabat, quæ se tamen ignorare metuebat? Nam pro manifestis quidem fiducialiter loquitur, cum dicit: *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vitio meo* (Job xvii). Tale est illud Apostoli: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum* (I Cor. iv). De violenta, quam quinto loco posuimus, illud B. Job intelligimus: *Quasi rupto muro et aperta janua, sic irruerunt in me, et ad meas miseras evolvi sunt* (Job xxx). Rupto muro apertaque janua, hostes absque obstaculo facile ad interiora irruunt, prædamque civitatis undique pro voto diripiunt. Sic utique, sic vigore mentis exhausto per violentam tentationem, spiritus hominis a rectitudinis suæ statu dejicitur virtutumque gloria spoliatur. De fraudulenta tentatione, quæ sexto loco ponitur, per Salomonem dicitur: *Sunt viæ quæ videntur homini bonæ, novissima autem earum deducunt ad mortem* (Prov. xvi). Quid, quæso, fraudulentius, quid formidolosius invenitur, quam quod mors perennis inde colligitur unde vitæ æternæ fructus sperabatur? De perplexa tentatione quæ omnium est ultima atque perniciosissima, illud nimirum recte intelligitur quod B. Job a Domino dicitur, ubi athletam suum ipse describit, et adhibita similitudine virtutis ejus magnitudinem evidenter ostendit: *Procut, inquit, odoratur bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus* (Job xxxix). Quid gloriosius viro illo qui tot hostium insidias potest ab alta circumspeditionis suæ turre, fortitudinisque arce longe per discretionem præsentire, et tot hostium insultus sub uno impetu irruentes æquanimitèr tolerare atque repellere? De his septem tentationibus illud quod in B. Job invenimus, non inconvenienter accipimus: *In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non apprehendet malum* (Job v). Ad has septem tentationes, et illud nihilominus recte accommodatur quod alias rursum scriptum invenitur: *Septies in die cadit justus, et resurgit* (Prov. xxiv), propter has septem tentationes habet etiam justus quilibet septies in die laudem dicere, ut veraciter possit coram Domino Deo suo psallere: *Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ* (Psal. cxviii). Quoties enim post lapsum resurgit, et quoties tentanti malo restitit, debet sane cooperatori suo gratias referre, a quo utique factum est ut tentatus resistere et lapsus posset resurgere.

Notandum sane de his septem tentationibus, quando simplices sunt, quod secunda quidem periculosior est quam prima, tertia quam secunda. Ad tertiam quoque eodem modo se habet, et quartam in consequentibus quidem consequenter debemus intelligere, periculosiorem utique esse semper posteriorem priore. Prima enim cæteris omnibus facilius vincitur, quæ in se nihil molestiæ habere videtur, nisi quod animus importunitatis ejus assi-

duitate diutius fatigatur. Secunda autem (id est **A** dubia) in eo ipso est periculosior quam importuna, quia mens sæpe segnior redditur ad bonum, quando bonum dubitatur esse quod veraciter bonum est; similiter et prior efficitur ad malum, quando malum esse nescitur, quod veraciter malum est. Verum tamen et subita periculosior est adhuc quam dubia. Nam in dubia tempus habemus diutius deliberandi et altius perscrutandi quod plene non discernimus, vel certe ab aliis id quærere possumus ad quod ipsi non sufficimus. Sed subita tentatio, quia mentem inopiniate præoccupat, consilii remedium non exspectat. Et sæpe pravæ delectationis jaculo mentem sauciat, antequam ad circumspectionis suæ custodiam assurgat. Sed malum tamen quod in ejusmodi tentatione non possumus prævenire, quia **B** subitum est, possumus utique et debemus celeri satisfactionis remedio delere, quandoquidem violentum non est. Sed occulta tentatio hujusmodi remedium non facile admittit, quia cæcata mens ubi periculi nil metuit, remedium non requirit. Occultum enim malum sicut circumspectione non præcavet, sic nec subsequenti satisfactione delere solet. In hoc itaque tentatio occulta multo periculosior est quam subita. Occultum tamen malum aliquam excusationem recipere potest, quandoquidem mens per ignorantiam, non autem per malitiam delinquit. Et sæpe fit ubi lectionis alicujus, seu etiam exhortationis occasione malum suum intelligat, et statim deserat et condigna satisfactione expiare contendat. Quam autem de violenta tentatione dicemus, per quam sæpe et scienter peccatum committimus, et ipsum etiam cum volumus nostra omnino virtute deserere non possumus? Illa sane infirmitas ad veram excusationem parum, vel potius nihil prodesse poterit, quæ ex voluntatis corruptione descendit. Nunquidnam sua animum infirmitas excusat, et non potius accusat, quem inveterata peccandi consuetudo adeo enervat ut supervenienti tentationi resistere omnino non valeat? Cogita ergo quam sit periculosum periculum illud incurrere, de quo non possis etiam cum volueris pedem referre. Fraudulenta tamen tentatio, si recte perpenditur, prædictis omnibus periculosior invenitur. In tentatione namque importuna, subita atque violenta erubescimus, atque damnamus malum quod scienter committimus. Per fraudulentam autem tentationem agitur, ut de confusionis suæ merito mens improba gloriatur. Sed et dubia quidem tentatio animum timidum, non tumidum reddit, fraudulenta autem timorem tollit, tumorem inducit. Ex occulta autem tentatione animus sicut nec timidus, sic nec tumidus efficitur; ex fraudulentam autem tam tumidus quam securus redditur. Pensemus ergo quam periculosum sit periculum suum in periculo non timere, et per medium mortis discrimen securum incedere. Perplexam tentationem sicut omnium est novissima, sic omnium est perniciosissima. Si enim difficile est sæpe unum aliquod

vitium vincere, quam laboriosum erit plurimum insultus sub uno impetu sustinere! Virum sane robustum, sed nec minus prudentem dixerim, qui tam hostilis agminis, nec viribus frangitur, nec fraudibus circumvenitur.

Sciendum autem quod ex his septem tentationibus, tres sunt quæ exercent patientiam nostram, et tres aliæ quæ exercent prudentiam nostram. Nam per importunam et subitam, et violentam (primam videlicet, tertiam et quintam) exercetur nostra fortitudo, sed per dubiam, occultam et fraudulentam (secundam videlicet, quartam et sextam) eruditur nostra discretio. In perplexa autem tam nostra virtus exercetur ad fortitudinem, quam nostra prudentia eruditur ad discretionem. Sicut enim magis fortitudinis est multitudinis impetum fortiter sustinere, sic nihilominus miræ prudentiæ est circumfluentium insidias prudenter prævenire. Sed quod hanc tentationem nostram prudentiam exercere dicimus, non sic sane intelligi volumus, quasi per ipsam mens in rei qualitate decipiatur, ut de falso bono gloriatur, quod fraudulentæ quidem tentationi quasi proprium ascribitur, sed quod magnæ cautelæ mirandæque prudentiæ sit, cum contra multitudinis insidias tam caute vigilat ut ex nulla ei parte per incuriam aliquid subripi valeat. Hos septem tentandi modos Psalmista sub eodem ordine consequenter ponit, satisque compendiose describit, cum dicit: *Scuto circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Et primam quidem cæteris occultius tangit: nam cæteras omnes satis manifeste describit. Prima sane tentatio, id est importuna, nihil aliud, ut dictum est, molestiæ ingerit, nisi quod menti hominis improbitatis suæ assiditate onerosa fit, et rei illius de qua tentatur memoriam raro ab oculis ejus recedere permittit. Suggestione sua prævenit rei præsentiam, sub ipsius rei præsentia exacuit concupiscentiam, subtracta rei præsentia revocat eam ad memoriam. Quasi ergo ab omni parte impugnat, dum se undique ingerere non cessat. Recte itaque de illa intelligitur quod dicitur: **D** *Scuto circumdabit te veritas ejus.* Nam, quoniam ex omni parte, ut dictum est, per hanc tentationem impugnamur, recte circa eam veritatis scuto unlique cingimur atque protegimur. Certe in violenta tentatione non sufficit ut illuminemur ad veritatem, nisi etiam ex cooperante gratia robaremur ad fortitudinem. Sed in hac quæ nullam violentiam ingerit mentibus in bono proposito solidatis, sola inspiratio veritatis sufficit. Recte ergo de ea dicitur: *Scuto circumdabit te veritas ejus.* Videamus autem nunc quomodo subsequentem describit in eo quod dicit: *Non timebis a timore nocturno.* Fit sæpe cum ad lumen lunæ et stellarum aliquid cernitur, ut mens in Dei judicio fallatur. Et sæpe cum animal aliud aliquod videat, hominem putat. Sic sæpe cum

rubus vel rupes aliqua cernitur, ferarum impetus A  
 imminere timetur. Unde fit ut intuentium membra  
 invadat horror, et illic trepidant timore ubi non est  
 timor. In hunc itaque modum ex timore nocturno  
 agitur, ut mens inaniter concutatur, dum sæpe in-  
 ter noctis opaca illic homines trepidant ubi securi  
 esse poterant, sicut e contrario multoties illic male  
 securi sunt, ubi timere debuerant. Juxta hanc uti-  
 que similitudinem tentatio ambigua mentem homi-  
 nis variis et vanis sæpe perturbationibus exagitat,  
 et ineptis suspicionibus inquietat. Recte ergo devotæ  
 menti de Domini adjutorio certa securitas circa hanc  
 tentationem promittitur cum dicitur: Non timebis  
 a timore nocturno. Subitam vero tentationem per  
 sagittam volantem designare voluit in eo quod con-  
 sequenter adjecit: *A sagitta volante in die.* Et  
 nescio si competentius, nescio si compendiosius  
 describi potuerit. Nonne in sagittæ volantis inpetu  
 tentatio illa irruit quæ statim mentis sæpe con-  
 cutit vel emittit antequam ad sui custodiam plene  
 evigilare possit? Sagitta namque emissa sub tanto  
 solet impetu ferri, ut vix vel nullo modo venientis  
 ictus possit declinari. Et sæpe fit ut cum venientem  
 jam videas prius vulnerari te sentias quam defen-  
 sionis clypeum irruenti opponere valeas. Recte ergo  
 sagittæ volanti Psalmista ejusmodi tentationem  
 comparat, quæ mentem hominis festinationis suæ  
 nimietate præoccupat. Sed hujusmodi sagittæ quan-  
 doque volant in nocte, quandoque volant in die.  
 Vultis nosse sagittas volantes in nocte: *Paraverunt*  
*inquit, sagittas suas in pharetra, ut sagittent in ob-*  
*scuro rectos corde.* Et in hoc sane loco habes de  
 sagitta volante in die. Sagitta in nocte volat, cum  
 subita tentatio mentem pulsat, et malum quod sua-  
 det malum esse dissimulat. Volat autem in die cum  
 præcipitanter quidem in illud malum dejecit, quod  
 tamen, quia malum sit ignorari non possit. Tenta-  
 tio igitur subita et occulta ex gemino videlicet ten-  
 tationis genere composita describitur, in eo quod  
 dicitur: *paraverunt sagittas suas in pharetra ut*  
*sagittent in obscuro rectos corde.* Hoc autem in loco  
 sagitta volans in die dicitur, ut de subita quidem,  
 sed simplici et impermixta dictum esse intelligatur.  
 Dicatur itaque pro dubia, dicatur item pro tentatione  
 subita: Non timebis a timore nocturno, non timebis  
 a sagitta volante in die. Sed et de occulta conse-  
 quenter adnectitur, cum per Prophetam adjungitur:  
*A negotio perambulante in tenebris.*

Scimus satis omnes quid sit illud negotium quod  
 lucem odit, tenebras diligit, et quia deprehendi in  
 nocte semper timet, imo in tenebris, sicut Scriptura  
 loquitur, perambulare solet. Fures sane furti nego-  
 tia exercere volentes, quia deprehendi metuunt  
 tempus in id officii opportunum eligunt, et non so-  
 lum noctem, sed noctem tenebrosam captant, ut fla-  
 gitia sua quando oculis tanto securius peragant.  
 Agitur itaque hoc odiosum negotium non tam in  
 nocte quam in tenebris, quia in noctibus tenebrosis.  
 In tenebris ergo ambulat, imo in tenebris perambu-

lat: nam et illud semper ab exercentibus observari  
 solet, ut præsumptum negotium ante reversionem  
 lucis explicari et consummari queat. Vides ergo  
 quam congrua similitudine occulta tentatio descri-  
 bitur, quæ semper ignorantæ tenebris tegitur, per  
 quam incauta mens nesciens et ignorans spoliatur.  
 O quam sæpe contingit ut, dum paterfamilias secure  
 dormit altoque sopore quiescit, spoliantibus latro-  
 nibus spoliari se nesciat, et tunc primum damnum  
 suum agnoscat, cum ad matutinam lucem evigilat!  
 Sic utique, sic sæpe per occultam tentationem vir-  
 tutum spolia amittimus, et nescimus dum profundas  
 ignorantæ tenebras patimur, et male securitatis  
 somno opprimimur. Et fit sæpe ut tunc primum  
 mens meritorum suorum damna agnoscat, cum vitæ  
 hujus tenebris deterius ad futuræ vitæ lucem evigi-  
 lat, quando cœperit Deus revelare occulta tenebra-  
 rum et manifestare consilia cordium. Nunquid ma-  
 lignum illud, nefandumque negotium in tenebris  
 ambulasse et perambulasse non creditur, quando  
 per occultam tentationem agitur ut virtutum nostra-  
 rum depredatio ex magna parte nos lateat, et toto  
 vitæ hujus tenebroso tempore ad plenum deprehendi  
 non valeat? Violentam autem tentationem Propheta  
 describens incursum eam vocat, nescio si brevitas  
 et expressius comprehendi vel describi queat. Quis  
 unquam inimicum suum eminens cernens non potius  
 satagat fugere quam currere, nisi de magnitudine  
 virium aut multitudine sociorum, aut instructione  
 armorum confidens se noverit posse prævalere? sed  
 tunc sane hostis in hostem cum impetu irruit, cum  
 superiorem manum habere se posse cognoverit.  
 Recte ergo per incursum illa tentatio intelligitur  
 per quam mens hominis quasi violenter a rectitudi-  
 nis suæ statu dejecitur.

Notandum sane quod in ejusmodi incurso, quam-  
 vis quamdam festinationem notare possimus, nihil  
 tamen ad eam velocitatem quam superius in subita  
 tentatione descripsimus, per quam sæpe judicium  
 etiam rationis præveniri docuimus. Non ejusmodi  
 præoccupatio per incursum intelligi potest, ubi ut  
 cætera taceam, ex solo strepitu irruentis adventus  
 imminentis præsciri potest ut possit vel fugam inire,  
 vel armis suis seipsum munire. Recte ergo, ut di-  
 ctum est, violenta tentatio per incursum intelligi po-  
 test. Videamus nunc quomodo fraudulentam tenta-  
 tionem Propheta describat, vel quomodo circa ipsam  
 ex divino adjutorio constantiam ejus muniat. Qui  
 habitat in adjutorio Altissimi et confidit in prote-  
 ctione Dei cœli: *Non timebis*, inquit, *a dæmonio*  
*meridiano.* Et illi utique non est timendum a dæmo-  
 nio meridiano, qui non de sua industria, sed de solo  
 confidit Dei adjutorio. Videamus ergo quid sibi hoc  
 velit, quod non simpliciter dicit dæmonium, sed  
 cum adjectione, seu determinatione dæmonium me-  
 ridianum. Illud omnes in commune cognovimus, quod  
 unum sit omnium dæmonum assiduumque negotium  
 famulos Dei infestare, eorumque impugnationi insi-  
 stere, subversivique continue invigilare. Et

quando per vim nobis prævalere non possunt, ad fraudem se convertunt, ut dolo dejiciant quos per violentiam evertere non poterant. Quis autem illud nesciat quod in hora meridiana esse solet et claritas major et calor ferventior? Quasi ergo cum summa luce et fervore dæmones ad nos veniunt, quando fraudis suæ nequitiam dissimulantes sub sanctitatis specie ad perversitatem nos pertrahere student et satagunt. Lux ad discretionem, et calor pertinet ad devotionem. Cum luce ergo et claritate dæmones ad nos veniunt, quando in eo quod fraudulentè suggerunt, non modo discrete, verum etiam devote acturos nos esse promittunt, et persuadere contendunt. Fit autem sæpe ut ejusmodi fraudulentè tentatione infatuata mens eoque desipiat, ut in eo ipso quod ex dæmoniaca persuasione actitat cæteris se credat et rectius sapere, et sanctius agere. In hunc itaque modum angelus Satanae transfiguratur se in angelum lucis, et sub virtutis specie formaque sanctitatis ministrat consilia erroris, peragiturque negotium iniquitatis. In hunc, inquam, modum dæmonium meridianum quosdam fraudulentè supplantat, intantumque infatuat ut in suis singularibus, quas circa consilia fratrum, circa præcepta Patrum præsumunt, imo in suis rebellionibus quas in suos prælatos assidue committunt putent se cæteris omnibus sapientiores et cæteris omnibus sanctiores. Vides ergo jam, ut arbitror, quam recte hujusmodi tentationem fraudulentam per dæmonium meridianum Propheta designat, quæ meritem hominis sub specie sanctitatis supplantat. Restat adhuc una sola multiplex videlicet atque perplexa, cæteris quidem inmanior, omniumque, uti jam diximus, perniciosissima. Nam et hæc ex ejus descriptione facile perpenditur, si recte intelligitur, subtiliterque pensatur. Cogita ergo quid de illa dicat, et cognosces quam supra hominem existat quod de ipsa promittitur, nisi forte ei qui in protectione Dei cæli commoratur: *Cadent, inquit, a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.*

In quo et illud primo attendendum quam proprie exprimit typum fortiter dimicantis, viriliterque agentis, dum cadere dicat alios a latere, alios vero a dextris. Miles enim inter dimicandum clypeum quo vitus oppugnantium excipi solent sinistra quidem gerit, sinistramque latus eapropter obstantibus opponit, fortique bellatore fortius agente sæpe id agit, ut dum impetu valido in hostes fertur, alios impulsu lateris submittat, alios autem feriente dextra prosternat. Pensate ergo quam sit magnæ virtutis, quam mirandæ fortitudinis, impugnante latere, mille submittere, et feriente dextra, decem millia subruere. Ex his ergo facile perpendere possumus, quid de illo spirituali certamine sentire debemus. In hac autem spirituali pugna gemina sane militat vitiorum caterva. Nam vitia quidem alia sunt carnalia, alia vero sunt spiritualia: alia sane actualiter exercentur, alia autem spiritualiter tantum sola voluntate cordisquo delectatione periciuntur. Si ergo recte per dextram robustiora, et per sinistram re-

cte intelliguntur imbecilliora, cur non carnalia ad sinistram sicut spiritualia recte referantur ad dextram? Multo enim vicinius, multoque valentius, multo denique frequentius spiritum impugnant spiritualia vitia, quam carnalia vitia; nam illa immediate, ista nonnisi mediante carne. Carnalia autem triumphamus per disciplinam corporis, spiritualia vero per disciplinam cordis. Disciplina itaque corporis ad sinistram, sicut disciplina cordis congruere fertur ad dextram. Quis autem nesciat quod multo mobilior sit motus cordis quam corporis, et eo copiosior sit excessus voluntatis quam actionis? Absque dubio multo numerosior est exorbitatio cogitationum et affectionum, quam abusio membrorum vel sensuum. Copiosior ergo est corruptio spiritualis quam corruptio corporalis, congressioque spiritualium vitiorum multo densior est quam congressio vitiorum corporalium. Contra hos utrosque animæ hostes oportet sane fortiter dimicare, et alii quidam conterendi sunt corporis afflictione, alii autem affligendi cordis contritione, ut illi per sinistram, isti dejiciantur per dextram. Multo itaque major est numerus hostium qui a dextris cadunt, quam illorum qui a latere corruunt, intantum ut Scriptura promittat et dicat: *Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Ejusmodi sane pugna atque victoria non utique est, nec esse potest nisi virorum fortium, et eorum: quidem qui sunt ad bella doctissimi, qualis utique fuit Abisai, qui levavit hastam suam contra trecentos quos interfecit nominatus in tribus, et inter tres nobilior (*1 Paral. x*). Vel qualis David sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, qui octingentos interfecit impetu uno. Vel denique qualis fuit vir ille virorum fortissimus, qui prostravit mille viros in mandibula asini. Oportet ergo, ut arbitror, in aliis diu exercitatum, multumque probatum fore, antequam possit in hac ultima tentatione prævalere. Puto quod sine causa non fuerit, quod de hac novissima separatim egit. Hoc idem in beato Job invenitur: nam de sex simul præmittitur, et de septima separatim infertur: *In sex, inquit, tribulationibus liberabit te, et in septima non apprehendet te malum (Job v).* Propheta autem primam quidem quasi cæteris omnibus leviolem, et novissimam velut cæteris omnibus graviolem seorsum ponit, cæteras quinque ad unam clausulam adnectit, cum dicit: *Scuto circumdabit te veritas ejus*: hoc de prima intelligitur, sed de quinque sequentibus simul subinfertur: *Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano.* Et sic demum de ultima infertur, quod ultimo loco ponitur: *Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Has septem tentationes quas hic sub una continuatione ponit, nunc unam, nunc plures Propheta pluribus in locis tangit. De importuna animas dicit: *Tota die constituebant prælia (Psal. cxxxix).* Quia per noctem ignorantia, per diem intelligentia designatur, recte in die impugnari mens dicitur.

quando ex his tentari se sentit, quæ mala manifeste A intelligit, tota itaque die tentatio nos impetit, bellumque insistit, quando apertum malum procaciter se ingerit, ut tandem per importunitatem superet quod per fraudem, vel violentiam prævalere non valet. De dubia tentatione alio rursus loco per eundem Prophetam dicitur : *Effusa est contemptio super principes, et errare fecit eos in invio et non in via (Psal. cvi)*. Satis novimus qui sint internæ illius familiæ principes vel rectores, mentis videlicet deliberationes atque discretionones, quæ terribilem illam virtutum cohortem contra hostilem exercitum debent diligenter instruere, firmiter munire, sagaciter ordinare, et per æquitatis tramitem, mandatorumque semitam inter tot hostium insidias in illam promissionis terram melle et lacte manantem fideliter ducere, s. r. iter perducere, fideliter introducere. Super hujusmodi autem principes dura contentio effunditur, et in via veritatis veraciter erratur, quando exigentibus meritis, revelantis gratiæ lumen subtrahitur, et cæcata mens per varias sententias scinditur, quia quid rectius eligere, quid certum tenere debeat a diligentius discutiente, et diutius deliberante minime invenitur.

Notandum sane quod lumine veritatis subtracto prius erratur in via, postea autem erratur in invio. Errant in via, qui in bonis quæ agunt modum, vel mensuram tenere nesciunt, vel nolunt, dum multa etiam non modo contra consilium, verum etiam contra præceptum præsumunt. In invio errant quando in malis quæ jam aperte committunt, utrum bona an mala sint dubitare incipiunt. De subita tentatione id intelligitur, quod alias per eundem Prophetam dicitur : *Præoccupaverunt me laquei mortis (Psal. xvii)*, pravitate consensus vera mors est animæ, laqueus autem mortis affectio delectationis pravæ. Obligatione autem pravæ delectationis trahitur mens ad consensum pravitatis. Et in hunc modum affectiones perversæ delectationis fiunt laquei mortis. Laqueis ergo mortis mens improvida prævenitur, quoties priusquam ad circumspeditionis suæ arcem fugere possit delectationi pravæ subterminitur. De occulta autem tentatione Prophetam Domino supplicat, dum ad ipsum in suis orationibus clamat : *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine; Deus meus, illumina tenebras meas (Psal. xvii)*. Lucerna cordis iudicium discretionis, hæc cordis nostri lucerna toties a Domino illuminatur, quoties ex illuminante gratia intelligentia nostra illustratur et ad veritatis iudicium dirigitur. Omnia et absque dubio invalida est humana discretio ad veritatis iudicium, nisi illo illustrata lumine quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. A quo ergo factum intelligit, ut ea intelligeret quæ recte intelligebat, ab eodem expetit et expectat ut occulta sua intelligat, quæ necdum se intelligere potuisse timebat. Occulta enim sua tenebras dicit quas a Domino illuminari petit, cum ait : *Quoniam illuminas lucernam meam,*

*Domine; Deus meus, illumina tenebras meas.* Violentam tentationem plangit, cum alio loco idem Prophetam dicit : *Ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes (Psal. lviij)*. Fortes procul dubio tunc irruerunt, quando violentæ tentationes animam opprimunt, et ad corruptionis suæ ruinam violententer impellunt, ita ut veraciter possit dicere : Domine, vim patior, responde pro me. Et forte animam jam captam, sed necdum tamen spiritum tenent, quando mentem hominis jam per pravam delectationem, necdum tamen per pravitate consensus possident. Sed qui violenta delectatione jam se teneri præsentiant qualem se diu tolerare non posse cognoscunt, cito ad orationis præsidium confugiant, divinæ protectionis adiutorium petant, ne vehementis tentationis pondere pressi, in pravi consensus præcipitium proni ruant. Pro fraudulenta tentatione Domino supplicabat, quando idem Prophetam dicebat : *Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa (Psal. cxix)*. Lingua dolosa tentatio fraudulenta, lingua dolosa opinio falsa, lingua dolosa gloriatio vana. Quando de meritis tuis vel aperto sermone, vel tacita cogitatione gloriaris, linguam dolosam audis, et nescis : et hæc quidem gloriatio vana quandoque surgit ex opinione humana, quandoque ex suggestione diabolica, utroque modo quidem a lingua iniqua, a lingua dolosa. Certe si ejusmodi linguam libenter audis, non tantummodo stulte, sed etiam inique agis. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cogita ergo quam sit iniquum gratis largienti ingratum fore insuper et in ipsum rapinam exercere. Hoc ei conaris auferre, quod sibi soli vult reservare : *Gloriam meam, inquit, alteri non dabo (Isa. xlii)*. Si ergo tantum desipit, si tam inique agit, qui in se gloriatur de suis bonis, quantum, quæso, infatuatur qui ad hoc usque perducitur ut gloriatur de malis suis? Quotiescunque ergo perstrepunt in te hujusmodi cogitationes vanæ acclamantes tibi : Euge, euge, ne cesses Domino Deo tuo proclamare, ferant confestim confusionem suam qui dicunt mihi : Enge, euge. Et illud : *Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* Multiplicem atque perplexam tentationem Prophetam alio loco plangit, cum dicit : *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis (Psal. lviij)*. Capilli capitis consilia cordis. De capite tali, tales capilli. Ejusmodi capillatura illud interioris hominis caput munit et ornat, et totam illam interioris hominis formam decentiorem reddit. A quacunque siquidem parte ventus malignæ suggestionis eruperit, hæc capillorum nostrorum coma internum illud caput contra tentationis turbine protegere solet et debet. Excrescente autem supra modum tentationum turbine, ut sæpe ut sine divinæ protectionis tegmine ad arcendam ejusmodi procellarum injuriam consiliorum nostrorum coma omnino non possit sufficere.

Multiplicatis itaque undique inimicorum insidiis,

contra tot seductionum argumenta jam deficit omnino humana prudentia, nec adversus tot diabolice malignitatis fraudes sufficere possunt humana consilia. Psallere utique potest de hostibus suis, qui est ejusmodi : Multiplicati sunt super capillos capitis mei. Item de importuna tentatione idem Propheta alias dicit : *Tota die impugnans tribulavit me (Psal. LV)*. Et de dubia alio in loco ab eodem dicitur : *Erraverunt in solitudine, in inaquoso viam civitatis habitaculi non invenerunt (Psal. CVI)*. De subita autem : *Prævenere me in die afflictionis meæ (Psal. XVII)*. Item pro occulta : *Ab oculis meis munda me (Psal. XVIII)*. Itemque de eadem : *Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris (Psal. XXIV)*. Alias autem dicit de violenta : *Et vim faciebant, qui quærebant animam meam (Psal. XXXVII)*. De fraudulenta intelligitur et illud : *Qui cogitaverunt supplantare gressus meos (Psal. CXXXIX)*. Pro multiplici et perplexa dictum est illud : *Non timbo millia populi circumdantis me (Psal. III)*. Importunæ itaque tentationis est ut ex prædictis perpendi potest, animum semper inquietare, et nunquam quietum permittere. Dubia autem tentatio animum exagitare consuevit, et vagum semper et profugum facit. Quid enim aliud nocturnum timorem putamus efficere quam animum timidum et trepidum reddere, et ubi nil timeri oporteret summo horrore concutere? Fugit enim ejusmodi anima, nemine persequente; et cum pax sit, semper suscipitur bellum. Subitæ tentationis est animum saucire, delectationisque jaeulo affectum transfigere. Et quid aliud expectari oportet a sagitta volante? Occulta tentatio ex ea parte qua prævalet animum semper excæcare solet, in tenebris semper perambulans, et omne negotium suum in tenebris explicans. Violentæ tentationis est animum semper violenter opprimere et funditus enervare. Fraudulenta tentatio animum infatuare solet. Quid namque aliud dæmonium meridianum faceret, quam animum infatuare, vel in furorem vertere? Multiplicis tentationis est animum semper dilaniare, dissipare, distrahere. A multitudine enim impugnantium in hac tentatione quasi minutatim discernitur, et per multa conturbationum genera varia forte dilaceratur. Prima itaque tentatio inquietat, secunda exagitat, tertia vulnerat, quarta excæcat, quinta enervat, sexta infatuat, septima dilaniat. Importuna tentatio quando incipit animo dominari penitusque prævalere, formam sane gerit febris acutæ, quæ ægrotantem quidem omni hora sub continuo ardore a helare facit, et nullam omnino interpolationem recipit.

Et sunt quidam qui juxta hunc typum in quibusdam concupiscentiis suis continua fatigatione laborant, adeo utique ut desiderii sui æstus a mentis suæ oculis vix, vel nullo modo amovere valeant. Summus tamen ille salutis nostræ medicus, talem utique, cum voluerit, curat animam, imponens febrim, et dimittit eam. Dubia tentatio quæ in sententiæ

A suæ diffinitione animum solet trepidum et titubantem reddere, claudicantis sibi videtur formam exprimere. Unam namque eandemque rem modo approbat, modo condemnat. Nunc animum in fiduciam erigit, nunc iterum in diffidentiam dejicit. Ubi autem animum confidit, ibi actionis suæ pedem quasi fortius figit; ubi vero diffidit, ibi quodammodo pedem suspendit, et in hunc modum claudicantis typum exprimit. Et quam multos videmus, melio seu etiam toto vitæ suæ tempore sub ejusmodi typo laborare, quibus quod hodie placet, cras displicet, et quod diu multumque concupiscunt, iterum idem eadem facilitate fastidiunt, semper desiderantes quod non habent, semper fastidientes quod habent, semper de opere ad opus transeunt, et alia post alia et omnia imperfecta relinquunt, omnia incipientes et nihil perficientes. Et ejusmodi tamen claudos desperare non debemus. Multos siquidem claudos a medico nostro curatos in Evangelio audivimus, multosque quotidie ab eodem curari videmus. Subita autem tentatio lunatici morbi absque dubio formam gerit, qui ubicunque hominem apprehendit, illud et ad terram prosternit, et sæpe in ignem vel in aquam projicit. Et nescio si alius aliquis morbus hominem tam subito apprehendat, cum ei nec tantilli temporis spatium permittat, ut juxta ignem vel aquam inventus, ab igne, vel ab aqua medicum saltem retrahere se valeat. Sic sæpe subita tentatione agitur, ut ad unum respectum mentisve cogitatum concupiscentiæ æstu, invidiæve gelu animum uratur, et modo in illicitum amorem, modo in iniquum odium subito præcipitur. Occulta tentatio mentis oculum obnubilat, et evangelici illius cæci formam representat: qui quidem, etsi juxta viam sedeat devotionis in tentatione, non tamen videt eam discretionis illuminatione. Clamare ergo fortiter necesse utique habet, qui ejusmodi cæcitatem sustinet. Illumina faciem tuam super servum tuum, et doce me justificationes tuas. Paralytici autem formam gestat quem violenta tentatio enervat, eo quod hæc passio homini nihil vigoris, nihil virtutis relinquat. Homo namque hæc oppressus passione, nunquam seipsum potest, vel ad statum erigere, vel ab aliis erectus in suo statu per semetipsum saltem ad modicum permanere. Fraudulenta autem tentatione obsessus et oppressus formam sane dæmoniæ habet: nam quid aliud dæmonium meridianum quam dæmoniacum efficeret? Et sæpe qui ejusmodi passione agitur, surdus simul et mutus efficitur, intantum ut errorem suum nunquam velit recognoscere, et monentem, et præipientem nullo modo dignetur audire, sed quidquid inepte vel improbe delirat, ad prudentiæ et industriæ suæ magnificentiam usurpat. Qui vero a multiplici tentatione sustinet se superari, formam habet jam mortui, nec ejuscuque, sed cadaveris jam putrescentis et putridi, quod putredini jam et omni parte subiaceat et vermibus ubique scateat. Et jam dicere potest qui ejusmodi est: *Nocte et*

neum perforatur doloribus, et qui me comedunt non dormiunt. A multitudine eorum consumitur vestimentum meum (Job 30). Sunt autem quibus hæc seditatis enormitas dominatur in sola cogitatione, aliis autem dominatur etiam in actione. Illi animi suum ad omnem sordidam cogitationem, turpemque delectationem prostituunt; isti ad omnem sordidam actionem seipsum applicare non erubescunt. Illi putredinis suæ veruibus scatent in cogitatione, isti autem eandem fetoris sui corruptelam ostentant in opere. Quid itaque illos dixerim nisi cadaver putridum sed sepultum, quorum corruptio quasi in occulto latet? Quid autem hos dixerim nisi cadaver putridum et projectum, quorum corruptela late om-

nibus patet. Sed in his omnibus medicus noster Jesus artis suæ peritiam ostendit, et omnium pie quærentium, et cum fide petentium votis hilariter occurrit. Nam lunaticos sanat et cæcos illuminat, paralyticos curat et dæmoniacos mundat, mortuosque resuscitat. Nam ad vocem vocantis Jesu quadriduanus de sepulcro prodiit (Joan. xi), et ad tactum veri Elisei cadaver projectum revixit (IV Reg. xiii). Prima itaque tentatio, quando dominari incipit, quodammodo, ut dictum est, facit ægrotum, secunda efficit claudum, tertia lunaticum, quarta cæcum, quinta paralyticum, sexta dæmoniacum, septima mortuum jam putridum.

## EXPOSITIO CANTICI HABACUC.

In medio annorum notum facies (Habac. iii). Quod Apostolus plenitudinem temporis nominat (Galat. iv), hoc Habacuc propheta medium annorum vocat. Ad similitudinem humani corporis de Christi corpore sententia profertur, quando quid futurum sit a propheta prævidetur, vel quo tempore venturum sit ab eodem prædicatur. Dimidium namque annorum nostrorum, tam statura, quam virtute crescendo percurramus. Dimidium vero quod superest paulatim deficiendo peragimus. Nam usque ad annos triginta, vel quadraginta quinque sit quisque quotidie seipso major. Ab annis vero quadraginta a sua virtute deficiens sit de die in diem seipso minor. Hoc in Christi corpore, ni fallor, agitur, facile hoc videre potest, qui subtilius intuetur corpus Christi, dico caput cum membris. In initio enim mundi quasi cum adhuc puer esset, sufficiebat fidelibus tantum in Deo credere, et per oblationem, vel sacrificia ei placere. Sed ad adolescentiam usque pervenit, quando præceptum circumcisionis et observantias legis accepit. Nondum tamen noverat, vel potius nondum poterat sua pro Domino relinquere, animas suas pro Christo in morte ponere. Postea vero quam plenitudo temporis venit, postquam ad plenam ætatem pervenit, postquam dimidium annorum peregit, quando, ut diximus, statura corporis major, virtus vero robustior, præcepta altiora accepit, accepta magnifice implevit. Jam enim ei dicitur: Diligite inimicos vestros (Math. v). Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, et da pauperibus (Luc. vi). Qui amat animam suam plus quam me, non est me dignus (Math. x). Sed novimus quia majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Patet ergo quia corpus Christi quod est Ecclesia, ad plenam ætatem pervenit, quod medium annorum suorum transegit, quando jam pro Domino poterat etiam inimicos diligere, quando idonea erat Dominum suum etiam usque ad mortem diligere. Instabat itaque tunc temporis tempus illud de quo per Habacuc prædictum fuerat, in medio annorum notum facies. Quid tamen est quod notum tunc fu-

turum fuit, quod jam forte Dominus notum fecit? Quid, quæso, nisi mysterium illud prius absconditum, quod nemo hujus mundi principum cognovit, et quid, inquam, nisi altitudinem illam consilii divini super salutem generis humani? Fidenter assero, quia usque ad tempus illud nemo plene cognovit quantum Deus salutem hominis dilexerit, qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Congruum valde fuit ut homini tunc innotesceret quod Deus hominem etiam usque ad humanæ infirmitatis angustias, usque ad crucis mortisque opprobria diligeret, quando et homo idoneus erat cuncta mundi hujus pro Domino contemnere, insuper et animam suam pro ipso in morte ponere. Sed sicut prius homini cum adhuc quasi infirmior esset hoc manifestare non debuit, sic procul dubio illud ulterius celari non oportuit. Cogita modo ubi sit constantia martyrum, abstinentia confessorum, pene totum hoc in his modo temporibus defecit. Cur hoc, nisi quia mundus jam in senium vergit, quia jam dimidium annorum transcurrit? Quia ergo ante annorum dimidium mundo quasi adhuc infirmo illud divini consilii arcanum manifestari non potuit, nec ultra annorum suorum medium quando eum a sua virtute necesse erat delicere, celari non oportuit, recte nunc dicitur: in medio annorum notum facies. Sed forte gratius accipitur si in hoc aliqua moraliter loquámur: In medio annorum notum facies. Tempus quoddam videtur describere, quando nescio quid magnum quibus placuerit Deus vult manifestare. Miram et ineffabilem quamdam dulcedinem invenimus in Scripturis sanctis sæpe descriptam, frequenter nobis promissam, quæ quanta attentius commendatur, tanto ardentius desideratur. In Moyse namque per terram lacte et melle manantem intelligitur. In Sapientia Salomonis per escam omne habentem in se delectamentum, omnem saporem describitur. Hanc Apostolus manifestus describit. Hanc Dominus aperte promittit in Evangelio: Quod oculus, inquit Apostolus, non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit (I Cor.

11). Dominus autem ad omnia quæ homo pro ejus amore reliquerit, centuplum promittit in hoc sæculo, et vitam æternam in futuro (*Matth. xix*). Videsne quemadmodum multifarie, multisque modis Deus loquens patribus in prophetis sive apostolis, novissime autem loquens et nobis in Filio suo, promittit nescio quid novum, nescio quid magnum, quod quid sit scire omnino non poterunt, nisi qui experiri meruerunt? Est enim manna absconditum, ut in Apocalypsi beatus Joannes asseruit (*Apoc. ii*), et apostolus Paulus testatur, quia in cor hominis non ascendit. Sibi autem, suisque similibus revelatum ostendit, cum dicit: *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum (I Cor. ii)*, quia Dominus assignanter repromittit centuplum in præsentem sæculo, ne hoc expectaretur in futuro. Veruntamen juxta litteram hoc utique stare non poterit. Neque enim qui unam uxorem reliquerit, centum in hoc sæculo, sed in futuro, ubi nec nubent, nec nubentur, saltem unam minime habebit.

Sed quia per centum cœleste aliquid Scriptura sacra significare consuevit, in eo quod centuplum promittitur, dulcedinem quidem pro dulcedine promittit, sed cœlestem pro carnali, spiritualem pro animali, pro terrena angelicam, pro humana divinam. Sed, inquis: Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis? Quin potius quod promittitur, quando dabitur nobis? Non jam dubitamus de promissione, sed adhuc incerti sumus de tempore. Nec jam quærimus quid sit quod sciri non potest, nisi ab eo qui perceperit. De dando eo nulla nobis dubitatio relinquitur, quod tantorum virorum attestatione promittitur. Tantummodo dic nobis quando hæc erunt, et quod signum quando hæc fieri incipient. Non est utique hoc meum, nosse tempora vel momenta: et quæ ipse per me scire non merui, aliis manifestare non potui. Sed Habacuc propheta pro me ipse respondeat, pro me vobis ipse sua responsione satisfaciatur: *In medio*, inquit, *annorum notum facies*. Mira prophetæ prudentia, quod te scire voluit; tibi tamen dicere noluit. Si nobis loqueretur, dubitare quis poterat, de hoc dicit, quasi cui mentiri non audeat. Noluit ergo dicere, in medio annorum notum facies; sed ait, in medio annorum notum facies. Vide ergo qui hæc tibi nota fieri optas, qui hæc tibi manifestari desideras. Vide, inquam, si jam ad medium annorum tuorum venisti, si jam ad perfectam ætatem pervenisti. Nam in media ætate, ut omnes novimus, statura corporis major, virtus vero robustior. Credo quod ad annorum medium pervenit, qui veraciter dicere potuit: *Nobis autem revelavit per Spiritum suum (I Cor. ii)*. O quam multi, inquis, omnia sua pro Domino reliquerunt, qui has spirituales delicias in hoc sæculo præsentem nunquam gustaverunt, et erant adhuc tales, quibus Dominus hæc potum daret, non escam. Erant fortas-

sis adhuc quasi modo geniti infantes, et ad percipiendum solidum cibum omnino impotentes. Merentur præterea quidam in pueritia, nonnulli subtrahuntur in adolescentia. Nullus sane istorum ad illud ætatis suæ tempus pervenire potuit, de quo propheta Habacuc dicit: *In medio annorum notum facies*. Puto tamen quia taliun etiam est regnum cœlorum, pro eo quod scriptum est: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur (Psal. cxxxvii)*. Nam qui hic bene vivere inchoat, futurum est ut vel in futuro sæculo quandoque ad dimidium annorum suorum perveniat. Nam hoc in eo divina quandoque gratia perficit, quod per se ipse hic implere non potuit, si tamen de hac vita ad illam sine lethali vulnere transit. **B** Vulnus mortale, peccatum criminale. Nam qui in criminali peccato moritur, neque hic, neque in futuro ad dimidium annorum perducitur. Viri etenim sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. Quando enim ad dimidium annorum (hoc est ad robustam virtutum ætatem) perveniunt, qui nunquam in bono crescere incipiunt? Si vis ergo ad has Domini promissiones pertingere, festina ad robustam ætatem quasi ad annorum medium pervenire. Annos dico meritorum, non temporum. Quanta proficis, tantum crescis. Qui virtutis culmen attingit, dimidium annorum implevit, quia quasi ad robustos meritorum annos pervenit. Sciendum quia crescentibus adhuc insidiatur negligentia, adultis vero et ad plenam ætatem provecis subrepat superbia. Sed quantum negligis, tantum decrescis, quasi post tergum redis. Nam qui in negligentia deprehenditur, retro procul dubio revocatur. Roga ergo Dominum et dic: Ne revoces me in dimidio dierum meorum. Cave ergo negligentiam, detestare superbiam. Cito enim mens se in superbiam erigit, quæ se ad virtutis culmen excrevisse perspexerit. Sed quanto quis altius super se per superbiam erigitur, tanto inferiorius sub se, deserente Deo, per culpam dejicitur, sicut scriptum est: *Ascendant usque ad cœlos, et descendant usque ad abyssos (Psal. cvi)*. Hinc est quod per Ezechiam dicitur: *Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi (Isa. xxxviii)*. Miratur siquidem quod postquam dimidium annorum explevit, postquam ad virtutis culmen meritis excrevit, ad inferi portas relabatur qui paulo ante cœlos tetigisse gratulabatur. Portæ inferi duæ sunt, quæ ingredientibus ad omne malum introducunt. Una est ignorantia boni, altera concupiscentia mali. Ad has portas mortis se descensurum prævidit, quia a Deo propter mentis elationem derelictum se esse deprehendit, sed mox ad orationem confugit, et ne moreretur obtinuit. Quid est hoc quod Ezechias rex infirmatur, sed orando morte eripitur? nisi quod sæpe electi cujuslibet mens post elationem in delectationem rapitur, sed per orationem ante mortem pravi consensus erigitur.